

Patri & Domino Innocentio Dei gratia summo Pontifici, Alfonso eadem gratia Rex Ca-
 stellæ & Toleti cum osculo manuum atq; pedum salutem. A sanctitate vestra credimus nõ
 excessisse propositum impugnandi Sarracenæ gentis perfidiam, vobis per nostros nuncios
 deuote & humiliter intimasse, in omnibus tanquam patris & domini vestrum subsidium
 expectantes: q; sicut à patre nos recognoscimus benigne & pie pariter impetrasse. Quocir-
 ca, cum litteris nostris nuncios nostros, quos ad hoc exequendum idoneos reputauimus ad
 partes Franciæ non distulimus destinare. addentes etiam, vt omnibus militibus venienti-
 bus ad bellum, & omnibus seruientibus, prout decebat, expensas victui necessarias largi-
 remur, quibus possent cõmode sustentari. Vnde fuit, quod audita remissione peccatorum,
 10 quam vos venientibus indulistis, venit magna multitudo militum de transmontanis par-
 tibus. necnon & Archiepiscopi Narbonensis & Burdigalensis, & Episcopus Nannetensis.
 Fuerunt qui venerunt vsq; ad duo millia militũ, cum suis armigeris, & vsq; ad decem mil-
 lia seruientium in equis, & vsque ad quinquaginta millia seruientium sine equis. quibus o-
 mnibus nos oportuit in victualibus providere. Venerunt & illi amici nostri & cõsanguinei
 Rex Aragonum & Nauarræ, cum potentatu suo in fidei catholicæ auxiliũ & iuuamen. qui-
 bus nobiscum aliquanto tempore apud Toletum facientibus moram (expectauimus quip-
 pe homines nostros, qui venturi erant ad bellum) omnia necessaria, prout per nuncios no-
 stros promisimus, non defecimus ministrare: licet expensæ essent propter sui magnitudinẽ
 nobis & regno nostro fere importabiles & onerosæ. non enim tantum in his quæ promise-
 ramus, verum & in pecuniis, specialiter in dextrariis, quibus fere omnes tam milites quam
 20 seruientes indigebant, nos oportuit providere. Sed Dominus qui multiplicat incrementa
 frugum iustitiæ, ministrauit nobis abunde secũdum suæ gratiæ largitatem: & dedit omnia
 posse perficere pariter, perfecte & abunde. Congregata itaq; nostra & suorum multitudine
 viam Domini sumus ingressi, & cœpimus proficisci. & venientes ad turrinam quandam, quæ
 Magalon nuncupatur, satis munitam, Ultramontani antequã nostri peruenerũt per vnum
 diem in illam & cum Dei auxilio impugnare cœperunt incontinenti. Licet autem nos eis
 omnibus necessariis latissime prouidimus, ipsi tamen attendentes laborem terræ, quæ de-
 ferta erat & aliquantulum calida, voluerunt ab accepto proposito recedere, & ad propria
 remeare. Tandem ad magnam instantiam nostram & Regis Aragonum processerunt vsq;
 30 ad Calatrauam, quæ non distabat à prædicto castro nisi per duas leucas. Tamen nos ex par-
 te nostra, & Rex Aragonum ex sua, & ipsi ex sua, in Dei nomine cœpimus expugnare. Sar-
 raceni autem qui intus erant attendentes se Dei exercitui non posse resistere: disposuerunt
 nobis villam tradere, ita quod personæ eorum saluæ discederent, veruntamen sine rebus.
 Cumq; nos istud nulla ratione vellemus acceptare, Rex Aragonũ & Ultramontani habentes
 saper hoc consilium, viderunt villam esse munitam muris & antemuralibus profundis
 fossatis, & excelsis turribus: & q; non posset capi, nisi suffoderentur muri, & sic ruerent: q;
 cederet in graue damnum fratribus terræ sanctæ, quorum fuerat, & non possent si necessi-
 tas incumberet retinere: vnde apud nos institerunt firmissime, vt villa salua & integra cum
 40 muris & magna copia victualium, quæ ibi erãt, quibus satis indigebat exercitus, nobis red-
 deretur: & personæ Sarracenorum vacuæ & inermes discedere permetterẽtur. Nos autem
 attendentes in hoc firmam voluntatẽ, votis eorum annuimus. Itaq; medietas omnium eo-
 rum quæ intus erant cederet in partem Regis Aragonum, & alia medietas in partem Ultra-
 montanorum: & nec nobis neq; nostris aliquid voluimus retinere. Ipsi autem propositum
 repatriandi apud se retinentes, licet dominus Deus nobis exhiberet gratiam & honorẽ, &
 nos vellemus omnibus eis sufficientissime necessaria ministrare, desiderio patriæ coacti,
 omnes pariter signo crucis relicto cum Archiepiscopo Burdigalensi & Episcopo Nanne-
 tensi, licet certitudinem de bello Sarracenorum haberemus, ad propria redierũt, exceptis
 admodum paucis qui permanserunt cum Archiepisc. Narbonensi & Tibaldo de Belecon,
 qui naturalis noster erat cum quibusdam aliis militib. qui erãt de Pictauiã. & hi omnes qui
 50 remanserunt erant vix inter milites & seruientes centum quinquaginta. de peditibus autẽ
 eorum nullus remansit. Cumq; Rex Aragonum apud Calatrauam morã faceret expectan-
 do quosdam milites suos & Regem Nauarræ, qui nondũ ad nos peruenerant: nos cum no-
 stris processimus & peruenimus ad quoddam castrum eorum, q; Alarcos dicitur. istud ca-
 strum licet bene munitum esset cœpimus: & alia tria castra: quorum vnum dicitur Carac-
 daia, aliud Beneuentum, aliud Petrabona. Inde procedentes peruenimus ad Saluaterram:
 ibiq; peruenerunt ad nos Rex Aragonum, qui de suis hominibus non duxit nisi tãtum mi-
 lites generosos: & Rex Nauarræ qui similiter vix fuit in exercitu de suis plusquam ducẽtis
 hominibus comitatus. & quia Rex Sarracenorum in vicino erat nobis, Saluaterram nolui-
 mus expugnare, sed procedentes contra Sarracenorum multitudinẽ peruenimus ad quæ-

» dam montana, in quibus non erat trāsitus aliquis nisi in certis locis. cumq; nos peruenimus
 » ad pedē illius montis ex parte nostra, Sarraceni venientes ex parte alia obtinuerūt summi-
 » tatem montis, volentes nobis transitum impedire. Sed milites nostri ascendentes viriliter,
 » quia adhuc pauci Sarraceni ad locū illum peruenerūt, eos cum auxilio Dei viriliter expu-
 » lerunt: & castrum quoddam munitum, q̄ propter transitum impediendū Sarracenorum
 » Rex construxerat, ceperunt, q̄ Ferrat dicitur. Quo occupato exercitus Domini secure po-
 » tuit ad cacumina montis ascendere: vbi multū laborauit propter inopiam aquarū & loci
 » crudelitātē. Sarraceni videntes q̄ transitum illum occupare non possent, alium transitum,
 » qui erat in descensu montis, arctissimū occuparunt. talis quippe erat, q̄ mille homines pos-
 » sent defendere omnib. hominib. qui sub cœlo sunt. & iuxta transitum illum ex altera parte
 » erat totus Sarracenorum exercitus, & sua tentoria iam fixa. Cumq; nos facere morā ob de-
 » fectum aquæ non possemus, neq; transire propter transitus difficultatē: quidam ex nostris
 » consuluerunt, q̄ iterum ad pedem montis descenderemus, & ad duas vel tres dietas alium
 » transitum quæreremus. Nos autē attendentes fidei periculum, & personæ nostrę dedecus,
 » nolimus huic parere consilio, eligentes potius in difficultate mori pro fide, quam facilio-
 » rem transitum quærendo, qualitercunq; in fidei negotio retroire. Cumq; iam quidem fir-
 » mauissemus propositum, ad iudiciū cuiusdam rustici, quem Deus insperato misit, in eodē
 » loco alium transitum satis facilē magnates viri, qui primos ictus in bello obituri erāt inue-
 » nerunt: & in quodam loco exercitui eorū vicino, licet aridus esset & siccus, Sarracenis ta-
 » men ignorantib. tentoria posuerunt. Quod cum Sarracenorum exercitus attendisset, pro-
 » cessit vt mansionē illam impediret. Nostri autē licet pauci essent, se viriliter defenderunt.
 » Nos autē & Rex Nauarrę & Aragonum armati cum militib. nostris in loco primę mansio-
 » nis, quæ erat in summitate montis, expectauimus, donec totus exercitus Domini peruenit
 » secure ad locū, vbi anteriores nostri castrametati sunt & ita dante Domino factū est: licet
 » via esset inuia & inaquosa, lapidosa & nemorosa, nihil de nostris amisimus. Hoc autem fa-
 » ctum est die Sabbathi 17. Kal. mensis Augusti. circa ferotinam vero horam Sarraceni ante-
 » dentes q̄ omnia tentoria nostra tute fixeramus, dispositis aciebus suis venerunt ante loca
 » castrorū: & ibidem quedam præludia belli in modum torneamenti cū nostris exercuerūt.
 » attendentes vero illi q̄ nos illa die nollemus habere bellū, ad castra sua reuerfi sunt. Sequē-
 » ti autem Dominica summo mane venit Sarracenus cū infinita multitudine dispositis acie-
 » bus suis. Nos autē volentes considerate multitudinē gentis suę & dispositionem & statum,
 » & qualiter in omnib. se haberet, habito prudentū virorum cōsilio & in his exercitatorum,
 » expectauimus sequentē diem Lunę. Ipsi autē sic existentib. posuimus milites nostros cū
 » peditib. vt extremos agminis nostri non possent in aliquo molestare: q̄ quidem diuina fa-
 » uente gratia sic euenit. Secunda die scilicet secūda feria, omnes in Dei nomine armati p-
 » cessimus dispositis aciebus, cū eis pro fide catholica pugnaturi. Ipsi autē promontoria que-
 » dam obtinuerunt valde ardua & ascensu difficilia, propter nemora quæ inter ipsos & nos
 » erant, & propter alueos torrentiū profundissimos. quæ omnia nobis erant magno impedi-
 » mento, ipsis vero maximo adiumento. Veruntamen ille à quo omnia in quo omnia, fecit
 » mirabiliter: & direxit manus sui exercitus cōtra inimicos suos. & anteriores nostri, nec non
 » & medii multas eorū acies, quæ in minorib. promontoriis existebant, virtute crucis domi-
 » nicæ prosternauerunt. Cum autē peruenissent ad extremam aciem eorum, equidē infinite
 » multitudinis, in qua Rex Carthaginis erat: ibidē difficillimos conflictus militū, peditum, &
 » sagittariorum inuenerunt: quos sub maximo periculo, & vix etiā poterāt tolerare. Nos au-
 » tem attendentes bellum illud, eis omnino incomportabile, impetu equorum processimus
 » signo crucis dominicæ præeunte, & vexillo nostro: in quo erat imago B. Virginis & filii sui
 » in signis nostris supposita. Cumq; iam nos pro fide Christi mori constanter eligeremus, at-
 » tendentes crucis Christi & imaginis suæ matris ignominia, quas lapidib. & sagittis irritates
 » petebant, in arma furientes aciem illorū in finitæ multitudinis diuisimus. & licet ipsi essent
 » cōstantes in bello & firmi super domino suo, Dominus illorū aciem in finitæ multitudinis
 » crucis suæ gladio trucidauit, & sic Rex Sarracenorum cū paucis in fugam conuersus fuit.
 » Sui autē impetus nostros interim sustinebant. sed statim post maximā stragem suorum, re-
 » liqui in fugā conuersi sunt. Nos autē insequentes eos vsq; ad noctē: plures tamē insequen-
 » do interfecimus, quam in bello. & sic bellū Domini à solo Domino & per solū Dominum
 » est feliciter consumatum. Deo autē honor & gloria, qui cruci suæ dedit victoriā, per Iesum
 » Christum Dominum nostrum. Fuerunt autē milites Sarraceni, vt postea vera relatione di-
 » dicimus à quibusdā Regis Sarracenorum, quos captiuos cepimus, centū octoginta quinq;
 » millia equitū, peditum vero non erat numerus. Occubuerunt autem ex parte Regis Sarrac-
 » enorum cētum millia armatorum & amplius secundum æstimationem Sarracenorum, q̄
 » postea

postea accepimus. De exercitu autem Domini, quod non sine grandi gratiarum actione recitandum est, quod incredibile est, nisi quia miraculum est, vix viginti quinque Christiani, aut triginta de toto exercitu occubuerunt. O quanta lætitia! O quot gratiarum actiones! nisi de hoc dolendum sit, quod tam pauci martyres de tanto exercitu ad Christum martyrio peruenerunt. Vt autem magna eorum multitudo credatur: cum exercitus noster in castris eorum post bellum, biduum fecerit moram, ad omnia incendia, quæ necessaria erant in coquendis cibis & pane & aliis, non combusserunt alia ligna nisi de sagittis & lanceis eorum quæ remanserunt, & vix potuerunt comburere medietatem. Cumque Dei exercitus propter longam moram factam in locis eremis & incultis deficeret in victualibus & aliis, ibidem tantum inuenerunt tam ciborum quam armorum, nec non etiam dextrariorum & aliorum iumentorum copiam: quæ accipientes vnusquisque ad suam de suis omnibus voluntatem, plus ibi dimiserunt ex magna abundantia, quam ceperunt. Tertia autem die procedentes venimus ad quædam castra eorum, scilicet Vilches, Vanos Tolosam, quæ incontinenti cepimus. Tandem peruenimus ad duas ciuitates, quarum vna Vbeda dicitur, altera Baetia, quibus non erant maiores citra mare, præter Cordubam & Hispalim. Quarum alteram, scilicet Baetiam destructam inuenimus. ad alteram vero scilicet Vbedam, quia situ loci & artificio fortissima erat, confugerat multitudo hominum ex omnibus villis adiacentibus. Cum enim illa villa nunquam ab Imperatore vel ab aliquo Regum Hispaniæ expugnata sciretur, vel subiugata, in eadem saluare se corpora sua credebant. sed & hanc in breui diuina gratia fauente cepimus & funditus destruximus: cum non possemus habere tantam multitudinem, quæ ad illos saluandos sufficere posset. & bene perierunt sexaginta millia Sarracenorum. quorum quosdam interfecimus, quosdam captiuos duximus ad seruitium Christianorum & monasteriorum, quæ sunt reparanda. Hæc igitur sanctissime Pater vobis scribenda decernimus: pro auxilio toti Christianitati impenso gratias quas possumus exhibentes, & humiliter supplicantes, vt vos quem Dominus ad summi sacerdotii gradum elegit, ei cum sacrificio laudis pro salute populi imoletis.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

HISTORIÆ DE REBUS

HISPANIÆ, LIBER
DVODECIMVS.*Albigenses turbant Galliam.* CAPVT I.

Res Hispaniæ pulchre & ex sententia procedebant nobili victoria parta. Almohades quiescebant memorabili clade oppressi, gens eatenus ferox superbaque nostri barbariæ extirpandæ incredibili exardebant studio. Quo tempore Galliæ atque Aragoniæ regna mota sunt, initio à Tolosatibus facto. Nouæ de religione opiniones, prauumque de rebus diuinis dissidium, scdam ac perniciosam tempestatem cõcitauit: qua vtraque gens multis annis ciuili sanguine cruentata est. Non aliud Germanus ante ea tempora, aliud Hispanus de Deo, de immortalitate sentiebat: vna erat Franci & Itali, vna Angli & Siculi, de rebus diuinis sententia, eadem omnium mens, & oratio. Waldenses paulo ante extiterant, prauis homines, & nefarii: horum nunc sectatores Albigenses seu Albienfes, ingrata veteribus nomina, reipublicæ Christianæ pacem & tranquillitatem turbarunt: cœlestibus patrociniis, sacerdotibus remittendi peccata, quod maioribus inauditum erat, potestatem detrahentes. neque in Eucharistia Christi corpus inesse, neque aquam baptismi ad expiandû peccata vim habere existimabant: preces pro mortuis & vota frustra suscipi. Dei matrem virginem voce impurissima meretricem dicere soliti sunt: vt Guillelmus Nangiacus, qui proximo seculo vixit in Gallia, testatum reliquit. Christum Deum turpi consuetudine cum Magdalena iunctum fuisse affirmabant. sic Petrus Cisterciensis monachus, qui visa in historiam contulit Innocentio Pontifici dicatam. longum esset rationem inire omnium, quæ insigni procacitate in vulgus affirmare ausi sunt. & est mendacium multiplex, simplex natura veritatis. In Aquitaniæ parte vbi Ca-

durci sunt, vrbs Albi sita est, quæ veteribus Alba Augusta fuit, Cæsari Heluii in commen-
 tarius de bello Gallico, ad Tarnis fluminis ripam. agri optimi, vini, frumenti, glasti, cro-
 ci, cum primis Galliarum feraces. vnde eius vrbs Præfuli opimi prouentus. quanti nulli alii
 Galliarum Episcopo. Templum pulcherrimum & maximum in vrbe muro coniunctum,
 D. Cæciliæ nomine. homines minime mali, ingenio miti, atque humano. quæ virtutes
 in perniciem vertuntur, si deprauator existat. terræ culturæ dediti, à commercio gen-
 tium externarum alieni: quod procul à mari in gremio Galliarum positi sunt. In ea vrbe, vt no-
 men declarat (tametsi alii in Phœcænsi prouincia malunt Galliarum Narbonensis parte, To-
 losæ alii) nouus ille furor exortus haud longissimo spacio, vt est vulgus hominum in dete-
 riora prouentum, Galliam vniuersam Hispaniarumque partem inuasit. Lucas Tudensis Episco-
 pus, qui eruditionis religionisque studio Romam, Constantinopolim, ipsamque Hieroso-
 lymam abierat, reduxque in patriam nouam sectam de scripto exagitandam suscepit, in
 Hispaniam penetrasse & Legionem vsque peruenisse, vrbe in Calæcis sitam, testis ocu-
 latus scripsit. Sed præstat eiusdem verba adscribere: quoniam ad dignoscendum hæreti-
 corum ingenium, & fraudes prodesse non nihil poterunt. Post decessum, inquit, reueren-
 di patris Roderici Legionensis Episcopi, super electione futuri pastoris discordante vo-
 to, & studio clericorum: inimici veritatis hæretici, qui semper sitiunt discordiam cleri-
 corum, vt reperiant aditum, quo Christi oues macent & perdant, ad hanc confluxerunt
 ciuitatem, tunc temporis carentem custodia pastoralis. & quodam loco sordidissimo, vbi
 multi egrediebantur ad exquisita naturæ, fieri miracula confinxerunt. Fuerat ibi sepultus
 quidam hæreticus, & quidam alius homicida, qui exigente iustitia viuus fuerat missus in
 foueam à iudicibus ciuitatis: eo quod proditorie patrum suum interfecerat. est ibi præ-
 terea quidam fons, quem hæretici sanguine polluerunt: vt ipsa aqua versa in sanguinẽ cre-
 deretur. Confluebant è diuersis partibus populi, vt aspicerent miracula, quæ fieri videban-
 tur. veniebant plures, qui erant occulte muneribus subornati, alii fingentes se esse cæcos,
 alii claudos, alii dæmoniacos, alii ægritudinibus vexatos, & hausta fontis illius aqua, se mē-
 tiebantur recipere sanitatem, Extumulantes etiam ossa hæretici supradicti, qui Arnaldus
 vocatus fuerat, & ante sedecim annos sepultus in loco, Martyrem sanctissimũ fatebantur.
 Plures clericorum simplicitate ducti, laicos in facto sacrilego sedulo adiuuabant: & super
 fontem domum fortissimam construxerunt. parabant ossa dicti proditoris & homicidæ,
 communi consilio eleuare quia hunc quondam fuisse Abbatem sanctissimum fatebantur.
 Quid plura? quæ callide fecerant, quibusdam detegentes hæretici, deridebant fidem catho-
 licam: & simili artificio fieri miracula in ecclesia coram sanctorum corporibus affirmabant.
 nõ defuerunt aliqui, qui crederent illis, quibus profana consilia reuelauerat, vt in hæresim
 laberentur. Peruenit tandem consilii denudatio ad fratres sanctæ prædicationis, qui ver-
 bum Dei populis proponentes horrabantur ab hoc facto nefario pœnitere. instabant fra-
 tres minores, & clerici: ne populi, vota sacrilega in loco sordido immundis ossibus exhibe-
 rent: & magis accendebantur animi laicorum ad cultum diabolicum peragendum: & fra-
 tres prædicatores, & minores ac clericos vniuersos quia erant cõtrarii suis operibus, hære-
 ticos conclamabant. Gaudebant inimici veritatis & publice asserere, plus esse sanctita-
 tatis, & miraculi in luto, & in ossibus illis, quam in omnibus ecclesiis Christi: & in omnibus
 sanctorum corporibus, quos fides catholica veneratur. circumadiacentes autem Episcopi
 excommunicabant omnes venientes ad illam venerationem nefariam: & fere nihil profi-
 ciebant: quia multorum mentes inuaserat diabolus, & inobedientiæ filios colligauerat. Qui-
 dam vero diaconus, qui feruore fidei flagrans, hæreticam præcunctis præcipitiis oderat pra-
 uitatem, cum esset in sancta vrbe Romana, & è narrantibus disceret, quæ fiebant in ciuitate
 Legionensi, turbatus est valde: & repedare ad patriam festinauit: vt se tantæ opponeret pra-
 uitati. Hic cum venisset Legionem, & plenius cognouisset de facto, quasi in insaniam ver-
 sus, cœpit manifeste ciuib. exprobrare: & eos quasi hæreticorum fautores redarguere: ira
 enim motus prænimia, quia videbantur ciues recedere à lege Dei, cum se non posset cohi-
 bere, prohibentibus amicis, qui de illius interitu formidabant, accessit ad conciliũ: & cœpit
 proponere quæ infamia huius facti Hispaniam totam polluerat. & vnde consueuerant oriri le-
 ges iustitiæ, eo quod esset ciuitas caput regni, inde hæresis pullulabat. addidit etiam, quod non da-
 ret Dominus pluuiam super terram, vsq; dum fanum destrueretur, quod construxerant, &
 quæ venerabantur ossa proiicerent. si quidem à tempore quo nefarium cultum in cœperat,
 & per decem menses anni non pluerat, & arescebant omnia siccitate. Tunc iudex interro-
 gavit dictum diaconum in cunctorum præsentia dicens: Si domum euertimus, dabit Dominus
 pluuiam super terram? diaconus plenus fide respondens dixit. Conferatur mihi potestas à vobis
 domum libere destruendi, & euertendi omnia quæ sunt in ea: & in nomine Domini nostri

Iesu Christi spondeo, sub periculo corporis, & omnium rerum mearum, quod vsq; ad octo dies Dominus conferet abundantiam pluuiarum. dedit Dominus gratiam sermonibus eius in conspectu concilii: & accepta sponfione ab ipso, ei destruendi fanum, & omnia quæ in ipso erant, posse liberum tradiderunt. Sed cum die sequenti in manu hominum plurima fanum destrueret, & dicta ossa confringeret minutatim, & inter humana stercora spargeret, cum iam post euerfionem omnium vellet quiescere, quidam sonus quasi tubæ valide perstreptentis, inter ligna destructionis insonuit: vt in ipso sonitu relinquere inuite locum illi diabolus crederetur. Sequenti vero die, pars ciuitatis non minima succensa est: & ignis cum vento valido mixtus plurimas domos consumpsit. quærebatur à multis dictus diaconus, vt interficeretur. quia cum promiserit pluuiam, domus eorum incendio perierunt. insultabant hæretici clericis, & diaconum dignum morte damnabant: & quod non plueret etiam post multum temporis, procaciter affirmabant. Dominus autem omnipotens misertus populo suo, octaua die à fani destructione, pluuiarum abundantia terræ superficiem irrigauit: & qui iam erant sine spe frugum & fructuum ipso anno percipiendi, eorundem copiam Dei misericordia perceperunt. Concitauit post hæc dictus diaconus persecutionem magnam contra hæreticos, & relicta ciuitate se fugæ miserabiliter contulerunt. Hæc Lucas. quibus intelligitur nouæ hæresis tabe Hispaniam fuisse infectam: tametsi vis mali in Tolosates potissimum incubuit. vnde illis exitium, Aragonio Regi cum eorum patrocini-
 10
 20

Petri Aragonii Regis interitus. C A P. II,

ALBIGENSIVM secta à primis incunabulis, exortuq; non populi multitudine tantum, sed fauore etiam Principum armata fuit. Comitum Tolosani primum, deinde Fuxensis, Biterarum & Conuenarum. accedebat Aragonii Regis patrocini-
 30
 40
 50
 60
 70
 80
 90
 100
 110
 120
 130
 140
 150
 160
 170
 180
 190
 200
 210
 220
 230
 240
 250
 260
 270
 280
 290
 300
 310
 320
 330
 340
 350
 360
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500
 510
 520
 530
 540
 550
 560
 570
 580
 590
 600
 610
 620
 630
 640
 650
 660
 670
 680
 690
 700
 710
 720
 730
 740
 750
 760
 770
 780
 790
 800
 810
 820
 830
 840
 850
 860
 870
 880
 890
 900
 910
 920
 930
 940
 950
 960
 970
 980
 990
 1000
 1010
 1020
 1030
 1040
 1050
 1060
 1070
 1080
 1090
 1100
 1110
 1120
 1130
 1140
 1150
 1160
 1170
 1180
 1190
 1200
 1210
 1220
 1230
 1240
 1250
 1260
 1270
 1280
 1290
 1300
 1310
 1320
 1330
 1340
 1350
 1360
 1370
 1380
 1390
 1400
 1410
 1420
 1430
 1440
 1450
 1460
 1470
 1480
 1490
 1500
 1510
 1520
 1530
 1540
 1550
 1560
 1570
 1580
 1590
 1600
 1610
 1620
 1630
 1640
 1650
 1660
 1670
 1680
 1690
 1700
 1710
 1720
 1730
 1740
 1750
 1760
 1770
 1780
 1790
 1800
 1810
 1820
 1830
 1840
 1850
 1860
 1870
 1880
 1890
 1900
 1910
 1920
 1930
 1940
 1950
 1960
 1970
 1980
 1990
 2000
 2010
 2020
 2030
 2040
 2050
 2060
 2070
 2080
 2090
 2100
 2110
 2120
 2130
 2140
 2150
 2160
 2170
 2180
 2190
 2200
 2210
 2220
 2230
 2240
 2250
 2260
 2270
 2280
 2290
 2300
 2310
 2320
 2330
 2340
 2350
 2360
 2370
 2380
 2390
 2400
 2410
 2420
 2430
 2440
 2450
 2460
 2470
 2480
 2490
 2500
 2510
 2520
 2530
 2540
 2550
 2560
 2570
 2580
 2590
 2600
 2610
 2620
 2630
 2640
 2650
 2660
 2670
 2680
 2690
 2700
 2710
 2720
 2730
 2740
 2750
 2760
 2770
 2780
 2790
 2800
 2810
 2820
 2830
 2840
 2850
 2860
 2870
 2880
 2890
 2900
 2910
 2920
 2930
 2940
 2950
 2960
 2970
 2980
 2990
 3000
 3010
 3020
 3030
 3040
 3050
 3060
 3070
 3080
 3090
 3100
 3110
 3120
 3130
 3140
 3150
 3160
 3170
 3180
 3190
 3200
 3210
 3220
 3230
 3240
 3250
 3260
 3270
 3280
 3290
 3300
 3310
 3320
 3330
 3340
 3350
 3360
 3370
 3380
 3390
 3400
 3410
 3420
 3430
 3440
 3450
 3460
 3470
 3480
 3490
 3500
 3510
 3520
 3530
 3540
 3550
 3560
 3570
 3580
 3590
 3600
 3610
 3620
 3630
 3640
 3650
 3660
 3670
 3680
 3690
 3700
 3710
 3720
 3730
 3740
 3750
 3760
 3770
 3780
 3790
 3800
 3810
 3820
 3830
 3840
 3850
 3860
 3870
 3880
 3890
 3900
 3910
 3920
 3930
 3940
 3950
 3960
 3970
 3980
 3990
 4000
 4010
 4020
 4030
 4040
 4050
 4060
 4070
 4080
 4090
 4100
 4110
 4120
 4130
 4140
 4150
 4160
 4170
 4180
 4190
 4200
 4210
 4220
 4230
 4240
 4250
 4260
 4270
 4280
 4290
 4300
 4310
 4320
 4330
 4340
 4350
 4360
 4370
 4380
 4390
 4400
 4410
 4420
 4430
 4440
 4450
 4460
 4470
 4480
 4490
 4500
 4510
 4520
 4530
 4540
 4550
 4560
 4570
 4580
 4590
 4600
 4610
 4620
 4630
 4640
 4650
 4660
 4670
 4680
 4690
 4700
 4710
 4720
 4730
 4740
 4750
 4760
 4770
 4780
 4790
 4800
 4810
 4820
 4830
 4840
 4850
 4860
 4870
 4880
 4890
 4900
 4910
 4920
 4930
 4940
 4950
 4960
 4970
 4980
 4990
 5000
 5010
 5020
 5030
 5040
 5050
 5060
 5070
 5080
 5090
 5100
 5110
 5120
 5130
 5140
 5150
 5160
 5170
 5180
 5190
 5200
 5210
 5220
 5230
 5240
 5250
 5260
 5270
 5280
 5290
 5300
 5310
 5320
 5330
 5340
 5350
 5360
 5370
 5380
 5390
 5400
 5410
 5420
 5430
 5440
 5450
 5460
 5470
 5480
 5490
 5500
 5510
 5520
 5530
 5540
 5550
 5560
 5570
 5580
 5590
 5600
 5610
 5620
 5630
 5640
 5650
 5660
 5670
 5680
 5690
 5700
 5710
 5720
 5730
 5740
 5750
 5760
 5770
 5780
 5790
 5800
 5810
 5820
 5830
 5840
 5850
 5860
 5870
 5880
 5890
 5900
 5910
 5920
 5930
 5940
 5950
 5960
 5970
 5980
 5990
 6000
 6010
 6020
 6030
 6040
 6050
 6060
 6070
 6080
 6090
 6100
 6110
 6120
 6130
 6140
 6150
 6160
 6170
 6180
 6190
 6200
 6210
 6220
 6230
 6240
 6250
 6260
 6270
 6280
 6290
 6300
 6310
 6320
 6330
 6340
 6350
 6360
 6370
 6380
 6390
 6400
 6410
 6420
 6430
 6440
 6450
 6460
 6470
 6480
 6490
 6500
 6510
 6520
 6530
 6540
 6550
 6560
 6570
 6580
 6590
 6600
 6610
 6620
 6630
 6640
 6650
 6660
 6670
 6680
 6690
 6700
 6710
 6720
 6730
 6740
 6750
 6760
 6770
 6780
 6790
 6800
 6810
 6820
 6830
 6840
 6850
 6860
 6870
 6880
 6890
 6900
 6910
 6920
 6930
 6940
 6950
 6960
 6970
 6980
 6990
 7000
 7010
 7020
 7030
 7040
 7050
 7060
 7070
 7080
 7090
 7100
 7110
 7120
 7130
 7140
 7150
 7160
 7170
 7180
 7190
 7200
 7210
 7220
 7230
 7240
 7250
 7260
 7270
 7280
 7290
 7300
 7310
 7320
 7330
 7340
 7350
 7360
 7370
 7380
 7390
 7400
 7410
 7420
 7430
 7440
 7450
 7460
 7470
 7480
 7490
 7500
 7510
 7520
 7530
 7540
 7550
 7560
 7570
 7580
 7590
 7600
 7610
 7620
 7630
 7640
 7650
 7660
 7670
 7680
 7690
 7700
 7710
 7720
 7730
 7740
 7750
 7760
 7770
 7780
 7790
 7800
 7810
 7820
 7830
 7840
 7850
 7860
 7870
 7880
 7890
 7900
 7910
 7920
 7930
 7940
 7950
 7960
 7970
 7980
 7990
 8000
 8010
 8020
 8030
 8040
 8050
 8060
 8070
 8080
 8090
 8100
 8110
 8120
 8130
 8140
 8150
 8160
 8170
 8180
 8190
 8200
 8210
 8220
 8230
 8240
 8250
 8260
 8270
 8280
 8290
 8300
 8310
 8320
 8330
 8340
 8350
 8360
 8370
 8380
 8390
 8400
 8410
 8420
 8430
 8440
 8450
 8460
 8470
 8480
 8490
 8500
 8510
 8520
 8530
 8540
 8550
 8560
 8570
 8580
 8590
 8600
 8610
 8620
 8630
 8640
 8650
 8660
 8670
 8680
 8690
 8700
 8710
 8720
 8730
 8740
 8750
 8760
 8770
 8780
 8790
 8800
 8810
 8820
 8830
 8840
 8850
 8860
 8870
 8880
 8890
 8900
 8910
 8920
 8930
 8940
 8950
 8960
 8970
 8980
 8990
 9000
 9010
 9020
 9030
 9040
 9050
 9060
 9070
 9080
 9090
 9100
 9110
 9120
 9130
 9140
 9150
 9160
 9170
 9180
 9190
 9200
 9210
 9220
 9230
 9240
 9250
 9260
 9270
 9280
 9290
 9300
 9310
 9320
 9330
 9340
 9350
 9360
 9370
 9380
 9390
 9400
 9410
 9420
 9430
 9440
 9450
 9460
 9470
 9480
 9490
 9500
 9510
 9520
 9530
 9540
 9550
 9560
 9570
 9580
 9590
 9600
 9610
 9620
 9630
 9640
 9650
 9660
 9670
 9680
 9690
 9700
 9710
 9720
 9730
 9740
 9750
 9760
 9770
 9780
 9790
 9800
 9810
 9820
 9830
 9840
 9850
 9860
 9870
 9880
 9890
 9900
 9910
 9920
 9930
 9940
 9950
 9960
 9970
 9980
 9990
 10000

præcipua animi pietate præstans. ad hunc cæteris cõcedentibus summa imperii delata est. eius ductu Minerua arx, Albis ciuitas, Vaurum municipium prope Tolosam, aliq; oppida factiosis detracta. eodem belli impetu Tolosa vrbs circunfessa, capi non potuit, Tolosatis, Fuxensis, & Conuenarum Comitum, qui in ea vrbe erant, virtute defensa. Fuxensis ditio- ni arma illata. Principum periculo Aragonius Rex in primis mouebatur: ne Simon Mon- fortius pietatis specie (sic ille suspicabatur) amplissimam ditionem sibi & posteris pararet: vt nihil est mortalium animis fallacius, nihil exitialius simulata religionis specie. Principes si- bi fœdere deuinctos, cõiunctos sanguine, in discrimine deserere iniquum fore videbatur. Itaq; parta de Mauris insigni victoria ad Castulonensem saltum, vt paulo superius dictum est, continuo de Gallica expeditione cogitare cœpit. Inuenio eũ mense Februario, ineunte 16
1213. salutis anno millesimo ducentesimo tertio decimo, Tolosæ fuisse. de ratione belli delibe- raturus scilicet iuerat. & proximo mense Maio, Ilerda, quo se retulerat, validis contractis copiis Galliam repetiisse. Adiuncti fœderati ex ea gente Principes: numero usq; ex vtraq; gente conflatur exercitus. centum hominum millia sub signis habuisse idonei auctores affirmant. Simon Monfortius Murellum arcem ad Garumnæ fluminis ripam, muniendam re, præsidioq; firmandam curarat: vt instar propugnaculi esset aduersus hostium incursum. hanc arcem oppugnandi voluntate fœderati Principes Tolosa profecti sunt. Simon Mon- fortius raptim delectu habito, præsidio accurrit. Septem Episcopis, qui piorum castra se- quebantur, annitentibus Dominico & tribus Abbatibus tentata primum pacis spes: Rexq; ne fortunas suas cum impiis & sceleratis, qui diris à Pontifice Maximo defixi essent, socia- 20 ret admonitus est. cœlestem vindictam si secus faceret comminati, orbis Christiani inui- diam: nominis dedecus sempiternũ vtrauis fortuna partium. cum salutaribus monitis au- res auersas præberet, ad manus deuentum est. Simonem Monfortium octingenti equites, mille pedites sequebatur, exigua pro hostium numero manus. cum iis facto agmine in ho- stium acies incurrere non dubitauit, tanto piorum ardore, aduersariorum cõsternatione, vt momento temporis Comites in fugam cõpulsifuerint, Rex ipse obruncatus, Aznarius Pardus cum Petro filio, Gometius Luna, Michael Luesia Aragonii proceres vna occubue- re. Cædes minor quam pro tanta victoria. Dignus ea elade Rex passim iudicabatur, q; pro impietate arma sumpisset. quamuis sententia ipse, & appellatione catholicus à factiosis o- pinionibus abhorrebat, militaris disciplinæ peritus, religionum discriminis ignarus. Cer- 30 te promiscuæ libidinis vitio reliquas virtutes, quæ in eo maximæ fuerunt, turpiter fœdasse visus est, vxore innocentissima repudiata propinquitatis prætextu: & quoniam superiore tempore Conuenarum Comiti iuncta connubio fuerat, illegitimo scilicet, & legibus ve- tantibus contracto: vt dati in causa ab Innocentio Pontifice iudices Romæ pronuncia- runt: quo Regina se ad causam tuendã contulerat. tametsi ex eo priori coniugio Mathildis & Petrona nate erant: vt ex ipsis Reginæ testamenti tabulis intelligitur. In ea vrbe contro- uersia exitum expectans morabatur, cum vir eius Aragonius Rex extinctus est. die Vene- ris, Idibus Septembris, prælium ad Murellum commissum. Regis corpus Hospitalariis mi- litibus traditum, in Xixenæ monasterio, vbi mater Sanctia sepulta erat, tumulo est com- positum.

Alfonfus Rex Castella defunctus. C A P. III.

IACOBVS Aragonii Regis extincti filius, quem vnicũ ex legitima vxore reliquit, quatuor annos natus erat, cum pater occisus est. Sanctius Ruscinonis Comes, & Ferdinandus pueri patruus: hic professione quamuis monachus, ille prouecta ætate, vt qui Alfonsi Regis frater esset, imperandi ambo dulcedine illecti, ambitioneq; corrupti, malignis artibus ad regnum nitebantur: plebisq; & principum studia conciliabant. Id ægre erat Episcopis & proceribus, ac præsertim Petro Afagra Albarracini regulo, paterna hæreditate innocen- tem puerum excludi, & in Simonis Monfortii potestate, captiuus ad instar esse. communi consensu legati ad Innocentium Pontificem Romam amandati, puerum Regem expeti- 50 tum. eius auctoritati Simonem haudquaquam repugnaturum arbitrabantur. commode id cessit: audita enim legatione Pontifex Petro Beneuentano Cardinali ipsius in Gallia Le- gato, id negotii vt præsens cognosceret, demandauit: & si æqua petere Aragonios visum esset, eorum postulatis & volutati satisfaceret. Ceperat interea Simon Monfortius vrbem Tolosam: & in Præsulum Gallia concilio, quod Petri Legati opera Mompellerii habitum erat, omnium eorum quæ bello capta quæ sitaq; erant Princeps declaratus est: missusq; ad Pontificem Ebrunensis Præsul, vt concilii sententiam ipsi probarent. Quo tempore in Hi- spania fame grauissima laboratum est: vt ante dictum est. inde crebræ in vulgus mortes: cum necessitas res etiam obscenas in cibum verteret. Rodericus Præsul Toletanus suis opibus,

opibus, alioſq; ſacris concionibus adhortando, vt egenorum calamitate mouerentur, multum contuliſſe viſus eſt: prorsus vt Alſonſus Caſtellæ Rex in extrema ætate eccleſiam Toletanam, quoniam apud eam tanquam in publico æratio, optime deponi theſauros cogitabat, noua multorum oppidorum ditioe auxerit. Toletanum Præſulem iure perpetuo, legeque in omne tempus lata, regni Cancellarium eſſe confirmauit, datum ante ſeptem annos Martino deceſſori, vt iuſdem Alſonſi diploma declarat. quo magiſtratu ſuprema & maxima auctoritas ſecundum Regiam olim continebatur. Burgis eo tempore Rex agebat: & Legionenſis Regis patruelis, cum quo grauis ſimultas erat, ex quo Berengariam vxorem repudiarat, cõciliandi in partesque trahendi cura ſolicitabat. Valliſoletum mutui colloquii cauſa ventum. in eo colloquio offenſiones omnes vtrinque condonata oppida Carpium & Montem regalem Legionenſibus ablata, ne occaſio cõtrouerſiæ eſſent, euerſi mandatum. Inde Rex Legionenſis in patriam rediens, Dieghum Harum ſecum Rege Caſtellæ concedente deduxit: quoniam eius opera vt cogitabat Mauris oppugnandis Dieghum Lupus filius & valida Caſtellanorum militum manus ſecuta eſt, magni nominis Dacem, carum Principibus, vulgo militum acceptum. Nõ minor Caſtellæ Regem quamuis annis grauem, fractum laboribus, in extremaq; ætate cura ſolicitabat, impium regnum euerſendi barbaris proſtigatis: quod tandiu ſubſtiterat in Hiſpania. fracti hoſtes metu debilitatiq; viribus erant ob ſuperiorem cladem, & recenti diſſidio in partes ſciſſi. ea res noſtris agendi opportunitatem præbebat. Prior Legionenſis Rex in hoſtium ditionem irruit, qua parte Legionenſi imperio finitima erat. agris, oppidis, villis illata vaſtitas. ad Tagi ripam in veteri Luſitania, Alcantara firmiſſimum oppidum captum, quod Calatrauæ militibus dono Regis ceſſit: vnde tanquam ex munitiſſima arce, atq; fortiſſimo propugnaculo, in hoſtium fines incurrerent ipſi, illorumq; impetus propulſarent. Hoc Alcantaræ militibus initium fuit, tenue & inualidum, vt fere rebus magnis. cucullum & rubram faſciam, qua longo tempore diſtingui conſueuerunt, Benedicti tertidecimi, qui ſe Pontificem dixit, venia & auctoritate cruce viridi mutarunt, ſalutis anno milleſimo quadringenteſimo vndecimo: cum Calatrauæ milites quibus olim ſubditi fuerunt, nunc vix contributi, rubræ crucis figura in candida veſte vtantur. Is exitus Legionenſis expeditionis fuit, aliquanto quam Caſtellanæ felicioris. Alſonſus enim Caſtellæ Rex magnis delectibus tota ditione habitis, ex Vaccæis in Carperanos rediit: Toledoq; præfectus Conſaburonem & Calatrauam petiit. extremus is limes regni erat. inde in Baticam penetratum. agri vaſtati. oppida capta, direpta, incenſa. Biatia (nam ad Mauros redierat) circumſeſſa. dum obſidio ducitur, Dieghus Harus cum Legionenſibus operam nauaſſet, ferox in caſtra venit. potiundeq; vrbis ſpem fortuna aduerſa deſtituit. publica famis calamitas hoc etiã anno Hiſpaniam oppreſſit, & ad alia mala Regem compulſit commeatus inopia, ſoluta obſidione in mitiores regiones copias, reducere. Cum Mauris induciæ factæ. quod illi beneficium ad occaſionem inſeſtini diſſidii verterunt. Mahomad cognomento Viridis accepta ſuperiori clade abierat in Africam, ad ſubſidia belli colligenda, viresq; reparandas, ſiue quia de rebus Hiſpaniæ diſidebat. Zeit Abenzeitus eius frater, nullo propinquitatis reſpectu Valentiam, Saguntum, & vicina loca imperio primus occupauit. idem facit Biatix & Cordubæ Mahomad Zeit Abenzeiti patruelis, cum ſe Abdelmone imperii gentiſq; conditore progenitũ ferret, eius nepos ex Abdalla filio: ſibiq; omnibus ſermonibus, Africæ & Hiſpaniæ imperia arrogaret. Alballis inter ſuos opibus & clientelis princeps, horum exemplo prouocatus nullo iure, niſi q; in armis eſt, Hiſpali imperium conſtituit, adiectis Carmona, Alſigi, & Caſſariano. ſic Maurica potentia in plures partes diducta, dilacerataq; eſt, alioqui haud firmiſſima. Præclaram ea res occaſionem noſtris ſuppeditabat, impiæ gentis excindendæ. cæterum Alſonſum Caſtellæ Regem, qui ea tempeſtate belli & pacis arbiter erat, non tantum annonæ diſſcultas à cogitatione belli ſacri abduxit, ſed etiam ſtadium Angliſ opitulandi. propinquis & neceſſariis, qui de Aquitaniæ imperio periclitabantur, Francorum armis petiti rupto & iniuriam ſcødere, quod inter vtranq; gentem ſtabat. Luſitaniam eo tempore Alſonſus eo nomine ſecundus cognomento Craſſus obtinebat, occupandis per vim iis oppidis, quæ à patre ſororibus legata erant, vehementer diſtrictus: prorsus vt Legionenſis Regis arma, cum Principum ſceminarum iure propinquitatis, commiſeratione ſexus patrociniũ ſuſcepiſſet, in ſe regnumque conuerteret. miſſus à patre Ferdinandus, in quo deinde & poſteris, Caſtellæ & Legionis regna perpetuo vinculo coniuncta ſunt, Luſitano aliquot oppida eripuit: quæ mox Innocentiũ Pontificis Romani opera & auctoritate pace facta, reddita ſunt. Inter hos motus Luſitaniæ Rex ab Alſonſo Caſtellæ Rege, & ſene & ſocero monitus eſt per legatos, vt mutui colloquii cauſa Placentiam veniret: habere ſe, quæ de rebus magnis cõferre cuperet. Luſitani Regis aduentũ quoniam breui futurũ non ſperabat,

interea Burgos abiit, in apparatus belli Gallici intentus. Præclaros Regis optimi, & æquissimi conatus mors oppressit. cum enim Lusitani Regis conueniendi studio Placentiam citato festinaret, ad oppidum Garfimunotium valetudine tentatus est, vim morbi alioqui grauissimi auxit vehementer nuncius à Lusitano Rege Placentiam se venturum negante, ac ad vtriusque regni fines si tanti esset, accessurum se pollicente. Id est gentis ingenium cum multis, vt nulli primas concedant, neque amplitudine imperii, neque ætatis respectu moueantur: magnasque agendi commoditates prætermittant, honoris contentione. forte, non satis fidendum focero Regi iudicabat, homini versuto, & à multo rerum vsu callido, cunctaque solito priuata vtilitate metiri, vt plerique existimabant. De ægroti salute cum medici desperarent, Rodericus Primas, qui Calatrauæ relictus erat annona fameque procuranda, & re perfecta Burgos se ad Regem contulerat, noui itineris comes futurus, peccatorum confessione, quam ipse ex ritu Christiano excepit, Regem in extremo positum expiauit. Obiit testamento facto salutis anno millesimo ducentesimo quartodecimo. pridie Nonas Octobris, qui dies Lunæ fuit, memoria Fidei virginis sacer. sic Roderici Præfulis historiam castigato, vitio librariorum sæpe fœdam. Hic exitus Alfonsi fuit, militiæ domique clari Regis. multa solus prospere, nihil fere magnæ rei Reges alii sine illo fecerunt in Hispania. annis vixit quinquaginta septem: è quibus, annis tribus & quinquaginta, diebus duobus & viginti regnavit. Defuncti corpus Olgas delatum. Iugentium habitu funus profecuti sunt viri principes ex vniuersa ditione, Eleonora Regina, Berengaria filia, Rodericus Præsul Toletanus. Accessere noua funera: quibus hic annus insignis maxime fuit, Eleonoræ Reginæ, Ferdinandi Legionensis, Dieghi Hari, Petri Castrii Ferdinando Castriogeniti. Regina pridie Kalend. Nouembris, die Veneris extincta est Burgis. dolor, quem de viri obitu ceperat, mortem accelerasse visus est. cum quo coniunctissime vixit. morte, sepulchroque iuncta est nepotibus felicior quam filiis. Ferdinandum ex Therasia Rex Legionensis genuerat, regia indole iuuenem. morte immatura non præstitit qualem innatæ virtutes, orisque decus promiserant Regem. eo grauiori luctu prouinciæ, ad Compostellæ funus illatum. Petrus Castrius Marroci obiit, forti opera Regi Legionensi bellis superioribus nauata, profectus in Africam, qua causa incertum, sed in ea tam è vrbe decessit, ad quintumdecimum Kalend. Septembris. & erant à superioribus annis, cum ea gente amicitæ hospitiique iura à patre inita.

Castella, atque Aragonia motus.

C A P. IIII.

EXCEPERE tempora turbulenta in Castella, atque Aragonia. minor vtriusque Regis, qui patribus successerunt, Henrici, atque Iacobi ætas passim à proceribus contemnebatur. ea grauissimorum motuum occasio extitit. plerique summæ rerum præesse cupiebant, & alieno nomine regnare: nonnulli etiam suo. id dum assequerentur, quid de ipsis fama loqueretur, quid pii & boni iudicaret, nihil pensi habebant. quid enim non efficiat concepta semel animo libido dominandi? Inter tot rerum fluctus respublica nauis instar rectore carentis sæuissimis procellis agitata, in Aragonia maxime: vbi Sanctius & Ferdinandus Iacobi Regis patruis, haud obscuris artibus ad regnum nitebantur. Erat in vtroque fortitudo, auctoritas, ingenium, conciliandæ hominum gratiæ, & promerendæ mirum & efficax studium. iura quæ deesse poterant de regno litigantibus? Iacobum vterque illegitimis procreatum nuptiis excusabat. Sanctius, Ferdinandum monachum esse, bello & rebus agendis inutilem dictitabat. Ramiri Regis exemplo, suam Ferdinandus causam tuebatur: & Iacobo excluso disputabat, sanguine proximum esse. Omnino regnum in tres factiones erat diuisum. pauci sed in his optimus quisque verum Regem sequebatur, & ad Innocentium Pontificem legatos fuisse amandatos repetendi Regis causa paulo superius dictum est. exposita ii legatione, in Galliam ad Bernardum Cardinalem remissi sunt, adiuncto Ebrunensi Præfule cum mandatis: ita bello sacro parta Monfortio Comiti dari, si Aragoniis ipse satisfaceret Rege reddito, atque libertati restituto. Nec mora Pontificius Legatus, Monfortius Comes cognita Pontificis voluntate, Iacobum Carcasone, vbi biennium detentus fuerat, Narbonem comitati sunt, sex tum annos & quatuor menses natum. Iacobi patruelis Prouinciæ Comes Raymundus pari ætate sequebatur, vt procul à Gallico tumultu in Aragonia educaretur. Narbonem, quoniam locis finitima est, regni proceres frequentes accurrerunt, Regis accipiendi, salutandi, prosequendique studio. Omnia lætitia plena erant & gratulatione. promiscuæ ætatis, sexus, conditionis viri, fœminæ, pueri, venienti passim occurrebant. vota pro eius liberatione suscepta publice, priuatim exolvebantur. Erat in puero oris dignitas, maiorque quam pro ætate statura corporis: tacitumque ex iis rebus

rebus suarum magnitudinis omen. Legato Pontificio, cuius ex sententia cuncta procedebant, cum Regem comitaretur, visum est regni conuentus Ilerdam conuocari, reipublicæ constituendæ, regni que stabilendi pacandiq; causa. frequentes proceres, & urbium procuratores die dicta cõuenerunt. Sanctius & Ferdinandus noluerunt venire. In iis conuentibus, in pueri Regis verba iuratum à cunctis ordinibus. nouum id exemplum in Aragonia erat, neq; prioribus Regibus instituendis vsurpatum: quod ab hoc initio deinceps in mores abiit. Guillelmo Monredonio Templariorum militum in ea prouincia Magistro (egationis ad Innocentium missæ princeps fuerat) Regis educandi, instituendique cura demandata: Montionisque arx delecta, ubi ab omni iniuria tutum fore iudicabant, dum factionum studia remitterent. Vasconibus, quoniam Aragonios motus verebantur, à Casaragustanis ciuibus ius commercii datum, cum libera vltro citroque comendi facultate. Rex eorum Sanctius, non militaribus modo, sed etiam ciuilibus muneribus magna ex parte abscesserat, Tudelæ in arce se continens, & hominum congressum deuotans, bello paceque inutilis. Hæc in exitu eius anni peracta, quo ad Tornacum, quæ ciuitas in Neruiis ad Sildim est, Otho Imperator & Philippus Galliæ Rex insigni prælio pugnauerunt. Victi in eo prælio Germani: & qui ab eis steterat Ferdinandus Flandriæ Comes à Gallis captus est. Proximo salutis anno millesimo ducentesimo quintodecimo, Sanctio Ruscinonensi Comiti Regis Aragonii patruo, regni procuratio demandata est. ea reipublicæ pacandæ via excogitata, auidum dominandi animum, in regni spem maxime accendit: maiorumque tumultuum occasio exitit, uti euentus declarauit. Neque multo meliori conditione res Castellæ erant. Henricus vndecim tum annos natus, fratribus immatura morte sublatis, patri substitutus, imbecilla ætate, infirmo ingenio, Castellæ regnum obtinuerat. matre defuncta, penes quam regni procuratio erat, Berengaria Legionis Regina pueri fratris ætatem regere, & reipublicam vniuersam ex matris testamento cœpit administrare: virili animo fœmina, maioriq; quam pro sexu auctoritate. quam non tatum regni copiis, sed etiam ampla ditione tueri solita erat, Vallisoleti, Mugnonii, Curielis, Gormatii, quæ oppida, quo tempore in Castellam redierat ab Alfonso Rege Legionensi repudiata, patris dono acceperat: vnde vitam principalem atque adeo regiam, nunc etiam regni procurationem sustentabat. Itaque Regem ciuilibus & bellicis artibus erudiendum curabat. regni proceres nonnullos cupiditate rerum nouarum tumultuari, & reipublicæ tranquillitatem turbare satagentes, agendi dexteritate atque intentatis minis ad sanitatem perduxit. castigandis nouis flagitiis, & pristinis moribus reuocandis operam dabat, ea animi magnitudine, constantia, atque prudentia, ut respublica Alfonso patrem nõ magnopere desideraret. Verum excellentis fœminæ instituta Laræ familia turbauit atque peruertit, regno assueta illictaq; ex eo ut fit, dominandi dulcedine. tres fratres germani Aluarus, Ferdinandus, & Gonfaluus Nunnii Laræ Comitis filii, malignis artibus ad regni procurationem contendebant, Berengariæ sexu despecto, Regis immatura ætate. alterius auctoritas fluxa erat, alterius nondum coaluerat. Impii conatus ut procederent ex sententia, Roderici Primatis, qui vnus & fraudes detegere, & obsistere vnus maxime potuit, profectio factum est.

Conuentus Præsulum ex toto orbe Christiano Romæ tunc habebantur, Innocentio Pontifice de rebus multis & maximis, incredibili Patrum frequentia: prorsus ut quadringenti duodecim Episcopi essent: in his Archiepiscopi vnus & septuaginta, Patriarchæ Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus, atque Antiocheni, Alexandrinique Legati. minorum sacerdotum numerus iniri vix potuit. Belli sacri in Oriente instaurandi, atque motus Galliæ componendi præcipua cura erat. In tantis nationum aliarum studiis, tantaq; conuentione Rodericus Præsul occasione iuuandæ ecclesiæ deesse noluit. quin peregrinatione suscepta Romam abiit, & Patrum concilio, quod mense Nouembri in hoatum in templo Lateranensi est, interfuit. In eo conuentu orationem ad Patres habuit, Latina quidem lingua conceptam, cæterum aliarum linguarum, quarum expers non erat, Italiæ, Germanicæ, Anglicanæ, Gallicæ, floribus, sententiisq; ornatam, distinctam luminibus: ut miraculi instar Patribus esset, tantam Hispanum hominem linguarum facultatē assecutum esse, quantā ab Apostolorum ætate, vlli homini negabant contigisse. Actū præterea de primatu ecclesiæ Toletanæ, quem agnoscere Tarraconensis, Bracarenfis, Compostellanus, & Narbonensis Episcopi recusabant. productæ pro ecclesia Toletana veteres Pontificum Romanorum & conciliorum tabulæ. producta argumenta ab ipsa prima Hispaniæ ad Christum conuersæ antiquitate: quæ in hominibus venerabilis, in urbibus sacra est. Roderici orationem cum Bracarenfis, qui aderat, & Ausetanus Episcopus pro Tarraconensi refellere aggressi essent: abessent alii, quorum intererat, lite integra discessum est neutro inclinatis sententiis. Roderico tantum Legati Pontificii partes per Hispaniam decennio implere datum

concessumq; si quando Hispalis piorum armis cederet, quod in ea Almohadum inclinatione & casu fore propediem sperabant, Toletano Episcopo subdita esset, quasi Primati: prouocandi, contraq; disceptandi sublata penitus facultate. Adiecta potestas trecentos filios nothos iure legitimo donandi: Episcopos & sacerdotes in iis urbibus creandi, quęcunque Mauris in Hispania essent ablata. Ex his rebus magnam Rodericus auctoritatem nactus est: quam litterarum ille atq; eruditionis, vt ea ferebant tempora. eximia opinione tuebatur. Extant de rebus Hispaniæ & Arabum gente historię, duobus ab eo conscriptę voluminibus, non omnino inelegantes. Duo Raymundi Tolosani Comites pater & filius, cum interessent concilio, atq; aduersus Monfortium Comitem disceptarent, lite contestata Patrum sententia victi sunt, principatuq; spoliati, quod eum impiis hominibus arma sociassent. Simoni Monfortio nauatę operę pręmium fuit Tolosa, aliaque oppida & vrbes bello quęsitę partęq;. Is ad Regem Francum profectus, se ei sanctissimi iurisiurandi religione obstrinxit, quasi beneficiarius: osculumq; vtrinq; delibatum est perpetuę amicitię pignus. verum cum suscepto principatu Tolosam, Carcaſonem, atq; Narbonem mœnibus nudasset ciuium diffidens voluntatibus, atque vectigalia grauissima imperasset, subditos abalienauit (& est auaritia in imperio semper exitiale malum) prorsus vt Raymundi filii armis multa oppida continuo ad Rhodanum cesserint: & aliquanto post Tolosa ipsa princeps ciuitas venit in potestatem. Profugos & egenos Principes, multi tota Gallia reguli, & ex Catalaunia non pauci viribus & copiis adiuuabant. Amissam urbem Monfortius dum sacro bello instaurato obsidet, expugnareque parat, lapidis ictu, tormento ex vrbe emissis peremptus est: vir longiori vita dignissimus, consilio acer, manu strenuus, singulari pietate, atque magnitudine animi. filios reliquit fortissimos florentesque iuuenes Aimericum, Simonemque. Tametsi Aimericus obsidione cōtinuo soluta, & partę ditionis magna parte amissa, rerum gestarum magnitudine, & fama paternam gloriam hauquaquam exęquabat. atque tantam belli molem viribus suis, inuidiamque populi ac magnę partis Principum sustinere posse diffusus, iure suo Regi Franco cessit, ab eoque Magister equitum creatus est, haud æqua permutatione. Verum hæc triennio post gesta sunt: ad ordinem temporum redeat oratio.

Larę fratres Castellę procurationem inuadunt.

C A P. V.

GARSIAS Laurentius ciuis Palentinus audaci, callido, prompto ingenio, & pro vt animum incitasset, consilio bonus aut prauus, agendi dexteritate in Berengarię gratiam se in primis insinuarat: & quod facillimum factu est, accommodatis officiis, adulandi scientia, bonis & modestis præferebatur. Larę reguli ambitione dominandi æstuantes, idoneum virum rati, per quem quod cupiebant, obtinerent, eum adeunt. quanto in periculo res essent, exponunt. Regis ætatem, Reginę sexum accusant. facturum præclare, si pro ea auctoritate, quam obtinebat, Berengarię persuadeat, vt regni procuratione, quod necesse erat, quod res communes exigebant, vltro abscederet. Id consilium reipublicę salutare fore, Reginę honestum, vtile ipsi: cui Tablada oppidum, in quod oculos coniecerat, nauatę operę certissima merces proponebatur. Ille promisso lætus impensius etiam quam exigebatur promittit operam: nactusq; opportunitatem, in Reginę incautę aures identidem insuffurrat: Imperandi onus graue esse, fœmineis præsertim humeris impar. Eę voces, tãquam syncero missę animo non ingrata Reginę erant priuatę tranquillitatis & otii cupide, neq; ignarę grauiores casus è fastigio esse: stultū alieno nomine sua inuidia imperare velle. Ad didit ille, Larę fratres opibus & clientelis præualidos præ cæteris esse, male cogitantibus obsistere in primis posse: puerum Regem si in eorum contradat potestatem, rem consultiſsimam facturam, regnoque vniuerso gratissimam. Natura nostra hoc quoque nomine praua est, quod præsentibus futura potiora fore arbitramur. Itaq; cum ad Garsię sententiam Præsules & proceres accederēt, pars in fraudem impulsı, pars fœmineum imperium auerſantes: Berengarię facile persuasum, vt Regis & regni se procuratione abdicaret: & in Larę fratres transferreret. Redierat inter hæc Rodericus in prouinciam, Legati Pontificii potestate honestatus. in eius verba Larę fratres iurare regni commoda compulsı sunt: nemini ablaturōs oppida & arces eorum fidei concreditas nisi Reginę voluntate. finitimis Regibus bellum illaturos non esse: neq; noua imperaturos vectigalia. Berengariam Reginam eo loco habituros, quo par erat sororem, filiam, & vxorem regiam. Recte processuras res communes & priuatas eo ictō fœdere videbatur: si quid sanctū ambitioſis hominibus esset. Omnino Aluarus Lara accepta potestate, cūcta in ludibrium vertit. Burgis enim, vbi fœdus factum est, discedens quamprimum, proceres quosdam seu veris seu cōfictis causis regno

regio expulit: templorum reditus inuadere: bona publica & priuata domum auertere: patronis ecclesiarum, iis præsertim qui è sacro ordine non erant, veterem adimere libertatem, qua sacerdotes nominare soliti erant. Diuini cultus refarciendi studium facto prætendebatur, multis partibus labefactati. omnia raptim & violenter agebantur: neque legum neque temporum, ac ne periculi quidem ratio habebatur, Ea res Rodericum Decanum Toleranum Roderici Præfulis vicarium compulit, vt Aluarum ex ritu Christiano anathematis ignominia notaret. ea denunciatione compefci tantisper potuit, atq; adigi vti damna iis qui pertulerant reponeret: iniquus animus vt penitus mutaret, ingeniumq; deponeret adigi non potuit. Vallisoleti regni conuentus agitati, iis conuocatis ab Aluaro proceribus, qui factioni fauebant. publicæ vtilitatis specie vires confirmatæ aduersus omnes casus: publicæ auctoritate & consensu peccandi licentia quæfita. Proceres alii, in quibus Lupus Harus Didaci filius, Gonfaluus Gironius Regiæ Magister, & fratres principem locum tenebant, cum doleret rempublicam ad vnus arbitrium verti, plusque vnum posse quam reliquam nobilitatem, consiliis communicatis Berengariam adeunt. queruntur procuratorem abdicatam. periculum docet, nisi mature succurratur. bono animo reipublicæ curam abicisse fatentur: sed quoniam pares rerum euentus non fuissent ad priora consilia necessario recurrendum, extorquendamq; regni procuratorem Laris fratribus hominibus immodicis væfanisq; An cessatione, inquit, & tranquillitatis amore ludibrio esse rempublicam patiaris? & prius peccatum meliori consilio defines emendare? Quin regnum nobis incisiis amentis hominis potestati permissum capeffis? nosque & rempublicam imminenti malorum procella liberat. armis enim tueri dignitatem, nisi in te aliquid præsidii sit, habemus præiudicatum. Tu vide, ne otii cupiditate te, nos, Regem, regnum & patriam prodidisse videaris. Mouebatur illa procerum oratione, agnoscebat erratum. cupiebat mutare. verum ingenii imbecillitas, & impendentis mali metus retardabat, si tenentes arma denunciatione noua irritasset. iurisiurandi admonere satis habuit, quod pessimis actionibus violasse videbantur, insolenti homines ingenio, feroci animo: prorsus vt Aluarus Lara peculiari Regiæ ditione occupata, ipsam regno abire iusserit, insignem audaciam, neque ferendam contumeliam. ea videlicet gratia meritis exoluebatur. Regina, Eleonora sorore adiuncta Otellam arcem, quæ in Vaccæis non procul Palentia sita est, se compegit. loci munitione freta, eo ad fratris obitum se tenuit, adiuncta magna procerum parte. Gironio regiæ procuratio detracta est, subrogato in eius locum Ferdinando Lara. sic eius factionis opes confirmabantur. hæc femina magni alicuius mali in Castella iaciebantur. Rex supra ætatem prudens, tutorum audaciæ & temeritatis tædio euadere cupiebat, & ad sororem migrare. cæterum omnes aditus Aluari diligentia interclusi erant. Atque quo maior gratia esset, & adolescentis leniret animum, detineretque illecebris voluptatum: de nuptiis Regis agere cœpit. Malfada Alfonsi Lusitani soror in coniugium expetita: reque per legatos constituta Palentiam deducta est. in ea vrbe nuptiæ celebratæ. ægre id habuit Berengariam. Regis immaturam ætatem voluptatibus debilitari necesse esse considerabat, atque corrupti. Ex eius litteris Innocentius Romanus Pontifex exceptione propinquitatis cognita, diuelli coniugium, quod male cohæserat, edicto mandauit, dira omnia nisi obtemperarent, minatus. rei perficiendæ cura Episcopis duobus demandata, Tellio Palentino, Mauritio Burgensi. Iis agentibus Malfada mulier quamuis effecta (sic creditum est) in patriam dimissa in Ruchæ monasterio, quod ipsa condidit, vitam exegit ad vltimam ætatem, religionis studiis repulsæ ignominiam tolerans, Aluaro in primis irata: cuius fraude non tantum in calamitatem impulsæ erat, sed & de coniugio appellare veritus non erat. felix & Regina paulo ante, mox serui ludibriis si consensisset obnoxia. Hæc salutis anno millesimo ducentesimo sextodecimo agebantur. quo anno, septimodecimo Kalend. Augusti, Innocentius Pontifex Romæ obiit, vir iis corporis & animi virtutibus, quantas paucis contigisse satis constat. præter alia, ingenium fuit in vtroque sapientiæ genere, diuinæ atque humanæ eloquentiaque præcellens. Successit Honorius eo nomine tertius, domo Romanus. Quo Pontifice Maria Regis Aragonii mater Romæ defuncta est, & ad sepulchrum D. Petronillæ in Vaticano templo sepulta. Is honor defunctæ fuit. ea re quies ossibus procul à patria. viuentem varii curarum fluctus exagitarunt. manibus inferiæ datæ regio apparatu, Christiano more. Regni Aragonii, filique Regis tutelam à moriente enixe testamento commendatam Pontifex libenter suscepit, gessitque per totam vitam accuratissime. Regis ætas præsidio indigebat. procerum studia in diuersum incitata, sapientissimi Pontificis prudentia, frænanda erant. multa enim indies mouebantur: totaque prouincia omnibus partibus labefactari videbatur, & in præcipiti esse. Raymundus Prouinciæ Comes suorum litteris sollicitatus Montione, vbi cum Rege captiuus

instar erat, eo tantum conscio clam cæteris, fuga elapsus nauilonga, quæ in Salonio Tarraconis portu parata erat, in patriam abiit. Eius præsentia motus grauiissimi pacati: qui ex procerum dissidio impendere videbantur, tantum quoque sibi in Republica arrogante, quantum viribus & potentia præstabat. Hic est ille Raymundus, cui Beatrix nupta est Thomæ Mauriennæ (vnde Sabaudi Principes) Comitissæ filia. tres ipse Reges generos habuit annis consequentibus, quarum Cæsarem inaudita felicitate. Raymundi profectio-
ne vulgata, magna Monredonium cura incessit, ne simili arte Rex eriperetur de manibus. penes alios liberati Regis laus esset, ipse inuidia flagraret, quasi captiuum tãdiu retinuisset. & alioqui grauitas viri & prompta libertas inuisa multis erat. In eam curam intentus, tanta rei cum dignitate perficiendæ cogitationes non explicabat. Petrum Asagram pro eo studio, quo Aragonios Reges coluit, & Petrum Ahonesium ex prima nobilitate in consilium adhibuit. iis auctoribus atque adiutoribus, Episcopi Aspargus Tarraconensis (Præful hic Pompelonensis fuerat) Guillelmus Turiasonensis, aliiq; viri principes Montionem aduocantur. Liberandi Regis, & in regni possessionem mittendi, tametsi nouẽ tunc natus annos erat, consilia communicata. In eam rem, fœdus inter se mense Septembri faciunt, per omnia sacra Regis incolumitatem, tutelamq; iurati. Sanctius regni moderator, ferox verbis, & parta per scelus potestate superbus, ac vix potens mentis, procerum molitionibus indicatis, vt nihil esse occultum potest in intestina discordia, Ostro, inquit, viam omnem sternam qua Regi progrediendum est: hoc est, vt prudentes interpretabantur, eius & comitum sanguine. præ contemptu fastuq; nihil ausuros arbitrabatur: & cum manu tamen militari Selgam oppidum in ipso itinere positum accessit ad omnes casus paratus. Ea res magnum egresso Regi timorem incussit: prorsus vt in ea ætate loricam indueret pugnandi animo. Sanctius, qua de causa incertum, sed cum victoria esset in manibus: nam pauci Regem comitabantur, genere tamen omnes factisq; clarissimi, certamẽ exhorruit. Deus illi mentem eripuit. Id initium ruinæ fuit, qua breui præcipitavit. Rex Oscam primum, deinde Cæsaraugustam abiit. omnia ludis & lætitiã plena erant, nullusque testificandæ voluntatis occasionẽ vllam prætermittebat. Rege liberato magnæ res expediendæ erant, multis vis & metus intentandus. regii ærarii inopia præclaros conatus retardabat, tantis superioribus sumptibus, & tunc regni dissidio penitus exhausti. Catalauni eximia prouinciæ voluntate Bouaticum (quod genus tributis per bouum iuga, gregum, & armentorum capita edicebatur, vnde nomen. & Petro Rege semel iterum & tertio exactum meminerant) Regi concessum anno millesimo ducentesimo septimodecimo. tantum ex eo vestigali pecuniæ redactum, vnde aulæ sumptus tolerari possent: & bello occurrere si qui de Republica male cogitarent.

Henrici Regis gesta & mors.

CAPVT VI.

INTER Berëgariz Aluariq; dissidia proceres & plebes in Castella diuersis studiis ac contrariis iactabantur. incertus erat rerum status. omnia versabatur in tumultu. pars in partem armabatur. populationes, cædes, incendia, scelerum licentia volitabat. commotæ semel voluntates noua Aluari fraude amplius exacerbata sunt. Erat Rex ea tẽpestate Maqueda Carpetanorũ oppido. Berengaria de fratris incolumitate sollicita, hominẽ mittit: qui dissimulata causa, de Rege visa & explorata nunciaret. eo comprehenso Aluarus fingit à Berengaria litteras allatas, ipsius annulo impressas, quibus Regis intimis persuadebat, vt cum veneno tollerent. quo maior cõmento fides, innocenti homini gulam frangit. Id nimirum agebatur, vt Regi Berengaria in suspicionẽ veniret, in qua præsidium erat: & ab ea diuelleretur animo, cui maxime fidendũ populus iudicabat. Ex eo tẽpore omnia in peius ruere, & præcipitare cœperunt: prorsus vt fraude cognita oppidani eũ finibus facto agmine expulerint, perimere certi nisi se fuga Optã Regemq; subduxisset. eo Valuerdus quidam Regis rogatu missus à Berengaria, vt fugæ consilia cõmunicaret, re indicata captus & ad Alarconium in custodiã missus est. Plures deinde sed ignobiliores expeditiones factæ sunt aduersus eos qui Reginẽ fauebãt. Suerum Gironiũ veteris profapiæ hominẽ, & multarũ imaginum, primum bello peti placuit. Vallisoletto, vbi Quadragesimæ tẽpore Rex fuerat cum copiis Montalegrũ itum est, vbi se Gironius tenebat circumfessum oppidũ. Gonsaluus & Alfonso obfessi fratres opẽ ferre opportuno tẽpore distulerunt. Regis id reuerentiæ datũ est. quin eidẽ per feciales arcẽ expetenti Suerus vltro tradidit, quãuis integris viribus magna defensionis spe. sed regia maiestas diuinæ instar veteribus. Hispanis fuit: primaq; tũc officii & regii animi promerẽdi cura erat. agris deinde finitimis illata vastitas. ad Carrionẽ mox abs rege statiuã habita. Ex eo loco Villalbã oppidum promotã castra: vbi Alfonso Menesius erat, haud

haud minori quam Gironius nobilitate, modestia non eadem. Regi enim non tantum portas clausit, sed etiam obstinato animo arcem defendit. tametsi improviso Regis aduentu, cum extra oppidum tenderet ferme oppresso, vulnus inflictum. cæsi socii. equi capti. His rebus peractis Palentiam Rex rediit. Tranquillæ res esse non poterant, in tanta temporum perturbatione, tantaq; inuidia, eius penes quem rerum potestas erat. Itaq; Calagurrim urbem Cameris fratribus Roderico & Alvaro ablatam abs regiis esse tradit, arcem prodente Garfia Sapata eius Præfeto : an ut tempori seruiret, an quoniam Regi præfenti quidquam denegare nefas esse credidit. In Lupum Harum Viscaïæ regulum arma sunt promoti. quæ ille iniuria prouocatus, post discessum Regis cum valida militum manu Mirandam usq; oppidum ad Iberum situm processit. missus aduersus eum Gonsaluus Aluari frater castra hostium castris opposuit. prælio ne dimicaretur viris sanctis annitentibus factum est : quorum opera æstuantia pectora ad mitiora consilia reuocata. Inde Gonsaluus ad Regem se retulit. Lupus Otellam ad Berengariam abiit, Id oppidum abs Rege obsessum fuisse memorant: non tam voluntate sua, quam Aluari fraude: ex cuius arbitrio belli pacisq; consilia gubernabantur. Omnino re infecta Palentiam rediisse aiunt: actumq; de nuptiis Regem inter & Sanctiam Alfonsi Legionensis ex priori coniuge filiam: pactaq; ea lege, ut puella regni Legionis hæres esset, excluso scilicet Ferdinando Berengariæ filio. quod nõ arbitrator. sed non minor est historiæ per hæc tempora, quam reipublice perturbatio. Conuenit: Regem Episcopi edibus hospitio exceptum, dum ludit cum æqualibus in area domus, casu repente oppressum: regulæ ictu comminutum caput. ex eo vulnere vñdecimo post die, feria tertia, octauo Idus Iunias extinctus est, anno eius seculi septimodecimo: magno fortunę ludibrio: quæ, quid sibi non licere putet in rebus humanis ferox & improba, adolescente Rege sublato in ipso ætatis flore, in ipso imperii limine, vix prima vitæ dulcedine delibata? A iuvene quodam è Mendozia gente regulam misso è vicina turri lapide confractam esse eam, quæ in Regis caput illisa est, haud satis idoneis auctoribus fama vulgavit. Corpus Olgas delatum, atq; iuxta Ferdinandi fratris sepulcrum tumulo tectum. quo in templo quotannis anniuersaria mortis die eius manibus cætu lugubri parètatur. Regnavit annos duos, menses nouem. Eo anno Mathæi Olisiponensis Præfulis virtute industriaque in Lusitania oppidum, cui Alcafari Salis nomen est, cum magna Maurorum strage captum fuit. Templarii Hospitalariiq; milites multum in eo bello iuuerunt: sed præcipua elassis laus ex Anglia, Belgio, Galliaq; reliqua in ea littora appulsæ: eorum qui Innocentii opera, quasi signo in Lateranensi concilio à Patribus dato, ad bellum sacrum instaurandum, emenso Oceano & Mediterraneo mari in Syriam nauigare pergebant. Commodum id rebus nostris accidit. supra sexaginta Maurorum millia trucidata. ad 7. Kal. Octobris acie dimicatum.

Ferdinandus cognomento Sanctus Rex renunciatur. C A P. VII.

DVÆ Henrico sorores erant natu maiores: Blanca, quæ Ludouico Principi iuuentutis in Gallia Philippi filio nupsit, & Berengaria, ex Alfonso Legionensi Rege coniugii tempore quatuor filiorum mater, Ferdinandi, Alfonsi, Constantiæ, & Berengariæ. Blancam ætatis prærogatiua subleuabat, ut fraterni imperii hæres esset, legesq; Hispaniæ: si iura regnandi leguleiorum modo tabulis continerentur, & non potius studiis populi, & Principum dexteritate, virtute, festinatione, felicitate. quod in præfenti accidit. Nam maturatis comitiis Blanca prætermissa, procerum & populi consensu Berengariæ regnum delatum est. externum imperium exhorrebant: & nouorum motuum materiem, si Gallia Hispaniæ commissa esset. subtrahendam iudicabāt. paulo illa ante regnum delatum, Lupum Harum & Gonsaluum Gironium Legionem amandarat, Filium Ferdinandum expetitum Aluari superbia edomanda: à quo Reginam teneri obsessam dictum est. sed soluta obsidione tum quidem conatu reuocandi ad se filii Regina destitit: nunc repetita flagitatio. festinatione opus erat, qua fama de Regis morte celeritatem præcederent: ne Alfonso ad noui regni, quasi dotalis spem, animum adiiceret. quod nõ temere de illo suspicatos esse rerum euentus aperuit. Omnino à patre est dimissus Ferdinandus, cum vterq; quid ageretur, ignoraret. iustus comitatus adiunctus. Otellæ, vbi Regina mater erat, ipsa concedente continuo Castellæ Rex salutatus est, inaugurationis cæremônia Anagari perfecta, sub frondosa quidem vltimo. tanta siue morum ruditas erat, siue procerum & populi festinatio. Alvaro Comiti non minor cura erat regii obitus occultandi. partam scelere potestatem fraudib. propagare satagebat, haud ignarus quantum præfidii rebus suis decessisset: neq; diu celari rem tantam posse. mora tantum cupiebat familiæ opes nouis præfidiis confirmare. Ad Tariæ Regis corpus erat, quem Alvarus viuere prædicabat, sed quo minus aut sui

copiam faceret, aut se daret in publicū, aliam ex alia morā simulabat causam. Ferdinandus & mater Palentiam, lustrandi prouinciam studio progressi publica supplicatione, omnique lætitiæ significatione in urbem excepti sunt. Parendi nouis Regibus auctor præcipuus Telliū eius urbis Episcopus. Donniæ oppidum, quod venientibus portas clausisset, primo impetu captum. In eo oppido à quibusdam proceribus de concordia sancienda mentio facta est. cæterum Aluarus regno affuetus ad nullam pacis conditionem deduci potuit, nisi Ferdinando eius tutelæ commisso. quod sperare nefas erat: petere insolens & temerarium. Et erat Ferdinandus non incommoda ad imperandum ætate, annos natus decem & octo. tamen ex hoc alii numero biennium subtrahunt. Pacis ergo spe abiecta, ad arma conuersi animi. Vallisoletum Reges abierunt, municipium in Vaccæis amplum & validum. in eo ex vniuersa ditione conuentus generales agitati sunt: omniumque ordinum consensu & sententia pronunciatum, Berengariam regni Castellæ à morte fratris iustissimam hæredem esse: quod patre superstitite semel & iterum fuerat declaratum, ut Rodericus Præsul est auctor. nam quod addit inter sorores primogenitam fuisse, magis ex partium studio, quam ex fide positum arbitramur. tamen Roderici opinioni plures alii suffragantur. Illa vitæ priuatæ studio, assuetaque præproperæ viduitatis incōmoda, in contemplatione vitæ per virtutem actæ solatiis honestis tolerare, regni sceptrum Ferdinando filio de manu tradidit. in suburbio, vbi rerum venaliū forum erat, abdicationis cæremonia peracta. Rex in templum D. Mariæ maioris, tanto populi cōcursu & lætitia, quantum fuisse non meminerant, deductus: atque in eius verba iuratum. Alfonsus Legionensis Rex Berengariæ artibus se delusum dolens, atque in noui regni spē erectus, ferox cupiditate Sancti fratrem præmisit, ut in Castellæ fines inuaderet. ipse cum copiarum robore subsecutus, in eam partem populabundus irruit, vbi Gotthorum campi sunt. Magnæ ex eo bello impendebant Hispaniæ calamitates. Regina ancipiti malo permota, duos Episcopos Mauritium Burgensem, Dominicum Abulensem ad Alfonsum legat. si quo modo ab ea mente deduci posset: aut iniecta animo religione, aut agendi dexteritate. nihil non effecturi videbantur, pro ea quam gerebant sacra auctoritate. Alfonsi tamen ira non modo non refedit, eorum legatione exposita, verum amplius accensa est. & egroto animo faces Aluarus Lara & factiosi alii subiiciebant: regnandi spem certissimam, quoniam eorum rationibus diffidia commoda erant, pax exitiabilis. Itaq; Episcopis amandatis, maiores eo tractu prædæ factæ. cædibus, incendio, rapinis homines, agri, ædificia vexata. Burgos inde festinatum, vrbis regiæ potiundæ spe. Lupus Harus, aliiq; proceres ex vrbe egressi, Regem Legionensem maiori aliquanto velocitate quàm venerat compulerunt redire in patriam. Segobienfes & Abulenses à nouo Rege studiis auersi erant, Aluari Comitis artibus præoccupati. ii missi ad Reginam, quæ Palentiam Vallisoletum abierat, legatis, errati veniam postularunt: paratos se imperata facere, nouisq; officiis præteritam offensam compensare. Ut erant polliciti præstiterunt. nihil illis pro Rege promptius fuit. nulli fortiores in bello. incitabat virtutem ignominia demendæ cupido: studium se Regi probandi. Duo Præsules Burgensis & Palentinus Aluari voluntate Henrici corpus Tariago, vbi eatenus absq; honore sepulturæ fuerat, Palentiam deferendum curarunt: inde Burgos Olgaq; funus prosequente Berengaria. Munnonium partium studiis parere recusans, Rex obsidebat, munitius oppidum, quàm ut facile capi posset. eo se Regina peracto Henrici funere retulit. quo tempore regionum virtute oppidum expugnatum erat captis militibus, qui in præsidio erant. Mox Burgis regni cōuentus celebrati. iis peractis Lermam & Laram itum quæ oppida in Aluari potestate erant. eam difficultatē, sicut omnia alia Regis felicitas superauit, oppidis pariter occupatis. Burgis, quo se splendido triumpho retulerant, in Riucogiam festinatum: Belforadum, Anagarum, Navarretum, iis in locis redacta in potestatē. Nouo Regi omnia prona erant. Ingenium, fortitudo, formæ dignitas in florenti ætate studia hominum conciliabant: Diuos causæ æquitas. Laræ tamen reguli, quānis tot cladibus castigati, non quiescebant. factionis ergo opibus fulti, & multorum studiis subleuati, quos toto procurationis tempore sibi adiunxerant, supremo adhibito conatu, validas copias contrahunt: atq; cum iis ad Ferrariolam consistunt, qua parte Regi Palentiam contendenti iter erat. militū pars intra oppidum erat: Aluarus in villa proxima substiterat cum paucis, regionum contemptu an ad ostentandam virtutem incertum. Id certe exitio illi fuit. regii enim impetufacto viuū ceperunt, cum ex equo profiliisset, atq; in terra iacens clypeo se protegeret. Magnum operæ pretium factum erat capto Aluaro, malaq; finem cepisse, quæ rempublicam tandiu exagitarant. cæterum ex rebus lætis confidentia orta in easdem incurrit difficultates. redditus Aluarus oppidis & arcibus, quæ in eius fide erant Alarcone, Amaia, Tariago, Villafrāca, Belforado, Anagaro, atq; Pácoruo non modo libertati redditus est, sed etiā deterfa simultate ad

Regis gratiam admissus, Castrum Sericium & Orceionem Aluari frater Ferdinādus obtinebat. eas arces vt Regi daret adduci nō poterat militum numero fretus, & annona in longum tempus parata. Cæterum cum vim parari videret, Regi ea lege arces reddidit, vt eius nomine ipse se penes retineret, contactis aris fidem perpetuam iuratus. Id tempori datum, quamuis non sine aliqua fugillatione maiestatis. verum republica turbata, ea consilia maxime honesta, quæ tutissima. Pax diuturna non fuit: neq; esse poterat stabilis. sexto mense, ex quo facta erat, Aluarus & Ferdinandus, cum doleret auctoritatem imminutam. & asueti imperio vitam priuatam non ferrent, à Regis auctoritate palam deficientes, nouam & validam militum manum conscribunt. Gotthorum campi omni iniuria & latrocinio vexati. Ii motus breuem & facilem exitū habuerunt. Regis occursum, cum ad Medinam, cui à Riuo sicco cognomen est, processisset, fratres compulsi sunt Castellæ finibus abscedere, & ad Legionensem Regem commigrare, interceptum iniuria (sic ipse ferebat) regnū dolentem, & ad omnem occasionem intentum, belli in filium Regem instaurandi: quod erat iniquum & inhumanum. sed omnia pietatis iura confundit funesta imperandi ambitio. Iis auctoribus magnos à Legionensi Rege delectus haberi nunciatū. quorsum res spectarent dubitabat nemo. Castellæ proceres quidam hoste preoccupando in fines Legionenses irruerunt. eos Legionensis Rex intra Castellionem pagum, Medinam Campestrem inter, & Salmanticam situm, improviso adueniens, dum obsidet, eius castra secutus Aluarus morbo repente tentatus est. Reges inter induciæ pactæ. ex ea re molestia cōcepta animo, & ad morbi vim adiuncta, Aluarus Tauri, quam in vrbe lecticariorum humeris se deferendum curarat, breui extinctus est homo immodicus, & reipublicæ dum vixit fax. sub mortem scelera procurandi numinisq; promerēdi spe, militiæ S. Iacobivestē insignem induit. defuncti corpus Vrceisæ sepultum est. Ferdinandus frater ad Marrociū in Africa, quo se contulerat rebus in Hispania desperatis, Elboræ, quod oppidum prope Marrociū à Christianis hominibus incolebatur, Miramamolini permissu, desperata à medicis salute, exemplo fratris militiæ D. Ioannis veste desumpta, animam exhalauit. corpus in Castellam relatum. in Fiteri pōte eius militiæ, in agro Palentino, domicilio, vxore Maiore, Ferdinādo & Aluaro filiis funus curantibus sepultū est. Castella quieta esse cōcepit, cum auctoribus nō modo intestinis dissidiis, sed etiam metu nouæ calamitatis sublato, in futurum meliori spe: induciæ modo inter patrem & filium stabili pace mutarēt. In Mauros mora arma sunt milites sacri cruce insigni desumpta, ex composito in veteres Vectonum fines irruūt: vastatis agris, incensis pagis, Castra Cæcilia circumfessa. sequebatur incondita multitudo nō magis spe veniæ, quàm prædæ cupiditate. cōtinui imbres iniquissimo anni tempore nostros compulerūt, sine anni millesimi ducentissimi octauidecimi, re infecta sese in pacata vt referret. 1218

Piis hominibus domicilia per Hispaniam constituta.

C A P. VIII.

Hic erat in Hispania rerum status. exteræ prouinciæ haud meliori conditione intestinis seditionibus, bellisq; personabant. ex bellis, vt sit, cum alia mala & clades, tum vitiorum & scelerum seminarium existerat. malorum licentia, consuetudo peccandi, veræ existimationis lucem extinxerat: vitia pro virtutibus computabantur: probe factis, quæ summa prauitas est, vitiorum nomina affingebantur. In tantis tenebris, tantaq; ignorantie veritatis quidam homines (vt sero omni ætate contingit) excitati, ipso vitæ genere excellentes & admirabiles in viam immortalitatis, quam Christus aperuit, obduxerant vitia, mortalium mentes inducere non desistebant. His cū se promerendæ pietatis studio, multitali adiunxissent, eandem viuendi rationem abiectis rebus omnibus æmulati, variè piorū hominum per hæc tempora familiæ societatesq; extiterunt. In hoc numero principem locum Dominicus tenuit, Calarogæ natus in agro Vxamenfi, pari propemodum Vxamam inter & Arandam interuallo. In minori ætate Canonicis regularibus se adiunxerat, qui ad D. Augustini regulam vitam conformabant. vir factus, extirpandæ Albigenis sectæ, atq; radicis conuellendæ operam in Gallia nauauit, vt est superius indicatum. ope. i. intentus, cum quanta esset præconum verbi Dei penuria considerasset, qui optimis vitæ exemplis, doctrinæq; præceptis. an pietatem errantes ac vagos homines erudirent: vitæ genus excogitauit, quod qui sectari vellent, sacris concionibus euulgandoq; toto orbe Euangelio vacarent. Eius vitæ formulam de scripto conceptam Honorio Rom. Pontif. obtulit: ac primo pontificatus anno probauit. biennio decurso, se hoc ipso anno in Hispaniam retulit: diplomateq; quod à Pontifice Romano abstulerat, Regibus & Principibus promulgato, eorum consensu aliquot domicilia præcipuis in urbibus sociis constituit. primum Segobæ, Madridi alterum, tertium Cæsaraugustæ. Rebus perfectis in Hispania, quinquennio post Bononiæ Galliæ Cisalpinæ vrbe primaria obiit, vitæ innocentia & virtutibus clarus, eius fa-

miliæ conditor, primusq; auctor: vnde quasi ex sapientiæ pietatisq; arce, viri prodierunt magno numero, in omni virtutum genere admirandi. Ipso anno quo Dominicus in Hispaniam venit, Barcinone noua piorum hominum instituta sodalitas est, nomine D. Mariæ de Mercede. Multi terra mariq; Christiani homines capti à Mauris, & in seruitutem abacti, vitæ acerbitate à Christo data fide mouebantur. magnum id dedecus religionis erat, Christiani nominis probrum. cuius procurandi studio hominum societas instituta, qui corrogatis vndiq; elemosynis stipe redacta, captiuos cum fide redimerent. Iacobus Aragoniæ Rex præcipuus eius ordinis auctor esse creditur voti reus, vt quidam scribunt, quod Montione dum captiuus instar teneretur, V. matri nuncuparat, vsu edoctus quantum esset captiuitatis malum. Secundum Regem Petrum Nolascus homo Gallus, ducem secuturis se præbuit: optimisq; legibus & institutis nascentem familiam temperauit. regia insignia cruce imposita in rubro clypeo ad vestem candidam & cucullum, toti familiæ distinctionis gratia contributa sunt. ipse in sanctæ crucis coram Rege & proceribus de manu Raymundi Pennafortii, qui tunc Regi à confessionibus erat, & deinde ordinis Dominicani Magister fuit, solenni cæremonia suscepit. Secutus est Franciscus Assinas in Umbria ciuis, singulari innocentia, modestia & sanctitate vir celebrior inter cæteros ac nobilior. Is cum Honorio ipsi vitæ genus quod excogitarat probasset, venit in Hispaniam, atq; in vltimam penetrauit Lusitaniam. multa ei ordini domicilia tota prouincia breui excitata: Barcinone, Cæsaraugustæ, aliisq; in vrbibus & municipiis Hispaniæ. Vitæ austeritate, & honorum despectu, veste præterea horrida & squalida studia hominum excitabant. Francisco socium se adiunxit Antonius cognomento Patauinus, excellenti probitatis & sapientiæ opinione, relictis Canonicis regularibus D. Augustini, quibus se iunior addixerat in D. Vincentii Olisipone, vbi natus ipse erat, & in S. Crucis Conimbricæ primos iuuentutis annos transegerat. Ferdinandi nomē, quod ab incunabulis erat, eius monasterii appellatione mutauit, in quo Francisci vestem induit, præcipuas Italiæ vrbes Euangelii luce illustrauit: eiusq; opera multi ad meliorem frugem perducti. magnis in ea professione laboribus perfunctus Patauii obiit, vbi templo dicato magna hominū religione colitur. Is videlicet honos probitati debetur, is cultus Deo auctori sanctitatis, & vindici. Dominicum, & Franciscum sanctos vita Gregorius nonus Pontifex Maximus consecrauit. In Castella nouus impetus in Mauros factus est. Rodericus Toletanus belli cōcitor. strenuum hominem & nunquā cessantem. Cruce insigni ad ducenta hominum millia conuenere. cum tanta multitudine in Contestanos itum est mense Aug. salutis anno millesimo ducentesimo nonodecimo. ignobilia aliquot oppida capta. Reuenam promotæ castra. capi nō potuit, quāuis supremo conatu à nostris adhibito. tertio Kal. Octobris oppidum circumfessum. ad tertium Idus Nouembris soluta est obsidio. tanto apparatus par successus non fuit. Maurica tantum præda abacta.

Regum Ferdinandi, & Iacobi nuptia. C A P. IX.

1219. **I**NTEREA Iacobus Aragonius Rex Sanctium patrum exauctorabat, mutantemque & meliora pollicitum recipiebat in gratiam. moxq; ipso anno millesimo ducentesimo nonodecimo (quo anno Hispania vniuersa propter aeris siccitatē, annonæ penuria maxima, & peste laboratū est) prima militiæ rudimenta, tyrociniq; ponebat, ætate minor, ac vix vndecim annos natus, indole animi præcipua atq; excellenti, clarus ante alios. Rodericus Lifana homo præpotēs, ex priuata similtate Lupo Albero quāuis propinquo atq; necessario infensus ipsum improuiso adortus captiuus instar in suæ ditionis arcem Lifanam abduxit. monitus abs Rege vt mutaret, & iracundia siue posita, siue inimici calamitate fatiata ad sobriam cogitationem animum reuocaret, adduci non potuit dicto vt obtemperaret. Regis ætas cōtemptui erat: & tantum sibi quisq; in republica liore volebat, quantæ vires essent. Ea res compulit non magis vindicandi miseri hominis studio, quam tuendæ regiæ dignitatis necessitate arma sumere. mota Osca castra, vbi conuentus gentis erant. Alborum oppidum paulo ante à Roderico captum, ex ditione intra biduum in Regis potestatem venit. Lifanæ arci, quoniam voluntate nihil pro sano facturos milites sperabant, vis admota: ac tandem expugnata est. balista magnitudine eximia Osca iussu Regis allata ingentibus saxis quingentis noctu, mille interdium emissis muros arcis, sed & præfidiarios milites subruebat. eius tormenti, quod ipsi fundibulum vocabant, ope potissimum victoria parta est. Lupus qui in arce erat libertati continuo redditus. Rodericus amissa arce, quoniā nihil fore tutum providebat, ipsumq; inter & Petrum Asagram vetus amicitia erat, præsidii causa Albarracinum abiit. inde cum more eius seculi patriæ regnoq; publicis tabulis renunciasset, regni finibus bellum intulit. Rex insolentiæ impatiens, & à præclaro militiæ initio animosior factus, eo contēdit. In Contestanorum & Celtiberorū finibus vrbs Albarracinum sita est, numero ciuium exigua, locorum natura munitissima. vndique excelsi, & prærupti montes

montes ambiūt. alluit, ac pene circulo cingit Turia fluuius altissimis ripis. Eam urbem Rex corona circundedit munitiorem, quam ut breui tempore capi posset. machinæ extructæ. opera ædificata à regijs. nihil tamē procedebat: cum neq; machinæ propter locorū iniquitatem admoueri muro possent, & nitentes per ardua regii ab obsessis propellebantur. præterea, ut in ciuili discordia, omnia Regis consilia obsessis iudicabantur. Duo menses in ea obsidione cōsumpti, in medijs ætatis ardoribus: donec nocte quadam obsessi vrbe egressi, Regis opera disturbarunt: tormentum præcipuum igne supposito cōsumpserunt. Regem potiundæ vrbs spes frustrata. & erat exiguus militum numerus, ac vix equites centum quinquaginta. peditum numerus non proditur. Itaq; Rex tantis difficultatibus implicitus obsidionem soluit. Petrus Asagra ad eius gratiam breui aditum inuenit, proceribus, cum quibus magnæ necessitudines erant, annitentibus: quoniam tanti viri operam fortem & fidelem Regi fore, atque proinde vtilissimam non inepti vates iudicabant. & fuerat regis Aragoniæ Magister creatus: ea superioribus meritis gratia habita. Quo anno millesimo ducentesimo vigesimo hæc in Aragonia mouebātur, Ipso D. Andree festo die nuptiæ Fer- 1220. dinandum inter Castellæ Regem, & Beatricem Philippi quondam Germaniæ Imperatoris filiam celebratæ sunt. Regis ætas idonea erat: & ne præpostera voluptate ab officio deduceretur mater sollicita verebatur. missi in Germaniam legati ea de causa ad Fridericum secundū, virginis patrualem Mauritius Burgenſis Episcopus, Petrus S. Petri ad Aslantiam Abbas, serius quamuis opinione, quatuorq; omnino mensium patientia rebus confectis, sponsam per Galliam, in Hispaniam deduxerūt, anno ex quo discesserant euoluto. Lutetiæ à Philippo Rege, cū ea iter esset, splendido apparatu excepti sunt, laute & liberaliter habitati ad Cantabriæ fines Berengaria officii causa obuiam processit: nulumq; Burgos profectus est: quoniam ea vrbs connubio iungendo delecta erat. sacra nuptiarum cæremonia peracta, antistite ipso Mauricio Episcopo, in eius vrbs templo maximo: cū pridie eius diei in Olgarum monasterio eodem antistite sacris operante Rex sua se ipse manu militari gladio cinxisset. quoniam dignior alius non erat, more ea sane tempestate inter Hispanos vsitato. Fuit hoc coniugium sobole faustum. septem ex eo filii Alfonso, Fridericus, Ferdinandus, Henricus, Philippus, Sanctius, Emanuel, quo eos ordine numerauimus nati sunt. præterea Eleonora in infantia rapta, & Berengaria Olgis olim virgo sacrata. Eodem tempore Aragonis cura sollicitabat suscipiendæ ex Iacobo Rege legitime sobolis. Sanctii enim & Ferdinandi, cum spe regnandi factiones renascebantur, magno incommodo rerum publicarum. Vnum remedium erat Regis nuptias maturandi, immatura tantum eius ætas opponeretur. vicit tamen publicæ vtilitatis species: missiq; ea de re ad Berengariam legati, Eleonoram sororem postulatam. conditio reiicienda non erat. Itaq; Aggredam Castellæ oppidum ad fines Aragoniæ, quo prior Berengaria cum sorore venerat, Iacobus Rex regni proceribus stipatus accessit. In eo oppido nuptiæ pactæ, dataq; sponsalia sexto Februarii mensis die, salutis anno millesimo ducentesimo vigesimo primo. nuptiarum solennia Turiaso- 1221. ne in D. Mariæ Campestris continuo celebrata sunt, tam imbecilla Regis ætate, ut sponsa non ante annum & sex menses ex virgine mulier effecta sit, uti Rex ipse auctor est ea historia, quam de rebus suis ipse conscripsit. Toleti D. Romani ædes in summo cliuo à Roderico Archipræsule sacrata ad duodecimū Kal. Iulias die Dominico. Proximi Nouēbris die vigesimo tertio, qui dies Martis fuit, memoria D. Clementis anniuersaria sacer, in ea vrbe Regi Ferdinando Alfonso filius natus est. Decembri ineunte terræmotum, quo urbana ædificia concussa sunt, consecuti imbris, atq; ventorum vi multis partibus priuatæ ædes moeniaq; prostrata: eo maiori metu sollicitudineq;, quod rarius propter locorum situm iis cladibus obnoxia vrbs Toletum esse consuevit, locis sublimibus sita, imposita rupibus, procul à mari.

Ferdinandus Rex novos motus componit.

C A P. X,

VASCONES, Lusitani, Legionenses quiescebant. Mauri intestinis dissidijs æstuabant. in Castella atq; Aragonia nouis tumultibus respublica leuiter agitabatur. Rodericus Cameris veteri profapia, magnaq; inter Castellæ proceres auctoritate, cum multa oppida & arces suæ fidei concreditas haberet, finitimis cœpit infestus esse. ascitus abs Rege ad dicendum causam, crucem se desumpsisse excusabat, Hierosolymam iturus scilicet. Ea via inuentæ erat iudicia declinandi: quoniam à Pontificibus Romanis multa iis, qui crucem desumpserunt, indulgebantur. inter ea ut ab ordinarijs iudicibus exempti, coram sacratis iudicibus conuenirentur. Tergiuersatione sublata, compulsus tamen est Vallisoletum venire, quo Burgis curia migrarat. Magnorum criminum postulatus, multæ quæ parabatur metu iu-

dicitur fuga declinavit. de fugitio, tanquam de manifesto rerum capitalium sumi supplicium placuit: omniq; ditione spoliandū decernitur. Intra oppida ille munita præsidii causa se tenet. Rex metu ne à paruis initiis nouum existeret bellum, fœdere cum eo facto quatuordecim illi aureorum millia ea lege numerauit, vt oppida & arces omnes redderet, quæ in eius potestate erant. Hos motus nouum bellum excepit. Gonsaluus Lara (is è tribus fratribus supererat) pro familiæ ingenio Gonsaluum Peresium Molinæ regulum, vt regio fines vastaret, hortando impulit. Honestæ in speciem causæ tumultuandi proceribus nunquam desunt. & ille patriæ & ditionis recuperandæ, nam in Africam cū fratre Ferdinando abierat nisi in scelere nullam spem habebat. ventum ad arma. Peresius periculo cognito & arte, Berengariæ precibus, vt ignosceretur temeritati facile impetrauit, idem vt daretur Gonsaluo Laræ impetrari non potuit. itaq; ad Regis gratiam aditu desperato, ad Mauros in Baticam se recepit, Batiæque turpem vitam exegit. Hunc exitum habuere tres fratres Manricæ gentis principes ea tempestate, moribus factisq; consentaneum. Anno hæc salutis millesimo ducentesimo vigesimo secundo gerebantur. Quo anno à Rege Legionensi & militibus sacris, aliq; promiscua multitudine Castra Cæcilia impugnata. pecuniæ Africanæ pondere redempta pax, solutaque obsidio, promissæ nec præstitæ. Eius & aliarum urbium expugnataram laudem Ferdinando nimirum cœlum seruabat. Burgis à Mauricio Episcopo eius vrbis, (natione is Anglus erat) templi quod hodie visitur fundamenta sunt iacta: cum antea Episcopi sedes & domicilium ad D. Laurentii fuisset, eodem Pontifice fabrica ad culmen perducta est. Multis aliis tota prouincia templis religio aucta. Talauerē in Carpetanis, templi maximi structura magnis molibus & cæmentis erigebatur: cuius fundamenta ante annum vndecimum posita erant. Duodecim Canonici, quatuor Dignitates constituti, ea lege, vt Toletani templi maximi sacerdotibus subditi essent. anniuersario Assumptionis Virginis matris festo quinq; æreos nummos quasi vectigales templo Toletano penderent. Rodericus Toletanus Episcopus totius operis auctor, atq; fundator. Templum Vallisoleri Ioannes tunc regii scrinii Magister suai impensa: idem Vxamæ templum extruxit, cum esset Vxamensis Episcopus. Nunnius Asturicensis Episcopus templo coniunctum perystilium, atq; ædes Episcopi ædificauit. idem Iriæ fecit Laurentius eius vrbis Præsul, iuris peritia ea tempestate nobilissimus, templo atq; pontificali domo constructis: præterea Minium fluuium ponte ad eam urbem iunxit, commercio opportunum opus. Stephanus Tudenis & Martinus Zamorensis pari religionis amplificandę studio certabant Regis & Berengariæ matris his operibus inchoandis, perficiendis, ornandis omnium instrumento, admirabilis munificentiâ excitabat, in eius quamuis seculi inopia maxima, & rerum omnium difficultate. Verum ad institutum iter oratio redeat. Mense Julio Rogerius Fuxensis Comes obiit, successore filio, cui Rogerio Bernardo nomen fuit. Augusto mense Raymundus Tolosæ Comes defunctus est. vtriusq; nomen ea macula deformatum, quod Albigenisum sectæ cum ignominia Pontificum Romanorum se fautores præbuerant. quo merito quamuis multum annitente filio & successore Raymundo vt more aliorum piorum hominum sepeliretur, impetrari nõ potuit. In exitu anni, mensis Decembris die vigesimo primo, Gerardus Cabreræ Vicecomes, Comes Vrgeliæ, ad Regis Aragonii gratiã admisus est: atq; eorum quæ commiserat venia impetrata. homo præpotens, multiq; opibus & clientelis validus interregni tempore Vrgeliam & Vrgeliæ contributa oppida sua auctoritate occuparat. in eo læsa Regis maiestas videbatur: ea lege tamen Regi conciliatus est, vt cum Aurembiassi, quæ se iniuria Armengaudi patris principatu spoliatam esse exostulabat, iure & iudicio disceptaret. Interea Guillelmus Moncada Bearnensis regulus, Nunnio Sancti Ruscinonensis Comitum filio, ex leui causa vehementer infensus. & ex magna paulo ante amicitia, grauissima vt fit exorta simultate, cum suorum manu in agrum Ruscinonensem incurrit. Nunnius viribus diffusus, cum hostis præter Bearnæ principatū amplam in Catalaunis ditionem obtineret, ad Regem confugit, cum Moncada paratus, si qua extaret iniuria iure agere. Ille successu & viribus ferox, Regi vt desisteret ab armis monenti, quoniã obtinere noluit, regiæ quantæ vires essent expertus est: atq; susceptę temeritatis pœnas dedit: feroq; intellexit regiã voluntatē haud impune sæpe exacerbari. quid multa?

1223. anni cõsequentiæ ætate millesimi ducentissimi vigesimi tertii centum triginta, qua turres, qua arces Moncadæ familiæ & necessariis ablatæ sunt, nõnullæ vi, aliæ volutate. Ceruelonium etiam oppidum loci natura egregie munitum, prope Barcinonem in potestatem venit. Moncada arx, vnde familiæ nomen, quoniam operibus & milite egregie munita erat, ipseq; Guillelmus eo se contulerat: longumq; erat expectare dum annona deficeret: præsertim à regiis, qui Moncadis fauebant, occulte com meatu submisso capi non potuit. Iulii mensis Idibus Philippus Rex Galliæ ex febre quartana Medunte obiit. successit Ludouicus

eo nomine octauus: Blanca coniugio, & filio Ludouico, cui Sancti deinde cognomen accessit, quã re alia nobilior. Obiit præterea Lusitaniæ Rex Alfonsus à multo abdomine cognomẽto Crassus Conimbricæ. corpus in Alcobasæ templo, rudi sepulchro iuxta vxorem tumulatum est. filios reliquit Sanctium regni hæredem, Alfonsum cui Matild s Bononiæ in Morinis ad mare Britannicum in Gallia Comes nupta fuit, Fernandum Serpæ Principem, qui Sanctiam Fernando Lara genitam vxorem habuit: præterea Eleonoram Daniæ quondam Reginam, vt Lusitanorum historia tradunt, vero an falso non disputamus.

Bellum in Mauros sumitur.

CAP. XI.

INTESTINIS motibus in Castella compressis Ferdinandus Rex regni potens, quo diuturnior pax esset controuersis omnibus inter prouinciales compositis, obliuionem iniuriarum & præstitit ipse & exegit. vrbibus & per prouincias eos iuridicũdo præfectos imposuit, quos maxime industrios esse nouerat, & gratos in primis fore ciuibus suspicabatur. hereticis infensus maxime, quos tormentis exagrandos curabat: solitus ipse quasi victimarius ignem arsuris manu, lignaq; subiicere improbitatis odio. Albigenes in Hispaniam penetrasse superius est dictum. Iis ex rebus præcipuam à subditis beneuolentiam promeritus, ne otio ii marcescerent, partaq; abuterentur pace, belli Maurici instaurandi cogitationem suscepit. Magni in eam rem delectus habebantur cum Conchæ, Optæ, Moix, aq; Alarcónis ciues Regis volũtate perspecta, collecta suorum manu in Valentinos fines inuecti sunt. vastati agri. incensæ villæ. oppida direpta. Maurica spolia domum relata. Rex initio lætus, quasi ad totius belli omen spectaret, iusto comparato exercitu in Baticam irrupit. Regem Rodericus Præsul Toletanus eius belli præcipuus cõcitor, militiæ sacræ Magistri, Lupus Harus, Rodericus Gironius, Alfonsus Menesius, aliiq; viri principes sequebantur. vix Castellonenfis saltus superatus erat, cum Biatæ Rex Mahomad, se in Regis Ferdinandi potestate fore renunciauit, paratum imperata facere, nostrosq; in vrbem recipere. Mauros ingens terror occupat: voluptates emollierant, intestinæ discordiæ debilitant. Guadalhimare, vbi Rex Maurus in fidem acceptus erat, Quesadam oppidum itum est. Oppidani loci firmitate ausi obsidionem tolerare, vi capti: signoq; dato, vt omnes puberes interficerentur, in prædam cessere numero septem millia. horum calamitate cæteris documentum datum vitandæ similis temeritatis. Quid attinet omnia quæ hac expeditione sunt gesta referre? multa oppida ab incolis nostrorum metu deserta: alia ex deditioe redacta in potestatem. pars euersa. pars occupata præsidii. Lupus Harus, & militares Magistri sacri. Biouras cum copiarũ parte amandati. pulso cæsoq; præsidio mille quingentorum Arabum oppidum captum est. Iis rebus æstate patratæ, Nouembri mense anno millesimo ducentesimo vigesimo quarto Toletum est reditum exercitu incolumi: vbi vxor Regina, & Berengaria mater, Regis aduentum sollicitæ expectabant. vota pro eius salute suscepta passim exolebantur, festiq; dies omni lætitiæ significatione agebantur. Concham mox vrbem abs Rege itum est, Valentini belli instaurandi destinata voluntate. Valentia Rex Zetus, & proxima clade suorum castigatus, & maioris mali metu permotus, in eandem vrbem venit: certus se suaq; vt fecit, in fidem Ferdinandi contradere. Graue id Aragoniis vitum est, ipsorum armis Maurorum ditionem destinatam, contributam imperio, a Castellæ Rege occupari. actum de iniuria per legatos: & vindictæ tamen, virtutisque ostentandæ studio, veteres Numantini agri Aragoniis armis vexati, ne maioribus odiis certaretur, rerum in Aragonia difficultate factum est. Guillelmus Moncada, Petrus Ahonesius, Ferdinandus Regis patruus Tahuste, quod oppidum in Petri fide erat, inter se conspirant: coniurantque Regem se in eorum potestatem redacturum. species erat publicæ vtilitatis cura, quam abs Rege pessimis consiliis dum aures accommodat, pessundari inter se conquerebantur. re Moncadam inuaxæ ereptæq; ditionis dolor vrebat. Ferdinãdus tametsi monachus erat, & Montaragonis Abbas, regnandi neq; spem neq; cupiditatem posuerat. Corrupti praua ambitione animi ægre sanantur. Ahonesius Regis antea consiliorum potens, gratia ne paulatim exolesceret verebatur. In id fœdus fraudemq; Nunnus Sanctii Ruscinonensis filius veteri deposita simultate inductus est, Lupo Luesia sermonum interprete. Erat is cum Rege Alauonæ. coniurati cum suorum manu ad Regem irrupit. suadent blandis verbis, vti CæsarAugustam cõtendat, loco commodiore de rebus magnis deliberaturus. Ingeniosior simulatio veritate. Rex non obscuris tamen indiciis, in officii simulatione insidias subesse odoratus, quod necesse fore prouidebat, libenter se facturum pollicitus est. & vtcunq; res cecidissent, commodiorem sibi vrbem præualidam exiguis oppidis fore existimabat. Ventum CæsarAugustam: ad Sudam veterẽ Regum aulã Rex diuertit. Ferdinandus omnes adiutus obseruari mandat: sublata Regi quenq; conueniendi, & omnino litteras scribẽdi facul-

1224

tate. In eam rem fidelissimi homines destinati, Martellus & Boinus regis alioqui cohortis præfecti. Verum in ea labe temporum fides grauissimum crimē erat: perfidia officium esse credebatur. magnum seculo dedecus, Aragonio nomini ignominia, reipublicæ vniuersæ vulnus impressum. Viginti amplius dies Rex in custodia fuit. neq; prius est libertati redditus, quam tum rebus aliis satisfecit, tum Moncadæ ablata oppida & arces, & viginti præterea nummum millia se restitutorum pollicitus est. neq; tamen fœdere quamuis facto, rerum procurationem, ex quo semel arripuerat, deponere Ferdinandus, Regis modo ætatem excusans, aliam modo ex alia moræ causam necēs, Rex numine fretus, nam aduersus tantas difficultates consilio humano satis prouideri non poterat, patientia & dissimulatione mutationem aliquam expectabat. Res in Castella vt cœperant, meliori multo conditione erant. Ferdinandus enim Rex, ne cessatione sua Mauris se colligendi potestas esset,

1225. ad prima veris signa anno millesimo ducentesimo vigesimo quinto copias ex hibernis deducit. nouosq; delectus habet. iusto cōflato exercitu, rursus in Beticā irruit. sequebatur Rodericus Toletanus Præsul, sine quo ea tēpestare nihil magnæ rei gestum inuenio. Biatie Rex maiori quam pro barbaro fide, officioq; nostris tota ditione rerū omnium copiā fecit, portas aperuit. Illiturgis Tucciq; ea expeditione capta. Tucci Calatrauæ militibus dono datis vt eorum præsidio instar firmissimi propugnaculi esset aduersus barbarorum impetus. agrum circum circa vastati. direpta oppida. prædæ abactæ. Sodarum oppidum iis locis de Mauris captum. exercitus spoliis grauis præcipiti ætate in patriam reductus. Idem consequentibus annis fit. tanta erat cupiditas gentis barbaræ extirpandæ penitus, deturbandæq; tota Hispania. Quo anno res Aragoniæ meliori conditione esse cœperunt. Rex Cæsaraugusta Derulfam urbem maritimam abiit, non procul Illegaonum finibus ad Iberum fluiuium positam. prosequuntur simulati officii causa coniurati proceres, multis aliis interea factioni adiunctis. In his principem locum obtinebant Sanctius Cæsaraugustanus Episcopus, Ahonesii frater: & Erillus Ilerdæ Episcopus. Rex depellendæ tyrannidis, quam in ipsum rempublicamq; ii proceres exercebant, secum consilia agitabat, aulicis parum fidebat, in tanta factionum labe. optimum visum est Hortam Templariorum oppidum clam coniuratis concedere. Id vbi ex sententia processit, regni proceres Turulim urbem vt armati conuenirēt edicto iussi sunt: bellum sibi aduersus Valentinos sumere in animo esse. quod fore gratissimum propter odium gentis cunctis ordinibus arbitrabatur: & ad faciendam auctoritatem magni referre cogitabat, si parta de Mauris victoria paternæ ditionis fines propagasset. Hæc coniurati proceres tanquam puerilia irridebant. pauci ex Aragonia, è Catalaunis aliquanto plures ad dictam diem conuenere. cum iis copiis in Illegaonum fines inuectus, agrisq; circum circa allata vastitate Peninsulam oppidum circumsedit: inde dictum, quod in rupe altissima è regione Balearis maioris situm sit, omni ferme ex parte ambiente mari. affurgit in metæ modum. in infima rupe cauernæ multæ sunt, fonteq; aquæ dulcis continuo influens in mare. mille passus ambitus comprehendit. locorum asperitas, nisi qua parte ædificia sunt, maxima situ inexpugnabile oppidum esse videtur. Zeitum Valentis Regem Aragonia expeditione nuuciata, non secus ac si hostis ad portas esset, metus inuasit: cunctaque trepidatione plena erant. Legati de pace missi inducias abs Rege Aragonio ea modo lege impetrarunt, vt quinta vectigalium quæ Valentis atq; Murcia pendebantur, tributum nomine quotannis Aragonii Regis esset. Eo facto fœdere ab obsidione discessum est, Turulim primum, deinde Cæsaraugustam versus. In eo itinere ad Calamociam pagum Ahonesius occurrit, cum sua & Sanctii fratris peculiari manu, in Valentinos fines prædæ causa irrumpere parans. ægre Regem habebat, intempestiua excursionem pactas à se violari inducias. à proposito dehortari conatus, factos sumptus excusantem comprehendere tentauit. elapsus è manibus regii comites peremerunt, vna cum Rege fugientem secuti. virum industrium atq; præclarum ea ætate, qui nulla nobilitate conspicuus, Boleam oppidum & Suprarbem Petro Rege oppignerante, ditionem obtinebat: nisi priora officia intimamq; familiaritatem, qua Regi adolescenti assueuerat, coniurationis perfidia commutasset. Fuit ea cædes inuidiosa Regi, Ahonesii præsertim ditionem aggresso: prorsus vt vrbes Aragoniæ præter Calataiubam, Ferdinandi patris auctoritatem secutæ à Rege deficerent. Eam animorum alienationem, dum Rex sanare conatur, armisque oppida & vrbes ad officium pertrahere, resistunt aduersarii: bellum vario euentu in Aragonia ducebatur salutis anno

1226. millesimo ducentesimo vigesimo sexto. Quo anno Ludouicus Rex Gallis Auenione expugnata, nudataq; mœnibus, ne se amplius in ea vrbe Albigenes confirmarent, Mompellerii Idibus Nouembris extinctus est. Successit Ludouicus filius eo nomine nonus, cui amplitudo rerum gestarum, & pietas animi Sancti cognomen fecerunt. Alfonso frater Pictauiensis Comes Raymundi Tolosatis filiam in coniugio habuit: vnde illi gradus ad eius vr-

his principatum. duo præterea alii Ludouico nouo Regi fratres fuerunt, Robertus Atrebatensis & Picardiæ Comes in Gallia Belgicæ parte: Carolus Andegauensis Dux, Pro- uinciæ Phocænsis Comes, ac deinde Sicilia Rex.

Ferdinandus Baticam repetit.

C A P. XII.

MAVRORVM natio in Hispania in præcipiti esse cœperat. neque id Ferdinandum Re- gem fugiebat, neq; Rodericum Toletanum Præfulem: cuius ea auctoritas erat, quæ esse maxima potuit. Eo incitatore noua expeditio aduersus Mauros suscepta. ne ipse vt cœ- fusuerat Regem prosequeretur, importuna vi morbi factum est, quæ ad bellum in mentum ferme oppressit Caracæ. Dominicus Palentinus Episcopus vicaria ab eo potestate accepta Regem est secutus. In ea expeditione aliquot oppida ignobilia à nostris capta sunt. præter- ea Giennium vrbs præsidio quamuis militari & operibus aduersus omnes casus munita, circumfessa est. expugnari tamen non potuit, præsertim cum Aluarus Castrius patria ali- quanto antea renunciata, & eum secuti cœtum sexaginta equites obfessorum animos con- firmarent. ne Regi deditionem facerent. Aluarus eius Ferdinandi filius fuit, quem Marro- cii extinctum diximus: & Castrius gens per hæc tempora ad Mauros sæpe defecisse visa est. facinoris idonea causa non fuit: nonnulla tamen incitabat. Priegum oppidum, quo Mauri fortunas suas tanquam in arcem contulerant, vi expugnatum. cæsi captiq; omnes oppida- ni, præter eos, qui cum ad arcem confugissent, deditione facta in fidem recepti sunt. Loxa mox bello tentata, & pari celeritate capta est. oppidani in arcem dilapsi, deditionis condi- tiones retractando tempus extrahere, nostrisq; illudere visi sunt. Capta itaque per vim ar- ce omnibus qui inuenti sunt, truciditatis etiam in tecta sæuitum est. eaq; re documentum datum cæteris, haud impune victorum animos exacerbari. Alhambrae sane incolæ, quæ magnam in Turdulis habebat opinionem virtutis, loco munita, quippe rupi imposita, com- meatu & suppellectile magna ex parte relicta, Granatam urbem aufugerunt. ab iis, cum su- periores eius vrbs partes domicilio designatæ essent, ea Granatæ vrbs regio nomen ac- cepisse creditur, quæ hodie Alhambra nuncupatur. Nostris ab eundem iter consecuti, Gra- natæ agrum, ac eam planiciem, quæ vrbi coniuncta est, præcipua amoenitate, omni belli ini- uria deformatum. Ciues veriti, ne reliqua hostilis flamma consumeret, pacis spem tenta- re constituunt, internuncio legatoq; ad id Aluaro Castrio. cuius quoniam insigni in bello virtutis opinione erat, ad officium pertrahendi spe: præterea mille trecentos è Christiana gente captiuos, qui vltro offerebantur, liberandi studio postulatis Rex annuit. belli impe- tus Montigiam conuersus idq; oppidum solo est æquatam. omnia nostris prona erant: ho- stibus aspera. nam & per hæc tempora Capellam alia parte de Mauris captam inuenio: quam veteribus Mirobrigam fuisse marmora docent ea voce inscripta loco reperta. sed breui ad Mauros rediit. anni tempus diutius bellum trahi non sinebat. Calatrauæ Magister Tuccos atq; Illiturgim, hoc est, Martos Andugiaremq; præsidio obtinere iussus est adun- cto Aluaro Castrio propter locorum notitiam: & quoniam Mauris diu assueuerat, virtu- tem amplius concepta ignominia excitabat. Rex Toletum, vbi Regina erat, regressus di- genter quæ bello necessaria erant comparabat, milites ad Baticæ præsidium relictos, ne nihil viderentur agere, manu facta Hispalensem agrum præcipua inter Hispaniæ regiones no- bilitate vastare aggressi sunt: profus vt in ciuium oculis prædia villaq; passim ex incendio fumarent. Abullalis Hispalensis Rex iniuriæ dolore percitus, inflammatus suorum lachry- mis, raptim delectu habito, numero quam virtute instructiores copias hosti obuiam misit. Iusto prælio iis locis dimicatum. victoria nostrorum fuit. Magna Maurorum strages. ad viginti millia cæsi sunt in pugna, & in fuga. cum alia ex parte Garcesia arx, quæ in pio- rum potestate erat, corona circumdata obsideretur à Mauris tanta obstinatione, vt ne- que clade accepta remitterent, neque Ferdinandi Regis aduentu nunciato: donec vi expugnata est, nonnulla nostrorum ignominia, detrimento non maximo. Aduenti Ferdinando, Tuccosq; prætergresso Biatæ Rex obuiam processit, equites tria millia, nu- merosum peditatum sub signis habens: non ostentandi modo studio, sed etiam Ferdinan- di conatus iuuandi, si qua in re eius opera vti vellet. Nihil illi promptius fore pollecebatur. gratiæ actæ pro tam propensa voluntate: quæ vt diuturnior esset, neque vlla temporum iniuria amicitia dissungeretur, postulatum: datumq; vt Saluaterra, Capella, Burgalhinar, quoniam hostium iniuriæ obnoxia erant, nostrorum præsidio obtineri, firmariq; sine et- dateq; in hæc fidei obfes esset & pignus Biatæ arx Calatrauæ Magistro Mauris cōsentien- tibus tradita. Id foedus cum Capella loci munitione confisa (est enim edito arduoq; in colle sita) constanter repudiasset: neque nostrorum præsidium vt acciperet adduci potuis- set, Biatæ arx in Ferdinandi potestate mansit. Erat occasio benegerendæ rei, neque id

Regem fugiebat: sed maiori diligentia vires reparandæ erant, nouisq; supplementis augendus exercitus. Itaque Rex nullo alio operæ pretio, retro se retulit, ancipiti cura suspensus, Gallici belli sumendi, an Bæticæ expeditionis instaurandæ. In Galliam Blanca mater teræ litteris & nunciis euocabatur aduersus Galliarum proceres, Regis ætate despecta (erat enim duodecim annos natus) rempublicam turbantes. Reginam viduam, & propinquam in periculo deserere, turpe fore iudicabat. Ex Bætica nunciatum erat, Capellam oppidum tandem à nostris expugnatum: & contra, vt nūquam eodem loco consistunt res humanæ, Regem Biatæ in fuga, qua Almodouarem festinabat seditionis popularis metu, obtruncatum à suis. Beneuolentia qua nostros complectebatur exitio illi fuit, fidesque grauissimum crimen. eo grauior Ferdinando amici Regis casus accidebat, quod Biatæ arcem à Mauris obsessam teneri, milites præfidiarios periculo proximos esse nunciabatur. Vicit apud Regem sententia belli sacri instaurandi. quid enim vel ad dignitatem honestius, vel ad vilitatem fructuosius, quam tueri innocentiam: vindicare amici Regis casum: atq; ab eo aditu, qui ostendebatur, barbaros tota Hispania pellere? quid contra ineptius, quam falsa specie laudis obiecta, sua negligere, aliena curare? & Blanca Regina, quamuis externa ope destituta, agēdi dexteritate eos regni motus composuit, vnde graues impendere calamitates

1227. videbantur: virili animo fœmina, & supra sexum prudens. Anno hæc salutis millesimo ducentesimo vigesimo septimo gerebantur. Quo anno templi Toletani, quod hodie visitur celeberrimum & augustissimum, fundamenta sunt iacta, euerso veteri in eisdem vestigiis forma mutata. Iniectæ abs Rege, & Archiepiscopo, qui primum lapidem posuerunt, fundamentis argenteæ aureq; monetæ, more à veteribus Romanis mutuato. Cum hoc templo, elegantia structuræ, operis amplitudine alia fortassis conferantur: additis operi ornamentis, sacrorum apparatu, vctigalium magnitudine, numero ministrorum, diuini cultus maiestate nullum certe toto orbe Christiano simile extat. insigne pietatis Hispanicæ, atq; illustre monimētum. Romæ Honorio Pontifice quintodecimo Kalendas Augusti defuncto, successit Gregorius eo nomine. I X. Anagnia patria. Quo Pontifice Lucas Tudensis primū Diaconus deinde Episcopus Italiam, & Orientis prouincias, religionis eruditionisq; ergo lustrauit, Roderico Præfule Toletano æqualis, & in simili conscribendæ historiæ studio versatus, ingenio styloq; non ineleganti, neq; prorsus vasto. Historiam edidit de rebus Hispanicæ Diui Isidori chronico inserto: vnde opinio nata est, primam eius operis partem Isidoro attribuentium. Præterea Diui Isidori vitam conscripsit, & separato volumine, edita ipsius virtute miracula. cuius voluminis pars altera confutandis Albigenisibus consumitur: quos ex Aquitania in Hispaniam irrupisse Lucæ ipsius testimonio & verbis superius est demonstratum. vtrunq; Berengariæ Reginæ iussu & hortatu perfecit: vt ipsemet iis in libris testatur, fœminæ religiosæ atq; pietatis studiis deditæ & eruditionis, moribus sanctis.

Bellum sacrum repetitur. C A P. XIII.

IN BIATÆ arce, quam eius vrbs ciues omnibus machinis expugnare parabant, prouifi ante qommeatus erant, & præsidium militare virtute quam numero firmitus. Hi cum spe auxilii, quod propediem expectabant, tandiu sustentarunt, donec Ferdinandus Rex cum validis copiis accurrit. Mauri viribus impares, non modo arcem impugnare destiterunt, sed etiam vrbe deserta in intimam Bæticam abierunt. Vrbi Lupus Harus, sine quo nihil magnæ rei ea tempestate gestum inuenio, præfectus est. Tuccorum præsidium Aluaro Castrio & Tellio Menesio commēdatum. nihil præterea abs Rege ea expeditione factum, quod memoria dignum sit. Tellius Rege Tolerum digressio, cum suorum manu Vaenæ & Lucenæ agros vastare cœpit: aliaq; oppida, quæ Hispali contributa erant, agendis prædis, & excursionibus fatigare. Rex Hispalensis, bello à suis finibus auertendo in Biatæ fines incurrit: & eius vrbs profugi ciues, vt ita faceret, ipsosq; in patriam restitueret, identidem flagitabant. verum cum nostrorum armis parem se fore nō existimaret in ea imperii Maurici inclinatione labeque, trecenta millia nummūm quotannis tributis nomine pactus pacem redemit. Nec enim maius à nostris periculum quam à suamet gente instabat, Abenhuta Rege Murciæ non ita pridem creato: ad quem toto imperio Maurico magnæ animorum inclinationes fiebant, multaq; se illi oppida adiunxerant in Granatensi agro, Bæticaq; vniuersa. Is ex veteri prosapia Regum Cæsaraugustanorum ortus, Almohadum ritus & opinioniones de religione nuper inuectas detestabatur. veterem religionem motam, omnium calamitatum extitisse causam, palam & in circulis prædicabat. Religionis prætextu facile multitudo impellitur. Itaq; innumeri homines eius auctoritatem secuti sunt. Ricota arx in Contestanis initium rebellandi fecit. Nouæ factionis comprimendæ cura, non tantum

Mauros

Mauros Reges, sed etiam nostrorum animos sollicitabat: ne à paruo initio, vt fit maiora in-
 cēdia excitaret. Anno hæc salutis millesimo ducentesimo vigesimo octauo inchoata sunt. 1228.
 Quo anno Raymundus Tolosæ Comes Gallicis armis vexatus, eas tandem pacis condi-
 tiones accepit, quas Gallix Rex & Romanus Sancti Angeli Cardinalis præscripserunt.
 Præcipua pactionis capita erant: Vt Raymundus omni studio & diligentia Albigenſium
 ſectam exterminandam curaret. Ioannam filiam nuptui daret regionum fratrum cui mal-
 let. Si ex eo cōiugio nulla eſſet proles nata, Tolosæ principatus Gallo Regi cederet. Theo-
 logis quatuor, Iureconſultis duobus, ſex artium liberalium profeſſoribus, duobus gram-
 maticis Tolosæ annua ſtipendia ſolueret erudienda iuuentute. Hæc vt firma eſſent quinque
 arces & filia in Regis poteſtatem data ſunt. hæc Lutetix pactus, menſe Aprili ad altare ma-
 ximum, in linea tantum tunica, à Legato Pontificis Romani anathematis religione exolu-
 tus eſt. Ea erat ea tempeſtate Pontificum auctoritas: ea ad coercendos prauos homines po-
 teſtas ſacerdotum, Regum etiam ferro armata. Magni alii quot ſacerdotes in Hiſpania de-
 ſiderati ſunt. in eo numero Ramirus Pompelonis Epiſcopus, ex regio Vaſconum ſanguine
 prognatus. Succellit Petrus Ramirus: quo agēte, eam eccleſiam Gregorius Pontifex Ro-
 manus in fidem ſuam & ſucceſſorum accepit. In Aragonia proceres cōiurati, Regis indu-
 ſtria ad officium reuocabantur. Ferdinandus patruus eorum quæ commiſerat venia im-
 petrata, Regi ea lege conciliatus eſt, vt coniurati iuriſiurandi inter ſe gratiam facerent: quo
 ſe mutuo deuinxerant. Sanctio Ahoneſio Cæſarauguſtano Epiſcopo fratris interfecti op-
 pida repetenti, eaq; de cauſa rempublicam turbanti permiſſum, vt iure ageret. Dati iudi-
 ces pronunciarunt, oppida quæ honorarii nomine à Petro obtinebantur, Regi continuo
 reddenda: quæ iuris hæreditarii eſſe docuiſſet, Ahoneſiſis relinquenda: neq; vnius culpam
 vniuerſæ familiæ fraudi fore æquum videri. Eo fœdere conſtituto, ex magnis motibus pax
 facta eſſe videbatur: niſi reipublicæ tranquillum ſtatum Cabreræ reguli contumacia tur-
 baſſent. Aurembiaſſis Armengaudi Vrgelitani Comitſis filia paternum principatum vi à
 Cabreris occupatum, iudicio repetebat & lege, vt i cto cum illis abs Rege fœdere permiſ-
 ſum erat. Illi non tantum fœminæ conatus, ſed etiam regiam potentiam contemnere vide-
 bantur. negabantque ſe eius principatus poſſeſſione deceſſuros, quem tandiu iure optimo
 tenuiſſent. ex lite ventum ad arma: à Regeq; qui fœminam principem tuendam ſuſcepe-
 rat, eius principatus oppida & arces, pars vi, pars deditioe capta: ipſaque adeo Balagueris
 principatus caput. & quo firmior eſſet aduerſus hoſtium conatus, Aurembiaſſim inter &
 Petrum Luſitanum Principem (Sanctio Craſſo Luſitano Rege genitus fuit) patria tunc
 proſugum, conſobrinum ſuum, nuptias celebrari iuſſit. Gerardus Cabrera rerum tēdio an
 ſincero religionis cultu, Templarium militem induit. Pontius eius filius, olim Aurembi-
 aſſi ſine prole deſuncta, veteri iure repetito, Vrgeliæ principatum obtinuit: vti competenti
 loco eſt demonſtrandum.

Baleares à Rege Aragonio captæ. C A P. XIII.

CASTELLÆ & Aragoniæ arma vno tempore in Mauros mouebantur. Castellæ minori
 40 prouentu, maiore Aragonii fructu dimicarūt. Ferdinandus Rex Abenuti, qui ad im-
 perium Granatam ipſam adiunxerat, opprimendi ſtudio flagrabat: cum validis copiis in
 eius vrbis conſpectum penetratum: & Almeriam vſq; peruentum, nullo præterea operæ-
 pretio: cum hoſtis alieno periculo cautior, ſui copiam non faceret, totius certaminis aleam
 detrectare certus. Eodem conſiliorum tenore proximus annus millesimus ducentſimus
 1229 vigimus nonus extractus eſt. Quo tempore ex Germania nunciatum milites Theutoni-
 cos, qui diu in Syria D. Mariæ auſpiciis cum laude militarant cruce nigra diſtincti in ve-
 ſte candida, amiſſa Ptolemaide ſe ſe retuliſſe in patriam: & Friderici Auguſti eo nomine ſe-
 cundi permiſſu, Pruſſiam horridā tunc prouinciam, impioq; ſeruiētē cultui, Saxones in-
 ter & Sarmatas poſitā armis occupari. iidem adiuncta breui ad imperium Liuania in Sar-
 50 matſis, in magnam potentiā euaserunt. donec parentum memoria Albertus poſtremus eius
 militiæ Magiſter, Luteri placitis corruptus effecit, vt ad Poloniæ Reges ex prouinciæ reci-
 derent. Ad Aragoniam redeamus. vbi Iacobus Rex procerū motibus aut compositis, ſpe-
 cimen indolis egregiæ dederat, atq; præſtantis. vna belli aduerſus Mauros ſumendi cura,
 dies nocteſq; ſolicitabat. Accidit, vt Tarracone in conuiuium, quo ſplendide acceptus erat à
 ciue eius vrbis primario Petro Martello, (forte erat proſpectus in mare) remotis menſis in-
 ter varios ſermones, vt fit, de vicinis inſulis diſputatio iniretur. Petrus occasione arrepta,
 quanta eſſet cōmoditas Balearium atq; nobilitas, quanta fertilitas agri, damnaq; quæ pro-
 pter locorum vicinitatem noſtris littoribus inferrentur. longa oratione diſſeruit, rerum &
 locorum à multo vſu peritiſſimus. Retabohihes earum inſularum Rex erat, religione

Maurus. forte acciderat, vt naues aliquot Catalaunicæ ab insulanis essent captæ. Missus fecialis, damna vt reponeret, & naues restitueret, Maurum postulauit, Regis Aragonii nomine. Maurus insigni fastu, ecquemnam Regem nominaret, rogauit. ille Aragonio, inquit, Rege illo genitum, cuius virtute ad saltum Castulonensem gens vestra cæsa, & profligata est. Parum abfuit eo responso reddito, quin violaretur. ius tamen gentium valuit: ita vt continuo ex insula cogeretur abscedere. Iis iniuriis Aragonius Rex prouocatus, libētius bellū sumpsit. Barcinone in conuentu procerum, de totius belli ratione coram rege disputatum. sancitum vt mense Maio dimidiato, copiæ omnes ad portum Salonium conuenirent: vnde parata classe traiciendum erat. Hæc omnia tam propensa prouincialium voluntate audiuntur, vt Bouaticum semel tantum Regibus concedi solitum, populis volentibus denuo fuerit impetratū. Venerat interea Roma Ioannes monachus Cluniacensis S. Sabinæ Cardinalis, de magnis rebus à Pontifice Legatus. Eius conueniendi causa, Rex Calataiubam abiit. quo Zeitus Valentix Rex ad regem venit, vrbe & regno pulsus à suis. fides in nostros eximie culta, grauissima culpa fuit, acceptæ calamitatis occasio. Impetratum vt ipse & filius Abahomat in Aragonii Regis fidem reciperentur, aduersus Zaenum tyrannum, qui vrbe eo pulso occuparat. scribunt quidam Zeitum de Christianis sacris suscipiendis rebus suis integris consilia agitasse: idq; fraudi fuisse, cum res esset indicata. Calataiuba Turiasonem Rex & Legatus profecti sunt, quo Rodericus Toletanus, Asparagus Tarraconensis, aliiq; ex vtraque natione Episcopi magno numero cōuenērunt. de regio coniugio. quod Rex consanguinitatis lege vitiosum esse disputabat, coram Legato (nam ea maxime de causa Roma venerat) disceptatur. Erat ex eo cōiugio, regi natus filius Alfonsus nomine, quem in spem regni pater educandū curabat. erat difficile matris causam à filio fecernere: cumq; legitimum pronunciarē regni heredem fore, coniugio repudiato. Lite contestata secundū regis voluntatem iudicatum. Reginam dimittendā videri. filium patri in regno substituendum. Eleonora Regina, sententia pronunciata non inuita ad sororem Berengariā abiit, oppidis dotalibus, quæ in Aragonia habebat retentis, multaq; supellectile, auro, gemmis & veste pretiosa secum asportata. Rex soluto conuentu, Tarraconem ad tempus præsignatum discedens, æstatis reliquum classe comparanda, instruenda, ornandaq; exegit. Magnus vndiq; ad regem militum concursus fiebat, eo Duce quoduis periculum adire cupientium. mense Septembri milites in naues impositi è portu soluerunt, numero ad xv. millia peditū, equites mille quingenti. classis c. lv. naues numerabat. onerarias x. xv. longas duodecim. reliquas speculatorias, auctaria, hippagines. Proiectos in mare, ac ferme in conspectum maioris Balearis, quo nauigabant, progressos ventorum procella disiecit, tanta vt cursum teneri posse non sperarent. vicit tamen Regis constantia: & ad occasum Solis Euronoto remittente, cui ea loca obnoxia sunt, commutatoq; in Circium, quod nauigationis reliquum erat, prospere confecerunt. Insulæ quadrata forma est. quatuor anguli totidem cœli plagas spectant. Palumbariæ portus, cui Columbraria insula obiecta est, ad Occasum pertinet. promontorium Salinarum ad Meridiem. medio fere interuallo Maiorica vrbs Insulæ caput interiaceret. Petræ & S. Vincentii promontoria, ad Orientem vergunt, & Septentriones. Petræ promontorio Polentia haud remota est, olim Romanorum colonia, nunc modicum oppidum, sed portu insigne. eum quia classis tenere non potuit venti flatu prohibita, Palumbariam necessario petiit, triginta millibus passuum ab vrbe distitam. Regia triremis in eum portum plenis velis inuecta primum est: deinde reliqua classis nulla nauis desiderata. Verum cum præ Maurorum multitudine, descensus in terram tutus non esset, ad Sanctæ Pontix portum vltius aliquanto versus Meridiem, & Occasum itum est. ibi excensione prohiberi nostri non potuere. leuia modo prælia fuere, nostris prospera, barbaris semper aduersa. In vrbs Maioricæ expugnatione summa totius expeditionis vertebatur. cui vrbs cederet, ei insulæ imperium contingere necesse erat: quod neutra pars ignorabat. Rex Maurus, Portopineum vicinum vrbi montē castris occuparat, numerosis copiis quas magnis delectibus conflatat ferox magis quàm validus. Nostri dum incautius iter faciunt, longiusq; hostem abesse credunt, pene oppressi ex insidiis sunt. ac Guillelmus Moncada Bearnæ regulus, & Raymundus Moncada pluresq; alii ex ea gente, qui in prima acie curabāt, & sinistrum cornu hostium aggressi erant, in primo conflictu occubuerūt. graue id detrimentum fuit. cuius rex inscius, reliqua Maurorum agmina magno impetu inuasit. Erat genus pugnæ, quale barbaris esse consuevit, perturbatæ, atq; tumultuariæ. ordines nō magnopere seruabant: rari modo, modo conferti pugnabant. si premerentur, pedem referre & loco excedere soliti, collectis rursus viribus reperebant pugnam. Res proxima periculo fuit, ne nostrorum virtus ab hostium circumfusa multitudine opprimeretur. omnia tamen Regis siue virtus superauit siue felicitas. barbari primum loco moti, deinde in fugam compulsi:

pulsi: cum scilicet castra retulissent, superato monte captisq; castris, omni ex parte victi sunt. fugientes sequi non placuit: quod proximus illis receptus esset: regii continenti totius diei labore defatigati, equi, hominesq; Ad mota subinde vrbi castra. & quoniam Mauri copioso comœatu instructi, nihil voluntate facturi videbantur: quæ expugnandis vrbibus vsui esse solent, magna diligentia comparata. machinæ quatiendis mœnibus extractæ: balistæ, catapultæq; plutei, vineæq; subruendo muro. Fossa vrbis profunda lataq; materia repleta. Hæc non paucis diebus administrata: cum opera per se difficilia, hostes impetu & ex insidiis disturbare conarentur. Vinearum ope muro tandem succeditur, dolabris quatuor turrium imi lapides conuulsi, exque contis sustentatæ, vno tempore igne supposito corruerunt. barbari ex iis rebus metu perculsi, conditionis primum spem, deinde ea cogitatione depulsi, deditiois tentarunt, salutem pacti, atq; facultatem, qui vellent in Africam Regem Maurum sequi, cum rebus suis nauigandi. Æqua ea conditio plerisq; procerib. videbatur, Nunnio præsertim Ruscinonensi Comiti: cui cum Rege barbaro de ea re colloquium fuerat. Verum Bearnensis reguli, propinqui & necessarii pulcherrimum consilium sæuo vindictæ studio disturbarunt: cum ignominiosum fore, atq; scœdum dicerent, nisi Maurorum excidio tantis Principibus vindicatis, bello finem imponere. Obsessi desperatione salutis in furorem acti, maiori quam antea animo urbem defendunt, sæpe nostrorum non exigua cæde: profus vt iam atrocis consilii auctores ipsos pœniteret, si liceret retractare parati. Ad extremum muri magna parte prostrata, per strages & lapidum rudera euadendū erat.

30 Noctu quidam irrupendum disputabant: quo tempore vrbis vigiliæ remiserant. Rex veritus nocturni temporis licentiam, portas murosq; asseruari iubet, ne hostis effugeret. Vbi illuxit, instructa acie vrbi proximus ex loco vnde exaudiri posset, hanc ad milites orationem habuit. *Parem vestris laboribus gratiam rependere nostræ facultatis non est. habere nunquam desistam. En noui meriti offertur occasio. Urbem opulentissimam expugnare hodierna die paratis, cuius spoliis diuites euaderis haud dubiū, beatiq; adeo. Ciuium strage amissos iniuria socios, amicos & necessarios vindicabitis. Nobis vestro labore nouum imperium, nouumq; regnum paratur. Obsessi confecti inedia sunt, imminuti numero, metu debilitati. Pergite ergo, magno animo in urbem inuadite. numen propitiū habetis. hæc meta laborum erit, gloriam conciliabit & immortalitatem. Iis maximum periculum, qui hostium congressum formidabunt. Audacia, conantes, proteget. Hæc vbi dixit, semel iterum & tertio pugnae signum dat. milites timor insolitus aut stupor, nescio quis occupat.*

Rex quid inquit, irruere cessatis? magno agite animo, inuadite. Ad eam vocem magno clamore edito in urbem irrumpitur. Mauri desperata salute locis omnibus occurrunt. pugna multis partibus fit. nostri tandem cæsis fugatisq; aduersariis vrbe potiuntur. Regem Maurum in latebras compactum, Iacobus Rex barba apprehensum (nam ita se facturum antea iurarat) bono animo esse iubet, atq; de salute bene sperare. Arx continuo dedita est, atq; in ea Regis filius captus, tredecim natus annos: cui postea Christianis sacris imbuto, Iacobe nomen fuit: prædiazq; deinceps in agro Valentino, Gotoriumq; oppidum, vtrunq; Iacobi Regis dono. Inde Gotoriæ familiæ cum primis nobili generis propago. Quemadmodum

40 Carrocius è nobilitate Germaniæ, Regem in hoc bellum secutus, Rebolledo deinde donatus est. vnde per ampla ac per illustres familia ad nostra tempora perseuerat. Capta est vrbs Maiorica pridie Kalendas Ianuarii, initio anni millesimi ducentissimi trigesimali. Sedes Episcopi ac domicilium in ea vrbe constitutum. tametsi Barcinonenses Sacerdotes disputabant, sui iuris effectam esse ex tabulis nimirum vetustate obsoletis. Reliqua insulæ oppida, & arces breui in potestatem redactæ: rebusque omnibus compositis, militum primum maxima pars in patriam dilapsa est: deinde Rex in Catalauniam nauigauit. Ipso anno Mercenarii monachi, quos ante aliquot annos institutos diximus, Gregorio x. Romano Pontifice, institutam viuendi rationem probarunt. Extat de ea re Gregorii ipsius diploma Petrus datum ad sextumdecimum Kalend. Februarii.

1230.

Legionis regnum Castella unitum. C A P. XV.

Hæc in Aragonia, quo tempore Rex Legionensis, suis & filii copiis cinctus, in Maurorum fines incurrit: & quod sæpe antea tentatum frustra erat, Castra Cæcilia expugnauit, validum ea tempestate municipium, munitissimum imperii Maurici ea parte propugnaculum. Nouo conatu Emeritam circumsedit, ferox successu, viribus validus. Abenbutus Rex virtutis ostentandæ fanciendiq; inter suos arrepti nuper imperii auctoritatem cupidus, collecto numeroso exercitu, opem obsessis laturus progreditur. ancipiti sententia nutabat Alfonso animus. subiret an detrectaret certamen. hinc periculum proponebatur,

quod exiguæ copix essent: inde ignominix metus, qua non morte grauior? Concilio conuocato variæ dictæ sententiæ. plerisq; certaminis aleam formidantib. Rex in extrema quâuis ætate vigore iuuenili, pugnare certus acies instruit: idem factû à Mauris. Datur pugnx signum. concurritur magno vtrinq; impetu, pari animorum constantia. vicere nostri. cæli fugatiq; Mauri. strages tanta hostiû fuit. vt præ metu pleraq; eo tractu oppida desererentur. opinio fuit Iacobum Apostolum, & plerosq; alios cælites in veste candida visos inter acies, nostrorum animos cõfirmasse, Maurorum fregisse audaciam. præterea Zamoræ D. Isidori visam quibusdam speciem renunciaffe creditû (vere an falso non dixerim) sed renunciaffe tamen ad auxilium nostrorum se aliosq; cælites festinare. Ex euentu dictis accommodata fides est. Emerita defensione desperata, continuo portas aperuit. Id præmium victoriæ fuit. Præterea Pax Augusta, hoc est Badagior, ad fines Bætica & Lusitanix, in potestate eodem impetu redacta. Alfonsus copiis appetente hyeme in hiberna dimissis, proximo anno bellû repetiturus maiori apparatu, diuino numini pro victoria, vt gratias ageret, dũ Compostellâ pergit, in ipso itinere Sarriz in Calæcis morbo tentatus, oppressusq; est, in anni exitu. sepultus Compostellæ. filios reliquit ex Therasia quidẽ Sanctiam & Dulcẽ: ex Berengaria autẽ Ferdinãdum, Castellæ iam Regem, & Alfonsum, cui Molina principatus fuit. Rodericum stupro genuit cognomento Legionẽsem, Castellæ Rex Ferdinandus de bello Bætico cogitabat maiori impetu instaurãdo: vir strenuus & nunq̃ cessans, neq; suæ saluti consulens pro publica vtilitate. Giennium vrbs noua in ita expeditione circumfessa quamuis, magnisq; viribus & contentione impugnata: cum ad omnes casus antea munita esset, facile regio conatus eludebat. Itaq; re infecta Daralferfam discessum est. q̃ oppidum dũ obsidione premitur, nunciatû Regi est, Alfonsum patrẽ, qui in Regibus Castellæ & Legionis eo nomine nonus fuit, diẽ obiisse. Duobus & quadraginta annis regnavit, vir cũ propriis laudib. clarus, bellica fortitudine, æqui iustiq; tenax: quo studio magistratib. iuridicundo de publico salaria constituit: ne accipiẽdis præ inopia munerib. iudicia corrumpentur: q̃ suppliciiis omnibus vindicabat. tum præcipue Ferdinandi filii virtutibus, ac pietatis insignib. merito commẽdandus. Cæteras virtutes fœdare visus est, atq; obscurare, aures criminacionib. patulas præbendo (q̃ magnum in Regibus vitium est) odioque filii sempiterno: prorsus, vt eo exhæredato Sanctiam & Dulcem ex priori coniugio natas, hæredes regni scripserit supremis testamẽti tabulis. Eo maior festinatio Ferdinando adhibenda erat, vt paternã hereditatẽ cerneret, priusquam ab aliis esset occupata. Proceres, atq; in his Rodericus Præsul, qui castra regia secutus erat, vt ita faceret, hortabantur. Berengariæ matris littere, & nuncii alii super alios sollicitabant. æqua matrẽ & proceres postulare, salutaria cõsulere Rex nõ ignorabat: rebus tantû in Bætica impeditis discedere graue erat. Berengaria, paruis sæpe momentis considerans, magnos casus intercedere, in Bæticiã proficisci constituit filio reuocando, moræ impatiens, expeditoq; animo. Orgatium oppidû vigesimo ab vrbe Toletõ lapide progressa erat: cum Rex Ferdinandus occurrit. celeritate opus esse monet, priusquã se æmuli cõfirmarent: quos magno numero esse disputabat. Metus & sollicitudo omnia augebant in maius. Rex cõtinuato itinere Toletõ in Legionẽses fines inuectus, cũ cta opinione faciliora inuenit. passim enim venienti vrbes & oppida omni significatione lætitiæ portas aperiebãt. Regem felicẽ, pium, aliaq; honorû nomina cumulabãt. Tauri Regium insigne desumpsit: cui vrbi is honos habitus est, quoniã prior per litteras ipsum ad regnû euocarat. Procerib. regni non idẽ animus erat. pleriq; sorores sequebãtur. aderãt factioni oppida & vrbes: magnumq; aliquod malû ex eo dissidio impẽdere videbatur. Regni, sacri Præsules, quorum partes sunt, nõ sacra modo præbere sed etiã reipublicæ cõsulere, causæ æquitate perspecta, & priuatis affectib. ad rationẽ, vt par erat, reuocatis cõcordiæ ineundæ auctores extiterũt. Ioannes Ouetenis, Nunnus Asturicensis, Rodericus Legionẽsis, Michael Lucẽsis, Martinus Salmãtinus, Martinus Mindonienis, Michael Ciuitatẽsis, Sanctius Cauriensis, Ferdinandi auctoritatẽ secuti. Viuebat eo tẽpore Therasia, Sanctiæ, Dulcisq; mater: veneratq; ex Lusitania vt filias re. & cõsilio iuuaret: ab ea primû de ineundo fœdere per legatos mētio facta Valentix, q̃ oppidum in Calæcis est, Reginarû parentis atq; nouercæ, Berengariæ & Therasiæ mutuo colloquio dirẽpta controuersia est. Regiæ sorores regni iure cesserũt fratri triginta aureorû millia annua pacto, vnde vitã illẽ principalẽ sustentarent. Fœdere factõ Rex Legionẽ, vbi substiterat. Valentia iuit: sorores eius salutãdi causa Beneuentû. Roderico Toletano Præsuli, qui Regem profecutus erat, laboris sumpti Cãscata oppidû eo tractu præmiû fuit, Legionis regnû in formã prouinciæ ad hunc modû redactû est: cũ ante tres & 70. annos non sine reipublicæ incõmodo à Castellẽ iure fuisset distractû: atq; in Ferdinãdo Rege & posteris sempiterno societatis vinculo vtrûq; imperiû coaluit, ad omẽ eius amplitudinis q̃ domi, forisq; obtinent Ferdinandi posteris, nostra ætate præcipuam & maximam.

EODEM tempore Sanctius Rex Vasconum, cui res præclare gestæ in viridi ætate Fortis
 cognomen adiunxerant, commutata vitæ ratione, multo adipe grauis, diurnoque
 morbo fœdus, se intra Tudelæ arcem continebat, eam turbandæ reipublicæ occasionem
 tum prouinciales tum externi arripiebant. Itaq; Pompelonēses ciues non semel, neq; ma-
 gnis de causis tumultuosos esse per hæc tempora inuenimus, impunitatis fiducia scilicet,
 quod maximum ad peccandum incitamentum est. Lupus Harus Viscaïæ regulus per Ri-
 uogiam in Vasconum fines inuectus, aliquot arces ademit. id eo grauius accidit, quod con-
 scio Ferdinando Castellæ Rege & adiuuante perpetratum esse facinus omnes intellige-
 10 bant. Theobaldus Campaniæ in Gallia Comes, cui vltro gloria & regnum ventura erant, si
 patientiam adhibuisset, moræ impatientia cum Vasconum proceribus consilia occulte re-
 gni occupandi communicabat. Tantæ molitiones diu celari non poterant. Sanctius Rex,
 cum domesticis externisq; hostibus imparem se fore prouideret, si res ad bellum esset de-
 ducta, externo præsidio se munire constituit. Iacobus Aragoniæ Rex confecto Balearico
 bello gestarum rerum gloria in primis celebris esse cœperat: prorsus vt magni toto orbe
 Principes eius societatem appetere. Missi Cæsaraugustam legati, quo se Iacobus è Balea-
 ribus per Populetum & Ilerdam retulerat, vt Tudelam festinaret, sollicitabant: fore de re-
 bus magnis colloquium. Occasionem ille, quæ offerebatur imperii amplificandi haud ne-
 20 gligendam fore existimans, nullo fidei pignore postulato, ad Sanctium festinauit. Tudelæ
 in arce, vbi æger iacebat, postquam inter se salutassent magna vtrique amoris & beneuo-
 lentiæ significatione, de fœdere disceptatum est. Sanctius prior Theobaldi ingrati animum
 perfidiamq; accusabat, cui tanti esset senis obitum expectare, vt res domi turbare minime
 dubitaret, præ imperandi ambitione: Ferdinandi Regis auiditatem, cui explendæ tantæ o-
 pes, & tam ampla ditio nõ sufficerent: crescere cum imperio cupidinem imperadi, inque-
 tum malum atq; pestiferum. Eorum conatibus, Iacobi ipsius virtutem opponere cogitasse:
 quod vtriusq; rationibus opportunum fore iudicabat: si Vasconibus adiunctis Cantabria,
 quæ pridem erepta erat, Aragoniis armis esset vindicata: Gallici insultus repressi. Ergo q; “
 felix, inquit, faustumq; sit regni heredem te adoptione constituo, certus huius meæ volu- “
 30 tatis & studii nunquam te immemorem fore: quin reipublicæ me mortuo consulas, dum “
 vixero eam fidem exhibeas: quàm à filio expectare æquum est. Rex iuuenis oblatam con- “
 ditionem haud reiiciendam esse iudicans, pro ea voluntate gratias immortales agit seq; pa-
 ratum esse ait libenti animo obtemperare. Re constituto inter se Reges mutuo adoptarunt,
 vt altero decedente, alter in regnū eius succederet. Honestior ea species fore visa est: tam-
 etsi iniquum erat, & ludibrio simile; à iuvene qui iam prolem habebat, extrema senem æta-
 te adoptari. Morbo is annisq; grauis, parum prouidebat animo. Aprilis mensis die quarto:
 salutis anno millesimo ducentesimo trigesimo primo, fœderis initi tabulæ promulgatæ
 40 sunt, atq; vtriusq; regni procerū consensu confirmatæ. Centum præterea millia nummūm,
 quos solidos ea ætate vocabant, Sanctius expetenti in belli sumptus Iacobo mutua dedit,
 aliquot Aragoniæ oppidis pignoris nomine acceptis. Erat ex Balearibus nunciatū. Tunc-
 tanum Regem validam classem aduersus eas insulas comparare. ea res Iacobum compulit,
 quamprimum se Cæsaraugustam referre. Quo tempore Aurembiasis defuncta Vrgeliæ
 principatum viro suo Petro Lusitano Principi testamento legarat, præterea Vallisolerum
 in Vaccæis. Nouorum ea res motuum occasio erat, cum Pontius Cabrera, vetera iura re-
 peteret, armisq; disceptare pararet. Impendentia mala, Regis prudentia discussit, fœdere
 cōstituto ea lege, vt Vrgeliæ principatu se Petrus abdicaret, Baleares insulas dum viueret,
 Regis beneficio teneret. Balaguerim Rex retinuit, alia oppida Cabreris data. ex Salonio
 mox portu in Baleares transmissum. verum cum nunciatum esset, Regem Tunetanum eo
 50 anno cessare, nullo magno operæ pretio facto Rex in continentem rediit. Interea Ferdi-
 nandus Rex Legionis regno lustrando districtus, conciliandæq; hominum gratiæ, ac pro-
 merendi amoris prouincialium studio occupatus, belli Maurici curam Roderico Præfule
 Toletano commendauit, Quésada oppido donato ea lege, vt barbaris quoniam ad eos re-
 dierat, armis eriperet. Ergo ineunte ætate fines Maurorum maturis iam segetibus euasta-
 ri. ingens præda capta. Quésada oppidum expugnatum. neq; Quésada modo, sed etiã Ca-
 forla in Bastetanis, Concha, Chelis, Niebla Romanis Elepla, aliaq; finitima oppida. quibus
 ab eo tempore Casorlæ Præfectus omnibus iura dat, Toletani Præfule legatus, Rege con-
 cedente, more vsq; ad nostram ætatem retento. cum Ioannes Taueræ Cardinalis Marchio-
 ni Camarasio Francisco Gobo, quem eximius Caroli quinti Imperatoris fauor & gratia in
 magnam auctoritatem euexerat, ea ditione cessit. Ioannes Siliceus Taueræ successor Præ-
 sul Toletanus, principatum iniuria, vti exposulabat, abdicatum, iudicio repetere conatus,

nihil neq; ipse, neq; successores ad hanc diem præstitere. Quædã sane quoniam ad Matris
 ros rediit, & Regis Ferdinandi armis recepta est, ex eo tempore sub Castellæ Regum im-
 perio permãsit. Ioannes Brena homo Gallus, Hierosolymitanus Rex, rebus propemodum
 in Syria perditis, colligendi auxilia spe, in Italiam nauigauit: vbi Violantem filiam Frideri-
 co secundo Imperatori vxorem dedit. Ex eo, quoniam vir Siciliæ iura dabat, vxorq; hæres
 patris erat, Siculi Reges regni Hierosolymitani titulum vsurpare cœperunt. His nuptiis ce-
 lebratis Barcinonem venit anno millesimo ducentesimo trigesimo secundo. Vbi benigne
 à Iacobo Aragoniæ Rege acceptus, atque habitus aliquandiu, in Castellam penetrauit, vo-
 ti reus Compostellani templi inuisendi. Venientem Rex Ferdinandus non minori lætitiæ
 significatione coluit. Berengariam præterea sororem, hospiti & aduenæ Regi connubio
 iunxit, ex sacra peregrinatione redeunti. Quibus ille nuptiis peractis in Italiam rediit, bello
 sacro in Syria reparando intentus, maiori conatu, quàm successu. Annales Toletani, qui-
 bus multum fidebamus, Brenam ante octo annos venisse in Hispaniam aiunt: atque idibus
 Aprilis die Veneris Toleti abs Rege Ferdinando regio apparatus exceptum. & constat re-
 gressum in Italiam rerum suarum desperatione imperii Constantinopolitani, quod à Gal-
 lis occupatum nutare cœperat, agente Romano Pontifice, procuratorem factum: Baldui-
 no Imperatori alumno suo Martham ex nouo coniugio susceptam collocasse. Id nauatæ
 operæ præmium fuit. A militibus sacris iunctis cum Placentino Episcopo viribus, Caltra
 Iulia in Vectonibus de Mauris capta, ad octauum Kalend. Februarii. A Iacobo Aragonio
 tertio in Baleares transmissum, captaque minor Balearis. Nam Ebusus Pityusarum in mari
 Iberico maxima, in potestatem venit anno millesimo ducentesimo trigesimo quarto. pro-
 uentu salis diues insula, maiusq; ex eo vectigal quam vlla ex re alia. Tarracone vt sacra pe-
 teret sancitum: quoniam Guillelmi Mongrii copiis potissimum expugnata est, qui in Aspar-
 gilocum electus erat Præful Tarraconensis. Quo anno ad septimum Idus Aprilis Sanctius
 Rex Vasconum extinctus est: Corpus ad Rocidam valem tumulatum in D. Mariæ Cano-
 nicorum monasterio, quod ipse sua impensa extruendum curarat. A Vasconibus Theo-
 baldus Campaniæ Comes lege propinquitatis ad regnum ascitus, Pompelone mense Ma-
 io regium insigne desumpsit, Aragonio etiam Rege, vt quidam scribit, coniuente. & for-
 tassit iniecta animo religio erat: nefasq; putabat, iura alienæ hæreditatis inuadere. inuitum,
 bella quæ consecuta sunt, docent tantisper dissimulasse: cum aliæ ex aliis enatæ diffi-
 cultates implicarent, retinerentque ne eius regni hæreditatem captaret, adoptionis iure,
 ferroque. tametsi haud magna victoriæ spes, in tanta prouincialium alienatione ostende-
 batur. Noui præterea coniugii cura sollicitabat, quod cum Violante Andreæ Hungari Re-
 gis filia pactum, Ferdinandus Castellæ Rex modis omnibus disturbare, & Eleonoræ foro-
 ri Regem conciliare conabatur. Tentata concordiæ spes per legatos cum non procederet,
 ad colloquium ventum est. Hortæ cœnobium designatum in Aragonii regni finibus. Re-
 ges ad quintumdecimum Kalend. Octobris, inter se collocuti, re infecta discesserunt. tan-
 tum Aragonius explicuit rationes, cur sibi iure Christiano, à priori discessisse coniugio li-
 cere putaret. & ne nihil effectum videretur, Eleonoræ ad alia oppida dotalia Harisa adie-
 cta est: vbi in contemplatione vitæ per virtutem actæ vitam exigeret, adiuncto filio, qui ad
 iustam ætatem in eius potestate relinquebatur. Nouum ab ea locis vicinis monasterium
 ad Almasanum ædificatum, monachis Præmonstratensibus ab Humberto Lotaringo in
 Gallia non ita pridem institutis in saltu Premoste, vnde ei ordini nomen factum est.

Valentini & Cordubensis belli initia.

C A P. XVII.

REGVM colloquio dirempto, Aragoniæ & Castellæ arma ad sacrum bellum conuersa
 sunt. Aragonii captis Balearibus feroces, odioq; Zaeni, qui Valentino regno occupato
 Aragonios fines, vicos, agrosq; depopulatus erat, atq; vsserat, Ampostam, Dertusamq; pro-
 gressus, nouam expeditionem adornabant. cœptum in Batica bellum Castellani prosequen-
 bantur. rei bene gerendæ opportunitatē Mauri in partes distracti præbebant, Almohades,
 Almorauides, Benamarines, atq; Benadalodes: prorsus vt imperiū Mauricum nullo quã-
 uis impellente sua mole, suoq; pondere ruere videretur. A Catalaunis, q; nisi supremo me-
 tu, speve vsurpari non consueuerat, in Valentini belli vsus Bouaticum Regi concessum. In
 Maurorum fines variæ nostrorum manus inuectæ prædandi spe. Blascus Alagonius Mo-
 rellam munitum oppidum cepit, læto quidē ad belli summam omine: quando priuata ma-
 nu factum opere pretium erat: triste autem Regi eius rei nuncium fuit, cum egre ferret pri-
 mos belli fructus recidisse ad alium. ergo illud oppidum imperio suo subiicit: factā Blasco
 iniuriam Sastago attributo compensat. Hoc initium belli Valentini fuit, atque Sastagi
 Comi-

Comitibus. Secundum Morellam Burriana post duorum mensium obsidionem deditio-
nem fecit: ciuium salutem & libertatem pacta. ad septem millia promiscui sexus, atq; ætatis
homines sunt egressi. graue incommodum rebus Mauricis allatum erat duobus oppidis
sublatis: vnde propter agri bonitatem, plura alia eo tractu oppida & arces vitam tolerabāt;
quæ necessario Regi deditioem fecerunt. In primis Peniscola (Ptolemæo Chersone-
sus) Castellonium, Burriolium. Alcalatenum autem Semenur Vreæ cepit: quo merito
eius oppidi principatus Vreæ nobilissimæ familiæ concessus, ab eis ad nostram retinetur
ætatem. Ad Sucronis ripam in ipso imperii Maurici sinu per vim à Rege expugnata Alma-
fora, noctu irrupentibus nostris, hostibus fuga dilapsis. Quo tempore Ferdinandus Rex
10 rebus domi compositis, Reginaq; vxore Legionem relicta, vt noui regni studia amplius con-
ciliaret, magno exercitu conflato, Bæticum bellum aliquandiu temporum necessitate in-
termissum reparabat. Vbeda circumfessa, omnibusq; machinis impugnata. quæ quoniam
Biatæ vicina est, tribus tantum passuum millibus distita, valido Maurorum præsidio, ma-
gnisq; operib; aduersus omnes casus munita parataq; erat. Verum difficultates omnes Re-
gis constantia peruicit: ciuesq; vna tantum salute à victoribus impetrata vrbis deditioem
fecerunt. alia parte à militibus sacris Metellinum, Alfangium, atq; Sanctæ crucis oppidum
expugnata. Læticia ex iis rebus noua calamitate turbata. habet has vices cōditio mortalium.
Regis vxor interea Tauri defuncta est. Corpus Olgis sepultum. iusta regio more, atq; ap-
paratu magnifice facta. inde Hispalim post aliquot annos migravit, viro sepulcro coniun-
10 cta post mortem: vti coniunctissima vixerant voluntate. Vbeda capta Toletum Rex rediit,
Legionenses vrbes & oppida rursus obire certus. Iis blandimentis noui regni voluntates
conciliandæ erant. milites ad Bæticiæ præsidium relicti facta manu Cordubenses agros vrūt,
ac depopulantur. Mauri aliquanto numero Almogaraues capti sunt. (milites ii veterani
erāt, atq; præsidarii) ex illis cognitum est, Cordubæ vrbis capiendæ pulcherrimam occa-
sionem extare infensi ne ciuib; essent, an libertatis studio fecerint incertum. suburbium
sane vrbi coniunctum est, Axarchiæ nomine. Ea muri parte, quoniam illorum fidei com-
missa erat, nostros re constituta per noctem in vrbem admisere, salutis anno millesimo du-
centesimo trigesimo quinto, Decembris die vigesimo tertio. Exiguus numerus erat, tantæ
rei perficiendæ. turres aliquot occupare, portamq; cui à Tuccis nomen est, satis habuerūt,
30 dum auxilia à nostris expectantur. quos illi missis legatis ne occasione deessent enixe roga-
bant: vna tantum celeritate opus esse: se tantisper tolerare: diutius si cunctarentur susten-
tate non posse: Mauri sequenti luce, periculo denunciato, nostros expugnare parant. Alua-
rus Castrius, cuius eximia & fidelis opera, ex quo ad officium rediit semper extitit, re ex no-
strorum litteris cognita Tuccis quod oppidum præsidio obtinebat, auxilio primus accur-
rit. idem Rex facit Legionem profectus, quamuis locorum interuallo distitus, & iniquissimo
anni tempore cum collectitia manu proceribus & vrbium conuentibus, vt sequerentur,
præcipit. Bienquerentia arx in itinere occurrebat. eam primum tentare placuit. Præfectus
arcis comiteu quidem Regem iuuuit. de deditioem appellatus, negauit nisi Corduba ca-
pta, cuius auctoritatem sequeretur, facturum sese. ergo eo relicto Cordubam festinatum:
40 quo multos sane confluisse inuenit, pauciores tamen numero esse, quam vt iustus exerci-
tus conflari posset. Abenhurus Rex Astigi se ea tempestate tenebat, ad omnem occasione
intentus. validæ sequebantur copiar. Laurentius Suarius transfuga barbaro militabat. Va-
lentinis, an Cordubensibus in pari periculo succurreret incertus erat, nam ab Aragonio
Rege Cullera tentata erat irrita spe. lapidum in eo agro penuria, qui tormentis mitterentur
coegit, re infecta discedere: vt parua sæpe res in bello, magnorum momentum sunt. in Va-
lentina tamen planicie Moncadæ arx capta ab Aragoniis. & vt cæteri cladis eius exemplo
terrerentur diruta est. Hæc vno tempore nunciata, Abenhuti Regis animum ancipiti cura
suspectum tenebant. Suarius in regia castra speculatum missus vt cum insigni aliquo officio
rediret in gratiam, consilio clam cum Ferdinando communicato, maiora vero de nostro-
50 rum apparatu & copiis, emittente metum ac tristitiam vultu prædicando apud barbaros,
auctor extitit, à cogitatione ferendæ Cordubensibus opis animos auocandi. Ea res nostris
saluti fuit, externis vrbisq; copiis, si congregarentur, imparibus. Auxit nostrorum alacri-
tatem cum Rex barbarus in Valentinum bellum intentus, Almeriæ à suis, paucis post die-
bus, obruncatus nunciaretur, strenuus manu, sermone promptus fuit serendæ inuidiæ, dis-
fidii concitandi artifex, raptor, largitor, neq; pace, neq; bello cuiquam ea tempestate post-
habendus: grande sane momentum addiderat rebus Mauricis restituendis in Hispania.

Corduba capta. C A P. XVIII.

IN Bæticiæ medio propemodum interuallo, qua olim parte Turduli fusi erant, vrbs Cor-
duba sita est, in planicie quidem, cæterum ad Marianorum montium radices, qui ad Se-

pretrionalem vr̄bis plagam assurgunt ardui atq; impediti cautibus. Ædificia vr̄bis Bætis fluuius ad læuam alluit, multis admissis fluminibus nauium capax. Quadrata forma vr̄bis est secundum ripam extensa, maiori longitudine quam pro latitudinis modo. Mauri quo tempore in ea vr̄be sedem imperii ac domicilium tenuerunt, multum de veteri elegantia formaq; mutarunt, vt est gens minime ædificandi curiosa. Quinq; olim portis aditus erat, nunc septem. suburbia addita in iustæ ciuitatis modum: ac illud maxime, de quo paulo ante mentio facta est, Axarchiæ nomine ad fluminis ripam, Solis ortum spectans, perpetuo muro iunctum vr̄bi veteri. Regia arx ad Ocasum pertinet, proprio & ipsa munita muro. à templo maximo, quod in veteri vr̄be est, pons pulcherrimus flumē impositus iungit. Olim colonia Patricia dicta est: quoniam eam initio Romanorum & indigenarū delecti tenuerunt, (auctor Strabo) magnorum ingeniorum alitrix, belliq; & pacis artibus præstantium. Subiectus ager omni fertilitate in primis Hispaniæ conspicuus est, eximia amœnitate lætus: non ea modo parte, qua consternuntur campi, sed montes etiam ipsi vitibus, olea, omnēq; genus arboribus vestiti sunt, irrigui fontibus. In his montibus quarto ab vr̄be lapide, vbi monasterium extat D. Hieronymi nomine, atq; instituto, Cordubæ veteris vestigia cernuntur, à M. Marcello seu conditæ, seu auctæ: quo tempore ex prætura res in Hispania gessit. Eius loci insalubritate factum creditur, vt in alium quo nūc est posita, commigrarit. hanc vr̄bem, parte à nostris murorum occupata, obsidebat Ferdinandus Rex anno salutis 1236. millesimo ducentesimo trigesimo sexto auspicante. defendebant Mauri pro extrema spe, magno animo dimicantes. in ipsis etiam vr̄bis plateis de patria, de salute, de fortunis omnibus decertare cogebantur ciuium multitudine confisi, & auxilii externi spe. verum cum fama primum, deinde ex captiuis quæstione habita cognitum esset Abenbutum occisum à suis esse: Laurētium Suarium se ad Ferdinandi castra retulisse, de quo quoniam ex prima Castellæ nobilitate erat, multum cōfidebant, sublata defensionis spe animus etiam abscessit. Actum de deditioe: ventumq; in colloquium. regii Ferdinandi clementiam in deditios exorabilem, in deuictos animum ostendere. Mauri neq; de Regis potentia, neq; de suo periculo dubitantes, de incundo fœdere disputare. oblata conditiones cum consentaneæ non essent, res ea in multos dies extracta est. nunc ad arma conuertebantur: paulo post ad colloquium redibatur. accidebatq; obsessis, quod plerunq; hominibus pertinacibus, atque arrogantibus: vti eo recurrent, & eas conditiones cupidissime peterent, quas paulo ante contempserant. nostri illorum humilitate, & opportunitate temporis abusi, grauiore conditiones miseris imponebant. Eo tandem post magnam altercationē res redacta est, vt vna salute impetrata: abeundiq; potestate vr̄bem dediderint, Iunii mensis die vigesimo nono, qui dies Petri & Pauli memoria sacer est. Vr̄be capta in summa templi Cordubensis turri, vnde in omnes partes despectus erat, crucis signum, regiumq; vexillū collocata. templum ipsum, quod Mahometis superstitioni dicatum erat, expiatum Christiano ritu, sacratumq; ab iis Episcopis, qui magno numero Regem ad bellum secuti erant. Lupus Fiterii ad Pisoricam monachus, vr̄bi datus Episcopus ex Regis voluntate, & Roderici Toletani Præfulis auctoritate: cuius quoniam Romam ierat ea tempestate, Ioannes Vxamenis Episcopus vicarias partes obibat, regio etiam annulo concredito, cum Rodericus & successores regii scrinii præfectura donati essent: vt superius est demonstratum. Campanæ, quas Alhagibus Almanfor ante ducentos sexaginta annos Compostella ablatas, vt victoriæ monumentum esset, in Cordubense templum intulerat: exæquata ignominia Mauri succolantes Compostellam retulerunt. Vacua ciuibus vr̄bis remāserat, Mauris magna ex parte alio dilapsis. magnis præmiis & pollicitationibus innumeri mortales exciti, Cordubam domicilium transfulerunt. Alfonso Menesius vr̄bi Præfectus: limitibus Aluarus Castrius, à quo cuncta administrari placuit, imperiiq; summam obtineri. Rex ex eo tempore ad veteres titulos Bætiæ & Cordubæ se Regem dixit, vt eius ætatis tabulæ indicio sunt. Calagurri in D. Domini Calsadii pōtificia sedes translata est. auctor Ioannes Peresius eius vr̄bis Episcopus. honore postmodum vtriusq; templi exæquato, enata ex eo controuersia finem habuit.

Valentia capta. C A P. XIX.

VALENTINOS Mauros interea Rex Aragonius modis omnibus exagitare non desistebat. Zeitus Valentia exul, & sua sponte & piōrum consuetudine noster totus effectus (vti duo monachi Franciscani Ioannes & Petrus Valentie ante annos aliquot eo merito ab eo occisi fore vaticinati erant) Christiana sacra susceperat, Vincentii nomine indito: arcano tamen, ne res prodita inuidiam apud suam gentem odio religionis conflaret. nam regni recuperandi spem nondum abiecerat. Sanctius Ahonensius Cæsaraugustanus Episcopus, quo:

gitioniam prauis ille moribus religionem, cui nomen dederat, habere ludibrio videbatur, effusaq; libidine deturpare, auctor impulsorq; extitit, vt ex ritu Christiano vxorem duceret. Dominica Lopides Cæsaraugustana connubio iuncta: vnde nata est Alda Fernandia Blasçi Semenî vxor, ad quos Arenosii Valentini proceres genus referre memorantur. A Rege Aragonio Exericæ maturis frugibus ager vastatus. Bernardus Guillelmus Regis auunculus propter opinionem virtutis, resq; bellis omnibus præclare & fortiter gestas, limiti Præfectus aduersus Valentinus impetus, viresq; Proximo mense Octobri Montione comitia regni habita sunt. In iis comitiis de ratione belli gerendi, obsidendaq; Valentia vrbe disputatum: & publico cōsensu sancitum monetæ genus Iaquesæ: quæ quod multo ære adulterata esset, ne abrogaretur viri pecuniosi verebantur. Pro eo merito Regi nouum vestigal imperare permissum, vt domus singulæ singulis septem annis æreum nummum regio fisco inferret. Arcem cui podio D. Mariæ nomen est, alternantis belli progressu à Mauris euerfam, instauratâq; à nostris, Bernardus Guillelmus valido præsidio obtinebat: Zaenus Valentia copis omnibus, in quibus sexcenti equites erant, pedites quadraginta millia, sibi impugnamdam desumpsit. Nostri tamen numero multis partibus vincebantur, incredibili animorū vigore, an hostium despectu arce egressi prælio decertare constituunt. Res in supremum periculum adducta erat, propter circumfusam hostium multitudinem. cessit tamen virtuti numerus Mauri cæsi, victi atq; fugati: opinio fuit D. Georgii numine, cum se Christianis Ducem præbuisset. Quæ supra spem, supraq; virtutem contingunt, diuis accepta ferre consuevit humana mortalitas. eius miraculi fidem D. Mariæ signum sub campana repertum in ea arce, vehementer auxit: cui templum ab incolis statutum est, diuinis miraculis celebre, vti eo tractu homines persuadent. mense Augusto anno millesimo ducentesimo trigesimo septimo dimicatum. cecidit in pugna Rodericus Luesia præcipua nobilitate vir. Iacobus Rex suorū periculo victoriaq; nunciata, se eo retulit: præsertim cum nouis copiis eius arcis expugnationem Mauros repetere nunciatum esset, falso scilicet. nostri tamen maiori quam pro numero animo centum triginta equites Regem secuti, vltra Podium, vltraq; Saguntum, validæ Maurorum manui occurrerunt, quæ ductore præcipuo Artaldo Alagonio, qui exul inter barbaros (Is Blasçi filius erat) in ea loca venerat aduersus nostrorum conatus. Regis eo vsq; progressi temeritatem, animi constantia virtusq; correxit: numenq; in primis diuinum hostibus ne certamine quidem tentato, via alia digressis. Podii arx Valentia vicina, proculq; à regia ditione, nisi magno sumptu magnoq; periculo retineri non poterat, præsertim Guillelmo Regis auunculo, cui arcis cura cōcredita erat, per idem tempus defuncto. quæ res Cæsaraugusta, quo se hiberno tempore cōtulerat, Regem reuocauit. Guillelmo Entensæ defuncti filio, omnia quæ pater obtinuerat abs Rege donata. ea merces meritis paternis fuit. arcis præsidium Berengario Entensæ commendatum: tamen regni proceres deferendam disputabant. Militibus præsidariis occulte dilabiparantibus, Rex in sententia retinendæ arcis persistens, in qua bello Valentino magnæ commoditates inerant, concione militum aduocata, in ipso arcis templo contactis aris iuratus, in patriam se nunquam nisi Valentia capta rediturū, militares animos vt sustentarent confirmauit, terruit aduersarios: prorsus vt à Zaeno Rege de cōcordia appellatus fuerit, honestis conditionibus allatis: multas se arces Regi traditurum, iustumq; auri pondus annui tributî nomine repræsentaturum. quas Rex dissentientibus quamuis proceribus, vrbis obtinendæ spe, cōstanter repudiauit. Almenara, Paterna, aliaq; arces locis commodissimis vltro deditione fecere. Ea res maiores animos addidit. mille pedites sub signis habebat, equites trecetos sexaginta. cum his copiis (quo quid magis temerarium esse potuit: sed audacia consilia ex euentu ferme iudicantur) Turia amne transmissa, in vrbis conspectum se dare frequentissimæ & nobilissimæ, eamq; obsidere ausus est. Gradum inter, q; oppidum ab inæqualitate maris, cui imminet, dictum est, vrbemq; ipsam mille vtrinq; millibus passuum castra locata sunt. Valentia in ea Tarraconensis Hispania parte sita est, q̄ olim tenuerunt Edetani, loco plano & amœnissimo, nullius rei idoneæ egēs, nisi quod aduecto plurimum frumento opus habet. armis virisq; opulenta. lætissima cœli soliq; facies. hyems egelida, æstas temperata flatibus maris. tanta rerum omnium copia, ciuium ædificiorumq; elegātia, vt patriæ obliuionem aduenis inducere opinio sit. Omne genus arboribus horti nobilissimi, citreis maxime in quinouncem institutis: vnde perpetua viriditas hyeme atq; æstate. citrei circum parietes, citrea cōclauia. ita rami innexi inflexiq; arte sunt, vt iustarum æ diuini speciem repræsentent. aditū arcet operis firmitas: aspectum frondes rimis omnib. stipatis opere topiario in varias formas compositæ: auium, animantiū totius domestici apparatus. quales Elysiis campos beatorum sedes antiquitas finxit, talis terræ vrbisq; facies Valentia est cœlo data. Turia ad læuam alluit: qua parte regia est radius surgentis Solis obiecta, atq;

ponte cum reliqua vrbe commissa, in plures riuos diductus: quæ res agrum irriguum efficit, vrbi aquarum copiam suppeditat. Ad mare æstuarium est ad tertium milliare, nonnulla loci insalubritate. id incommodum piscium tum multitudine tum varietate compensans. Urbis mœnia rotunda ferme figura tunc erant: mille passus circulo, quatuorq; patebāt portis. prima Boatellana, Meridiem inter & Occasum: Baldina ad Septentriones: tertia Templaria, ab ea æde, quam vicinis locis Templarii milites ædificarūt orientem Solem excipit: quarta Xareana. inter hanc & Boatellanam regis castra erant: eo commodiori loco, quod murus ea parte prominens in anguli formam nostris oppugnandi commoditatem præbebat. machinæ extructæ, opera ædificata, quæcunq; ex vsu expugnandarum vrbiū ea tempestate erant. Zaenus primo obsidionis die copias in aciem producit pugnare paratus priusquam se nostri confirmarent. Rex in detrectandi certaminis consilio perstitit, auxiliorū spe, quæ quotidie in castra veniebant. Præsules & proceres ipseq; Petrus Aimilius Narbonensis Episcopus cum delecta Gallorum manu, ex Anglia etiam auxilia venerunt. Leuia aliquot prælia fuerunt nostris ferme secunda: quæ res Mauros retinebat, ne eruptionem sæpe tentarent. fossa materia repleta: vinearumq; ope tecti milites muro succedunt. vectibus conuulsi lapides: tribusq; locis aditus patefacti ea latitudine, vt militem caperent. Aduersus ea pericula ab obsessis prouidebatur: quantum temporis conditio patiebatur. Cilia oppidū ultra Valentiam situm Petri Asagræ & Semeni Vrreæ virtute & diligentia captum est. Classis interea Tunetana decem & octo nauium ad littus appulsa, atq; in anchoris stans obsessis fiduciam addidit, nostris sollicitudinem iniecit. Verum cum aditus in vrbe interclusus Afris esset: & noua classis Dertusæ esset comparata, tentata modo Peninsulæ expugnatione (in Valentino littore id oppidum est) nullo præterea operæ pretio facto abierunt. In vrbe magna annonæ penuria laborari cœptum: quæ difficultas nō magis inopia præfenti, quam futuri timore crescebat. in castris lætitia omnia plena erant, copiosiq; comæatus. tamen si sexaginta millia pedites numerabantur: mille præterea equites. Regis non magis prouidentia iis ex rebus conspecta, quam animi fortitudo in certaminibus: neq; Ducis tantum, sed sæpe etiam gregarii militis munera explebat. quo factum vt in fronte sagittæ ictu dum incautius in pugna versatur die quodam vulnus acceperit, neq; leue neq; lethale. quinq; tantum diebus publico abstinuit. Quo tempore à Gregorio Pontifice Maximo, sed & à Galliarum Cisalpinæ ciuitatibus legati venerunt, aduersus Fridericum Imperatorem, qui cuncta vastabat, si auxilia mitterentur à rege, tyrannidemq; depelleret, qua premebantur grauissima, 30
 1238 eam prouinciam eius imperio fore subditā. Iuni Idibus anno millesimo ducentesimo trigésimo octauo fœdus cum illis ciuitatibus iis conditionibus in castris ictum est. autor consilii Violantes Regina, sine qua nihil rei magnæ decernere solitus erat: lectissima scemina filiarum cognominis mater, eoq; gratior viro. tamen si ultra pacta conuentā progressum nō est, rege aliis bellis distento, Friderico Augusto quamuis simulate sed Pontifici tamen Romano conciliato. & iniquum erat alienis controuersis implicari, cum tantum belli superesset in prouincia. Obsessi rebus omnibus oppressi, auxiliorumq; spe, tum ex Africa, tum ex Hispania deiecti, serio de vrbe dedenda deliberant. missus primum in castra Halialbata præcipua apud Regem barbarum gratia & auctoritate: deinde Abulhamaleus ex Zaeni forore 40
 natus. actum de fœdere, de conditionibus disceptatum. Vtriusq; longa mora omnis videbatur. nostros spes, Mauros periculum & rerum omnium inopia incitabat. Cōuenit tandem his legibus: Rex Maurus vrbe Valentiam, arces & oppida citra Sueronem omnia Iacobo regi tradito. Ciues Culleram atq; Dianium Aragonia fide tuti abire permittuntur. Iis fas esto, nemine excutiente sarcinas, aurum, gemmas, vestem pretiosam, ac omnino quidquid efferre possint asportare. Reges inter induciæ in octo annos sunt: eaq; optima fide seruantur. Rebus perficiendis, vrbeq; dedenda quinque dies designati. Ante quam id tempus elaboreretur Mauri agmine facto vrbe egressi numero quinquaginta millia promiscui sexus & ætatis: regio exercitu in armis circumfuso, præsidii causa. ex abeuntibus nullus impune violatus: cum dedititios tueri ad suam dignitatem fidemq; rex pertinere iudicaret. Pridie 50
 eius diei, qui mense Septembri Michaelis Archangeli memoria & celebritate facer est, nostri in vrbe Valentiam inuecti, regnoq; nobilissimo aucti sunt. lustrata ciuitas. expiata templa. Ferrerius ex Prædicatoria familia episcopus datus, noue vrbe indigenis magna ex parte Catalaunis, ac ferme ex Gerunda, Tarracone, Dertusa. Ager suburbanus æquis partibus diuisus inter Præsules, proceres, nobiles, atq; ciuitatum conuentus, qui regem eo bello iuuarunt. Templariis militibus & Hospitalariis sua præmia fuere. Delectis ex omni numero trecentis octoginta equitibus, quoniam amplioribus prædiis donati erant, regni limites defendendi cura iniuncta est: partito ita onere, vt singulis quatuor mensibus, centeni limitibus præsidio essent. Urbis neq; natura neq; opere satis munitæ, & belli iniuria deformis, noua
 mœnia

inœnia extructa, amplioribus quam antea spatiis, forma non eadem, sed in quadrum descripta: duodecim sane portis patentia, ternis ad singulas cœli plagas. nouæ leges, nouaque scita abs Rege facta, vnde ciuibus iura dantur. Ad hunc modum Zaeni regnum euersum breui est: quod iniuria erat occupatum. tametsi antiquis Regibus se satum ferebat, Modesti filius, Lupi nepos, eius quem Murciae regnum tenuisse superius monstratum est. Victoria gratulatio tanta extitit tota Hispania, quantam oratione explicare fas non est: eo sincerior, quod incolumi nostrorum exercitu, ac vix vlllo magni nominis viro desiderato, tantas res perfectas esse constabat. Artaldus tantum Alauonius cum ad officium rediisset rebus Mauricis desperatis, & Cardonæ regulum Raymundum Folchium, qui capta
 10 vrbe venerat, profecutus Villenam & Saissium oppida expugnare tentasset, in tumultuaria pugna ad Saissium ictu lapidis peremptus est. Numinis vindictam vulgus interpretabatur, quod Mauros rebus eorum integris adiuuasset. Hunc finem Valentina expeditio habuit in paucis nobilissima. Rege Aragonio Valentinis rebus implicito Vascones quieti erant: Rege gentis Theobaldo, Pompelonis Episcopo Petro Semeno, qui per idem tempus Petro Remigio successit. Externa atque longinqua bella laudis studio quæsitæ. Theobaldus Rex, Comites Henricus Barenfis, Petrus Britannia, Aimericus Monfortius in Syriam nauigare constituunt. Rebus omnibus comparatis Genuensium classe, qua traicendum erat, denegata terra contendunt. Germaniam, Hungariam, Constantinopolim
 20 adeunt. Bosphoro Thracio transmissi, in Cilicia ad Tauri montis angustias, Turcis magno numero circumfusis magna pericula obeunt. vix tertia parte incolumi, illuue & squalore deformes Antiochiam tenent. Initiis & mediis, expeditionis exitus consentaneus fuit: aduersa sæpe fortuna in Palestina pugnatum. sic numina voluere à rebus nostris auersa. pauci cum Rege in patriam rediere. Gallici scriptores, Theobaldum Regem eo tempore in Syriam iuisse contendunt, quo Ludouicus Gallia Rex post annos circiter decem, iunctis cum eo viribus scilicet. negant alii, argumento quod Rodericus Toletanus Præsul in extrema historia de Theobaldi Regis profectioe meminit, Ludouici expeditionem in Syriam attingisse non potuit, morte ante id tempus præuentus, sineque scribendi quinto non amplius anno post captam Valentiam facto.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

HISTORIÆ DE REBUS

HISPANIÆ, LIBER XIII.

Multa oppida à nostris capta. CAPVT I.

40 **D**VO Hispani Reges Iacobus & Ferdinandus, antea clari præ cæteris atque præstantes: maiores & clariores haberi cœperunt Corduba & Valentia captis. oppida & vrbes, ob ea quæ feliciter acta erant, diuis immortalibus gratias agere: sollicitudinemq; de belli euentu lætitia publica commutare. Duces & milites eo intentiores ad victoriã niti: omnibus modis vrgerè, cauereq; necubi hosti opportuni essent: post victoriam sæpe rerum commutationem sequi non ignorâes. Externi Principes, ad quos rerum gestarũ fama peruasit, missis legationibus de felicitate gratulari, hortariq; vt qua cœperant via Mauros præcipitantes opprimere non desisterent, tantisper tamen ab armis cessatum ob inducias Mauris ab Aragonio Rege cõcessas: & quoniam Ferdinandus Rex Burgis nouas celebrabat nuptias. Berengaria mater de filio sollicita, ne præposteris voluptatibus integram ætatem corrumpere, tametsi nihil eo sanctius omnium opinione erat, eius coniugii conciliatrix extitit. Ioanna Simone Pictauiensi Comite & Adelaide nata, neptis Ludouici Regis Gallia atq; Elisabethæ Alfonsi Imperatoris filia, ex Gallia euocata. Ferdinando coniugio iuncta est. Ex eo coniugio Ferdinandus cognomẽto Pictauiensis, Eleonora, & Ludouicus nati sunt. Rex celebritate peracta, lustrandiq; regni studio, nouam nuptam per præcipuas Legionis & Castellæ vrbes circũduxit, iura populis dare solitus: tenuioresq; à potentiorum iniuria defendere, facilis aditu, præcipua morum suauitate. omnium querelis patebant aures. nullius inopia aut silitudo non modo publico tribunali accessuq; communi, sed ne à regio quidẽ conclauirebatur. Intelligebat nimirum Regum officium esse scilicet consulere subditis, tueri innocentiam, dare salutem, conseruare & bonis omnibus amplificare rempublicam. cum sit non eius modo qui hominibus

1239. *Imperat, sed eius etiam qui pecudibus præest, eorum quibus præsit, commedum vilitatemque captare. Eo actionum tenore æque Legionensium & Castellanorum gratiam benevolentiamque promereri non desistebat. ventum Toletum. vnde Cordubam missa pecunia est, quoniam novos ciues, neglecto agrorum cultu & temporum difficultate annonæ penuria laborare, atque ex ea re proximos periculo esse nunciatum erat. Modius tritici maior denis æris (maravedinos vocant) hordei quaternis constabat, quæ suprema caritas ea tempestate est habita. Et sane proditum memoria est, consequenti anno millesimo ducentesimo trigesimo nono, Solis defectionem bis cõtigisse: semel tercio Nonas Iunii, qui dies Veneris fuit, hora sexta densissimis tenebris luce commutata: quæ defectio Solis nobilissima fuit. iterum Iulii mensis vigesimo quinto die, vt Bernardus Guido Aragonius scriptor est auctor: falso nimirum, neque astrorum conuersionibus consentaneè. neque enim vtroque die Solis & Lunæ coniunctio potuit contingere, sine qua Solis deliquium nunquam existit. Ne Luna quidem à media signiferi linea (per quam Sol decurrit, & vbi existentibus astris eclipseis fiunt, vnde & Ecliptica dicitur) digressa semel, ad eandem recurrit ante mensem circiter sextum. fuit præterea is annus Castellæ funestus duobus clarissimis funeribus: Lupi Hari, cui Dieghus filius successit: atque Aluari Castrii, cuius virtute res Christianæ in Bætica substiterant, Is enim rerum difficultate perspecta, ad Regem qui res bellicas aliis curis implicitus, negligere videbatur, Toletum profectus est: & dum rem vrget, reuertiturque, Orgacii in ipso itinere obiit. Aluari absentiam & militum quinquaginta, qui ad arcis præsidium relictæ, prædatum abierunt ductore Alfonso Menesio Aluari propinquo, Alhamar in Abenhuti locum Arione Rex substitutus ad rei bene gerendæ occasionem conuerti posse arbitratus, Tuccos arcem obsedit. Erat intus Aluari vxor. in repentino periculo scæminas armari mandat. obmoliri saxa in Mauros. præsidiique speciem præbere. Periculo nunciato Menesius & socii accurrunt. hortatore præcipuo Diegho Varga Toletano ciue, cuneo facto per medios hostes irrumpunt: paucisque desideratis in arcem inuecti, saluti fuerunt sua præsentia speque auxiliæ obessorum animis confirmatis. Rex Maurus spe depulsus, & non minori inopia pressus soluta obsidione abiit. Ea res Regis animo magnam sollicitudinem iniecit, consideranti quantum virium decessisset duobus primariis Ducibus morte sublatis: quantum audaciæ accessisset Mauris. Itaque Burgis, quo se contulerat, pecuniæ in stipendium expediendæ causa, magnis itineribus Cordubam festinauit. Adiuncti filii Alfonso & Ferdinandus eximia adolentes indole, ætate castris idonea. Nimirum sagax pater prima militiæ rudimenta aduersus Christiani nominis hostes eos ponere volebat: insitamque animis virtutem armorum vsu excitare. Quo tempore Iacobus Rex Mompellerium abierat, si quo modo ab iis ciuibus pecuniam in stipendium extorquere posset, cuius difficultate non minus quam in Castella laborabat. & quoniam eius vrbis ciues in factiones diducti erant, ad cõcordiam reuocare cupiebat de fontibus sumpto supplicio. vtrunque præstitum. Alhamar Rex Maurus, imperio suo Granatam adiunxerat volentibus ciuibus: urbem armis virisque potentem, nulliusque rei indigam. (regni Granatensis, quod perstitit ad auorum ætatem, hoc initium fuit) Hudielis Murciæ Rex Alhamaris odio à ciuibus est renunciatus. hinc mutua atque internecina inter vtranque urbem simultatis semina. Mauri Bætici dolis fatigabant nostros: pugnandi copiam non faciebant. dimissæ à Ferdinando Rege variæ militum manus, in hostium fines, arces, oppida, vrbes carpere aut vi, aut voluntate. Astigi, Stepa, Lucena, Obulcû, Marchena (Martia veteribus) Egabrum, Vrsao, Vaena Christiani imperii iugum pertulerunt. minorum oppidorum numerus iniri non potuit, ne memoria quidem recenti, quorum pars tamen Iacobi Calatraueque militibus pars Episcopis publice, qui Regis sequebantur castra, pars proceribus priuatim abs Rege dono data. Mauris ex iis rebus tanta incussa formido, quantam nunquam meminerant. Barbarus quidam è gente Almohadum, ex Africa rebus suæ gentis cognitis, noui imperii constituendi spe, & Maurorum reliquias colligendi studio, in Hispaniam venerat, quasi gentis ignominiam, patriæque religionis iniurias manu vindicaturus insigni hominem audacia atque virtute. sed cogitationes eius nostrorum diligentia, perpetua Regis felicitas occupauit: cû captus in potestatem venisset, qua arte, quo ve loco memoriæ non est proditum: ac ne nomen quidem Mauri. de facto conuenit. Alhamari Granatensi Regi annuæ induciæ concessæ. Ferdinandus Rex tredecim omnino mensibus in ea expeditione consumptis Toletum rediit: vbi mater vxorque, eius aduentum operiebantur præsentibus lætæ, de futuro sollicitæ. Quo tempore Ferdinandus Rex Burgis, quo se Toletum contulerat, animo ad pacis artes conuerso, Palentinam scholam ab Alfonso auo cõstitutam, Salmanticam transtulit, loci commoditate inuitatus. Erat enim musarum otis idonea ciuitas, præterlabentique Torme amne salubris pariter & amoeni secessus. omnino eo beneficio cupiebat Legionensium amplius concii-*

conciliare voluntates. Alfonsus quidem Legionensis Rex superioribus annis, ne subditis necesse foret eruditionis causa in Castellam abire, nouæ scholæ fundamenta Salmanticæ posuerat, exigua & inchoata: Ferdinandi nunc filii, & deinde Alfonsi nepotis, pro eo studio quo litteras complectebatur, cura & liberalitate vsque eo auctæ, nullibi vt maiora virtuti præmia, neq; artium professoribus stipendia vberiora proposita sint. Dieghus Harus Visciaæ regulus semel & iterum, quibus de causis incertum, sed tumultuatus tamen, Ferdinandi Regis indulgentia, atque Alfonsi Principis cura ad officium rediit, amplioribus honoribus restitutis, quam antea Regum dono obtinebat. id maiorum meritis datum, & intestinis motibus occupari importunum erat, in tanta occasione Maurici nominis extirpandi. Anno hæc millesimo ducentesimo quadragesimo contingere. Qui annus non Castellæ modo faustus extitit, sed etiam Aragoniis religiosus celebrisque prodigio, quod ad Chium arcem ostensum est, Corporalibus quibus sacrificatum erat, sex hostiarum sanguine delibutis. Ea corporalia Darocæ magna religione seruantur. rei gestæ ordinem, quoniam testatissima est, ex aliorum litteris sermoneq; peti placet. Iacobum Regem iis commentariis, quos de rebus suis ipse composuit, de re tanta nihil meminisse viri eruditi admirantur. Bairenium sane arx valli imposita, nobilissimæ sacchari orizæq; prouentu (qualis est omnis fere finitimus Gandiæ ager) Villenaque Aragoniis armis præsidiiq; occupatæ. Scetabis obsidione tentata, capi non potuit. Castellonium modo arx, quarto ab ea vrbe lapide dedita nostris est. Iacobum Regem Maurorum reliquiis eo tracto excindendis intentum, districtumq; maiores curæ in Galliam euocarunt.

1240.

Murcia regnum in fidem acceptum. C A P. II.

REBUS igitur in vtraque prouincia pro tempore atque loco compositis paratisq; Iacobus de profectioe Gallica, Ferdinandus de Bætica expeditione eodem tempore cogitabant. Ferdinandum diuturni vis morbi lecto afflixit, vt se Burgis commouere non posset. Alfonsus ergo filius iuuentutis Princeps, ad bellum Bæticum necessario est præmissus: quoniam induciarum tempus cum Granatæ Rege pactum exhibat, ne nostris præsidium deesset patre prouidente. Toletum progressu maioris rei occasio se dedit. Hudielis Murcia Regis legati venerant, eius nomine regnum offerentes his conditionibus. Vt Rex Hudielis in fidem Castellæ Regum receptus, nostrorum armis ab omni vi, iniuriaque tutus esset, tum domestica tum externa. ac nominatim contra Alhamaris arma, cui se viribus esse imparem sentiebat. Vitæ sustentandæ causa, dum illa maneret, vectigalia regia dimidia ex parte perciperet. Honestissimæ ex conditiones Alfonso visæ sunt: fortunaque, Deus certe præclari facinoris casum dabat. festinatione opus erat: nam nisi properasset, cuncti aut magna pars fidem mutassent: tanta mobilitate gens Maurica circumfertur. Itaque non patre quidem conuento ad rem certam legatorum, quos præmiserat, vestigia subsecutus, regnum vltro delatum præsidii occupauit, ipsamque in primis Murciae vrbe arcem. reguli pro cuiusque auctoritate & opibus annuis redditibus donati. Eliocrota (nempe Lorca) Carthago noua, atque Mula Christiani imperii iugum vt perferrent, adduci non poterunt: cum sibi priuatim consilium cepissent. vim adhibere longum erat, neque Alfonsus satis si bellum gereretur paratus. reliqua ergo ditione auctus ad patrem, qui ex morbo re-creatus Toletum venerat, citato rediit. Ferdinandus successu lætus, curaque Maurorum animos in fide confirmandi, nouum regnum oculis lustrare constituit. Extatque eius ætatis diploma, à Ferdinando, dum Murciae esset, templo S. Mariæ in Valle positæ concessum. Inde Burgos maiores reipublicæ curæ Ferdinandum & Alfonsum vocarunt. Quo tempore Berengaria Regis filia Olgis Deo virginitatem sacrauit. Ioannes Vxamenis Episcopus velum sacrum capiti de more imposuit. Iacobus Aragonius Rex Mompellerii, quo se rebus Valentia compositis, atq; Semeno Turiafonsensi pro se vicario relicto contulerat, moram trahebat. Prouincia & Tolosæ Comites Regi præsto affuere. officii species prætendebatur: re diuortium agitatum Tolosatem inter & Sanctiam Regis amitam: vt nullus propinquitatis respectus mouet, vbi de iure regnandi disputatur. Ioanna ex eo coniugio nata, cum mascula proles non esset, ad Alfonsum virum Pictauiensem Comitem Ludouici Regis Gallia fratrem, paterni principatus successionem, quasi de talem deferebat. Id Rex ægte ferebat tanto principatu rem Gallicam augeri, prætextusque nouis nuptiis quærebatur, masculæque proles spes. Conuenit, vt in eam rem arma tres Principes sociarent. Nonis Iunii, anno millesimo ducentesimo quadragesimo primo, id fœdus factum est. Quo anno vndecimo Kalend. Septembris Gregorius nonus Romanus Pontifex obiit, successit Celestinus quartus. quo intra dies decem & septem defuncto, Innocentius eo nomine quartus patria Genuensis, post viginti mensium interregnum Romanam ecclesiam

1241.

regendam suscepit. His Pontificibus, Hugo ex Dominicano ordine Cardinalis, Barcinone patria, eximia eruditionis opinione clarus, diuinos libros commentariis illustrabat. Bibliorum hic concordantias, infinitum pene opus, Herculeæ plane audacia primus excogitauit, & quingentorum monachorum ope adiutus perfecit, incredibili rei litterariæ prouentu. Hugonis diligentiam longo post interuallo Hebræi, Græciq; imitati, vtriusq; lingue studioforum conatus non parum iuuerunt.

Ferdinandus in Baticam abiit.

C A P. III.

IN Bætica interea induciarum tempore elapso bellum gerebatur, neque magno conatu, ¹⁶ cum Regem Ferdinandum alia curæ distinerent, neq; euentu aliquo memorabili. Rodericus Alfonsus cognomento Legionensis, Ferdinandi Regis ex impari matre frater, in Granatæ fines inuectus prædandi studio à Mauris, qui maiori numero confluerant, acie superatus erat. Isidorus pro Calatrauz militibus Tuccorum Præfectus, Martinus Argotes, aliiq; viri nobiles in pugna ceciderunt: milites alii magno numero, magno rei nostræ incōmodo: cum bellorum euentus ferme opinione magis, quam rebus ipsis regatur. Rex Maurus successu elatus nostros fines nullo prohibete vastabat, belli fortuna cōuersa, timore audacia mutato. Ferdinandus periculo nunciato, Alfonsum filium Burgis ad noui regni præsidium maturare mandat. ipse in Baticam proficisci constituit. Illiturgim vbi appulsus est, Arionæ, & Giennii, quæ vrbes in Maurorū ditione erant, agros euastat. Ariona haud multo ²⁰ post sub iugum missa. minora eo tractu oppida capta. Is ex locis, Alfonsus Regis frater Molinæ regulus, in Granatæ fines irrupere iussus est. iustus exercitus sequebatur. vrbs circumfessa. Ferdinandus ratus, quod futurum prouidebat, circumfusus vndiq; Mauros obsessis auxilio venturos: obsidionis vrgendæ cura, cum maioribus copiis superuenit. Eius præsidio Maurorum exercitus quamuis copiosus victus in certamine, atq; fugatus est: vr-
bem expugnare non licuit, cum natura, opere, ciuiumq; multitudine munita esset: & Mauros Gazules (factionis id nomen est) Tuccos obsidione premere, eodem tempore nunciabatur. Quo nuncio percussus Rex, Alfonsum fratrem, & Calatrauz Magistrum præmisit, vt opem laborantibus ferrent. Quorum aduentum, Mauri haudquaquam expectarunt. Rex satis se profecisse ad tuendam nominis existimationem iudicās, exæquata clade, multo ³⁰ ^{1242.} tisq; oppidis captis, Cordubam exercitum incolumem reduxit anno millesimo ducentesimo quadragesimo secundo. Alfonsus filius diuersa in parte, non minori felicitate rem gerebat: nam ex tribus oppidis, quæ imperii iugum detrectare dictum est, Mulam vi compulit deditioem facere ad victoris arbitrium. Eliocrotæ hoc est, Lorcæ, & Carthaginis agri, omni belli iniuria deformati: prorsus vt fractis animis de deditioe consilia agitarent. Sanctio Masuelo, cuius hoc bello virtus enituit vna maxime, Alcaudete oppidum prope Bugarram nauatæ operæ, atq; industriæ præmium fuit Alfonsi Principis dono. Rex hibernorum tempore Pureolum abiit: quo mater Berengaria processerat, eius videndi studio, annis grauis supremaq; iam ætate. quinque & quadraginta dies, officii causa in eo oppido matri dati. quibus exactis Toletum Berengaria rediit. Rex Illiturgim abiit, inchoante an- ⁴⁰ ^{1243.} no millesimo ducentesimo quadragesimo tertio. Regina vxor virum profecuta Cordubæ mansit. Maurorum fines Ferdinando ductore longissime euastati sunt: Giennii, Aleale cognomento Bensaidæ. Illoris incensa. in ipsumq; adeo Granatæ vrbs inspectum arma illata. Pelagius Correa S. Iacobi Magister, Alfonso Principe relicto, quem Contestano bello comitatus erat, & rerum gestarum magna pars fuerat, in Baticam per idem tempus abiit: Regiq; cūctanti, monendo, hortandoq; auctor extitit, Giennium vrbes, quæ toties frustra tentata erat, supremo conatu obsidendi. Magnæ difficultates offerebantur. virorum atque armorum magna vis intra eam vrbes erat, frumēti affatim. situs asperitate, mœnium munitione, aggeribus, aliisq; machinationibus locus importunus. Vrbs ea ad ardui montis latus posita est, præter ortum Solis & Austrum porrecta in longitudinem, latitudine non eadem. iugi aqua, eaq; copiosa vtitur, fontibus perennibus gelidissimisq; fluuius ad duodecim passuum millia distat. gens Maurica superioribus annis, vt instar propugnaculi esset, rebus omnibus instruxerat, vrbes situ arduam opera milesq; firmauerant. vicit tamen Pelagii auctoritas, atq; constantia. Vrbs circumfessa abs Rege est. omnia quæ ex vsu essent comparata. multis tamen diebus, & laboribus consumptis haud multum proficiebatur. Forte Granatæ Rex, Oysemelium factione inter suos tumultuante, de vita, deq; imperio periclitari cœperat. anxio & pendenti animo auxilia conquirere aduersus eos motus: nihil tamen vsquam tutum inuenire, nisi in nostrorum præsidio. ergo fide accepta, ad Regem venit in castra: fortemq; & fidelem operam, si in fidem reciperetur, & amicitiam pollicetur: subiectionis

tionis indicio Ferdinandi manum, facta conueniendi potestate deosculatur. foedus his legibus sancitum. Giennium continuo dedatur. Granatæ vectigalia æquis partibus inter vtrunq; Regem diuidantur. ea ad septemdecim aureorum myriades excreuerant, sexagies octies sestertium, hoc est aureos centum septuaginta millia. Rex Maurus ad regni comitia tanquam beneficiarius, veniat euocatus. Communes vtrisque hostes sint, amici non alii. Gloriosum Ferdinando fuit diuersa religione homines illi se credere: eiusq; societatem & fidem cupidissime petere. Itaq; foedere sancito, vrbs dedita est. Rex solenni supplicatione portas inuectus, muro resecto, temploq; expiato, illud ex ritu Christiano sacrandum curauit. A Guterrio Cordubensi Episcopo perfecta cæremonia, quo maior religio esset, nouo in ea vrbe Episcopo constituto. De tempore quo Giennium capta est auctores variant. annum peritiores adscribunt millesimum ducentesium quadragesimum tertium, mensem Aprilem dimidiatum. octimestris obsidio fuit: durissima hyeme in castris duratum. Quo anno & proximo Catalaunos & Aragonios de finibus tumultuatos inuenio. Illerdã vtriq; ad se trahere conabantur, Aragonii Sicori, Catalauni Cinga, ditionis fines designabant. Iacobus Rex Catalaunis æquior erat, quod distracto imperio Alfonso maiorem filium Aragoniæ hæredem declarasset: Catalauniæ Petro cariori filio, quem ex Violante noua vxore susceperat, principatum pararet. Dati arbitri designandis finibus: conuentuque Barcinone habito secundum eorum iura & merita pronunciauit: totumque tractum Cinga & Sicori comprehensum Catalaunis attribuit. ea re Alfonso filii, ac multorum procerum offensi animi. ac illud vrebatur maxime, quod regno diuulso in partes, debilitari rempublicam necesse fore dolebant. Ergo Alfonso non obscure à patre deficiens, Calataiubæ se tenebat, & Alfonso secuti Ferdinandus, Regis patruus Montaragonis Abbas, Petrus Asagra, Petrus Lusitanus, aliique ex vtraque gente viri primarii, opibus magnis.

Sanctius Lusitania Rex regno pulsus. C A P. IIII.

VISITANTI in factiones distracti erant, atque intestinis motibus perturbati. Sanctius eo nomine secundus à vestium forma cognomento Capellus, regnum obtinebat, rexe- ratq; initio non omnino male. nam finitimos Mauros bello fatigasse inuenio: Mertolamq; & alia oppida Mauris erepta S. Iacobi militiæ donasse. cætera ea ingenii mansuetudine, vt in foecordiam degenerare videretur. Mencia Lupi Hari Viscaia reguli filia connubio iuncta fuit, viri vsq; adeo potens, vt non Principem se, sed ministrum ageret fœminæ cupiditatis. Apud eam gratia & auctoritate plurimum poterat, quos minime omnium oportebat. soli, omnium consiliorum participes erant, sine illis neq; domi neq; foris quidquam maioris reigebatur. Horum compendio ac libidine honores, præfecturæ, impunitates, supplicia Rex largiebatur, insciens plerunq; & ignarus. id Regi exitio fuit, vt ferme Principum periculo à domesticis peccatur. Proceres rempublicam ignobilium hominum arbitrio agitari moleste ferebant. Consilio inter se communicato, lege propinquitatis, & quoniam Regina insecunda erat, id coniugium diuellere primum conantur. res ad Pontificem Romanum delata. viri sancti adhibiti, qui Regis animo alioqui minime mali, religionem incuterent. nihil ea diligentia profectum: cum Regina artibus vsque adeo captus esset, vt carminibus & veneficiis amentiam inieciisse vulgus existimaret. Amore captus animus philtris non eget. Erat Sanctio frater ætate proximus, eximia indole, Alfonso nomine: qui Matildim Bononiæ in Gallia Comitem vxorem duxerat. Episcopi Bracarenfis & Conimbricensis ad Innocentium Pontificem, qui hoc tempore Lugduni conuentus ecclesiasticos agitabat cura belli sacri in Syria reparandi, à Lusitanis proceribus amandati. Pontifice conuento & longinquæ legationis causis explicatis, vt Sanctius regno pelleretur impetrari non potuit. id modo concessum est: vt Alfonso eius nomine dum viueret, rem publicam gubernaret. Extant de hac re ipsius Innocentii litteræ ad proceres Lusitaniæ hoc ipso anno data, quæ est lex altera De supplenda negligentia Prælatorum, epistolarum decretalium libro sexto. Alfonso Pontifice primum conuento, Lutetiæque iciti inter primores gentis, fœderis leges & commoda publica iuratus, cum ad eum studia procerum inclinassent, in Rege parum præsidii esset, continuo rempublicam nullo impediante occupauit. Hinc tamen nouæ contentiones natæ sunt, quæ Castellæ Reges Ferdinandum & Alfonso implicarunt. Sanctium enim Regem primum in Calæciam abiisse memorant: deinde cum restitutio tentata parum procederet, Toletum ad Alfonso Regem, qui Ferdinando patri successerat profugisse. eius armis quo minus restitueretur Alfonso Lusitani diligentia effectum: cum priori vxore abdicata, Alfonso Regis filiam ex impari matre Beatricem se ducturum polliceretur: regnumq; vectigale, vt fuerat olim, futurum. Vicit commoditas honestatem: tamen Pontificis quoq; voluntas excusabat, pro Alfonso libertate pronuncian-

tis, quasi priori coniugio inualido. nouæq; nuptiæ quamprimum celebratæ sunt. dotis nomine oppida in ea Lusitanæ parte data, qua Anas inluit in mare: cum paulo ante Mauris erepta Castellæ armis, iuris controuersi essent. Quo ex tempore nonnulli putant, Reges Lusitanæ ad vetera insignia arces circum clypei limbum addidisse. Sanctius Rex omni spe depulsus regni obtinendi, Toleti consenuit. viuenti vectigalia Regis liberalitate donata, vnde vitam principalem sustentaret. mortuo iusta funeris regio apparatus facta: corpusque in ipso templo maximo tumulatum, eo loco vbi Alfonso Imperator, & Sanctius filius retro aram maximam sepulti erant. De obitu tempore auctores discrepant. saniores post tredecim annos decessisse aiunt: cum regium nomen quatuor & triginta annis tenuisset, fluxa primum deinde nulla auctoritate. Conimbricam obsidebat Alfonso in Sanctii fide perstantem: impugnabatq; acerrime. Obsessi ad supremam quamuis inopiam redacti obstinata patientia sustentabant: cū Flectius arci vrbisq; Præfectus Sanctii morte nunciata, neq; satis credens tamen. quasi certiora cogniturus Toletum eundi veniam postulauit. Dat Alfonso non inuitus, interimq; ab oppugnatione cessatur. Flectius Toletum delatus aperto Regis extincti sepulcro Conimbricenses clauis in manus dat, his vsus verbis. Quidiu Rex viuere te iudicabam, extrema omnia sum perpeffus. coriis famem toleraui, sitim lotio. ciuium animos consilia de deditioe agitantium ad malorum patientiam erexi. Quidquid à fide & constanti homine atq; in tua verba iurato expectari debuit, præstiti. Mortuo tuæ tibi vrbis clauibus traditis, quod supremum officium est, sacramento me solutum ciuibus, decessisseq; te renuntiabo: Alfonso fratri ne amplius resistent te concedente ero auctor. Viri fidem atque constantiam omnibus seculis prædicandam. Lusitani generis & sanguinis propriam laudem.

Bellum Hispalense inchoatur.

C A P V.

GRANATÆ Rege in fidem accepto, Ferdinandus Castellæ Rex in magnam spem uenerat Hispalis occupandæ. quingenti leuis armaturæ equites ductore ipso Rege Granatæ, præmissi dum reliqua comparantur: qui Carmonæ vrbis, olim validissimæ agros depopularentur. Alcala cognomento Guadaya auctore Rege Granatæ nostris deditioem fecit. valida inde manus Hispalim dimissa maturas segetes, vineas & oliueta præcipua nobilitate corruptit. Ita vt incendiis omnis circum urbem ager, villæque fumarent. Ductor Pelagius Correa Vrcefis Magister. Manus alia militum Cæsariani fines simili iniuria vexabat. ductores Granatæ Rex & Calatrauæ Magister. Ferdinandus ipse ad Alcalam Guadaya substitit, rebus omnibus comparandis intentus. atque illud maxime prouidens ne remisso belli ardore hosti se muniendi opportunitas esset. Quo minus Berengariæ matris funeri interesse potuit, per idem tempus defunctæ. Subsecutus est Roderici Toletani Præsulis obitus Augusti mensis nono die, anno M. CC. XLV. tametsi alii adscribunt annum M. CC. XLVII. Iunii mensis diem decimum: vt magis mirari liceat, in clarissimi viri obitu dissentire auctores, quàm opinionem opinioni præferre. magno utrunq; reipublicæ incommodo accidit, propter insignes vtriusque virtutes. Regina ætate prouecta erat, Rodericus grauior annis, multisque laboribus fractus: ac nouo itinere, q; Lugdunum susceperat (vbi conuentus ecclesiastici erant) aduersus Petrum Tarraconensem, à quo fuerat diris defixus, nulla grauiori de causa, quam quod iure Primatis per eius fines crucem dignitatis insigne prætulisset. Extat Gregorii noni Rom. Pont. sententia secundum iura & merita ecclesiæ Toletanæ. verum controuersia nondum fatis composita, Rodericum arbitror in extrema quauis ætate ad Pontificem abiisse. in reditu sanè cum Rhodano in Hispaniã nauigaturus naui ueheretur defunctus est. Hortæ ad aram eius templi maximam cippus cum inscriptione monstratur duobus his carminibus, comprehensa, rude & crassum, vt in ea ætate sonatibus.

*Mater Nauarra, nutrix Castella, schola Parisius,
Sedes Toletum, Hortus mausoleum, requies cælum.*

Roderici semper in Hispania viuet auctoritas, memoria vigebit. Defuncti manib. in templo Toletani maximi pluribus sacellis ad hanc diem parentatur, aliquot sacerdotis eius iussu atq; impensa ea de causa constitutis. Roderico Ioannes eo nomine secundus successor est datus. Raymundus Prouinciæ Comes per idem tempus decessit, ob amorè litterarum & poetices studiū laude dignissimus, vna ingrati animi nota deformis, aduersus Romeum aule præfectum: quo agere honestis rationib. publica vectigalia triplo aucta erant. Virtutè inuidia sequitur. Itaq; criminib. appetitus & ad expensam rationem compulsus, fide probata cū baculo & pera, cū quibus Compostella venerat, peregrinus discessit. neq; vnquam quis esset, aut quo recessisset, est cognitum. Quatuor Raymundi filiarum, Margarita Ludouico Regi Galliarum Sancto nupsit. Eleonora Hærico Anglo Regi, Sanctia Richardo Hærici fratri: Carolus Andegauensis Comes

Beatri-

Beatricem duxit, cum qua tamen natiu minima erat, eximia prouincialium voluntate, & Ludouici fratris sui ope, defuncti soceri principatum obtinuit. Ferdinandus interea Rex Corduba, quo se retulerat, Hispalim maiori conatu impugnare obsidereque parans, Raymundum Bonifacium Burgensem ciuem rei nauticæ peritissimum, in Cantabriam dimisit, ut classem instrueret: quoniam ea gens nauigandi peritia potissimum celebris erat. Carmonam ipse maioribus copiis circumfedit annum circiter M. CC. XLVI. urbem præualidam, & ad omnes casus paratam, munitamque aduersus hostes mœnibus, armis, viribus atque com meatu. Itaque expugnari non potuit. ad fœderis tamen conditiones redacta: multæque nomine auri pondus in præfenti, deinde tributa annua pendere compulsa est. Constantina, Reyna, Lora (quæ tria veteribus Iporcense municipium, Regina, Axalita fuerunt) Cantilana, Guillena oppida pars vi, pars voluntate occupata. Vrcefiæ militibus Reyna data est. Constantina ciuibus Cordubensibus publice: Lora militibus Hospitalariis. Omnia secunda erant nostris. Aragonii tantum Regis conciliandi cura sollicitabat, ne in eo rerum momento impedimento esset, exoptantis Alfonsi Principis armis, qui in Murcia regno curabat, designatos olim vtriusque regni fines superatos. viri præcipua auctoritate vtrinque adhibiti, concordia in eundem viam excogitabant. optima visa est, Alfonsi Principis cum Violante Jacobi Regis filia coniugium. erat vtrique genti commodum tantos Reges nouæ necessitudinis vinculo constringi. Nuptiæ mense Nouembri Vallisoleti regio apparatu omni que lætitiæ significatione celebrata: tamen Ferdinandus pater aberat, in vnam Hispalensis belli cogitationem intētus, eo maiori conatu, quod à Raymundo Bonifacio, qui instructa classe tredecim nauium, circumductoque Nerio promontorio, ad Batis ostium, qua se parte effundit in mare, hostium classis in qua viginti naues, tum longæ, tum onerariæ erant, nauali prælio fuerat superata per idem tempus. Mauri enim qui Tingi Septaque præsidii causa Hispalim conuenerant, cognito nostrorum aduentu, suas naues ex portu educunt. pugnatur vtrinque magna animorum contentione. neque Cantabris Afri multum virtute cedebant, homines militares, exercitati in armis, ad hæc nauium numero superiores. Cantabri celeritate nauium, & scientia gubernatorum confisi hostiles impetus eludebant: atque vbi locus cominus pugnandi erat, in hostium naues transcendendo, magno numero hostes necidabant. Tres Maurorum naues captæ, duæ submersæ, vna incensa, reliquæ in fugam commissa. Miserat Rex subsidio iustum equitatum, classis periculo permotus. verum priusquam ad littus ii equites peruenissent, victoria à nostris parta erat. eo maior reliqui belli conficiendi cupiditas nostrorum animis iniecta est: prorsus ut Rex aliis omnibus curis omissis, in eam tantummodo cogitationem incumberet.

1246.

Aragonia sacrificiis interdicatur. C A P. VI.

INTEREA in Aragonia sacrorum iustitium erat, templis prouinciæ omnibus clausis, mœstum silentium: quod iussu Pontificum, vindicandis sceleribus Principum, curandisque extremum remedium, nonnunquam efficax, vsurpari consuevit: ut tunc accidit. Iacobus Rex Aragonius à Therasia Vidaura, cuius amoribus iunior addictus fuerat, lege de coniugiis postulatus, quasi datam ipsi fidem iniustis nuptiis violasset, causam apud Romanos Pontifices dixit. idonei testes non erant eo coniugio comprobando, quippe nullo, aut clandestino. lite ergo contestata, victa Therasia est: ac secundum iura & merita Violantis Regine pronunciatum. Vnus Gerundensis Episcopus, cui Rex arcano rem omnem reuelasse fama est, quo id studio incertum, sed Pontifici tamen Innocentio III. renunciauit, iniuste Regem facere, qui datam fidem falleret. posteriori coniugio quasi vitioso rescisso, Therasiam iustam vxorem loco reddendam videri. id ipsi Regem arcano confessum. neque pati conscientiam, ut grauissima religione illum, se, & populum obstringi sineret, vnde graua supplicia postmodum instarent. id insolentibus litterarum notis renunciare, quo res esset occultior. Nihil latere Principes solet. aliis prosternendis siue veris siue falsis criminationibus, multi primum gratiæ locum & potentiam in aulis Regum aucupantur vaniloqui assentatoresque. Ergo cum Rex cognouisset Therasiæ causam passim fauere Romanos: Pontificisque animum in eam manifeste propensum: renunciato indice, seu quod res erat ex conscientia suspicatus, Episcopo Gerundensi in curiam euocato, atque in regiam ingresso, linguam abscondi coram mandauit. fœdam carnificinam, turpeque facinus. scelus scelere vindicatum, atque noua impietate antiqua cumulata est. tamen religionis violatæ ab Episcopo dolor stimulare potuit sacræ confessionis secretis reiectis, quod nefas semper est habitum. Id tamen vbi cognouit Innocentius Pontifex (forte Lugduni generales Episcoporum conuentus agibat, uti paulo ante dictum est,) quantum dolorem animo ceperit, quantis iracundiæ flammis arserit, dicere non est necesse. Ditione vniuersa sacris interdicta, ut fere peccata Prin-

cupum multitudinis malo vindicantur, Regem diris omnibus defixum anathematis ignominia notauit. Is legato ad Pontificem Andrea Albalato Episcopo Valentino supplices preces obtulit, poenitere se facti: sed quoniam mutare non licebat, indignationi si non iustæ, certe præcipiti veniam pater & Pontifex daret, parato poenarum dare quantum ipsius arbitratu decretum esset. Audita legatione Pontifex, Episcopo Camerino & Desiderio presbytero in Aragoniam legatis causæ cognitionem permittit, concessa potestate Regem etiam cum ecclesia conciliandi, modo ad sanitatem per poenitentiam redacto. Illerdæ conuentus Episcoporum & procerum est habitus. affuerunt Episcopi Tarraconensis, Cæsaraugustanus, Vrgelitanus, Oscensis, Elnensis. His præsentibus Rex verbis grauissimis castigatus, atq; in genua procumbens criminis venia donatus est ea lege, si monasterium Benefacianum, quod in Dertusæ mōtib; ante viginti annos post captum Morellam oppidum inchoatum tardis incrementis surgebat, magnis ipse molibus & cæmentis ad culmen usque suo sumptu perduceret Virginis Matris nomine sacrum. argenti pondo centū & quadraginta circiter annua tribueret, vnde Cistercienses in eo monachi vitam sustentarent. Publicum hospitium Valentis D. Vincentii nomine extrui cœperat pauperibus & peregrinis suscipiendis. ei xenodochio maiora vectigalia designata sunt, argenti pondo quadringenta singulis annis, vnde pauperes & peregrini aleretur: præterea sacerdotes aliquot, qui sacra procurarent, & iuuandis fouendisq; pauperibus præsto essent. Additum, vt Gerundæ in templo maximo idoneis redditibus sacerdos perpetuis sacris diuinum numen Regi & posteris propitiaretur. Pontifex diploma concessit decimo Kalend. Octobris, anno M. CC. XLVI. quo potestas Legatis datur Regem conciliandi cum ecclesia: quod proximo mense factum est. 14. Kalend. Nouembris, Illerdæ solenni cæremonia Rex est piorum societati templisq; redditus. Quid acciderit Episcopo Gerundenfi memoriæ non est proditum: ac ne nomen ipsius adscribunt. Ex tabulariis Benefaciani monasterii hæc desumpta, & à plerisque annalium scriptoribus prætermisâ, silentio præterire consilium non fuit. quam res meretur fidem, eam lector adiungat. Multus certe sermo variusque de eo regis factio in vulgus ex his, vt arbitror, monimentis manauit. Ad Bæticam expeditionem recurrendum est.

Hispalis capta. C A P. VII.

AD extremum Occasum in Hispania, Hispalis sita est Bæticæ caput, in primis Europæ nobilis atq; opulenta, mœnium firmitate, armis virisque munita. Ædificia publica & priuata regiarum instar magno numero nitentur cultusq; ciuium præcipua. Urbem ad leuam, & suburbium, cui Trianæ nomen est, Bætis interfluit, magnis molibus coercitus: magnarum nauium fundo capaci. eoque idoneus vtriusq; maris commercio. pons publicus cum vrbe suburbium committit. in vrbe regia est Regum veterum domicilium. in suburbio arx firmissimo opere, ad ortum Solis conuersa. Turris ad flumen assurgit, ab elegantia structuræ aurea dicta. sed omnium operum magnitudinem cocto latere turris altera vincebat, ad templum maximum, vlnas sexaginta lata, quadruplo altior: supra quam turris minor assurgit, iusta magnitudine. ea nunc tectorio noui operis & picturæ varietate circum ornata, pro miraculo cernentibus est. Singula referre quid attinet in tanta copia & varietate? Ciuitas omnis hac tempestate supra quatuor & viginti familiarum millia numerat: in octo & viginti tribus descripta, Prima Diuæ Mariæ nomine, à templo vrbis maximo: cui ædificii amplitudine & maiestate cætera vniuersæ Hispaniæ cedunt, annuos aureos triginta millia in structuram consumit. eius summæ quadruplum Episcopo prouenit. sacerdotia alia numero & prouentu proportionem respondent. Ager præcipua bonitate est. regio circum plana & latissima, olea plurimum confita: cuius prima Hispali nobilitas est. muria maceratas oliuas insigni tum magnitudine tum suauitate, in omnes partes ager Hispalensis mittit: alioqui tanto prouentu, vt centum millia qua villas, qua trapeta in iis oliuetis, quibus Assaraffio nomen est, Mauris rerum potentibus numerarent. ingens numerus, sed Alfonso tamē Regis Sapientis historiæ auctoritate probabilis. Incredibilis hac tempestate aduenarum & mercatorum multitudo, ad famam earum opum, ex omnibus partibus conuenientium: quas Atlanticæ nauigationes quotannis repetitæ maximas pariunt. Huius vrbis potiundæ Regem Ferdinandum maxima cupido inuaserat: cum propter nobilitatem loci, tum quoniam ea capta imperium Mauricum concidere necesse erat. & Aragonii Valentiæ urbem magna gloria ceperant, haud dissimiliter sitam, neq; multo minore ciuium frequentia, Hispalensis Rex Axataffus haud ignarus periculi, ex vicinis locis ipsaq; Africa auxilia euocarat: frumentum ex finitimis regionib; in urbem conuexerat: equos, arma, classem, quiduis patitur certus priusquã tantæ vrbis imperio cederet. Ferdinandus ad veteres copias noua vndiq; auxilia cōtrahit: frumentū aliaq; omnia quæ ex vsu belli forent, summa diligentia cōquiri: quod

quod fore diuturnum & difficile non ignorabat. Alcala, vbi se aliquandiu tenuerat Ferdinandus, adulta iam ætate mota castra. Augusti 20. die anno M. CC. XLVII. vrbs circumfesa. castra Regis ad eam partem posita: vbi Campus Tablata ad inferiorem vrbs partem & fluminis ripam panditur. Pelagius Correa Vrcefiæ Magister transmissio flumine ad Aznarfarachium constitit, magno vir animo, præstanti rei militaris scientia. huic obiectus erat Abengiaf on Nieblæ Rex: omniaq; ea parte loca à Mauris obtinebantur. eo grauius periculū erat: sed omnes difficultates constantia virtuteq; superatæ. Ad Regis castra, erumpentibus ex vrbe Mauris, atq; opera & munitiones nostras disturbare conantibus, leuia aliquot prælia facta successu vario, euentu haud memorabili. nostri sæpe meliora ferebant, hostesq; in vrbe cum clade reiciebant, mari præsertim, vnde maiora incommoda afferebantur inuehendi commeatus facultate sublata. ne terra rerum quidquam necessariarum inferretur, copiarum terrestres vetabant: varièq; manus prædatum missæ fructus maturos corrumpere, & si quid frumenti inuentum esset, diripere non desisteabant. Carmona viginti quatuor millibus passuum distita, iis malis adacta, vt erat ante sex menses pacta, ne certamine quidem tentato, deditioem fecit: eo maiori miraculo, q̄ rara fides sit barbaris. classis incendendæ Hispalensibus præcipua & maxima cura erat. cedria medicato igne, quoniã in aquis ardet, sæpe tentatum. eas artes Bonifacii vigilantia eludebat, & pro se quisque Duces terra mariq; qua parte curare iussi erant, ne aliquod incommodum acciperetur, diligenter cauebant. Pelagius præsertim Correa Vrcefiæ Magister, Laurentius Suarius, quorum virtus & industria toto obsidionis tempore maxime enituit. ante omnes Garfias Vargas Tolanus ciuis, de cuius virtute magna ac pene incredibilia memorantur. Obsidionis initio ad ripam fluminis, vbi statio militaris erat aduersus barbarorum incurfus, Garfias & socius diuulsi à cæteris nescio quo contendebant: cum ecce septem Maures equites conspiciunt. monet socius cedendum. Garfias, si certa perniciēs sit, perstandum tamen affirmat: neque turpi fuga ignauitæ ignominia suscipiendam. simul elapso socio arma sumit. hostes cognito quis esset, certamine abstinent. progressus aliquanto spatium erat, cum induenda galea decidisse reticulum capitis animaduertit. iisdem vestigiis redit. miratur Rex, nam forte ex castris dispiciebat, certamenque repetere putat, ille sumpto reticulo, Maurisque in detrectandi certaminis consilio perstantibus, incolumis ad suos se refert, iterque institutum conficit. Eo maior gloria fuit, q̄ socius quis esset prodere, quamuis sæpe rogatus semper recusauit. quid enim aliū sugillando sibi inimicum, socio dedecus nulla sua laude quaereret: cum contra silentio ad virtutis, modestiæ etiam laudem adiungeret. Dum hoc conatum ad Hispalim pugnatur, Alfonso Ferdinandi filius Setabim in Valentino tractu occupare tentauit inuitatus à ciuibus. Setabi contributa Enguerra incolarum deditioem venit in potestatem. Quantum quisq; opibus præstat, tantum in bello iuris sibi arrogat. Iacobus Rex Alfonsi molitionibus indicatis haud secus quam par erat motus, Villenam & Saissium, quæ Castellæ finibus comprehensa erant, corrupto præfecto occupat. præterea in eodem tractu Bugarram eripit Mauris, anno iam M. CC. XLVIII. inchoante. ex his initiis res ad maiorem contentionem atq; adeo bellum spectare videbatur. Alfonso, vt erat sedato ingenio, cum 40 focero de omnibus pactationibus præsens agere statuit. Almizram in Aragonii Regis ditioem ad colloquium ventum. ibi Regina Aragonia interprete, Diegho Haro aliisque proceribus annitentibus, controuersia omnis composita est. Oppida vtrinque restituta, quæ iniquo iure erant occupata. vtriusq; imperii fines descripti. Almanfa, Sarafulla, ipsumq; flumen Cabritolum Murcia attributa. Valentinis Biara, Saxona, Alarca, Finestratum. Rebus ad hunc modum constitutis, Principes ex colloquio digressi. Iacobus Rex Setabim, cuius obsidendæ causa copias præmiserat, continuo repetiit: & adulta iam ætate ciuium deditioem cepit, loco commodissimo sitam, totius agri lætissima fertilitate, gleba feraci. Alfonso Princeps & Dieghus Haro Hispalim maturarunt. Alhamar etiam Rex Granatæ in castra Regis cum manu militari venit, opportuno sane tempore: nam milites mora & difficultate fessi, de deserendis castris cogitare cœperant. Vulgati per castra morbi multum animos debilitarant. Prius se hyems circumegerat, quam quidquam perfectum esset. Rex ipse tantis laboribus consumpris, anxius trahere cum animo suo, solueret ne obsidionem, an fortunam operiretur, qua sæpe prospere vsus erat. Obsessi nostrorum operibus subuersis, incensis machinis, nõ vrbs munitione se tenere, sed nostris pro muro væcordiam obiectare, minari exitium, conuitio & contumelia feroces esse. obsidio ducebatur eo meliori nostrorum conditione, quod noua indies auxilia veniebant. Episcopi Ioannes Arias Compostellanus (tamen si in nullo vsu fuit, ob aduersam valetudinem breui Regis voluntate è castris discedens) Garfias Cordubensis, Sanctius Cauriensis, Calatrauæ, atq; Alcantare Magistri, Fridericus, & Henricus Regis filii, Petrus Gusmanus, Petrus Leonius, Gonfaluus Gironius, aliiq; magno nu-

mero Principes auxilio venerant. Obsessi propter amplitudinem vr̄bis com̄eatu penitus prohiberi non poterant: tametsi magna diligentia à nostris adhibebatur. Bonifacium clāssis Præfectum magna cura inceserat pontis rumpendi: quo sublata libere vtrinq; com̄eandi facultate, per partes opprimerentur: qui integri resistebant. erat molitio ardua, cum cymbis impositus, ferreisq; catenis connexus esset. Binæ ad id paratæ naues, quo tempore se maris æstus incitabat maxime, validis ab Occasu flatibus, plenis naus altera velis, eo impetu in pontem impacta est, quantum ferrea vincula sustinere non valuerunt. Maii mensis tertio die, ingenti nostrorum lætitia & com̄editate pons fractus est. milites cum spe victor æ summa vi in vr̄bem irrupere conantur: scalis in murum conscendere, tormentis mœnia subruere, tanta contentione, vt obsessi desperarent. maior impetus in Trianam versus. Mauri enixe dimicabant: & mœnium munitio opponebatur. Accidit vt Garfiam Vargam miles arcano accusaret, quasi vndantē clypeum alienæ familiæ insigne gestaret. Nulli patientius vituperationes ferunt, quam qui maxime culpa vacant. dissimulat in præsentiam: deinde impetu à nostris in Trianam facto, tandiu in certamine perstat. donec lapidū & telorum imbre, clypeo & armis concussis, vix ipse euadit incolumis. tum ad æmulum se tuto loco tenentem: Insignia, inquit, gentis merito nobis detrahis, qui his obiciamus periculis. tu cautior, cui integra sunt. Ille pudore suffusus, culpam agnoscit, veniam petit. dat ille non inuitus: contentione virtutis (quod clarissimū vindictæ genus est) vltus iniuriam. Magna annonæ difficultate intra vr̄bem laborari cœptum erat. quibus malis adacti Hispalenses, videntesq; nostræ gentis felicitatem cum virtute certare, de vr̄be dēdenda clā primum, deinde in circulis consilia agitare. De muro cum nostris colloquuntur: cupere si potestas fiat Regem conuenire. facta potestate, legati ex vr̄be mittuntur. velle se pacisci renunciāt, modo honestis conditionibus, vr̄beq; retēta. Quod tandiu restiterint, vt ignosceret postulant. malis fractos neq; corpore laborem, neq; animo posse molestiam sustinere. Superesse tamen in vr̄be copias militares, quas inicta desperatione irritare non deberent. Sæpe necessitatem ex timidis fortes facere. cruentam sane atq; luctuosam victoriam, nisi fœdere facto futuram. Ad hæc Rex: se quo loco res ipsorum sint non ignorare. fuisse tempus cum de fœdere agi posset. nunc eo ipsorum obstinatione ventum, vt nisi vr̄be capta discedere turpe sit: nisi dedita nullam fore concordia conditionem. Dum de fœderis conditionibus disceptatur ab oppugnatione cessatur. Pollicentur regia vestr̄ galia, quæcunq; Miramamolins antea pendebantur. ea conditione repudiata, tertiam vr̄bis partem adiciunt: deinde mediam muro perpetuo discretam. Satis honestæ eaz conditiones nostris videbantur. Regi nisi vr̄be dedita, vilia omnia Maurorum promissa erāt, vani conatus. Conuenit tandem, vt Rex Maurus & ciues omni sup̄ellectile asportata incolumes irent quo vellent. Luciferi fano, Aznalfarachio, atq; Niebla oppidis retentis, reliquæ arces & oppida Hispali contributa victoribus traderentur. Mensis designatus rebus perficiendis. Arx continuo nostris tradita est. Nouembris die vigesimo septimo centū Maurorum millia promiscui sexus & ætatis vr̄be egressa, pars in Africā traiecit, pars per alia Hispaniæ loca & vr̄bes dissipata est. Decem & sex menses in obsidione consumpti. quo spacio in iustæ vr̄bis speciem castra cōformata fuerant, descripta suis quæque partibus, tabernæ rerum venalium, officinæ armorum vicatim dispositæ, tendentium ordo, platearum interualla. Mense Decembri die vigesimo secundo publica supplicatione & apparatu Rex in vr̄bem ingressus, in templo maximo, q̄ in eam rem expiatum erat, sacris interfuit: quæ Guterrius Toletanus Præsul, in Ioannis nuper Iulio mense defuncti locum, designatus successor, insigni apparatu peregit. Raymundus Lofana Archiepiscopus nouæ vr̄bi datus. Is in ludo litterario fratri oculum graphio excusserat: qua religione vt se exolueret, ætate maior Romam abierat. inde eruditionis comparandæ facultas eximiz, atq; præstantis. Tributorum immunitate abs Rege proposita, multi mortales tota Hispania conuenerunt, certi fortunarum suarum domicilium in ea vr̄be collocare. vnde pristina elegantia & frequentia in nobilissimam ciuitatem breui reuocata interuallo est.

Ferdinandi Regis mors.

C A P. VIII.

EODEM tempore Hispali obsidebatur: & Ludouicus Galliæ Rex, sanctissimis Diuorum reliquis Toletum mittendis Toletani templi religionem augebat, à nostra gente gratiam promerebatur magna ad hunc diem religione in ærario sacro eius templi sacra ea pigora cum autographis Regis litteris conseruantur: quarum exemplum subiiciimus tanti viri pietate prouocati. **L**VDVICVS Dei gratia Francorum Rex, dilectis viris in Christo canonicis & vniuerso clero ecclesiæ Toletanæ salutem & dilectionem. Ecclesiam vestram volentes xenio præclari muneris insignire per dilectum nostrum Ioannem venerabilem Archiepiscopum Toletanum, & ad preces ipsius de venerandis & eximiis sanctuariis no-

stris,

stris, quæ de thesauro imperii Constantinopolitani suscepi, pretiosas vobis particulas de-
 stinamus. Videlicet de ligno crucis Domini. vnâ de spinis sacrosanctæ spinæ coronæ eius-
 dem Domini. de lacte gloriosæ virginis Mariæ. de tunica Domini purpurea, qua indutus
 fuit. de linteo quo præcinxit se Dominus, quando lauit & exterfit pedes discipulorum suo-
 rum. de sindone qua corpus ipsius sepultum iacuit in sepulcro. de pannis infantie Saluato-
 ris: Vestrâ itaq; dilectionem rogamus & requirimus in Domino, vt prædictas sacras re-
 liquias in ecclesia vestra cum debito recipiatis & custodiatis honore: nec non in Missis, &
 orationibus vestris benignam nostri memoriam habeatis. Actis apud Estampas anno Do-
 mini M. CC. XLVIII. mense Maio. His Ludouicus Rex missis litteris Massilia soluens, belli 1248.
 10 sacri reparandi studio in Syriam nauigauit. pijs conatibus exitus consentaneus non fuit.
 Pelusio enim (quæ hodie Damiatâ est) in ora Ægypti expugnata, belli fortuna conuersa
 est. è tribus Regis fratribus, Robertus in acie cecidit: Alfonso, & Carolus cum Rege capti
 anno M. CC. XLIX. magno libertas constitit: neque tamen in Syria quo se contulere ma- 1249.
 gnum operæ pretium factum est. Sidon, Cæsarea, Ioppe Gallicis armis restituta salutis an-
 no M. CC. L. nihil præterea. Quo anno Guterrio Toletano Præsule Atienis ad quintum 1250.
 Idus Augusti, vti Annales Toletani habent, defuncto, Paschasius in eius locum successus
 est. alii ponunt Ferdinandi Regis filium: Petrum pars nominat, pars Ioannem, in vtroque
 opinione haud dubium falsi. Extitit per idem tempus Petrus Gonsalvus, qui aula relicta,
 spreteque gratia Principum, Calæcis & Asturibus in religione instituendis, extremam etate
 20 tem consumpsit, clarus in paucis concionator. Petro æqualis Bernardus, ex Compostella-
 no sacerdotio ob eximiam iuris cognitionem, ad Innocentii Pontificis familiaritatem ad-
 missus, in Romanorum Pontificum Epistolas decretales breuia edidit commentaria. Quo
 tempore Aragonii in partes scissi, ciuili dissidio æstuabant. Iacobus Rex ex Violante vxore
 Petrum, Iacobum, Ferdinandum, Sanctium, totidem filias genuerat, Violantem, Con-
 stantiam, Sanctiam, Mariam. Regina viri potens Regi suaserat, vt regni prouincias inter fi-
 lios partiretur. Consilium id reipublicæ exitiale erat viribus debilitatis: Alfonso maiori fi-
 lio, in quem hæc comparabantur, graue. Itaque pleriq; proceres eius auctoritatem & par-
 tes secuti, à Rege palam defecerant. eius dissidii componendi cura, vnde maiora impen-
 debant mala Alcanicij mense Februario generales conuentus habiti sunt. Dati in contro-
 30 uersa iudices, viri principes ex vtroque ordine vt filius ad officium rediret, pronuncia-
 runt. nihil tamen ea diligentia profectum, cum Rex in sententia persisteret: prorsus vt Ca-
 talauniæ principatum Petro viuens donaret. Hæc in Aragonia Ferdinandi res multo com-
 modiori loco erant: nam rebus Hispali constitutis, vbi se tenere constituerat, Cæsarianum
 inuasit. Medinam Assidoniam, Beteliam, Alpechinam, Aznaifarachium sub iugum misit.
 ad maris littus præterque arces aut captæ aut dirutæ: vt cæteri cladis eius exemplo contine-
 rentur. excursiones in Nebrissæ agros factæ. pauca oppida Maurorum, aut locis, aut ope-
 ribus munita, obsidionem non vt honestiorem modo, sed etiam vt tutiorem ferre decre-
 uerant: neque aliorum calamitate permouebantur, vt deditioem facerent. De bello in
 Africam transferendo cogitatum: classiq; in Cantabriæ littoribus, Ferdinandi Regis iussu
 40 noua & numerosior ædificabatur. quo tempore morbi eum vis inuasit, ex quo Hispali ex-
 tinctus est ad tertium Kalend. Iunii salutis anno M. CC. LII. regnavit in Castella quidem an-
 nos triginta quatuor, menses vndecim, dies tres & viginti: in Legionem autem annos circi-
 ter duos & viginti. Vir omnibus animæ & corporis dotibus, morum probitate tanta, vt
 Sancti cognomen tulerit: non magis populi fauore factum, quam vitæ meritis datum. For-
 tior, an Sanctior, an felicior esset, multi dubitauerunt. implacabilis sibi, exorabilis aliis, in o-
 mnibus vitæ partibus moderatus, omnes iusti & probi viri partes expleuit. Alfonso filio,
 quem hæredem reliquit, tum multa præcepta sub mortem dedit: tum Ioannam Reginam
 & filios enixe commédauit. Affuerunt morienti ex eo numero Fridericus, Henricus, Phi-
 lippus Hispalensis Episcopus designatus, Emanuel. Iusta defuncto postridie regio appa-
 50 tu sunt facta Corpus in templo Hispalensi maximo sepultum est. Regium senatum, cuius
 hoc tempore litibus diiudicandis summa in Castella est auctoritas, ab hoc Rege excogita-
 tum esse memoratur, duodecim virorum collegio creato: ad quos maiores controuersia
 spectant, causæ ab aliis iudicibus diiudicatæ, ex prouocatione: pecuniæ periculo, si is qui
 prouocauit sit victus. Paulatim gliscente calumnia, multitudineq; causarum crescente,
 nouum constituere forum opus fuit: cum antea ciuitates domesticis iudiciis contentæ, aut
 certe proximos conuentus iuris petendi causa appellantes modo, turpe ducerent, atq; im-
 portunum regium auxilium implorare. Magnis præterea viris legum condendarum pote-
 stas data est, colligendarum cura iniuncta, earum quas Partitas vulgo vocant. Quod opus
 ingentis laboris Alfonso demum Rege perfectum est.

FERDINANDI regnum iure hereditario ad Alfonsum eo nomine decimum peruenit: cuius res gestas explicare pergimus, illustres quidem euentuum varietate, & alternantis fortunæ ludo: plus tamen habentes admirationis quàm gloriæ. Quid enim admirabilius, quàm in castris educato, armaq; à prima ætate tractanti, tantam fuisse astrorum, philosophiæ, rerumq; gestarum cognitionem, quantam vix otiosi homines in vmbra assequuntur? extant de astrorum conuersionibus, de Hispanica historia ab Alfonso edita volumina magno ingenio incredibili studio. Quid autem ignominiosius quàm iis litterarum præfidiis, quæ priuato potuissent summam potentiam conciliare, neq; oblatum ab exteris imperium, neque paternum regnum tueri potuisse? Vidit ea ætas quæ vltimum in libertate atq; arrogantia erat: tanto Rege deiecto: vidit ipse quæ vltimum in calamitate erat, motus de gradu. Quos fortuna seu vis maior ludos facit? quæ iuuat illudere rebus humanis? Sapientis cognomen, quæ literæ pepererunt, aut inimicorum iniuria, aut temporum iniquitas, aut ipse ingenii socordia labefactasse videtur, ea sapientiæ opinione vix sibi cauere sapereq; doctus. Hispali vbi patri morienti affuit, regium insigne desumpsit. Fœdus in primis cùm Alhamare Granatæ Rege instauratū: sextaq; vectigalis, quæ pendere consueuerat, vltro remissa: ea superioribus meritis gratia fuit, nouorum incitamentum officiorum: quæ maxima aliquandiu & præclara extiterunt. tam grata Ferdinandi Regis memoria, vt iustum ex sua gente hominum numerum, centumq; funalia è cera candida homo Maurus quotannis Hispalim mitteret, vt darent defuncto inferias anniuersarias. Regii ærarii suprema inopia laborabatur, tot annorum bellis exhausti. redigendæ pecuniæ ratio aliqua excogitata. optima visa est, Pepionibus (genus id monetæ erat purioris) Burgalenses substituere, auro non probo, magnaq; pars experientibus decoquebatur. iniquum erat, valore retento pecuniam adulterari: vnde rerum venalium pretia creuere, neq; Regis inopia suppleta est, auctis magistratuum & Præfectorum stipendiis eo maiore populi indignatione, quæ aliquantō post monetæ genus alterum inuentum est: quæ nigra vocabatur, à multo ære scilicet nonaginta ex ea moneta numi, aurei æstimationem exæquabant. aurei, Pepionis, & Burgalensis valor equalis fallacissimâ hanc viam colligendæ pecuniæ, à magnis sæpe Regibus tentatam, incommodâ esse, dies & usus & funesti rerum exitus declararunt. Alfonso sane Regi magnam eius inuidiæ partem conflauit, qua breui flagrare cœpit. Sic honestas rerum causas, nisi iudicium adhibeas, perniciosi euentus consequuntur. hæc fuere ciuilibus dissidii prima semina. Externi belli alæ causæ extiterunt. Violantis Reginae infœcunditate, Alfonsi animus angebatur, procreandæ sobolis cura præcipua. Assentatores, quorum in aulis Principum magnus est numerus, diuelli id coniugium posse disputabant. ingeniosis hominibus nectendæ fraudi argumenta non deerant, quibus Regis animus facile expugnatus est. Ad Regem Daniæ missi legati, Christianam eius filiam in coniugium expetunt. tanto locorum interuallo distitos, circumuenire fraude promptū erat. pactis nuptiis missa puella in Hispaniam. Iacobum Regem pro eo, ac par erat, Alfonsi generi conatus mouerunt. tentata concordie spes est per legatos. nihil effectum. ventum ad arma. vtrinq; in alteros incursionibus, prædæq; hominum, pecorumq; sub eius dissidii initia factæ. Per idem tempus Paschasius Toletanus Episcopus obiit. successit Sanctius Alfonsi Regis frater, vti eius ætatis tabulæ ostendunt, per hos annos Toletanis sacra iura dixisse. Theobaldus Rex Vasconum eo nomine primus diem obiit, octauo

1253. Idus Iulii, salutis anno M. C. C. LIII. non maiore dignus laude propter studium rei Christianæ in Syria instaurandæ, quam deformis ad posteritatem opprimendi ecclesiastici iuris conatu. Ea de causâ interdicto sacerdotum, vniuerso regno à sacris cessatum memorat toto triennio quo exacto tempore Petrus Remigijs Pompelonensis Episcopus ab exilio, in quod pulsus erat, ad Regis gratiam restitutus est vixis primariis annitentibus, lætitia totius populi & gratulatione maxima. Theobaldum nos ob alia quidem laudamus, in primis tamen ob studia liberalium artium, musicæ & poetiæ peritiam studiumq; maximū: prorsus vt carmina scribere, & ad Lyræ canere doctus esset: versus à se factos in aula publice diiudicandos proponeret. Tres vxores habuit. ex prima Lotaringio Comite nata, nullos genuit filios: qua dimissaiussu Pontificum, Sibylliam duxit Philippi Flandriæ Comitis filiâ. ex eo coniugio Blanca nata est, Ioannis Britanni Ducis cognomento Rusi olim vxor. ex tertia vxore, quæ Archembaudo Fuxensi Comite nata erat, Theobaldus, Henricus, & Eleonora nati sunt. Theobaldus defuncto patri successit, minor ætate, ac ne quindecim quidem annos natus: eximia virtutum indole. Margarita mater pro filio sollicita, ac Alfonsi potissimum Castellæ Regis arma verita, qui compressis atq; domitis Mauris Vascones bello repetiturus credebatur, veteri iure Regum Castellæ excitato, Aragonii auxilii vmbra tegi cupiebat. Actum de fœdere per legatos: & quo res expeditior esset, fide accepta dataq; in

colloquium descensum est. Initio mēsis Augusti Tudelæ inter Reges fœdus factū, eisdem
 100 amigos, inimicosq; futuros. altera ex filiabus Iacobi Theobaldo Regi in coniugem pro-
 missa: cautumq; vt neutra Castellæ Regis fratribus nuberet absq; Reginæ Margaritæ vo-
 luntate. Aragonio Regi ius adoptione Sanctii Regis quæsitum, integrum mansit. Eo fœde-
 re, quod Romani Pontificis consensu, & ex eo maiore religione sanctius vt esset curatum
 est, vtriusq; gentis arma haud obscure in Alfonso Castellæ Regem mouebantur. Cura
 eius belli metusq; externus, qui maximum concordia vinculum est, Aragonios patrem
 & filium, de quo tantopere laboratum erat, inter se conciliauit. Itaq; inuenio, quæ Petro &
 Iacobo à patre Rege Aragonio donata erant, Alfonsi maioris filii volūtate, atq; iureiuran-
 110 do Barcinone confirmata. Noui præterea belli occasio extitit. Alasarchus sagaci ingenio
 Maurus Reguaram arcem, quæ in potestate erat, dediturū pollicitus, Regem Aragonium
 multis casibus obnoxium, seq; obiicientem periculis, ferme viuum cepit: cum exigua ma-
 nu, quasi ad rem cerram accessisset. fraude prodita Maurus spe delusus, ex insidiis in aper-
 tum latrocinium se coniciens, Valentini Mauris arma sumendi auctor extitit. Rex peri-
 culo permotus Valentiam accurrit. In ea vrbe de ea gēte finibus pellenda deliberatum est.
 Procures compendio corrupti quod ex ea gente redibat, repugnabant. Præsules, & plebes
 Regi assentiebantur. Hæc vicin in concilio sententia. Iussi Mauri omnes Valentini agri fini-
 bus discedere tamen ad sexaginta millia in armis erant, dicto paruere. In Murcia & Gra-
 nata fines dissipati, magna pars Marchiam, quæ nunc Aragoniæ dicitur olim Montarago-
 120 nis ab oppido eius nominis petiuerunt incultam atque asperam regionem ea tempestate,
 nunc frumenti prouentu nobilem in paucis. magno Friderici quæstu, qui Alfonsi Regis fra-
 tris sui nomine Villenæ, qua miseris transeundum erat curabat, singuli per capita aureum
 numum pendere sunt coacti. Rex Aragonius his tumultib. impeditus arma vertere in Ca-
 stellam continuo non potuit. Magni belli metus ea mora lætissimo exitu mutatus est. nam
 quo tempore Christina ex longo itinere Toletum tandem appulsa est, salutis anno M. CC.
 130 LIII. Reginæ vterus sensim intumescere visus est: ac palam grauidam esse intellectum. In-
 sperata re percussus Regis animus odiū amore mutauit. iidem auctores erant Reginæ con-
 ciliandæ, qui antea dissuasores extiterant. Philippus Regis frater, tamen Vallisoleti Abbas
 erat, Hispanensis Archiepiscopus renunciatus, sacra veste deposita Christinam regni spe
 140 depulsam, sibi toro iunxit Regis permisso. Quod male cohæsit coniugium, breui ruptum
 est Christinæ obitu, ex dolore contumeliæ impatientiaq; sic vulgus interpretabatur. Vio-
 lantis Reginæ infœcunditas, fœcunditate mutata: prorsus vt numerosa prole maritum au-
 xerit. Berengaria, Beatrix, Ferdinandus cognomento Cerda, à crine in dorso insigni, cum
 quo est natus, Sanctius, Petrus, Ioannes, Iacobus, Isabella, & Eleonora nati Alfonso ex Re-
 gina sunt. ex obscura matre Alfonso Fernandus. ex Maiore Gusmania Petri Gusmanii fi-
 lia, Beatrix furto concepta. Proximo anno M. CC. LV. Eduardus Henrici Angliæ Regis ma-
 150 ior filius in Hispaniam venit. Causæ aduentus proditæ non sunt: libet tamē suspicari, quid
 enim prohibeat? Christinæ iniuria commotum, iter suscepisse: erāt enim patruales. in quo
 quantum profecerit, rerum euentus declarat. Burgis tamen abs Rege benigne habitus de
 160 eius manu militiæ honorem solenni cæremonia suscepit. iis blandimentis iuuenis animus
 leniebatur.

Alfonsus creatur Imperator. C A P. X.

ALFONSI fama non eadem apud omnes gentes erat. in Hispania, domi quidem inuidia
 170 populari æstuabat: vicinis Regibus gratus non erat: tamen quadam simulatione, pa-
 cis an potentia metu, ab armis temperabant. apud exterarum nationum eruditionis fama cele-
 bris, facundus, callidus, belli & pacis artibus peræque instructus esse prædicabatur. Ea res
 plerosq; proceres Germaniæ impulit, vt in imperii comitiis, vbi de Augusto deligendo, at-
 que in Guillelmi Cæsaris locum substituendo deliberatio suscepta erat, Alfonsi ratio habe-
 retur, non vna omnium voluntate neq; consentientibus omnium suffragiis. Nam Colonie
 180 Præsul suo & Moguntini nomine eius vicarius, & Palatinus Comes Richardum Cornu-
 biæ Comitem Henrici Angliæ Regis fratrem imperio præfecerunt, 8. Id. Ianuarii salutis
 anno M. CC. LVI. (quidā biennio post dicunt.) Præsul Treuerensis, & Saxonie Dux Richar-
 190 di electionem vitiosam existimantes, Alfonso Castellæ Regem collatis suffragiis prætu-
 lerunt, proximi mensis Martii die vltimo. Missi ad vtrunq; legati. vterq; se legibus creatum
 dicere, æmulum vitio. eo meliori Richardi conditione, quod continuo rebus expeditus in
 Germaniam accurrit: & de manu Colonie Præsulis, cuius ex partes sunt, Aquisgrani pri-
 200 mam imperii coronam suscepit sexto Nonas Maii. Alfonsus intestinis motibus implicitus,
 & suorum voluntate diffusus, filiorum ætate nondum matura ire distulit. tamen Con-
 stantiæ & Spira Præsules ea de causa legati venerant: & nouis subinde legationibus,

vt imperium capefferet sollicitabatur. Ea mora suæ factionis ardorem restinxit, aduersæ studia causamque confirmavit. Fauebatur Alfonso præter virtutis opinionem, quod genus maternum ad Germaniæ Imperatores referret, Beatricis filius, atque ex ea Philippi quondam Augusti nepos. Richardum linguæ haud omnino dissimilis commercium, veteres & magnæ inter vtranque gentem necessitudines, morum similitudo, sanguinis propinquitas subleuauit, vt idoneus imperio iudicaretur: prorsus vt in iure cõtrouerso, aliquanto meliori causa niti videretur. intra annum à Guillelmi Cæsaris morte, quæ die electores consensu designarant, in eius locum suffectus. intra annum alterum de manu Coloniae Præfulis, cuius ex partes sunt, Aquisgrani imperii insignibus, & trabea exornatus: atque in Caroli Magni sella legitimæ possessionis indicio collocatus. Demum in eius verba, tû à Principibus, tum ab arcium Præfectis iuratum. Hæc omnia comitiorum imperii legibus sancta, Alfonso prætermisisse: aduersus Richardum qui ea legitime præstiterat, nihil excipi posse. sic magni iureconsulti disputabant. Præterea discrepante electorum suffragio, neq; in vnum aliquem conspirante, Comitem Palatinum totius controuersæ legitimum esse iudicem: aut certe Bohemiæ Regem, pari vtrinque suffragiorum numero. vtrunq; à Richardo stetit, alterum in comitiis, alteri electionem cum primum renunciata est, probatam fuisse. Alfonso contra disputabat Francofurti intra ipsa vrbis mœnia, vt erat cõmuni electorum consensu designatum, suam electionem factam esse. Coloniensem & Saxonem numero armatorum numero stipatos, quasi ad bellum non ad comitia, terrorem incutientes, vimq; vt videbatur intentare paratos, monitosque vt desisterent, & aliorum Principum exemplo cum competenti comitatu, vt ad comitia in vrbem ingrederentur, inuitatos: neq; paruiffe monitis, & nouo potius atq; damnato exemplo, sibi priuatim sumpsisse consilium: quæ maxima pernicietas est: atq; extra vrbem comitia, veluti in castris peregisse. Id in Richardi electione præcipuum vitium esse. Principes qui in vrbe erant, tandiu sustentasse, donec spes fuit eos ad saniora consilia traduci, & posita contumacia ad concordiam reuocari posse. ea abiecta pridie Kalendis Aprilis Treuerensis Præfulis voce tum ipsius, tum Saxonis, (qui & Brandenburgensis absentis partes implebat) atq; Bohemiæ Regis, cuius legatus cum suffragii iure in comitiis affuit, nomine Alfonso Castellæ Regem Cæsarem renunciatum. Hæc maiora vtriusq; causæ munimenta erant: minuta alia. facinora & flagitia inuicem obiectare neutros falso: atq; anathematis vitium, quo iure suffragii alteri Treuerensem excidisse disputabant, ob noua & insolita vectigalia subditis imposita. Coloniensem alteri, Cardinalem Sancti Georgii, Romani Pontificis Legatum pulsasse, criminabatur, Episcopo iniecisse vincula. Palatinum Comitem sacros viros, quod nefas erat, indignis modis vexare, & aduersus sacrosanctam Pontificum ecclesiæq; maiestatem Friderico Augusto atque eius filio Cunrado proximis controuersis adhæsisse. Lis hæc Alexandro. III. Pont. Max. suscepta: eo arbitro & disceptatore, vt opus erat, & vt saniores iudicabant, cõponi non potuit. vtraq; pars sui iuris tenax, ne causam minime dubiam ad cuiusquam arbitrium reuocando, ancipitem reddere videretur, sibiq; diffidere, iudicium subire recusabat. armis potius disceptare parati erant, tum propriis tum Principum Germaniæ: quorum studiis vtrique subleuabantur. imminabatq; ex ea re magnum reipublicæ malum: nisi vtrunq; Principem res domesticæ retinuissent. Alfonso quidem Hispaniæ longinquitas retardauit: aliiq; ex aliis enatæ, atq; connexæ domi difficultates. & erat alioqui natura cunctator: arteq; atque ingenio negotium confici non desperabat. Richardum autem à belli cogitatione impediuerunt res Angliæ vehementer turbatæ: eo bello quod cum Francis supremo vtriusq; gentis conatu gerebatur: ac mors anno sexto subsecuta, ex quo in imperii nomen inuaderat. Verum quem exitum hæc controuersia habuerit, alio erit loco explicandum.

Proceres ab Alfonso Rege alienati.

C A P. XI.

ERAT Alfonso Regi mite ingenium, animus ingens, gloriæ cupidior, quam voluptatum: otio litterario deditus neq; à negotiis alienus: incautus tamen, atq; actionum incõstantia mirabili. pecuniæ corradendæ auidus: quæ res nisi modus adfit, in perniciem vertuntur. vt tunc accidit populi voluntate abs Rege alienata, proceribus haud amicis. Rex otii vitandi causa, quod serendis rumoribus aptum est, in Baticam arma vertit: diuisisque copiis oppida, quæ in Maurorum potestate erant, expugnare contendit. Ipse Cæsarianum capit, Henricus frater Arcobrigam, & Nebrissam ad Bætis æstuarium positam, qua se parte maris auctu amplissimus in Oceanum effundit. Cæsariano Nunnus Lara præfectus veteri profapia homo, familia prope iam extincta maiorum seu ignauia, seu cõtumacia. Pulcherrimâ occasio sese dabat Maurorum reliquias eo tractu extirpandi: nisi Regem ab eo conatu noui belli cura reuocasset. Theobaldus Vasconum Rex, eo nomine secundus, ætate confir-

confirmata, fretusq; Aragonii Regis præsidio, cum quo paulo ante ad Mōtem acutum fœdus instaurarat, contractis vndiq; copiis Castellæ fines inuadere cogitabat: Guipuscoam, Alauam, Riuogiam, Viruescanum agrum iniuria intercepta esse superioribus annis, & ad se pertinere caussatus. feroci iuuenis animo faces subdebāt pleriq; proceres Castellæ à suo Rege alienati, atq; ad Vascones & Aragonios dilapsi: cum patriæ prius publicis tabulis renunciaissent. ne maiestatis crimine postulerentur scilicet, ea via antiquis temporibus excogitata erat. Dieghus Harus inter eos proceres principem locum obtinebat, vir egregie cōstans, cæterum omnis iniuriæ insolens, & regni oppressa libertate vehementer offensus. Eius conatus mors interceptit, ad Bagnares oppidum, quo se contulerat, valetudine procuranda. Eius tamen filius Lupus Harus, quamuis ætate puer erat, cum insigni suorum comitatu Stellam, vbi se Rex Aragonius tenebat, abiit. Idem Henricus ab Alfonso Rege fratre, animo penitus alienato facit. fœdus inter eos mutæ societatis, aduersus omnium Principum arma percussum. Cum his Castellæ populares, & pleriq; proceres, tametsi nondum se commouebant, voto erant. Immutatæ pecuniæ dolor vtebat: vnde maior annonæ caritas est consecuta. id malum nouo incommodo, cum remediū quæreretur, cumulatim. rerum venalium preia à Rege taxata sunt. vnde suprema annonæ difficultas extitit, rerum dominis eo pretio vendere recusantibus. Sic maiorem plerunq; perniciem afferunt, quæ sapientissime in salutem excogitata fuisse videbantur. Alfonso vt erat excellenti ingenio, quantum periculum immineret non ignarus, cum Aragonio Rege de cōcordia agit, haud multum repugnaturus: cum Therasiæ Vidauræ amoribus indulgeret, homo ingrauescente ætate, & regii decoris oblitus. Ventum ad colloquium, Soriæq; concordia inter Reges sancita, nouo fœdere constituto, mense Martio salutis anno M. CC. LV I. quo tempore tertio Idus Aprilis. Margarita Theobaldi Regis Vasconum mater, Campaniæ rebus componendis in Gallia intenta, Peruini defuncta est: & ad Clareualense monasterium, opinione sanctitatis nobilissimum ea tempestate, tumultata. Proximo anno Toleti Sanctius Rex Lusitaniæ cognomēto Capellus defunctus est: vt est superius demonstratum. regnum Alfonso frater, quod tredecim annis rexerat, Regis nomine suscepit. ex Beatrice Alfonso filia Dionysius maior natus, & Alfonso Portalegris regulus, nati sunt. præterea Blāca, cuius corpus Olgis, vbi Præfectam virginum diu egit, sepultum est, atq; Constantia, quæ in minori ætate obiit.

³⁰ Interea Henricus Regis frater Nebrissæ, quo se contulerat, vtriusq; gentis incolas ad defectionem sollicitabat. Nunnius Lara non secus ac par erat commotus, Henrici conatibus occupatis, Hispali quo se tenebat, accurrit. Henricus viribus impar, neque incolarum studiis satis confirmatis, mari Valentiam fugere compulsus est: quo se Iacobus Rex tenebat reipublicæ constituendæ intentus. Is cum non reciperet, ne profugo suscipiendo, initi nuper fœderis leges violasse primus videretur, in Africam nauigare compulit. vbi quadriennio apud Tuneti Regem consumpto, vagus atq; egens in Galliam primum, deinde in Italiam abiit, bellum reparaturus in fratrem, sicunde auxilia inueniret. Aragonius Rex Valentia rebus compositis Mompellerium abiit, Gallia Regem conueniendi cupidus. Carbolium oppidum Regum colloquio designatum, ibique quinto Idus Maii eius seculi anno LV I I. 1256.

⁴⁰ detersis sincere odiorum causis voluntates conciliatæ sunt, dimissis vtrinq; quæ ab altero quocunq; iure possidebātur: ac nominatim Barcinonenses, & Catalauni vereri Gallorum Regum imperio prorsus exempti sunt, quod ex quo eæ regiones ereptæ erant Mauris, steterat. tametsi à multis iam annis, præter imperii nomen nihil Gallis cōcedebatur. id fœdus vt sanctius esset. Isabella Regis Aragonii filia natu minima Philippo Gallia Regis maiori filio pacta: & cū ea dotis nomine Careaso, & Bliteræ patre concedente ad Gallorum ditio- 1258.

nem subiunctæ sunt. Fœdus hic annus multa aquarum illuue fuit. imbribus ante mensem Augustum vsq; ad 7. Kalend. Ianuarii continuis inflati atq; agris superflui amnes, magno agrestium damno. pleriq; tota Hispania euerfi pontes. in his Toletanus, cui Alcantaræ nomen est, proximo anno instauratur salutis M. CC. L I X. Arabum D C. L V I I. vii inscriptio 1259.

⁵⁰ declarat ad ipsum pontis aditum supra absidem in lapidem incisa caractere Gallico lingua Hispanorum vernacula:

Lusitania sacrificiis interdicta.

C A P. XII.

Res in Hispania tranquille erant, vt in ea Principum multitudine, legibus, institutis, studiis, voluntatib. discrepantium. domesticæ nonnullæ calamitates extiterūt. Violantes Aragoniæ Regina, & Alfonso eius priuignus defuncti. Regis actiones fatalē vtriusq; horā vrisse visæ sunt. Alfonso dolor contumeliæ male habebat, paterniq; contēptus ignominia: cū præ aliis fratrib. quasi inutilis rebus gerendis ad nullā reipublice partē admitteretur in præsentem: in posterum, regni hæreditate partita imperii maiestas imminuta esset. Is dolor

nō ad Alfonso priuatim pertinebat, sed publice ad plerosq; pceres: qui Rege relicto, Alfonso partes palā secuti erant. Hi ad officium vt redirēt, abrogata priori donatione Valentia callidus senex paulo ante filii mortem ipsi tradiderat. Aragoniaq; contributa vt esset, sanxerat. Violantē vrebatur Therasia Vidauræ potentia: cuius amoribus Rex à prima ætate implicitus, & aliquandiu exolutus, eam denuo reconciliata gratia, ac si carminibus iniecta vœcordia esset, deperibat: eiusq; ad arbitrium res priuatas & publicas gubernabat, libidinis vsq; ad extremam ætatem, audus & potens, oblitus officii, neq; quid de ipso fama loqueretur cōsiderans. prorsus vt eam tum superiori tempore tum deinceps Violante defuncta, iustæ propemodum vxoris loco & cultu habuerit: quem illa locum ambierat semel & iterum apud Romanum Pontificem, pacti coniugii lite contestata: vt superius dictum est. nati ex Therasia Petrus Aierbis, & Iacobus Exerica reguli. Violantes ad Vallem bonam virginum monasterio Cisterciensi in Catalaunis sepulta est. Alfonso Valentia in æde maxima, sacello Diui Iacobi. Sorita in Aragonia historia nobilis scriptor, in Veruelæ monasterio Cisterciensi ait. Theobaldus Vasconum Rex, amissa in Gallia matre, retēto Campaniæ atq; defenso principatu, quoniam pleriq; Gallia pceres inuadere armis atque occupare cogitabant, Isabellam Ludouici Regis Sanctii minorem filiam toro sibi puellæ patre concedente iunxit. Meloduni (id est oppidum Senonum, olim in insula Sequanæ positum, nostra ætate vtranq; ex aduerso ripam ædificia quoque occupant) nuptiæ celebratæ, lætiores principis quam successu propter Regina sterilitatem. Ex Marchesia Rada furto concepta filia matri cognominis nata Regi est: quæ deinde Petro Aragonii Regis ex Therasia filio nupsit. Matildis Bononia Comes Sanctii Regis Lusitani obitu renunciato, mari in Lusitaniam accurrit, veteris coniugii iura repetitura: si quo modo tandem Alfonso vir posset à praua mente deduci. ad Cascales oppidum appulsa, tantum non in Olisiponis conspectum se dedit. Inde ne facta quidem potestate Regem cōueniendi, retro se referre compulsæ est.

» has ad eum tamen litteras dedit. Accessissem propius, tuamq; improbitatem coram accusassem, qui suscepti laboris fructus esset multo maximus: sed quoniã id facere prohibeor, nostrumq; ingrate & crudelis conspectum ferre non potuisti, conscientia stimulis agitatus scilicet, atq; malis incurfibus furia: non committam, quin absens faciam: orbisq; vniuerso, his litteris iusti doloris indicium, acceptæ iniuriæ testimoniū, tuæq; perfidia, & impietatis perpetuum monumentum relinquam. Sunt fere acerba morborum remedia quæ salutaria, ipsa etiam magno hæc cum gemitu scribo: sed egenum tamen, patria extorrem, sine lare, sine spe, hominem pene dixerim barbarum tecto, toro, imperioq; recepi. O nimiam meam dicam, an meorum, an vtrunq; facilitatem. nimirum nostra nos opinio, fidesque tua falsos habuit: vt plura quam velles, maiora quam sperares dantes ludibrio haberemur. Memini cū non anima, non nobis posse carere iurabas. en religio. en constantia. quid hoc? cum regno vœcordia iniecta est animo. in alium virum mutatus, nostri oblitus, beneficii immemor, amoribus nouis indulges eius, quæ pellex vocetur necesse est, priori coniugio constanti, nouo vitioso. Genus, forma, ætas, opes displicuere? an potius vobis Regibus id sanctum, id honestum est, quod regnandi rationibus vile? Verum ego superstes sum, eroq; dum Principum arma, nationum omnium odia in te concitauero. omnium telis quasi fera appetita corrues: certe diuinã vindictã tuo capiti imminere iamq; affore præfagit animus. Qui nunc scelere ferox atq; præclarus nostras lachrymas spernis: breui omnib. tormentis oppressus nostri doloris, impietatis tuæ iustissimas pœnas dabis. hac vna spe vt in malis stentabor. qua aut sublata, aut expleta, vita libens cedã: atq; ita cedã, vt perfidia tua iudicio nostro, non virtus aut animus nobis defuisse videatur. His litteris nihil obstinatus animus mouetur. contra affirmat palam, nouum se die postero coniugium initurū: si id ex vsu fore regnãdi fuerit exploratum. Illa discedit irata regi, eiusq; capiti dira omnia comprecata. De iniuriæ vindicta cum Ludouico Gallia Rege præfens agit: cū Romano Pontifice Alexandro quarto per legatos. In Gallo parum præsidii erat. ob locorum longinquitatem. Romanus Pontifex Alfonso monet atq; obtestatur, vt redintegrata cum Matilde gratia, ad primum coniugium redeat: quanto in salutis discrimine versetur, docet: nō esse numina importunis actionibus irritanda. Ad has voces Alfonso aures obturatæ erant, præfractus animus. cupiditas & ambitio mali consultores oculis officiebant, ne lumen viderent. ergo parere recusantem diris Pontifex deuouet: Lusitaniamq; quã longe regni fines pertinebant, sacrificiis interdicit. Interdictum tenuisse duodecim annos scribūt. Dum neq; Rex mutat, neq; consequentes Pontifices de iustissima indignatione remittūt, regia improbitatis pœnam innocentes populi sustinent. sic sunt res humanæ: sic fert conditio mortalium. Et erat alioqui Alfonso miti & tractabili ingenio, æqui iustiq; tenacissimus. Latrocinia, & maleficia quæ ex superiorum temporum licentia, & Sanctii Regis socordia impune grassabantur,

tota prouincia sustulit: leges sanxit: iudicia constituit: summos cum mediis, atque cum his infimam plebem æquabili iure constrictos tenuit. Hæc domi. militiæ autem non minor virtus fuit: eius enim armis & auspiciis ditionis fines prolata. Farū, Algesira, Aluofera, aliaque in Syluensi tractu oppida Mauris ablata. Castrum, Portalegium, Estremotium recēs constructa. Pax Iulia, multaq; alia oppida, & arces iniuria prioris temporis aut euerfa, aut deformata restituit. Extant pietatis monimēta: Olisipone Dominicano ordini præclarum cœnobium perfectum per hæc tempora, ad culmenq; perductum. Scalabi virginum collegium sanctæ Claræ nomine eius impensa à fundamentis extructum. Ea in pauperes munificentia, vt exhaustis sæpe thesauris redigenda pecunia domesticam supellectilem oppignerare esset solitus. Ad Alfonso Castellæ Regem, cuius fama toto orbe celebris erat, ab Ægypti Sultano missi legati, cum multa veste stragula atq; pretiosa. attulere præterea insolenti forma, & nostris hominibus incognita animalia, salutis anno M. C. C. L. X. quo anno Arrafatæ Guipuscoæ in Cantabria municipii vetus nomen, noua Mondragonis appellatione mutatum: vt Alfonso ipsius litteræ declarant, inter regias litteras, quæ Hispanica lingua conceptæ reperiuntur cum primis antiquæ. Primus enim Hispaniæ Regum latinæ linguæ vsu in publicis tabulis antiquato, Hispanicam linguam substituit. Extant Alexandri quarti Pontificis maximi litteræ ad quintumdecimum Kalend. Aprilis Anagninæ datæ, quinto Pontificatus anno. quibus litteris Segobrigæ sacra Albarracini Episcopo regenda committit. Extant eiusdem Pontificis litteræ alteræ sexto pontificatus anno datæ, Segobrigæ episcopatum, cui ea tempestate vrbs Albarracinum subdita erat Toletanæ ecclesiæ contribuentis, atq; inter suffraganeos numerantis. His litteris cum Arnaldus Peralta Cæsar Augustanus Archiepiscopus restitisset, suæq; ecclesiæ iniuriam fieri exposulasset: Pontifex priorem concessionem eo temperamento mitigauit, vt Cæsar Augustanis Præsulibus sua iura & priuilegia nihilominus constarent. Cardio controuersiæ in Segobrigæ appellatione maxime vertebatur. Segobrigam constabat olim Toletanis Episcopis subditam fuisse: sed in Celtiberia sitam. Segobrigam, hoc est Segorbium, de qua vrbe lis erat, in Edetanis esse Aragonii disputabant, regionibus secretam ab altera. quæ tandem sententia vicit, mutato decreto, sed annis consequentibus.

1260.

Reges Aragonius & Siculus affinitate iuncti.

CAPVT XIII.

DE VNCTO Tarenti in extrema Italia, ante aliquot annos Friderico Augusto, eo cuius nomen ob infectatos Romanos Pontifices ad posteritatem inuidiosum semper fuit, Cunradus filius successit: & hoc quarto post anno, ex Sueuia in Italiam profecto, in Siciliaque, aut fato sancto, aut quod frequens fama tulit veneno sublato, Manfredi dolo, cum Cunradinum filium ex vxore Bauari Ducis filia, puerum in Sueuia relictum moriens hæredem scripsisset, Manfredus defuncti ex pellice frater, in regni cupiditatem impulsus, & pueri ætate despecta in regium nomen inuasit: Siciliamq; & Neapoli cōtributam prouinciam, armis & præfidiis occupauit: Romanis Pontificibus, quorum in clientela ea regna à primis annis erant, inuitis, palamq; ni desisteret, exitium & extrema omnia comminantibus. Ille ad has voces nihil moueri: neq; ecclesiasticas execrationes vereri: ac ne curare quidē, quid de illo fama loqueretur. Tanti erat dira dominandi ambitio. Quin in Tusciam, vbi Guelforum factio Pontificum studio dedita late dominabatur, Manfredi arma prolata: pulsifque hostibus facile ea prouincia ad priorem ditionem subiuncta est. His initiis & incrementis res Manfredi confirmatæ, haud facile euerti poterant, si imperium flagitio partura foret stabile. Romani Pontifices regni, quod contra fas, & auspicia constitutum erat excindendi omnes vias tentant. Concionatores in omnes partes dimissi, eum vt impium, religiosisq; hostem ad populum accusare non desistebant. parum in cæteris præsidii erat. Carolus Ludouici Regis frater germanus Andium & Prouinciæ Phocænsis Princeps, ad spem regni Siculi in Italiam euocatur. Tantarum molitionum Manfredus haud ignarus, & quanto in periculo res essent considerans, vndique se munire, subsidia comparare: & quoniam propinqua deerant, longinqua auxilia conquirere constituit. in primis Iacobi Aragonii Regis, cuius virtutum fama, & rerum gestarum gloria pridem celebris esse cœperat. eum sibi affinitate coniungere, salutare iudicabat, commodum atq; honorificum. Constantia filia Petro Aragoniæ iuuentutis Principi in coniugium oblata. Missi Barcinonem ea de relegati. Regi Aragonio conditio quæ offerebatur, non aspernanda visa est. puella dotis nomine auri duodecim myriades, ingens ea tempestate pretium, & regni Siculi haud dubiam spem, cum Manfredus mascula prole careret, in Aragoniam regiā inferebat. Re constituta missus ad Alexandrum Pontificem legatus Raymundus Pennafortius è Dominicano ordine vir prudens, eruditus & sanctus: qui pro ea auctoritate, qua valebat maxime,

Pontificem cum Manfredo in pace poneret. Pōtifex eius oratione nihil moueri, sed Manfredo non modo vt iniūsto Principi, sed vt notho, atque impio dira omnia minari. tum alia crimini dare: tum illud exoptulare maxime, q̄ legitimi Regis atq; propinqui obitu simulato, per fraudes regnum occupasset, & aduersus sacro sanctā potestatem, arma corripuisset, terroremq; intentaret. Nihil est, inquit, q̄ dari possit aut debeat bellum gerenti: erit forsasse, q̄ concedi possit roganti & supplici. hoc Regi tuo renunciato: admonetoq; meis verbis, ne causam suam, cum nefario homine misceat. alioqui numinis vindictam, nostramq; qui eius vices in terris gerimus. indignationem vereatur. Ea res ancipitem ac suspensum tenuit Aragonii Regis animum. vicit tamen vtilitas honestatem: pactaq; nuptiarum Mompellerii in D. Mariæ omni lætitiæ significatione & ludis celebrata, anno M. CC. LXII. Inde Barcinonem reditum. vbi mensis Augusti die vigesimo primo regnorum hæreditas ita inter filios est diuisa. Catalaunia à promontorio Veneris, quod modo promontorium à Cruce nomen habet, Aragonia vniuersa, & Valentia Petro attributa. Iacobo, Ruscinonenses, Ceretani, Illiberis, Confluens, Vallespira: earum modo vrbium nomine in Regis Aragonii verba iuraret: Catalauniæ legibus viuerent: nec monetæ cudendæ priuatim ius esset. Præterea Balears Regis nomine data: atq; Mompellerium in Gallia. Hæc via duobus fratrib. pacandis excogitata à patre est: quoniam dissidere de successione, ac vero tumultuari cœperant. proceres in partes scissi (quod rebus suis commodum fore iudicabant) nulla honestatis cura adolefcentium animis faces subdebant.

Merini Africa imperium occupant.

C A P. XIII.

DVM hæc in Hispania geruntur, noui à Mauris belli motus, atque grauissimi, & omnium quæ illata erant maximi impendere visus est nouo in Africa imperio constituto: quod compressis Almohadibus, atq; sublatis, Merinorum familia armis occupauit: & quasi veteris gentis virtute, quæ priorum ignauia Regum exolescere videbatur excitata, bellum in Hispaniam trāsferre cogitabat, in spem haud dubiam pristinae gloriæ atq; imperii, quod ferme extinctum erat, restaurandi. Etenim Mahomade cognomento Viridi ad Castulonensem saltum Christianis armis superato, & deinde extincto die suo, Arrasius ex Bussafio, qui superstiti patre defunctus erat, eius nepos successit. Quo tempore Almohades imperium Oceano Atlantico, & extrema Ægypto in Africa terminabant. Gomaranfa ex Abdaluesium Maurorum familia cum primis nobili & copiosa, noui Regis nomine Tremeseni ad oram Mediterranei maris res gerebat, vrbi præfectus. Is sine Regis despectu, siue suarū virium fiducia, palam hostilia moliri ausus in primis est. Arrasius ad eos motus cum copiis accurrens proditorie est interfectus. Nullæ grauiores insidiæ, q̄ quæ in simulatione amicitia obtenduntur. Gomaranfa propinquus arce egressus, quasi Regi indicaturus arcana, cædis minister exiit, tantiq; patrator facinoris. Rege sublato victi fusiq; Mauri, qui eius auspicia sequebatur, eruptione ex arce Tremesessira facta, vbi proditor obfidebatur à Rege. qui superfuerunt cladi, ad Phutenses se locis finitimos ex fuga receperunt, atq; eā Africæ partē, cui Algarbio, hoc est terræ planæ, nomen est. His copiis Bucar Merinus Phutensium Præfectus auctus, cupidusq; heri vindicandi, armis correptis proditores nouo conflictu deleuit. & vt merces operi esset, neque alieno prouentu militasse videretur, Præfecti appellationem regia maiestate mutare constituit: sibiq; & posteris, vt fecit, Africæ imperium vindicare. Ergo non vindicata proditio, sed proditore commutato, Bucar Merinus noui in Africa imperii conditor effectus est. Almorcanda enim ex Almohadum gente in Arrasii locum Marroccii substitutus, quam Bucaro obuiam prouectus esset, ad Merquenofam, q̄ oppidum vnus diei itinere ab vrbe Phutensi abest, collatis signis superatus est. Sic gemina ex vno facta Maurorum imperia in Africa extiterunt aliquandiu, Marroccium atq; Phutense. Bucaro, Hyaia filius successit. Hyaia in tenera ætate defuncto, Iacobus Abeniuzephus pueri Regis patruus, regniq; procurator, magno vir ingenio, magnoq; rei militaris vsu, incredibili felicitate, familiaris & posteris Marroccii atque totius ferme Africæ imperium afferuit. Nulla natio hominum Africana mobilior: nullaq; imperia diu stare, aut quiescere in ea gente possunt. Budebusius ex Almohadum gente, magna potentia Maurus, Almorcandam sibi ad Marroccii regnum prælatum dolens, nam defunctis Regibus non minus propinquitate iunctus erat, obtinendi imperii spem tentare constituit: & cum cætera præsidia deessent, ad Iacobum Phutensem Regem abiit: si vires contulisset, ampliores ditionis fines pollicitus, tractumque terrarum à Phutensi agro ad Nadabum fluuium, pertinentem. Conditio reiicienda non erat: præsertim, cum ex Almohadum dissidio spes sese ostentaret totius Africæ imperii obtinendi. id noui belli præmium proponebatur. Itaque copiis comparatis in hostem mota castra. Almorcanda nondum confirmato imperio viribus impar, Marroccio vrbe relicta regnū æmulo reliquit. Is rerum potitus, pactis conuentis

quæ

quæ cum Iacobo erant, quamuis de ea re sæpe appellatus stare noluit: & fere qui in periculo maxime supplices, rebus prosperis ingrati sunt maxime. prorsus vt Budebusius nouus Rex Phutensem urbem armis repetiturus videretur. Sic nouum bellum natum, gestumq; est triennio: & violatæ fidei merces parata. hoste atq; æmulo acie victo Marrociū Iacobus obtinuit. secundum eam victoriam, cum cætera prona essent, Rex totius Africæ euasit, Tremesenio atq; Tuneto demptis: quas in ea rerum perturbatione, ex Almohadū gente reguli occuparunt: & factionis viribus, atq; ob locorum longinquitatem, tum ipsi tum eorum posterī tutati sunt, minuti quidem, ac veluti minorum gentium Reges. Vnde nunquam intercisā maiorum serie, Muleassem Tunetanum Regem recēti memoria à suis pulsum, iure an iniuria non disputo, sed profugum tamen, & sine lare, sineq; præsidio vagantem, Carolus Augustus eo nomine quintus Hispaniæ armis in patrium regnum restituit (ea scilicet subiugandæ Africæ occasio sese dabat) Ariadeno Barbarosa piratarum principe vrbe fugato: qui Solimani Turcarum Imperatoris beneficio & nomine, eam urbem & regnum præsiidiis occuparat.

Bellum Mauricum renascitur. C A P. XV.

HÆ inter Mauros familiæ Africam obtinebant. in Hispania Granatæ Rex erat Mahomad Alhamar, Murcia Hudielis, quamuis imminuta multum imperii maiestate, Alfonso Castellæ Regis vterq; beneficiarius. hi nostrorum amicitie pertesi, & spe Africani auxilii, pro eo q; Iacobi Marroci Regis nomen in magna gloria esse cœperat, rebellandi consilia inter se communicabant. paulo ante riuales hostesq; infensissimi, nūc fœderati. Arces inimicitia sæpe studio nocendi aliis, beneuolentia mutantur. Communes iniurias, grauissima vectigalia, gentis calamitatem conqueruntur, ad supremas angustias, & Hispaniæ angulum redactos, paulo ante formidabiles & beatos. Inania penes ipsos & sine honore Regum nomina esse. Miserum, atq; intolerandū, ab iis leges accipere, quibus antea dedissent. Non quieturos Christianos, donec religionis odio ex Hispania expulissent reliquias gentis Mauricæ. Obsoleuisse nimirum virtutis indolem, cum qua maiores venerat: quando parta ab illis seruare, eorum posterī non potuissent. Merinorum familiam, recens in Africa excitatam. videri commodum, eam in Hispaniam attrahere. rebus inclinatis, & perditis, aut in eo, aut nullibi fore præsidium. Hęc clam, & per nuncios: ne si res prodita esset, viribus nondum firmatis in perniciem verteretur. Alfonso siue eius consilii & molitionis non ignarus, siue studio gentis Mauricæ extirpandæ, dies noctesque de bello Maurico instaurando agitabat. species erat, vrbes & arces, quæ in Bætica parere recusabant ad imperium adiungendi. In eam rem à Pontifice Maximo Alexandro quarto, peccatorum condonatione inuitati sunt, quicumq; cruce insigni desumpta ad id bellum proficiscerētur. vicini Reges deferenda ope appellati, ac nominatim ab Aragonio, cum quo maior necessitudo erat, per legatos postulatum, suos vt concederet arma sumere: & Alfonso generi conatus iuuare. Sic enim paulo ante in Soriano fœdere pactum, atq; sancitum fuisse cōstabat. Aragonius neq; præcise negauit, neq; absolute concessit: sed eos tantummodo excepit, qui præsiidiis vel militaribus stipendiis sibi obstricti essent. Horum subditos, aliosq; ex promiscua plebe, qui arma sumerent, nihil vetare. Nimirum callidus senex ne proceres quorum voluntati non satis fidebat, aduersus se externa auxilia compararent prouidendum iudicabat. Alfonso animus fœderi responso vehementer perculsus est, prorsus vt omisso Maurico bello vires in Aragoniam conuertere cogitaret. vicit tamen publicæ vtilitatis respectus: atq; quas ex Soriano fœdere arces tanquam fidei obsides tradere Alfonso erat pactus, & hætenus dilatatum erat: de ea re appellatus, Cerueram, Agredam, Aquilariam, Arnedum, Autolium, Alfonso Lupo Haro quasi sequestro cōtradidit, ea fide exoluta, vt opus erat, qua Castellæ Regibus erat obstrictus. Dum his altercationibus agendi opportunitas elabirur, Mauri & sua sponte incitati, neq; ignari quorsum tantæ molitiones spectarent, in Contestanis Murcia arcem occupant, aliaq; oppida, quæ eo tractu nostrorum præsiidiis obtinebantur. Hispalenses Mauros subornant, vt ex insidiis aut impetu in regiam facto Regem obtruncet. Eo conatu disturbato (diu indigetes Hispaniæ tantum nefas arcuere) contractis alia parte copiis in nostros fines inuadunt. Cæsarianum, Arcobriga, Begiar, Assidonia, Rota, atq; q; municipium à Lucifero nomen habet, in hostium potestatem redacta. In eo bello Garsias Gomecius Cæsarianæ arcis Præfectus magnam virtutis & fidei laudem tulit præsiidiariis omnibus militibus aut amissis aut vulneratis, arcem nihilominus dedere recusauit: neq; ad vllā conditionem quamuis rebus desperatis, deduci potuit: virum eximium atq; præstantem. Omnino Mauritam in hoste virtutem admirati, saluumq; cupientes in exitium destinata voluntate ruentem, vaco ferro attractum, atq; in potestatem redactum, curandis vulneribus magna diligentia atq; humanitate conseruarunt. Alfonso, qui in Citeriorem Hispaniam

abierat bello reparando intentus, ad eos motus proximo anno cum copiis accurrēs, in itinere non procul Alarci ruinis, pago (cui Puteolo S. Egidii nomen erat, in Oretanis ab Anaflumine tribus passuum millibus, eximia regionis bonitate) amplificato propter loci commoditatem iustum municipium constituit Villæ regię nomine: q̄ deinde nomen Ioannis II. Castellæ Regis beneficio Ciuitatis regię appellatione mutatum est. Prouidebat nimirum Rex, ut quoniam in confinibus Bæticę situm est, ad arcendas barbarorum incurfiones, excursionesq̄ in Bæticam faciendas, firmissimi instar propugnaculi esset. Ex eo loco in fines Maurorum penetratum est: cūctaq̄ circum oppida & agri hosti infensa reddita: ac præsertim salutis anno M. CC. LXIII. Mauri locis omnib. male mulctati. Quo anno voluntarii milites magno numero cōfluxerant vectigalis immunitate inuitati, q̄ Martiniega dicebatur, ea lege, ut cum armis & equo singulis annis trium mensium spacio suo sumptu regia castra sequerentur. Reges Mauri tantæ nostrorū consternationi, tantisq̄ molitionib. veriti ut pares esse possent, q̄ antea fecerant, diligentius Marrociū Regem ad belli societate denuo sollicitarunt: quanto in periculo res essent, ni maturè occurreretur, per legatos explicātes. Missi mille leuis armaturæ equites ex Africa, rē Mauricam secessione facta amplius turbare visi sunt. Cæsarianum aliaq̄ oppida, quæ paulo ante amissa erant, in Alfonso potestatem omnia rediere. Mnestei portui, cui hodie à S. Maria nomen est, oppidum adriūctum veterib. ædificiis instauratis. His rebus perfectis salutis anno M. CC. LXIII. Hispalim itum. copię quoniā hyems appetebat, pars in hiberna dimissę, pars missione impetrata domum frequentes iuerunt. Inter hæc fama, quæ omnia in maius auget, & magnis rumorib. afferebatur, hostes ex Africa non iam auxilia sed iustum exercitum euocare, belli cura q̄ à nostris inferebatur, & spe non dubia veteris imperii restituēdi in Hispania. Castellanos & Aragonios, qui proximi erāt periculo, primi q̄ Maurorum impetū excepturi erant, ii rumores vehementer perculerūt. prior Alfonso de belli summa sollicitus Iacobum Regē Aragoniū, ut vires cōferret sollicitare cōstituit, Commune vtriusq̄ periculū esse. vtriusq̄ nationis caput eas copias petere. debere eū, si minus p̄pinq̄uitate & necessitudine moueatur, rei Christianæ periculo ad arma incitari. Petrus Iuanus Calatraue Magister his de rebus ad Iacobū legatus, Cæsaraugustæ Nonis Martii sui Regis mādata explicuit. additæ Violantis Regine litterę quibus à patre omnib. precib. ut opē ferret reipublicæ, sibi & nepotib. postulabat. Erat Iacobo gloriosum à tātō Rege de ineunda societate priorē esse appellatū. verum quietę res nō erant. filii nondū fatis pacati inter se dissidebant, regni q̄ proceres & plebē in factiones diducebant: vnde latrocinia & scelerū omnium licentia tanta, quanta vniuersæ montanæ Aragoniæ ciuitates cōpulit, heterias inter se cōstituere, inire societates: legib. constringere nouis atq̄ feueris sceleratorū hominum audaciā, ac præsertim suppliciorū magnitudine. nā minori cōmissio delicto omnib. tormentis necabantur: leuiora ob peccata fustuario aut alia ignominia p̄enas ipsi dabāt: & magnitudine p̄næ reliquis documento erant, ut à scelere abstinerent. Procerū præterea volūtates à Rege erant alienatæ honores & magistratus externis aut obscuris hominib. demandari cōquebantur: leges patrias inuerti: & qui earū custos erat, Iustitiæ Præfecti auctoritatē imminui. vectigalib. non modo plebē, sed ingenuos etiā & immunes homines opprimi. mortē subeundam potius, q̄ iura libertatis patēretur eueri. Hęc cōmunes querelæ erant. quemq̄ præterea, uti erat affectus animo priuatim suus dolor vrebatur. Itaq̄ cū Barcinone Rex pecuniæ redigēdæ causā, Bouaticū concedi in cōuentu petiisset, Raymondus Folchius Vicecomes, Cardonę intercessit, obstinato animo, nisi Rex mutaret atq̄ ab iis iniuriis abstineret, affirmans sed haudquā quieturū. Neq̄ destitisset, nisi alii p̄ceres docuissent, q̄ alieno tempore turbas concitaret. præstare tātis per differre, ne agendi occasio elaberetur. Catalaunorū exemplo Aragonii gēs in tuenda libertate constantior. prouocandi erant. Cæsaraugustæ ea de causa conuentus habiti. ibi magna pars procerū regię voluntati restiterunt. Fernandus Sanctius Regis filius, & Simon Virea eius focer, se duces cōsternatis præbuerūt: atq̄ secessione facta Alauonę fœdus inter se aduersus Regis potentiā iunxerūt. Res ad arma spectare videbatur. actū tamen annitentibus viris sanctis, ut iure poti⁹ ageretur. neq̄ Rex siue ex animo siue simulate recusabat emēdare, in quib. eatenus peccatū esset: haud ignarus, multitudinis impetus instar torrētis esse, violentos quidē, haud diuturnos tamē. Factis induciis iudices in cōtrouersia dati, Episc. Oscensis & Cæsaraugustanus quorū prudentia non magis cōtrouersia sedata, q̄ Regis calliditate, omnia ferme pollicētis sese præstiturū pro quibus proceres tumultuabātur. Tumultu sedato, copii q̄ cōparatis, ad bellū itum est salutis anno M. CC. LXV. Alfonso cū suis copiis Granatenses fines irrupit. Iacobus Murcię Regē sibi impugnandum desumpsit omnia fuere opinione faciliora: nullā enim paulo insigniorem manum ex Africa venisse inuenio: qua de causa incertū, nisi q̄ Mauri socii dubii sunt, atq̄ suspensæ ex fortuna fidei. Iacobus Rex per

Valenti-

Valentinum tractum in Castellæ fines inuectus, Villenam Mauris abstulit: Emanueliq; Alfonso Castellæ Regis fratri restituit genero suo. erat enim Constantia Iacobi filia Emanueli iuncta. deinde Elda, Orcelis, Illicitani sub iugum missi, multa; alia eo tractu oppida hostibus detracta, pars vi, deditioe pleraq; Ad hæc Stabero flumine transmissio, cōmeatus interceptus, qui duobus millibus iumentis cum iusto præsidio militari Murciam deferebatur. Interea Alfonso Rex Granatenses impugnare, omniaq; circum infesta reddere nõ desistebat. prorsus vt de veteri fœdere instaurando nostros appellarent. Reges Iacobus & Alfonso, vt de belli summa coram deliberarent, ex composito Alcarassum propter loci commoditatem ad colloquium venerunt. affuit Regina Violantes. ex colloquio ad arma discessum. Aragoniæ copiæ, vt erant à rebus omnibus paratæ, Orcei Murciam promotæ mense Ianuario, anno M. CC. LXVI. Est ea vrbs in plano quidem sita, amœnissima regione, q̄ Staberus amnis interfuit, & diductis riuis tum agros, tum vrbem irriguam facit. malis citreis cōfita quidem est. sed nostra ætate bombycis præcipuus proventus. & tunc multis munimentis sepra. neq; amœnitate potius, quam vsui belli consultum erat, validoq; instructa militari præsidio: vnde minus terroris ab hoste erat, nostris suspicio, ne obsidio in longum tempus duceretur. Aliquot leuia prælia erumpentibus Mauris initio fuere, nostris semper prospera. neq; diu fuit, cum Mauri & Aragonii Regis dexteritate illecti, & spe ipsi defensionis abiecta vrbem dederunt. Inter Alfonso Regem, & Granatenses colloquio ad Alcalam Benfaydam inter eos habito, fœdus interea in has leges ictum est: Granatensis Rex à fœdere Hudielis abscedito. Ducenta quinquaginta nummorum millia quotannis pendito, vt antea solitus erat. Contra, Guidixensis, & Malacitanus reguli ab Alfonso deserunt. Iis nihilominus annuæ induciæ à Mauro dantur. Regi Murciæ, si in potestatem venisset, vita donator. Fœdere constituto Alfonso Murciæ vrbis eernendæ studio, cū Iacobus rebus confectis in patriam discessisset, eo se citato proripuit. ad S. Stephani oppidum Hudielis Murciæ Rex obuiam factus, atq; ad Alfonso pedes procumbens, fidem eius non virtute magis, quam clementia, & liberalitate præcipuam implorans, se errore lapsum, se amentia præcipitem, miseretur supplicis atq; tantis malis domiti: ita receptus est, vt regio nomine abstineret, iis agris contentus, qui ad sustentandã vitam dati sunt. Regis nomen Mahomadi datum, eius Abenhuti fratri, quem ad Almeriam interfectum fuisse, superius dictum est: atq; tertia tantum vectigalium parte retenta, reliqua in Castellæ fiscum inferre mandatum. Is huius belli, vnde tantum terroris extiterat, finis fuit.

Augusta venit in Hispaniam. C A P. XVI.

Quo tempore Bærici & Contestani bello Maurico æstuebant, in reliqua Hispania tranquillitas erat, aut modice lacescita pax: res miraculo proxima in tanta principatuum multitudine, tantaq; procerum & populi libertate. Gonsaluus Iuanus Bazanius principi loco inter Vascones, cum nuncium patriæ per publicas tabulas remisisset, more iis temporibus. visitato, in finibus Aragoniæ annuete Iacobo Rege extructa arce Boeta, inde finitimos Vasconum agros vexabat. Molestiam ex iis rebus conceptam, ingenti populi lætitia mutauit spinei diadematis, q̄ Christi capiti fuerat impositum, pars non exigua in templi maximi Pompelonensis thesauros illata donum Ludouici Regis Sancti, cui Balduinus Constantiopolitanus Augustus senescente iam Francorum in ea vrbe potētia, & in magna pecuniæ difficultate id pignus accepti subsidii esse voluit, magna apud populares inuidia: q̄ res sua factitate eatenus intactas loco mouere nõ dubitasset. Magna id fertū religione nostra etiã ætate visitur Lutetiæ, in regio Francorum sacello. Hæc in Hispania. Ex Italia autem afferebatur anno superiori Francorum armis Manfredum Regem regno vitaq; spoliatum, Catalumq; Ludouici Regis fratrem in eius locum subrogatum: quem Urbanus prius, deinde Clemens, eo nomine quartus Romani Pontifices ea spe in Italiam euocarant, regniisque insignibus aduenientem Romæ exornandum curarant. Ad Beneuetum acie dimicatum: vnoq; & facili prælio Nortmannorum opes tot annos florentes conciderunt. Quadraginta mille aureos vt nouus Rex penderet quotannis Romanæ ecclesiæ, mandatum est: atque ab imperii nomine abstineret, quamuis vltro esset delatum. Manfredi calamitate Iacobus, perinde vt æquum erat commotus animo, vix peracto Murciano Bello, in extremam Catalauniam abiit: si quo modo Nortmannorum reliquiis opitulari posset, regnumq; ad se attrahere iure affinitatis cum Manfredo initæ suum. Alfonso Castellæ Rex interea Murciæ rebus componendis, nouis coloniis deducendis, extruendisq; tota ditione arcibus præsidii causa erat intentus. Idonea è Castella multitudo tot vrbibus & oppidis incolendis nõ suppetebat. Catalauni in ea loca magno numero euocati sunt. Neq; desistebat Guidixenses & Malacitanos contra leges fœderis occulte subleuare. Quod vt exostularet, præfensq; cōquereretur fœdus ab Alfonso violatum, Rex Granatæ Murciam venit: & respõso accepto

haud satis æquo amplius alienatus discessit. quam occasione nonnulli proceres arrip-
entes Alfonso pridem infensi, cum Mauro clam collocuti, ipsum ad bellum capeffendum
incitarunt. consilii princeps Nunnius Gonsaluus Lara magno vir ingenio, magnisque opi-
bus & clientelis. Nunaium patrem Ioannemq; fratrem multis abs Rege iniuriis violatos
obrendebatur: vnde nouorum motuum materia parata, cum pacem diuturnam sibi Rex
1267. polliceretur, & venturi securus Villam regiam abiisset, vt surgentis magnis operibus op-
pidi moles & elegantiam præfens videret. Inde in Galliam missi legati, anno M. CC. LXVII.
ad Ludouicum Regem Sanctum, filiam expetitur, cui Blanca nomen. in Ferdinandi filii
coniugium. Ipse Victoriam concessit: quo eum mutui colloquii causa Rex Angliæ per le-
gatos reuocarat, venturum se quam primum promittens, vt de rebus magnis coram statue-
rent. Is, qua de causa incertum, sed veniendi tamen aut facultatem, aut voluntatem non
habuit. Eduardus filius maior missus est. quo iam tempore se Burgos Alfonso retulerat. &
coniunctis ferme diebus Constantinopolitana Augusta domo profuga, imperioque pulsa
ad Regem venit. Balduinus eius vir, & Iustinianus Patriarcha Michaelis Palæologi armis
Græcia pulsi à Sultano Ægypti intercepti in fuga erant, scilicet vxor Augusta de viri liber-
tatione sollicita, argenti pondus viginti millia redemptionis pretium pacta, Romanum
Pontificem & Regem Gallia adiuerat. postremo Burgos appulsa, anno huius seculi sexa-
gesimo octauo, cum tertiam tantum pretii partem abs Rege peteret, integrum argenti pon-
dus accepit, insigni potius atq; ambitiosa, quam prudenti liberalitate, in tanta ærarii diffi-
cultate. proceres id præcipue in Alfonso actionibus acerbabant: quod subsidia reipublicæ
inani laudis studio prodegisset. & commotis semel animis sinistre accipiuntur, etiam que
recte facta sunt. Huius narrationis quidam scriptores fidem eleuant: negantq; Balduinum
à Sultano Ægypti captum. Nostrarum nobis historiarum consentiens auctoritas potior
fuit: tamen non ignoramus pleraque sæpe supra verum famæ prædicatione augeri. Illud
fertur, Sanctium Archipræsulem Toletanum hoc anno defunctum. alii quarto anno ante
putant, argumento diplomatis Calatrauz militibus publice dati Era millesima trecente-
sima secunda, die Octobris septimodecimo: vnde Toletanam ecclesiam rectore vacuam
confirmant: conuincuntque, nisi sint numeri vitati. In eius certe locum Iacobi Aragonii
Regis filium Sanctium nomine substitutum, quæstionis non est: venisseque Toletum per
hæc tempora, vt mox erit explicandum.

Iacobus Aragonia Rex Toletum venit. C A P. XVII.

PER idem tempus res Italiae in maximo motu erant, Corradino Sueuo paterna regna ar-
mis aduersus Pontificum interdicta repetente. Fridericus Austriae Dux, Henricus Ca-
stellæ Regis frater Roma, vbi Prætor erat (generis id nobilitati potius quam meritis pro-
priis datum erat) Gibellini tota Italia exciti Corradinum secuti sunt. In Marfis ad Fuci-
num lacum Carolo nouo Rege obuiam facto collata signa. vicere Franci, arte magis quam
vera virtute. Fridericus & Henricus in acie capti: Corradinus in fuga. de Corradino &
Friderico dicta causa supplicium est sumptum: nouo & crudeli exemplo, tãtos viros qui-
bus anceps prælii fortuna pepercerat, post pugnam in iudicio capite pœnas dare. Aragonia
interea leui motu agitabatur, Gerardo Cabrera de Vergeliæ comitatu contendente, cum
Aluari fratris nuper defuncti filios nothos esse accusaret. puerorum imbecillitatem Ray-
mundus Folehius eorum auunculus aliique viri Principes commiseratione ætatis, aut alia
necessitudine deuincti tuendam susceperunt. Iacobus Gerardi causam probare visus est,
iura sua in Regem ipsum transferentis, nam viribus diffidebat. Rex Granatensis Guidixen-
ses & Malacitanos impugnare pergebat, tum iure suo, tum beneficio fœderis nuper cū Al-
fonso icti: cui quod hostes clam subleuaret, barbarus infensus erat. Nunnius Lara & Lupus
Harus Regi suo irati faces subdebant Mauro, polliciti si bellum instauraret, sese palam ad
eum transituros, multosq; alios proceres à Rege penitus alienatos. Hæc rumoribus & fa-
ma, quam nihil rei magnæ fugit, iactabantur testibus comprobari non poterant. Re ergo
necessaria compulsus Rex in Bæticam abiit. Itaq; inuenio Hispali hæc anno, tertio Kalend.
Augusti litteras abs Rege datas, quibus Vergaram Guipuscoæ oppidum ad Deuam flu-
uium amplificatum, veteri Sancti Petri Ariznoæ appellatione mutata, municipii iure do-
nauit. Bætiæ rebus vtcunq; compositis, adulta iam hyeme, retro referre pedem compul-
sus est, vt Iacobum Regem venientem exciperet quem Sancti filii preces Toletum vt ve-
niret adegerant: vt quoniam ipsis diebus quibus Christi Dei natalis memoria recurrit, sa-
cris primum operari parabat, publicæ lætitiæ interesset. ad Hortecœnobium Alfonso pro-
cessit: socerumq; honoris causa in urbem deduxit. vbi die dicta Sanctius diuina hostia so-
lenni

leani sacrificauit ritu. Rex vterq; Regina foror, Ferdinandus Princeps celebrantem cohonestarunt. dies octo Toleti contumpti. neq; amplius Aragonius Rex detineri potuit: cum belli Hierosolymitani quam primum suscipiendi studio arderet extrema ætate senex, neq; sibi parcens, neq; domestica negotia quibus erat implicitus multis & magnis, curans præ studio nominis Christiani amplificandi, veteremq; gentis gloriam, quæ obscurata esse videbatur, in Syria illustrandi. vir magnus, dignusq; cui melior in eo fortuna contigisset.

Aragonius ad bellum sacrum profectus. C A P. XVIII.

AD extremum malorum ventum erat in Syria, regnumque maiorum virtute constitutum, nostrorum ignauia & cessatione collapsum erat: dum Principes ferrum inter se stringunt, commoda publica religionis dedecus priuatis cupiditatibus posthabent. Virtutis indoles, qua res tantæ perfectæ erant, consenuerat, rerum humanarum inconstantia: & quoniam toties irrito conatu Principum, qui re Christiana subleuanda eo cæteruatim mari terraq; sæpe cõmigrarunt, superioribus annis id bellum erat tentatum. Noua nunc se occasio melioris fortunæ ostentabat: quæ vno ferme tempore Hispaniam, Angliam & Galliam ad arma repetendâ exciuit. Tartari ex ea Scythiæ parte profecti, vt quidam disputant, vbi olim Tractaros Plinius collocauit, cum Armeniis societate armorum iuncta, eam Syriæ partem, quam Sarraceni obtinebant, armis inuaserant: magna primum apud nostros spe pristinarum opum recuperandarû, euentu deinde nullo. Fuerant ab Innocentio quarto, quo tempore Lugduni generales cõuentus agitabat, cõcionatores quatuor è sacro Domini ordine, cuius ea tempestate celebris fama erat, ad Tartaros amandati: si gens horrido cultu, bello dedita, nulla aut præpostera religione, imbui posset Christiana. vsque eo ea diligentia profectum, vt barbari mitiores effecti nobis præ cæteris bene vellent. Rex eorum, quem Chamum vulgo vocabant, hoc est Regem Regum, Europæ Principes missis circumquaq; legatis ad arma capeffenda excitare non desisteat, propemodum conuicio: cum Christiani nominis gloriam negligere viderentur. Id superioribus annis factitatum est, neq; consequentibus intermissum. hoc autem tempore maiori conatu, ac nominatim ad Aragonium Regem cum Alarico ciue Perpiniano, quem Rex antea alia legatione prouocatus ad Tartaros miserat, noui legati venerunt, sui Regis nomine omnia pollicentes, si quidem arma induere viresq; conferre induceret in animum. & legati quidem Barcinone substiterunt: Alaricus autem Toletum progressus, in conuentu Principum visa à se & totius legationis summam explicuit. Ea oratione Principum qui aderant animi non vno modo affecti sunt. Iacobus ad bellum incitatus est, id ætatis homo: Alfonso gener, & Regina, Græcorum dubiam fidem, Tartarorum immanitatem exeufantes omnibus precibus, quibus lacrymæ addebantur, à bello detertere conati sunt. vicit tamen Iacobi cõstantia, cum negaret pace domi parta fas esse otio se dare: aut vitæ paulo post interituræ parcere, in tanto discrimine nominis Christiani. Alfonso, quoniam ita deliberatum erat, centum aureorum millia in belli sumptus promisit. proceres Castellæ nonnulli, in his Magister militiæ diui Iacobi, & promagister Hospitalis Gonçalvus Pereira, se comites obtulerunt. Valentiam itum: vbi Tartarorum legatos Rex audiuit. præterea à Palæologo Imperatore legatum alium, commeatum si proficisceretur, affatim pollicentem. Barcinone valida classis comparabatur, milite & rebus omnibus instructa. Priusquam proficisceretur, Violantis filii rogatu inde Hortam cœnobium repetiit, filiiisque & nepotibus valedicto, neque preces admittens quibus ab incepto deterrebat, ad classem rediit: in qua triginta onerariæ naues, & aliquot præterea triemes erant, pridie Nonas Septembris die Mercurii anno M. CC. LXIX. votis rite nuncupatis è littore soluit, incommodo sane anni tempore, atque procellis obnoxio. Itaq; cum triduo in Balearum minorem peruentum esset, priusquam portum tenere potuissent, foeda ventorum tempestate disiecti, alia alii littora tenuerunt. Rex ad Aquas Sextias appulsum vento reflante in Agathensem sinum reiectus est: nonnullæ naues, quæ cursum tenere potuerunt, ad Acrem Palestinæ oppidum nauigatione peruenierunt. in his Ferdinandi Sanctii naues Regis filii. Rex suorum cohortationibus fractus Mompellerii se ex maris iactatione paucos dies refecit: atq; propositi peræsus, cui superius aduersari videbantur rebus humanis irati, tamen talium contemptor vt fortuitorum, in Catalauniam rediit, nullo maiori operæ pretio. In Castella Alfonso Rex Lugrunium vsq; processerat, comitante Eduardo Regis Angliæ filio, nutui obuiam: quæ pactis nuptiis in Gallia, ad sponsum per fines Vasconum veniebat. nuptiæ Burgis celebratæ, apparatu post memoriam hominû maximo & celeberrimo. Iacobus Aragonius Rex sponsi auus, Alfonso Regis inuitatu & Petri Iacobi maior filii interfuere. Eduardus Anglicanæ iuuetutis Princeps, Rex Granatæ, Alfonso ipse Rex eiusq; fratres & filii, atque patruus Alfonso Molinæ

regulus. ex Italia, Galliaque atque Hispania pleriq; proceres conuenerunt. In his Guillelmus Montis Ferrati Marchio. His nuptiis illud prouidebatur, vt Ludouicus Rex suo & filiorum nomine iure decederet: quod in Castellæ regnum obtinere credebatur, Blanca filius, quæ Henrici Regis soror fuerat natu maxima. solenni peracto Iacobum focerum Alfonso officii causa Turiasonem vsque deduxit.

Ludouicus Rex Gallia decessit. CAPVT XIX.

1270. ANGLI Franciq; suscepta sacra expeditione, aliquanto longius in opere quam Aragoni processere, sed nihilo tamen meliori exitu: nisi quod fœdere inter vtrancq; gentem ea de causa facta, Lutetiæ in frequenti Principum conuentu veteres controuersia sublata sunt. is fructus vel maximus tantarum molitionum fuit. finesq; vtriusque ditionis in Gallia inter Francos & Anglos communi consensu descripti: ea potissimum lege, vt dum Rex Sanctus Tunetum oppugnaret, quo hortatu Caroli fratris ire contendebat, Afros Italie semper infestos, Siciliæ & Prouinciæ Phocænsi formidabiles disputantis, primum evertendos esse: Anglus classe comparata Syriam perdomaret. Eduardus Anglicæ iuuentutis Princeps vt conuenerat, Hispaniæ atq; Italiæ littora cum valida classe legens, ad Ptolemaidem copias exposuit, in ipsis initiis à supremo vitæ periculo numinis ope seruatus. in cubiculo enim percussor eum adortus, vnum atq; alterum vulnus inflixit. Insidiator in vestigio trucidatus est. sceleris præcipuus auctor ne tum quidem cognosci potuit. Assassines gætem in pericula promptam fama tenuit. Rex Sanctus cum tribus filiis Kalen. Martii salutis anno M. CC. LXX. Massilia soluit. Theobaldus Vasconum Rex Henrico fratre ad regni procuratorionem relicto, religionis promouendæ, virtutisq; ostendendæ cupidus, Regem focerum comitatus est. Immite & turbidum cœlum nauigantibus fuit. Tunetum appulsa classe oppugnari cœpta. acie victi semel atq; iterum barbari, cum vrbe se continerent ad sextum mensem obsidio tenuit. quo tempore maligni fideris vi exorta pestis multos consumpsit. in his Ioannes Ludouici Regis filius prior aliquanto, ipseq; Rex ad octauum Kalen. Septembris proflutio decessit. Cum insigni ignominia discessum ex Africa esset, vsque adeo vires nostrarum & animi conciderant, ni Caroli Siciliæ Regis superuentu confirmati essent. Cum barbaris ea lege fœdus ictum est, vt quadraginta millia aureorum Carolo ipsi & posteris quotannis penderet: ex quanto tributo Siculus Romanæ ecclesiæ erat obnoxius. Drepani in extrema Sicilia, quo se ex Africa contulerunt, Theobaldus Rex ad quintum Decembris diem obiit. ea necessitas belli sacri omittendi, quod toties infelicitè erat tentatum, & patriæ repetendæ fuit. Ludouici Regis viscera ad Montem regalem in Sicilia, corpus in D. Dionysii prope Lutetiam sepultum. Theobaldi Regis corpus odoribus differtum Peruini Campaniæ vrbe in Gallia, in maiorum sepulchra illatum est. vxor Elisabetha consequenti anno Aprilis 27. die, 5. Kalend. Maii, Hieræ in prouincia Phocænsi defuncta est. corpus in Barra monasterio compositum. inferiæ ex Christiano ritu omnibus magnifice factæ. Ad Castellam reuertamur.

Procerum in Alfonso Regem coniuratio. CAP. XX.

ALFONSI Regis animus vno tempore multiplici cura suspensus erat. ardebat in primis cupiditate Germanici imperii cernendi, ad q; multorum litteris, & cõuitio propemodum erat euocatus. regni proceres erant animis alienati. nocebant asperi mores, & nimia seueritas, cui assueti non erant. præterea rumor afferebatur, bellum ex Africa instare: maioriq; q̃ vnquam apparatu copias comparari: tamen Petrus Martinius maris Præfectus, (Almirantum vocant) Gaditanos Mauros inopinantes oppresserat anno superiori. vrbem, & insulam præidiis obtinere difficile erat. itaq; Marrocio Regi relicta, in cuius ditione antea fuerat. ea barbari promerendi occasio quæ sita est scilicet. Ab Alfonso Lusitano Rege, Dionysius filius octo natus annos ad autum Castellæ Regem amandatus est, vt regno Lusitano immunitatem impetraret. Actum de ea re in Principum conuentu: & cæteris aut tacentibus, aut etiam coniuuentibus, cum Regum voluntati repugnare tutum non sit, Nunnus Gonfaluus Lara coniurationis princeps refragari est ausus. negabat regni maiestatem quouis prætextu, multo minus in pueri gratiam imminui æquum videri. Vicit in concilio Regis sententia, vt Lusitania immunis esset: & Nunnii tamen libertas in Regis animum altius descendit, q̃ quisquam existimaret: & ad alias offensiones adiucta effecit, vt Nunnus, Harus, & Philippus Regis frater exitialia consilia reipublicæ Regiq; agitare non dubitaret: & quoniam viribus non satis fidebant, externa præidia comparanda decernerent. Itaque dum in bello sacro Theobaldus districtus erat, à Philippo Henricus Vasconum procurator, coram de iungendo cum iis proceribus fœdere appellatus est. Cautior ille, ne belli grauius in molem ad se attraheret, fratris absentiam excusauit. proceres ea spe depulsi Reges alios Lusitanum, Granatensem, ipsumq; adeo Marrocium Imperatorẽ per litteras, vt vires iunge-

iungerent, bellumq; Castellæ inferrent, sollicitarunt cæco impetu in vindictam præcipites. Erat Alfonso sublime ingenium, sed incautum, superbæ aures, lingua petulans, litteris potius, quàm ciuilibus artibus instructus: dumq; cœlum considerat, obseruatq; astra, terrâ amissit. Is re prodita indicio Ferdinandi Peresii, quem coniurati in partes attrahere conati erant, concussa mente, ac periculi magnitudinem tandem considerans, ad eos motus pacandos sese totum conuertit. Murciaq; vbi tunc agebat ad proceres, qui Palentiæ conuentus agitabant in noui belli curam intenti, Henricum Aranam legat, si quomodo possent agendi dexteritate ab ea mente deduci. ipse & Regina vxor Valentiam profecti cû Iacobo Rege derebus omnib. consilia communicarunt. Iacobus vt erat à multo vsu callidus, quo tempore ad Ferdinandi nuptias Burgos venerat, prouisa, quæ imminabat, tempestate ex alienatione Principum, Alfonso grauissimis verbis castigat: dederatq; præcepta. Vt à subditis amari, quàm timeri mallet. Reipublicæ salutem in ciuium beneuolentia esse: exitium in odio. Omnes regni ordines sibi conciliare, fore salutare: si minus id posset Præsules & plebè in primis complecteretur, quos procerum insolentiæ opponeret. De nullo occulte supplicium sumeret, formidinis indicio maiestatis dedecore. Qui enim in alteram partem decernit, inaudita causa, ius licet decernat, iniuriam tamen facit. Hæc ferme vitia in Alfonso culpabantur: quæ si opportune euulsa essent, magnis calamitatibus respublica fuisset liberata. eo Regum colloquio nihil præterea rei magnæ gestum est. rursusq; Alfonso ad Regem forerum Alicantem proficisci vertente anno necesse habuit, obtestatum vt Aragonios proceres in officio contineret, ne cum rebellibus vt facere parabant, fœdus iungeret: & quoniã Granatensis Guidixenses, & Malacitanos bello vexare pergebat, vtrius opitulari equius foret consilium daret. Censuit Iacobus veteri fœdere standum, neq; vltro Granatenses illato bello irritandos videri. Aranæ legatione nihil profectum est: & Rex Granatæ procerum impulsu, violato fœdere prior in fines Christianorum irrupit, finitimos agros vrere atq; depopulari pergens. aderat ex Africa equitum manus: quos Iacobus Abeniuzephus præmiserat. His rebus nunciatis, Alfonso Ferdinando filio, qui tunc Hispali morabatur in noui belli curam intentus, per litteras mandat, vt copiis omnibus in Granatensem Regem feratur. ipse Burgos profectus est: si quo modo rebellium animi sanari possent. in ea vrbe conuentus agitatione vniversa ditione: ac nominatim rebelles euocati fide publica: & quo tutior esset accessus, loco extra urbem designato in regio xenodochio. Regis & procerum colloquiis, quæ non vno loco sunt habita, amplius exacerbari voluntates visæ sunt: prorsus vt fide abiurata qua regi obstricti erant, Granatam frequentes abierunt, eius seculi anno LXXII. Nunnus, Harus, Philippus tria coniurationis capita præterea Ferdinandus Castrius, Lupus Mendozius, Egidius Roa, Rodericus Saldania, ex minori nobilitate alii, quorum numerus iniri vix potest. In ipso discessu oppida incensa, agri vastati, omniaq; hostilis animi exempla edita sunt. Rex Toletum magnis itineribus. deinde in Oretanos Almagrum contedit, quia nondum desperabat proceres sanari posse, Regemq; Granatæ nouo fœdere conciliari, in eam potissimum curam incumbens, & si minus succederet, bellum omnibus viribus supremoq; conatu illaturus.

1272.

Noui Aragonie motus. C A P. XXI.

40 **Q**uo hæc tempore in Castella gerebatur, Philippus Galliarum Rex qui Ludouico patri successerat, nouis principatibus augebatur Alfonso patruo, qui Pictauiensis & Tolosanus Comes erat, & Ioanna eius vxore sine prole per idem tempus defunctis. neq; multo post Fuxensis Comes Rogerius Bernardus ditione spoliatus est, non alia maiori de causa, quam quod magistratibus regiis parere aliquando recusasset. Ea res Aragonia arma, quoniã in Iacobi fide Fuxensis ditionis pars erat, in Gallos concitata quidem: sed Iacobi tamen prudentia sedata sunt, præsertim cû noui, atq; intestini tumultus metus instaret. Petrus Aragonii iustus filius Ferdinando Sanctio fratri suo ex impari matre, infensus erat. quod quo tempore ex Syria rediit, à Carolo Rege Neapolitano eximie cultus, cû eo exitialia reipublice consilia comunicasset. Erat Ferdinandus Burriane: quo loco Petrus cû manu militari postquam in ædes factus impetu irrupit, fratrem locis omnibus quærere, scrutari latebras, clausa effringere, strepitu & tumultu omnia miscere. cum interim Ferdinandus & Alfonso Vrræ vxor sese occulte periculo subduxissent. Hæc initia magnorum motuum fuere, & regni proceres fratrum similitudinem suam occasionem facientes, in duas factiones distracti sunt: tanta obstinatione, vt viribus auctis Regi ipsi bellum indicerent haud villo operæ pretio, nisi quod Cardonæ Vicecomes, aliiq; proceres partibus infecti, ditione spoliati sunt. Ferdinandus Sanctius Regis filius ad Pomariam arcem obsessus à fratre, atq; in potestatem redactus in præterfluentis Cingæ vortices præcipitatus periit, fama ancipite iurene an iniuria. Duce certe sublato cæteri quiescere. hic parricidii fructus fuit. verum Ferdinandi mors tertio post anno contigit. reliquit filium in minori ætate Philippum nomine, ad quem gens Castria generis originem refert. Rogerius

Lauria in agro Valentino Rahello & Abricato prædiis donatus abs Rege est: operæ merces, quod ex vltima Italia Constantiam nurum esset secutus: magno deinceps vir ingenio, summusq; Dux præsertim mari futurus. Cum Vasconum Rege Henrico, qui fratri sine prole defuncto successerat, & cum quo Aragoniis similtates erant ob interceptum iniuria regnum, in multos annos induciæ pactæ sunt. Iacobus Rex in tanta suorum ad arma consternatione, tantisq; diffidiis providebat, ne pars altera Vasconibus iuncta, negotium facesseret, faciliore consensu ad bellum quàm ad pacem, concordiamq; & maior cogitatio peccatori infederat vires in Mauros vertendi: vnde sæua tempestas Hispaniæ imminere, nisi opportune occurreretur, prudentibus videbatur.

Alfonsus Rex ad imperium capeffendum profiscitur.

CAPVT XXII.

ARDEBAT Alfonsus cupiditate Germaniam adeundi, imperii infulas coronamq; suscipitur: eo maiori studio & festinatione, quod auctore Gregorio decimo Romano Pontifice Germaniæ proceres malorum pertæsi, quæ interregni tempore multa & grauissima atq; diurna erant perpeffi, nouam electionem adornabāt Alfonso prætermisso, Richardo pridem defuncto. Eo nuncio perculsus Rex, vt par erat, priorem tarditatem noua festinatione compensare volens, haudquaquam opportune in vnam adeundæ Germaniæ curam cœpit incumbere. Prudentibus tranquillitatis & reipublicæ cura præferenda videbatur. leuissimus quisq; & futuri improuidus, spe vana tumens, ad profectiorem hortabatur. nec deerant qui ambitione stolidi, arma, equos, alia belli subsidia comparanda prædicarent, quasi hostes subiugaturi. ab aliis, id ipsum q; paranti profectiorem tot aduersa ante contigissent, in prodigium & omen mali successus vertebatur. Alfonsus natura cunctator. rationes regni impeditæ. & si aliquam honestam speciem nactus esset, destitutus dedecoris metu expeditionem parat, quacunq; conditione Granatenfes & proceres ad fœdus atrahere satagens. In eam curam intento Rege Alhamarus Granatæ Rex, salutis anno M. CC. LXXIII. inchoante, diem obiit, homo audax, callidus, promptus, & rebus nostris infensus maxime. Nata de successione controuersia. vicit tamen ea pars, vnde Castellæ proceres perfugæ steterunt: regniq; insigne Mahomadi datum est, cognomento Miralmutio Lemnio, defuncti maiori filio. Hunc quamuis à rebus nostris vltro abhorrentem, & à plerisq; ad bellum concitatum, cum noui regni opes putarent, ad concordiam ineundam procliuem Alfonsus conciliari posse sperabat. Nonnulli præterea proceres ad meliora cōsilia animos reuocabant: ac nominatim Fernandus Castrius, & Rodericus Saldania fide publica Abulam, vbi conuentus regni agebantur, ad Regem venire. Ipso tempore quo in Germania festinatis imperii comitiis, Rodulfus Auspurgensis Comes, consentienti procerum suffragio ad imperium vocatus est, exiguo quidem cœsu, angustoq; principatu, cæterum generis nobilitatem ad veteres Francorum Reges referens, & virtutum indole clarissimus. Aderant Franconofurti Alfonsi legati. verum eorum intercessione nihil effectum est, priori beneuolentia, qua Alfonsum complexi erant, publica inuidia mutata. Is soluto Abulensi cōuentu, Requenam abierat: vt focero Rege conuento de bello Maurico consilia conferret. ibi labore itineris, an animi tædio morbo tentatus est haud leui. & quoniam cætera non procedebant, ipsaq; festinatio tarda videbatur, optimum fore visum est, extremam pacis spem tentare Regiæ opera, Sanctiq; Primatis auctoritate: qui vt in eam curam incumberent, Cordubam continuo amandati sunt. Ad Pontificem Gregorium decimum Aimarus ex Dominicano ordine, qui postmodum Abulensis Episcopus fuit, & Ferdinandus Zamora canonicus Abulensis regii scrinii Præfectus legati Vrbe veteri, vbi tunc Pontifex erat, dato senatu causas explicuerunt, ob quas Rodulfi electionem vitiosam esse crederent. Non debere Pontificem eorum dictis moueri, qui eius auribus insidiando, alienam gratiã captarent: sed medium se gerendo, vt sacrosanctæ, q̄ gerebat, personæ ratio postulabat, ab vtriusq; inire gratiam Urbani & Clementis exemplo: qui ex æquato honore ne alterutris præiudicarent, Richardum & Alfonsum Romanorum Regis appellatione exornarant. Ea legatione nihil profectum est, cum tam diuturnæ moræ tædium cepisset. Fredulus tatum Lugdunensis, vbi consequenti anno M. CC. LXXIII. præsentente Pontifice conuentus Episcoporum generales sunt habiti, disciplinæ ecclesiasticæ resarciendæ, belli sacri instaurandi, ecclesiæ Græcæ cum Latina conciliandæ cura studioq; ad Alfonsum legatus, ecclesiasticorum reddituum decimas in bellum Mauricum Pōtificis nomine est pollicitus, modo ab inani obtinendi imperii ambitione speq; animum auerteret. Externa imperia appetendo, ecclesiæ pacem pulcherrime stantem, turbare iniquum videri. Interea Henricus Vasconum Rex à multa sagina grauis fœdusq; Pompelone obiit ad vndecimum Kalend. Augusti. ex vxore Ioanna, Roberto Artesiæ Comite Ludouici Regis Sancti fratre genita, filiam Ioannam reliquit vix triennem: sed hæredem tamen sacramento procerum prius, deinde patris testamento

1273.

1274.

mento

mento designatam. vnde noua diffidiorum materia, regniq; Vasconum ad Francos translatio. Freduli legatio non ingrata exitit: seq; Alfonsus in Pontificis potestate futurum respondit, illiusq; arbitrio vniuersam controuersiam permissurum. Ergo Pontifex nihil ultra moratus, Rodulfi electionem (nam eatenus in Alfonsi gratiam distulerat) in publico conuentu ratam habuit octauo Idus Septembris. moxque ad omnes Principes litteræ datæ in eam sententiam: ipsiq; Rodulfo, vt quamprimum in Italiam ad coronam suscipiendam festinaret mandatum. Ad conuētus Lugdunenses Iacobus Aragoniæ Rex profectus est extrema ætate homo, decoris audus. inde tamen haud vlllo magno operæpretio rediit in patriam non obscure iratus Pontifici, quod ipsius capiti regni coronam imponere recusasset: nisi vestigali persoluto, quod Petrus ipsius pater, quo tempore Romæ coronam suscepit, pendere quotannis pactus erat Iacobo Regi indignum videbatur, regnum maiorum virtute partum cuiquam externo Principi esse vestigale. Interea Rex Granatæ & proceres ad officium Regiæ diligentia reuocati sunt. & proceribus quidem pacandis omnia quæ flagitabant promissa sunt. Regi autem Granatæ quotannis mandatum trecenta millia aureos in regium fiscum inferre: magnumq; in præsentia auri pondus multæ nomine repræsentare. Guidixensibus & Malacitanis, quoniam in fide Alfonsi erant, eo agente induciæ annuæ datæ sunt. Insignem ea ætate virum Hispania vidit Gonsaluum Atiensam Regi intimum: cuius potissimum diligentia & ingenii dexteritate id fœdus est pactum. Granatæ Rex & proceres Corduba, deducente Ferdinando Principe, qui rebus omnibus interfuit, Hispalim profecti ab Alfonso Rege benigne accepti sunt: ex comparatione vtriusq; temporis obsequium cum securitate, quàm contumaciam cum pernicie præferendum esse iudicantes. Mox vno tempore Castellæ arma Ferdinando ductore iussu patris, in Vascones mota sunt. & Iacobus Aragonius Rex Petrum filium maiorē, in quem eius regni iura transtulerat, ad occupandam procerum gratiam, quoniam in Aragonios proniores erant, dimisit. neq; Aragoniæ artes, neq; Castellæ vires ex sententia processerunt, cum Regina vidua in Galliam ad Regis patruelis præsidium cum filia, vim verita in tanta temporum colluione profugisset. Ferdinandus tantum armis Viana tentata, inde repulsus propter loci firmitatem & obsessorum virtutem, Mendauiam & alia minora oppida in potestatem redegit. omnia difficiliora opinione fuerunt: tametsi nullus iustus exercitus obuiam Ferdinando processit: quod maiorem afferebat moram. & eius regni rationes ita erant conturbatæ, vt in vnam defendendæ reipublicæ voluntatem proceres infecti partibus conspirare non possent. Plurimi Aragoniis fauebant, ac præsertim Armengaudus Præsul Pompelonensis, & Petrus Sanctius Montacutus, vir primarius regniq; procurator. Petro Aragonio ad vtriusq; regni fines Sosium oppidū progresso, cum regnū ex Sanctii regis adoptione, & ex aliis vetustioribus tabulis sibi deberi contenderet, & quadraginta millia argenti pondi exigeret non ita pridem à Theobaldo Rege pacta: re multum deliberata, consensu procerū, puella regni hæres desponsa est absens: regniq; possessio dotis nomine pacta: si minus id contingeret, ad centum quadraginta millia argenti pondi in belli sumptus aduersus Castellæ vires, & conatum in inferendi belli preposito perstantis. atque hæc mense Nouembri Olii constituta sunt. Quo tempore Alfonsus Rex in Gallicam profectionem toto animo incumbens regni conuentus Toleti agitabat, vt rebus compositis sese in viam daret. Ferdinando filio vniuersi regni procuratio commendata est. proceres alii alia curare iussi. plurima auctoritas Nunnio Laræ, quem regni limitibus aduersus Mauros si se commouerent, præficiendum iudicauit. id blandimentum factiosis promerendis abs Rege datum est. Sub anni finem conuentu soluto Rex, Regina, filii minores, Emanuel Regis frater iter ingressi. omnia ad decorem imperii composita: eoq; lentiori agmine Valentiam itum est. Inde Dertusam atque Tarraconem: vbi Iacobus Aragonius Barcinone profectus aduenientes excepit. Barcinone natalem Christi diem celebrarunt, inchoante iam anno millesimo ducentesimo septuagesimo quinto. Raymūdi Pennæ fortis ex Dominicano ordine per eos dies defuncti, in ea vrbe funus vtriusq; Regis præsentia cohonestatum est, insignis pietate eruditioneq; viri. Ipso anno Pelagius Correa D. Iacobi Magister extinctus est, annis grauis, omni laudum genere bello paceque clarissimus. corpus Talaueræ in D. Iacobi, vti frequens hominum in eo oppido opinio est, compositum. alii Tudicæ malunt: quam ipse ædem ad Marianorum montium radices D. Mariæ nomine sacram à fundamentis extruxerat, victoriæ monumentum: quam superioribus annis de Mauris retulit: eo loco nobilissimam. Sole etiam à cursu retento: quo dies longior, & maior esset hostium fugientium strages. sic vulgo iactatum. Sensibus ancipiti prælio atq; inter metum & fiduciam conturbatis, tempus metiri qui vacet: hora vna multarum instar est præ cupiditate, festinatione, curaq; multa præterea in periculo creduntur facile, finguntur impune. Alfonsi conatus Rex foec

non satis probabat, multisq; verbis eum deterrere est conatus: cum causa diiudicata Pontificem mutaturum nulla spes esset. neq; tantis laboribus adepturus videbatur, amplius q̄ vt acceptæ ignominia deformis testis apud exterarum nationes viseretur. monita sapiēter Alfonso obstinatio discussit. Itaq; vxore & filiis Perpiniani relictis ad Belcairum prouinciae Phocænsis oppidum Rhodano præterfluente nobile, præcipuaq; amenitate, vt cōuenerat, Pontificem Roman. primo vere adiit, dimisso quidem Lugdunensi Episcoporum conuentu, sed in Gallia tamen morantem eatenus. Ibi die d. cta corā Pontifice & Patribus, qui eum erant secuti, hac sententia orationem habuit. Si aliquo meo studio & diligentia imperium obtinuissē, egregium mihi erat tot prætermisissis Principibus in externū hominem voluntates Germaniæ conspirasse. nunc Dei hominumq; consensu datum honorem retinere, quis iure reprehendat? cum turpe potius sit, diuina dona tueri nō posse: atq; in amore non respondere iis à quibus fueris prouocatus. Quo grauiori doloris sensu cōficiar necesse est, cum paucorum fraudibus audiam, Germaniæ proceres (ō homines in fide parū constantes) circumuentos, in noui Principis electionem conspirasse nobis inauditis, nondum diiudicata causa nostra. In qua, si q̄ dubium olim fuit, sublato æmulo sublatum esse oportuit. Neq; fraudi esse debuit, hæctenus protectionem nostram esse dilatam: q̄ quidam cunctationem & segnitiam interpretantur. cum verius tranquillitatis studium fuerit, dū quorundam mentes à nobis auersas sanare satagimus: & syncerus religionis amor, dum regni rationib. consulimus, barbarorum irruptionib. obnoxii. Nunc filio in patria relicto, geminæ iam prolis patre, imperium te auspice atq; adiutore Gregori Pontifex maxime, capessamus, inane quidem & sine prouentu nomen: sed publicum Hispaniæ decus respicere, nostramq; ignominiam procurare cogimur. q̄ vtinam sine armis præstare possimus. alioquin quodcunq; periculum retinendi honoris studio subire est animus. Mihi neq; maius quidquam neq; carius, vestra Patres auctoritate in terris est. à primis annis ita mores confirmati, vt ab optimo quoq; probarer, & famam benefactis extenderem. his actionib. nullo ambitu prioribus Pontificibus placui. ob easdem artes ad imperium sum euocatus. graue sit, neq; ferenda ignominia, in hoc ætatis flexu, quæ iuuenis peperit, per fraudem eripi: nostræque gloriæ sempiternā inuri maculam. Te ò ter beate Pater, vosq; quicumq; adestis Patres, nostris conatibus fauere æquum est, in causa, qua maior iustiorve villa ne excogitari quidem potest: orbiq; testatum facere, quid priuati affectus, quid integritas & religio valeat. Si minus prouidere saltem atq; præstare cum tempus est, ne respublica nouis enatis dissidiis insanabilem plagam accipiat. Ad hæc Pontifex paucis causas exponit, cur iure Christiano licuisset nouum Augustum creare. Richardi obitu nullum nouum ius Alfonso accessisse: ipsumq; in Pontificis potestate futurū promississe. Publicè id salutare fuisse, priuatim haud ignominiosum: cum non magis Hispanos Germanis imperare æquum esset, q̄ Hispaniæ à Germanis iura dari. Germaniæ itinera auia atq; impedita esse, vrbes munitas, gentem ferocem. priora studia resedisse. aduersus Germanorum consensum, vllas vires haud posse comparari. Multum infamiæ victo fore, victori exiguos fructus. Præstare sua tueri, q̄ aliena petere. Eam esse benefactis gloriam partam, nullo vt posset eius nomen tempore, nulla ignominia obscurari. Daret Deo, daret religioni, si quid præpostere actum videbatur. His verbis adiicit complexum & osculum, comis natura, & à multo vsu edoctus talibus blanditiis commotas hominum voluntates sedare. Eo conatu cessatum. Secundum repulsam tamen, alia spes tentate sunt. Sueuiæ principatum Conradino interfecto, sibi deberi Alfonso postulabat, genus maternum ad Sueuiæ Principes referenti. iniuria à Rodulfo occupatum esse. ad ereptum imperium nouam eam iniuriam accessisse. Vasconum regnum repetitis antiquis iuribus ad se reuocabat. inique facere Gallos, qui in eius procuratione inuassent. Deniq; Henricum fratrem, auctore Pontifice petebat, à Carolo Siciliae Rege dimitti. nam is Pontificis voluntatem excusabat, ne captiuo libertatem daret. His æquissimis, vt ipsi videbatur postulatis, cum Pontifex & Cardinales surdas aures præberent, Alfonso iratus ex Gallia discessit, præcipiti iam ætate, atq; in autumnum conuersa. Regressus in Hispaniam, imperii nomine & insignibus non antea abstinuit, quam dirarum denunciatione Archiepiscopus Hispalensis Pontificis iussu, vt desisteret perfecit. Decumq; tantum ecclesiarum in sumptus belli Maurici concessit. tertias vulgo dicimus: nimirum decumarum tertia, quam in templorum fabricaciones & facta tecta consumere moris erat, datū vt regium in fiscum inferretur, lege non in omne tunc tempus lata (sic arbitrator) sed annorum numero definito. Hoc initium Castellæ Regibus sacros templorum redditus decerpenti. Hic fructus Alfonso longinquæ peregrinationis, tantorumq; laborum fuit, erepti per iniuriam imperii compensatio, innoxii quidem, inemptiq; haud felicitatis tamen.

LIBRI TERTII DECEMI FINIS.

HISTO-

HISTORIÆ DE REBUS HI- SPANIÆ, LIBER XIII.

Rex Marrociū transmittit in Hispaniam.

CAPVT I.

INTEREA Rex Marrociū Iacobus Abeniuzephus rerum potitus in Africa, cognitisq; Hispaniæ rebus, Alfonsi Regis discessu Bæticam præsidio nudatam: gentis iniurias toties nostrorum armis violatæ ire vltū cupiēs, ancipiti animo, propter periculi magnitudinem in diuersa trahebatur. cunctatorem natura, nouoq; imperio firmādo, quoniam nouitate nutabat, & ex eo multis in Africa bellis implicitū, nouus ex Hispania nuncius ad expeditionem maturandam impulit. Mahomad Granatæ Rex, pro gentis ingenio vtilitati potius quàm religioni fideiq; seruiens, quamprimum ab Alfonsi Regis complexu fœdere firmato Hispali discessit in patriam, bellum instaurare Bæticamq; occupare vniuersam cogitauit, maius fortuna & viribus facinus. Dolebat eo reliquias gentis esse redactas, vt vix haberent vbi pedem in Hispania ponerent, idque precario, & annuo vectigali imposito. Malacitanos & Guidixenses Alfonsi Regis præsidio tutos, moliri hostilia non desistere: neque dubituros nouo bello laceffere cum primum induciarum tempus exiisset. In eam cogitationem intento haud satis virium erat aduersus Alfonsi Regis, quamuis absentis potentiam opesque. Marrocius Rex ad armorū societatem inuitatus, vir ea tempestate magnus, insignisque militari gloria. Venisse tēpus vlciscendi iniurias. Non ignauia magna imperia contineri. virorum armorumque faciendum certamen. Regnorum iura in viribus & potentia esse. Sua retinere priuatam laudem: de alienis certare id demum magnorum Regum munus esse. Laceffendos in Africa nisi lacefferint: reliquiasque Mahumetanæ gentis texerint in Hispania. Quanti æstimandum, dum eam prouinciam subigerent in alio quodammodo orbe trophæa statuere, victoriæ gloriæque: vno impetu atque victoria vna Europam & Africam committere. His commotus Marrocius Rex bellum in Hispaniam statuit. ingentes delectus tota ditione habitū. nauium, militum, armorum apparatu strepere omnia. Nihil æque fatigabat quam pecuniæ conquisitio: & ne re prodita nostros ad defendendum bellum vindicandasque iniurias paratos inueniret. Vtraque de caussa Iacobum Regem Aragonium per legatos sollicitauit, vt pecuniam mutuam mitteret. regulum Maurum ab auctoritate rebellatē scilicet, Septam urbem occupasse. propter locorum opportunitatem, quoniam freto Herculeo adiacet, vtrique nationi fore id nisi occurreretur exitiale. male coercitam famam, vt in rebus magnis supprimentes augebant. Ita que neque Aragonius pecuniam misit, neque Castellæ proceres de sua comparatione aliquid propterea omiserunt: tametsi segniter cuncta administrabantur Alfonsi Rege absente, Ferdinando filio Burgis, quo lustrato regno peruenerat, sese tenente. Missi igitur in primis ex Africa qui Algeziram & Tarcessum nomine Marrociū Regis Granatensi, vt conuenerat, dedente obtinerent, belli quod parabatur sedes arcesque. deinde in Hispaniam numerosæ Afrorum copiæ transmissæ. decem & septem millia equites, peditum numerus memoriæ non est proditus. ingentem fuisse res ipsa indicat, & magnitudo conatus. Prima cura fuit gentis inter se conciliandæ veteri dissidio sublato. Marrociū Regis auctoritate Malacitani & Guidixenses cum Granatæ Rege conciliati sunt, Concilio de summa belli Malacæ habitū, diductis copiis, ne sua se multitudine impedirent, & vt maius operæ pretium esset, placuit in nostros fines incurrere. Marrocius Hispalensem agrum inuadit: Granatensis Giennenses fines impugnandos euastandosque sumit. Nannius Lara monito Ferdinando Principe vt quamprimum & quam maxima posset auxilia mitteret, quoniam res moram non recipiebat, raptim delectu habito Astigim petit. quo Marrociū transeundum erat munitiorem urbem, quam vt primo impetu capi posset. Ex vicinis urbibus nobilium ad eum concursus factus est, periculi fama, & Nunnii litteris excitantibus: profus vt eorum multitudine confusus, & ne timoris suspicionem animos barbaris adderet. vrbe egressus, cuius se munitione tueri potuisset, hosti obuiam progredi non dubitaret. Commissum prælium, in quo Maurorum acies inclinata initio, sua tandem multitudine vicit. nostri cæsi fusique sunt. Nunnius ipse Dux in acie cecidit. equites ducenti quinquaginta, pedites ad quatuor millia trucidati. urbis propinquitas ceteris per fugium fuit, incitamentum nonnullis, ne supremo conatu virtutis specimen ederent. Nunnii caput acris ante viri manuque strenui ad Regem Granatæ missum: ingra-

tum barbaro spectaculū propter memoriam prioris amicitia, & quoniā eo autore regnum se obtinuisse recordabatur. Missum itaq; Cordubam, vt cum trunco compositū sepulturae mandaretur, salutis anno 1275. mense Maio insignis ea clades accepta vniuersam prouinciam mœrore compleuit, non ignominia tantum præsents cōtemplatione, sed etiam maioris periculi metu. Tamen si Astigi vrbe victor & exultans barbarus potiri nō potuit. id doloris leuamen erat, & melioris spei initium. Sanctius Toletanus Præsul eius cladis nuncio percitus Toletō, Madrito, Caraca, Elboraq; equitatu omni contracto, magnis itineribus in Bæticam abiit. Granatenses Mauri, Giennenses agros populari, pecora abigere, hominum cædem facere, villas vicosq; incendere, nullique omnino rei parcere in quam ferrū flammave sequere posset. Hos Sanctius iuuenta feruens, & paternos spiritus referens aggredi statuit, prædaque omni spoliare, maiori audacia, quam consilio. Cum enim Lupum Harum cum non contemnēda manu aduenientem propediemq; affuturum saniores expectandū iudicarent, neq; sine eo totius certaminis subeundum discrimen: vicit tamen eorum sententia, qui victorię gloriam Lupi, si expectaretur, omnium opinione futurā esse disputabant. Dignitatis specie exitiū comparatū. Cōmissa pugna, nostros minori numero, neq; bello satis strenuos Mauri conuerso agmine facile superarunt, veterani milites, magnoque vsu rerum militarium. fœda fuga fuit, minor tamē quam pro victoria cædes. Sanctium ipsum caput (cum barbari disceptarent vtrius Regis futura ea præda esset, & res ad arma spectaret) Atarius Malacæ regulus adactō in eius humerum ense transuerberauit. Absit, inquiens, vt de vnus canis capite, tot viri principes cum discrimine salutis ferro dimicēt. Occisi caput & sinistra manus pontificio annulo insignis obtruncata: eo maiori acceptæ cladis dolore, quod barbari si patientia, esset adhibita, deleri ea parte potuerūt. Lupus enim cum sua peculiari manu in certamen ingressus, quamuis victoria exultantes Mauros, eximia virtute compressit. vincere omnino nō potuit noctis superuentu. Sanctii Præsulis corpus, manusque, & caput multo auro redempta, Toleti in sacello regio, tumulto sunt composita: vbi Alfonso Imperator, atque eius filius Sanctius, cognomento Desideratus, sepulti erant. Successit Ferdinandus Couarruius Abbas. & hoc sexto post anno amoto, Romani Pontificis iussu, cui electionem probare nunquam potuit, Gonsalvus eo nomine secundus, Conchensis prius, deinde Burgensis Episcopus, ad ecclesiæ Toletanæ curam deinceps accessit. hunc nonnulli Cardinalem fuisse affirmant. Affirmat Onuphrius. Romæ in D. Mariæ Maioris marmoreum sepulcrum extat, vt fama fert eius, hac inscriptione: HIC DEPOSITVS FVIT QVONDAM DOMINVS GONSALVVS EPISCOPVS ALBANENSIS. OBIIT ANNO DOMINI M. CC. LXXXVIII. Gemina clade fœdum annum Ferdinandi Principis obitus insigniorem reddidit. ad Villam Regiam ex morbo mense Augusto defuncti: cum ad bellū Mauricum accurrisset, & militares copias in eo municipio expectaret. defuncti corpus ad Olgas sepultum est. Eius obitus luctum ingentem in præsentī attulit, grauiam in futurum certamina: cum Sanctius frater ætate proximus regni successionem ad se deuolutam contenderet, Alfonso Regem superstitem proximo cognationis gradu attingentem. Tamen si Ferdinandus ex vxore Blanca geminam prolem reliquit Alfonso & Ferdinandum, Ioannis Laræ (Nunnii is filius fuit natu maximus) fidei sub ipsam mortem enixe commendatos. Sanctius vt erat viuidō ingenio & in quancunque se partem dedisset industrius in eo reipublicæ discrimine bello Maurico se Ducem præbuit (eiusque virtute & diligentia hostium audacia repressa est, præsidis pluribus locis dispositis vniuerso certamine detrectato: vt impetus cum quo barbari venerant, mora confenesceret. quod salutare consilium fuit. Moti & Valentini Mauri nunquam fidi, tunc sine metu ob Regis Iacobi ætatem, pleni que fiducia ob res in Bætica patratas. Initia quidem belli quieti speculabantur: vbi vicisse suos nunciatum est, ad arma communicanda excitati sunt: passimque Maurorum in agro Valentino coniurationes factæ. tamen si Petrus Aragonius Princeps patris iussu in Murcia fines inuectus, cum manu militari Almeriæ agros incendiis & direptionibus deformarat. Res Vasconum nihilo quietiores per idem tempus fuere. Philippus Gallia Rex cum Ioannam puellam filio destinasset Philippo; cui Regi Pulchro cognomen fuit, Stephanum Belmarcham natione Gallū Vasconibus præfecit; Petro Mōtacuto exauctorato. In homine externo satis auctoritatis non erat ad eos tumultus sedandos, qui factionū studio excitati erāt: præsertim cum Petrus Mōtacutus dolore cōtumeliæ, & Garfias Almorauides qui semper Regum Castellæ studiosus fuerat, se factiosis duces præbuisent. Intra ipsam urbem Pompelonem tumultus concitati, & pars cum parte confligit: tanta contentione atque crudelitate, vt prædia inuicē vrerēt, filiosq; infantes aliderēt: maiori eius partis damno, quæ Gallos sequebatur. Ipsum Petrum Mōtacutum quietis studio, an aliorum impulsu ad Gallos propensum, & de transitione cogitantem, factio

aduersa re cognita interemit. indignum, ea calamitate ob eas virtutes: quibus nemo ea tempestate instructior ciuis est habitus, nobilis idem, ac diues, forma, prudentia, viribusque corporis præstans.

Iacobi Aragonii Regis obitus.

CAPVT II.

SVBSEQUENS annus à Christi ortu millesimus ducentessimus septuagesimus sextus, 1276. Scitum Romanorū Pontificum obitu extitit insignis, Gregorii, Innocentii, Hadriani. Innocentii pontificatus breuissimus fuit, ac mensium quinque & duorum dierum. Hadriani dierum triginta septem. In Hadriani locum Ioannes successit eo nomine XXI. ciuis O-lisiponensis, magno vir ingenio, studiis litterarum doctrinæque præditus, dialecticæ præsertim ac medicinæ, vt libri editi indicio sunt, Petri Hispani titulo, quod illi nomen in priuata fortuna fuit. Extat de re medica liber eius, qui thesaurus pauperum nuncupatur. vita haud multo, quam prioribus diuturnior cōtigit. octo enim mensibus, & diebus octo cum pontificatum tenuisset, tecti conclauis ruina Viterbii oppressus est, Nicolao. III. ex Vrsinorum gente successore. Quo tempore intestini belli semina in Castella iaciebantur. Sanctius Princeps procerum & populi studia promereri non desisteat blanditiis, comitate, liberalitate: quas virtutes cum in patre Rege populus desideraret, eum infensum habere cœperat. Aucta inuidia ex profectioe Gallica intempestiue suscepta, nulloque operæpretio. ac fere cui fortuna aduersa est, cum hominum studia destituunt. vulgus nouarum rerum cupidum, simul & pavidum: proceribus quibusdam parata seditio, apud integros dissimulatio erat. Lupus Harus, in quo tantum auctoritatis erat, Cordubæ Sanctio conciliatus est. Cū Mauris quorum iam impetus resederat, duorū annorū induciæ pactæ. Rex Marrocius fœdere cōstituto Algezira, vbi se tenebat, in Africam cum copiis transmisit: Sanctius Toletum festinauit. Patris salutandi, atque cum eo consilia de republica conferrandi species erat, paulo ante ex Gallia per Valentiam, Conchamque in patriam reducis: sed maior cogitatio inerat, consensu patris & procerum, successionis firmandæ. Actum de ea re ministro sermonum Lupo Haro. quod initio Alfonso pater ægre tulit, se superstitie de regni successione intempestiue agi: nepotes prætermitti iure publico iniquum esse videbatur, priuatis certe affectibus, quibus eos complectebatur, contrarium. Emanuelis tamen fratris consilio, qui iam totus Sanctii erat, eius controuersiæ diiudicandæ caussa, regni conuentus Segobiam vrbem indicti sunt. In iis conuentibus re vltro, citroque iactata secundum Sanctii iura & postulata pronūciatum est, opinione ancipite iure ne, an iniuria. Vicit sane publicæ vtilitatis respectus, & tràquillitatis studiū. neque enim Sãctius si repulsam tulisset, quieturus videbatur: & erat ætas idonea, ingeniumq; & indoles rebus cōmunibus gubernãdis. Atq; hæc in Castella. In Aragonia autē Iacobus Rex Maurorū motibus aut consilio sedandis, aut vi cōprimendis operã dabat: Valentinoq; tractu vrbes & oppida pererrabat, in vnam ream eurã intentus. multis locis varia fortuna dimicatum: atq; ad Luxenū, quo tempore Rex Serabi erat, insignis clades accepta est, fœdaque nostrorū cædes facta: prorsus vt eum diē Martis scilicet, male ominatū, infaustumq; vulgus vocare cœperit. cecidit in conflictu Garfias Ruizius Asagra, Petro natus Albarracini regulo nobili ea tempestate Principe. captus tēpli Promagister, hostium contemptus semper in bello exitialis, malo fuit. Rex ex ea calamitate mœrore concepto, fractoque multis laboribus corpore, nouoque morbo tentatus, belli cura Petro filio relicta, Algeziram abiit, Valentini agri oppidum. vbi ingrauescente morbo ac salute desperata, filio salutaribus præceptis coram castigato, regnum de manu tradidit. Ipse Cisterciensem vestem induit certus ad Populetum cœnobium, quo se loco humari volebat, reliquam vitam exigere. Obiit tamen Valentia Lulii die vigesimo septimo fama ob magnitudinem rerum gestarum immortalis, vir vere magnus, præcipua religione: cuius studio ad duo millia templa extructa fuisse memorantur. dedicata arbitror ex ritu Christiano Maurica superstitione expiata. Militiæ laude cum quouis veterum Ducum comparandus trigiesies cum Mauris signa contulit, secundo semper præliorum euentu. vnde Præliatoris nomen tulit. tres & sexaginta annos regnum tenuit, vna tantum libidinis licentia ad posteritatem deformatus. Ex vxore Violante Petrum & Iacobum suscepit, Isabellam Gallia Reginam, Violantem Castellæ, præterea Constanciam Emanuelis vxorem. Maria, & Eleonora in minori ætate decesserunt. ex Theresia Egidia Vidaura, Iacobum Exericæ, & Petrum Aierbis regulos genuit. hos iustos filios esse pronunciauit: atque regni hæredes substituit, Violantis filiis sine hærede, si contingeret, defunctis. Fœmina alia ex Antilonia familia, Ferdinandum Sanctium, quem à fratre occisum fuisse monstratum est, peperit. Berengaria Petrum Ferdinandum, cui Ixar oppidum donatum est. Ex his nobilissimæ familiæ in Aragonia propagatæ. Violantis, Con-

stantiæ, & Isabellæ filiarum prolem masculam quatuor filiis, ad regni successionem substituit, ea lege, ne fœminis ad regni vnquam hæreditatem esset aditus. Maurorum gentem nunquam satis fidam, regni finibus, vti pelleret, filio mandauit. quod vtinam præceptum, tum ea ætate, tum consequenti tempore à nostris Principibus tempestiue esset executioni mandatum. gentis efferæ obstinatio nulla arte vincitur, perfidia nullis meritis mitigatur: neque argumentis cedit, neque auctoritati. Petrus à morte patris Regis nomine tantisper abstinuit, ac regni se tantum hæredem in publicis tabulis scribebat, dum infulas & coronam acciperet: quod Valentiniis motibus compositis Cæsaraugustæ Nouembris die sextodecimo factum est. Is honor vrbi nobilissimæ, atque elegantissimæ est habitus. Reginæ vxoris capiti corona etiam est imposita: proceresque sacramento adacti in Alfonso noui Regis fratri, vti pater testamento sanxerat, & vti superius est indicatum destinasse, Baleares dati Regis nomine sunt, adiunctis Ruscinonensibus & Mompellerii principatu. ex quo Iacobus, Sanctius, Ferdinandus & Philippus filii sunt nati. Ex hac ditionis Aragoniæ partitione suspiciones inter fratres natæ sunt: quæ in apertum bellum proruperunt. Dolebat Iacobus Valentinus esse detractos, quos à patre ante dono acceperat. fratris beneficiarium esse factum intolerandum videbatur. ira & ambitione in præceptis ferebatur.

Vasconum motus compositi.

CAPVT III.

VASCONES nihilo quietiores erant, intestinis motibus ob studia partium identidem inter se tumultuantes. Philippus Galliarum rex noui regni patrocinio suscepto, ad eos motus accurrere statuit, numerosis copiis septus, in quo anni tempore, & Pyrenæi iugis qua transit secundum erat, copiosa niue rigentibus. accedebat annonæ difficultas ob locorum sterilitatem. quibus difficultatibus permotus, ipse quidem retro iter conuertit: cum copiarum parte maxima & validissima, Carolus Atrebatensis, in quo auctoritas inerat, quod Iohannæ Reginæ esset auunculus, in Vasconiam amandatus breui operæ pretium fecit. Aduersa factio ad Reniegam oppidum occursum Francorum male mulctata, intra eam Pompelonis regionem, cui Nauarræ nomen est, sese ad præsidium receperunt. Inde prementibus Gallicis Garfias Almorauides factionis dux, eiusque necessarii silentio noctis egressi per neglectas custodias, peruia, inuiaque, qua quemque aut consilium aut terror tulit, ex vniuersa ditione perfugerunt. Nonnulli Sardiniam ex fuga petierunt: vbi domicilio constituto, posteriorum ad nostram ætatem manent. Vrbs regia vi capta, incensaque ab hostibus est, qui cladi superfuerunt aliorum exemplo castigati conuiuere. multi perduellionis lege postulati, cum die dicta non comparerent, de maiestate damnati ex patria discesserunt. Atrebas compositis Vasconum motibus, & reipublicæ pace fundata Alfonso Regis accitum in Castellam venit. benigne habitus, atque magnifice cultus est, nimirum propinquus sanguine, atque ex eo magna inter vtrumque sermonum familiaritate: prorsus vt Rex Alfonso haud deesse sibi in Francorum regia quorundam studia diceret, qui arcana Regis & procerum renuociarent. Ea siue vero dicta, seu simulate ad tentandum Atrebatum animum, alte in eius pectus descendunt: Brocciusque, qui Regi Gallo à cubiculo erat, suspectus haberi cœpit. Auxere suspicionem litteræ ab eo, ad Castellæ Regem insolentibus litterarum notis interceptæ, tabellario in itinere defuncto. Itaque de illo, dicta causa, supplicium est sumptum. verum hæc aliquanto post. Violantes Castellæ Regina cum nepotum ætatem, in quos potissimum erat propensa, ludibrio esse videret Sanctio prælato, neque satis ab eius iniuria tutam, vsque adeo omnia iura peruertit exitiabilis imperandi cupido, fugam meditata, Regem Aragonium fratrem suum per speciem colloquii Hortam cœnobiū vt veniret, præfecit. Reginam nepotes honoris specie comitabantur. cum illis in Aragoniam abiit Alfonso nequicquam, cum res esset indicata, prohibere conato dolenteque: adeo vt nulla sui propria, regnique clade moueri magis potuisset. Regis iracundia in eos vertit, quos discessus auctores Reginæ fuisse credidit. Fridericus eius frater, Simon Ruizius Camerorum regulus multarum vir imaginum præcæque nobilitatis Burgis, quo se Rex & Sanctius Segobia contulerant, comprehensum sunt. (nimirum concussa regia dissidio pro pueris studia multorum erant) Ruizius Treuigni igne combustus Sanctii iussu. Fridericus Burgis gulam fregit, magna inuidia noui principatus, cuius id primum specimen erat: ac illud maxime, quod indicta causa damnati essent, vt quisque interemptos aut sanguine aut amicitia contingebant, plerique vituperabant. Cæterum inuidia in occulto erat. palam dissimulatio. missæ inter Reges legationes. Castellæ Rex vxorem ad se mitti petebat, Sanctii electionem probari. Excusabat Aragonius, nondum iudicata

judicata causa: omnibusque nedum forori in suo regno perfugium esse paratum disputabat, moturus in Castellam arma (sic quidam existimabant) ni Valentini Maurorum motus detinuisset: qui Marroci Regis aduentus fiducia ab imperio rebellantes Montesium occuparunt. Ii motus faciliorem opinione exitum habuerunt, cum Mauri spe Africani auxilii destituti, Montesium aliasque plures arces Regi dedidissent, mense Augusto, salutis anno millesimo ducentesimo septuagesimo septimo. Quo tempore Alphonsus Rex Burgis Hispalim venerat, vnde numerosa classis, validaque copia ad Algeziram obsidendam mariterraque missæ sunt. nostrorum animos eius belli cura in primis sollicitabat: ne Afri propter locorum vicinitatem, sedem adepti in Hispania nostris littoribus nimium assuescerent. Cæterum conuersis ad ciuilia dissidia animis externa haud in magna cura erant. proximo ineunte vere Petrus Regis Alfonsi filius cum validis copiis ad eius vrbs oppugnationem missus, nullo operæ pretio facto, cum ignominia, damnoque discessit. classis etiam nostra nautis & milite vacua, aduentu Marroci Regis dissipata, oppressaque est. milites alio, atque alio dilapsi. Ea tempestate nouam à Rege Marrocio Algeziram ædificatam esse, qui affirmant auctores suppetunt, modico certè à priori interuallo. Iacobi Regis corpus Valentia, vbi ad aram templi maximi compositum erat, Populetum translatum est adulto vere. inferiæ defuncto, concursu procerum iussu noui Regis Tarraconem facto splendide data.

1277

20

Varia Regum colloquia

CAPVT IIII.

VIOLENTIS Regina discessu, Castellæ, atque Galliæ Reges pro pueris solliciti esse cœperunt, pari cura studio non eodem. Alfonsus quidem Rex in Galliam, vbi innocenti & teneræ ætati paratum præsidium erat, ne aufugerent prouidebat, Sanctio præsertim filio impulsore: qui munificentia animi, ingenii solertia, morumque comitate, procerum & populi voluntates promereri pergebat: seque ad omnes casus virtute, diligentia, calliditate comparare. Gallo autem Regi cura erat ne in patrum potestatem redacti salutis, libertatis certe periculum adirent non ignaro, naturam mortalium ambitiosam, & præ imperii cupiditate in crudelitatem pronam esse. missæ vtrunque ea de causa ad Aragonium Regem non semel honestissimæ legationes. Quod illi gloriosum erat, totius controuersiæ, quasi arbitrum à potentissimis Regibus, ad faciendum scædus inuitari. vtrunque suspensum teneri pueris retentis, Aragonii rationibus commodissimum. re igitur agitata vt Violantes Regina ad virum rediret, pueri in Aragonia manerent visum est, sublata discedendi quo vellent libertate. Serabi in arce custodia mandati. Graue id decretum Blancæ matri fuit: vbi præsidium esse debuit, ibi dolostendi, nouaque fraude adimi libertatem. Ipsa in Aragoniam profecta cum nihil impetraret, Regis auribus ad eius preces obturatis, quid fama loqueretur nulla cura præutilitate priuata, in Galliam irata abiit ad Regem fratrem, in Castellam & Aragoniam Gallica arma motura, nisi esset obtemperatum. Vasconum Regni possessio, quoniam vtrosque fines contingit, bellum parantibus Gallis commoda erat. Aragonius Rex, & Sanctius Princeps periculum veriti, & vt se mutuis auxiliis iuarent, de rerum summa collocuturi loco designato, Requenam inter & Bugnolium conuenere ad quartumdecimum Septembris diem salutis anno millesimo ducentesimo septuagesimo nono. Mutuo colloquio deteris similitates, amicitiaque & scædus firmata. Inde digressi Petrus quidem Aragonius in Catalauniam abiit, procerum motibus tumultuantem. tametsi paulo ante Armengaudu Aluari filio Vrgeliæ principatus tanquam beneficiario datus, erat, in Fuxensis auunculi gratiam, cuius iis motibus concitandis præcipuæ partes erant, maiusque quam cæteris studium. captus is ad Balaguerim urbem abs Rege, diu Ilerdæ in custodia fuit. Sanctius autem ad patrem abiit Pace Augusta se tenentem, quo Hispali profectus venerat: vt Dionysium nepotem Lusitanum Regem officii causa complecteretur, & Alfonso fratri conciliaret: quem paterna hæreditate pellere correptis armis conabatur, alias ex aliis similitatis causas neçtens: haud leui inuidia populorum, cum ab initio regnum inchoaret, sub initia huius anni defuncto patre Alfonso Rege Olisipone atque ad Dominici, quod ipse cœnobium in ea vrbe construxerat, sepulto. Sanctius salutato patre ad delectus militares habendos tota ditio continuo dimissus est, bellumque comparandum aduersus Regem Granatæ, arce Granatensi præcipuæ nobilitatis & amplitudinis ædificanda per idem tempus distentum, cui Alhambræ nomen est, pulcherrimæ atque amplissimæ. & erat Maurus earum elegantiarum non minus quam rei militaris peritus. Belli inferendi causæ inter finitimos Reges de-

1279

esse non possunt. Eum Algeziræ bello, Marroci Regis conatus iuuisse arbitror: atque ex ea re offensis nostrorum animis in toto paulo ante cum Africanis foedere Granatenfes comprehensi non sunt. Dionysius Lusitaniæ Rex, an auo diffusus. vt sunt incertæ & incōstantes mortalium voluntates, an quia fratri æquiores fore putabat: & fere in omni certamine qui potentior est, quamuis optimo iure nitatur, iniuriam tamē videtur facere, Helbes quāuis progressus duodecimo à Pace Augusta lapide retro conuertit iter repente mutata voluntate. Ea leuitate quantopere Alfonso Regis animus fuerit offensus dicere non attinet. Verum cum colloquii spes sublata esset, Hispalim iratus discessit. Quo tempore Cunradus Lanfa pro Rege Aragonio maris Præfectus magna que apud omnes auctoritate, quoniam Constantiæ Regiæ propinquus erat, classe comparata instructaq; decem longarum nauium, Africæ littora ad Tunetum præsertim, & Tremesenium tentauit: quod ex vrbes vectigal ante impositum aliquot annis pendere recusassent. auctor quidam Mirabusarem à fratre pulsum eius ope regno Tunetano redditum fuisse affirmat. Conuenit multam inde prædam abactam: decemque Marroci Regis triremes ad fretum Gaditanum obuiam factas, nauali prælio captas, submersasque. Ab Aragonio Rege Iacobus eius filius ex concubina ortus Segorbii principatu mente Nouembri, Valentis vbi se Rex multum tenebat, donatus est. In Castella studia prouincialium in Sanctium indies magis accendebantur, maiusque quam quod gerebat, agitare animo facinus plerisque videbatur, & fratris filiis deiectis spe regni, parentis ætatem in senium præcipitem ludibrio habiturus, per focordiam nihil minus cogitantis, notaque pariter & occulta filii consilia ignorantis. Is proximi anni

1280. millesimi ducentissimi octogesimali ætate inchoante, exercitu comparato in Giennenses abiit: nouisque quas pater Hispali misit copiis auctus in Granatæ fines ingressus per uastatis passim agris, in ipsius vrbis conspectum se dare non dubitauit. villæ incensæ. hominum & pecorum prædæ abactæ. Cordubam deinde reditum. inde patrem Hispalim comitatus est, ex rebus prospere gestis aucta tum gratia, tum auctoritate: quæ illi quam belli Maurici propior cura erat, propter factionum studia. Philippus Gallis Rex de pueris sollicitus, eos in libertatem asserere, & rescisso priori decreto auo Regi substitui postulabat. missi ea de re ad vtrunque Regem legati, vt non hostiliter statim, quia non desperabat voluntate ipsos equissimis postulatis benignas aures præbituros, ita si frustrarentur spem nihil eorum, quæ ab hoste expectari possent Gallos prætermitturos. Regi stare sententiam, innocentem ætatem omnibus opibus tegere. verum cum neque precibus nostrorum animi mouerentur, placuit tandem à tribus Regibus fide accepta, dataque in colloquium descendi, atque de omnibus controuersis coram agere. Eo consilio Rex Gallus Saluaterram accessit, Baiouam Castellæ Rex in Tarbellis sitam in finibus Aquitanis. Vt coram de conditionibus disceptarent, Sanctii astu impeditum est, ne à patre in nepotes haud obscure propeso aliquid contra suam dignitatem impetraretur. sermonum tantum minister Carolus Tarenti Princeps Siculi Regis filius vltro citroque vti commearet impetratum. neque quidquam tamē perfectum est, cum omnia consilia Principum Sanctii artibus eluderentur. tametsi æquissima petere Galli videbantur: Alfonso puero Giennium urbem Regis nomine dari, vt Regum Castellæ beneficiario. Soluta eo conuentu Gallus & Aragonius reges Tolosam inter se collocaturi conuenerunt. nihilo maiori, quam priori colloquio, operæpretio: prorsus vt Regem Gallum ludibrio habere viderentur. Mompellerii tantum principatum, quoniam de eo controuersia erat, Rex Gallus iureiurando est pollicitus se Iacobo Baleari Regi relicturum. gratissimum Sanctio Principi accidit Regis Galli opera, tantaque contentione nihil à Regibus, quod ad puerorum quidem commodum pertineret, esse impetratum. patris tantum inconstantiam verebatur, ne ætatis commiseratione ad nepotes respiceret: nam mutata voluntatis non leuia extabant indicia: multiq; qui Principū offensas acriter speculantur, Alfonso Regem variis criminationibus in filium concitabant. eum reipublicæ procuracionem vniuersam occupasse. omnia pro arbitrato inuertere. Regis auctoritatem contemptui habere. Erat Alfonso ingenium varium, flexibile, multiplex, pudenta actionum inconstantia, cum ætate effecta maior. Sanctius prouisa tempestate externis auxiliis se munire statuit, atque Aragonium Regem sibi omni conatu conciliare. Missi ad eum legati, primum Gōfaluus Gironius D. Iacobi Magister, deinde Montisferrati Marchio. legationis summa erat, vt de rebus magnis collocaturi conuenirent. Agredam inter & Turiasonem, ad oppidum cui Campillio nomen est, reges conuenere Alfonso, Petrus, & Sanctius, sexto Kalend. Aprilis, anno millesimo ducentesimo octogesimo primo. inter vtranque gentem fœdus factum, eosdem amicos inimicosque futuros. ei, qui prior amicitiam violasset, argenti sedecim millia pondo, mulctæ nomine indicta. Nonnulla oppida Aragonio data Palasuelus, Tharasia, Xera, Aiora. Emanueli Alfonso Regis fratri, cuius ea oppida

pida erant, Escalona municipium eorum permutatione, donatum est. Hæc palam. Ex ar-
 cano autem regnum Vasconum communibus armis inuadere, atque occupare sancitum:
 finesque designati, quam quisque partem rebus patris obtineret. Præterea Sanctio da-
 tum est, ut pueri Serabi in arce diligenter custodirentur. Quæ ut rata essent, & ut amplius
 Aragonium Regem sibi obstringeret, Sanctius soluto conuentu cum Agredam comitatus
 est: Vasconumq; regnum defuncto patre Aragonii iuris integrum fore est pollicitus: præ-
 terea de suo Requenam in Contestanis & Requenæ contributa oppida. usque adeo inter
 metum & spem animus fluctuabat, ut securitatem magno redimere pudori non esset. Io-
 annes Lara, quem illis temporib. grauem & potentem virum inuenio, Albarracinum ob-
 tinebat, Therasiæ iunctus connubio Aluari Afagræ, quondam Albarracini reguli filix, Pe-
 tri neptis ex eo. inde propter loci firmitatem Aragoniæ, & Castellæ finibus imminebat, v-
 trinque prædas agere solitus, perfugioque esse omnibus, quicumque ab utroque Rege ef-
 sent alienati. ac nominatim Lupus Harus ea potentia regulus, ad eius vrbis præsidium con-
 fugerat Castellæ Regi cum primis infensus. Eius vrbis occupandæ Laræque euertendi
 consilia inter sese Sanctius & Aragonius Turiasone communicarunt. Alfonso Rex Bur-
 gos profectus filiorum, Petri & Ioannis celebravit nuptias. Petro Narbonensis reguli, Ioanni
 Marchionis Montisferrati filix iunctæ sunt. nihil maioris rei tot Regum colloquiis, tantis-
 que molitionibus est factum: Hispaniæque quamuis in præsentia pacatæ sæuissima aliqua
 tempestas imminere videbatur, ob alienatas commotasq; omnium ordinum voluntates.

20 *Sanctius in patrem rebellat.*

CAPVT V.

SANCIVM inter, & Alfonso patrem grauissimæ suspiciones sensim exortæ à paruis
 Sinitis, ut sit, in apertam simultatem bellumque prorupere. Alfonso ægre erat, suam æta-
 tem contemptui multis esse: plerosque considerabat studio teneri nouarum rerum. Itaque
 faciendæ auctoritatis, decorisque cura, collecta militari manu in agros Granatenses po-
 pulabundus irrupit, ætate quamuis affecta grauis, fracto laboribus corpore. Nihil æque ve-
 xabat, atque ærarii inopia. pecuniæ redigendæ ratio aliqua quærenda erat. optima, & facil-
 lima visa est, nouum monetæ genus, tum æreæ tum argentæ cudere immutato pondere,
 metallôve permixto, retento valore: quod nisi pessimis reipublicæ temporibus vsurpan-
 dum non est. Odium certe publice conceptum amplius accendit. præsertim cum non ius
 aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectare diceretur, multosque
 affictis criminibus caussisque spoliasset. quæ res nulla reipublicæ necessitate excusari pote-
 rat. nihilque magis Principi studia subditorum cõciliat, quam integer iustitiæ cultus. Fre-
 dulus Ouetensis Præsul, domo Gallus, ad Philippum Regem legatus. species erat impe-
 trandæ veniæ peccatorum à Pontifice Romano aduersus Mauros: re de liberandis nepo-
 tibus consilia communicare volebat, an ætatis innocentiam miseratus, flexusque ad hu-
 manitatem: an quod magis arbitror Sanctii odio, cuius antea metu eos regni hæreditate
 spoliaret. Alfonso conatus haudquaquam Sanctium latuerunt, ut nihil occulti esse in inte-
 stina discordia potest. Externis ergo auxiliis se munire certus, Cordubam abiit, cum Gra-
 natæ Rege fœdus facturum tertiam vectigalium parte contentus: quam conditionem Alfon-
 sus oblatam paulo ante repudiarat. Ioannis fratris opera, qui & ipse Sanctii partibus addi-
 ctus erat, Castellæ atque Legionis proceres aduersus Regem concitati sunt, iam pridem
 alienati animis, ob Alfonso Regis seueritatem, ac recenti memoria Camerorum reguli, &
 Friderici fratris cædem. Hæc initio anni eius seculi octogesimi secundi gerebantur. 1282
 quo anno Dionysium inter Lusitaniæ Regem, & Isabellam Aragonii Regis filiam ma-
 iorem natu, ad Troncosum oppidum nuptiæ celebratæ sunt, mense Augusto. Hæc est
 illa Isabella quæ virtutum merito, & ob insignem pietatem, in cælitum numero locum
 habet: eiusque memoria anniuersariis sacris in Lusitania celebratur. Dionysius Sanctii
 dexteritate in partes attractus fœdere factus est, ob iram credo aliquam in auum conceptam
 aut maioris præmii spem. Alfonso Rex cum ætatis inclinatione, parum animo prouidebat,
 pro ingenio hominum hoc quoque nomine prauo, quod in suis quisque periculis, quam in
 alieno negotio imprudentior est. obstat metus, cupiditas, amor. Comitria regni Tole-
 tum indicit, si quo modo sine armis filii, & procerum mentes sanari possent. verum dum
 media, pacatæque consilia sequitur, neque cauit, neque ausus est satis. Nam Sanctius con-
 tra procerum fauore fretus, aduersus patris conatus Vallisoleti regni conuentus agitat,
 frequentiores multo, quam apud patrem. Mariam Alfonso Molinæ reguli parui fi-
 liam connubio sibi iunxit, posteritatis cura: vnde Ferdinandus natu maior alique filii sunt
 nati. procerum arbitrio omnia acta: omniaque à Sanctio concessa quæcunque priuatim
 aut publice postulare ausi sunt. maioribus in futurum promissis onerati. Ea via concii-

liandis omnium ordinum voluntatibus optima fore visa est. Noui delecti magistratus, nouæ leges sancitæ. quantum quisque viribus & auctoritate valebat, tantum sibi è republica arrogabat. Inuasit defectionis tabes etiam popularium motas iam mentes: isque habitus animorum fuit, vt facinus ingens auderent alii, plures vellent, omnes ferme paterentur. neque deerant qui Sanctium Regem patrem patriæ salutarerent, & omnia principatus nomina inter faustas acclamationes deferrent. quod ille constanter renuit, passurum se negans patri superstiti regium nomen, honoremque detrahi: seu ingenii modestia, inani appellatione cum omnia pro Rege ageret repudiata, siue vt cunctando studia magis inflammaret. Emanuel sane patruus suo & aliorum procerum nomine, Alfonso publica sententia in cõuentu pronũciata, regno priuauit: ea calamitate dignũ, quod diuinę prouidentię opera, & humani corporis fabricam insigni linguę procacitate, ingenii que confidentia accusare ausus fuerat: vt vulgo hominũ opinio est, ab antiquo ducta per manus. vocis stoliditatem numen iustissime vindicauit. Id fore astra memorant portendisse eius artis non ignaro: si ars est, & non potius inane mortalium ludibrium, quod à prudentibus semper accusabitur, & semper tamen patronos habebit. Ex eo ferunt suspicacem esse redditum. atq; ex metu crudelem magnam eius odii partem concitasse, quæ illi calamitati fuit. Sanctii Principis nuptię Toleti peractæ, apparatu nõ magno quippe in ipso belli ciuilibus procinctu. Alfonso in timore inter studia suorum destitutus à Marrocio Rege opem mutuamque pecuniam petere est compulsus, regia corona barbaro oppignerata. Alfonso Gusmanius Sancti Luciferi regulus Alfonso Regi iratus sese Marrociũ contulerat. de 20 causa nõ constat, sed in magna tamen apud regem barbarum erat auctoritate Maurici exercitus Dux. Extãt ad eũ Alfonso Regis litterę in calamitate supplicis, extremũ malorũ: quib. hortatur, vt veteris amicitię suęq; nobilitatis memor, immemor iniurię opẽ reb. asperis ferat: pecuniamq; atq; copias militares in auxiliũ mittẽdi pro ea gratia, & auctoritate, qua valebat maxime, auctor existat. eius beneficii memoriam perpetuam fore pollicetur: iuberque summa omnia ab eius beneuolẽtia expectare. Rex barbarus spe plenus ex intestinis nostrorũ motibus, sui cõmodi occasionẽ oblatã, plus etiã quam quod petebatur deferens Alfonso Regis voluntate Algezirã traiecit: atq; in Zahara regni Granatẽsis oppido Alfonso regẽ ad se veniẽtem excepit, magna vtrinq; beneuolẽtię significatione. altior sedes Alfonso est data. is honos hospiti habitus, & quoniã Alfonso ex Regũ progenie ortus, & in regni spem à prima ætate educatus, dignitate maior erat ipsius etiã Regis barbari cõfessione. mu- 30 tuo colloquio de belli summa deliberatũ, quoniam pacis consilia non processerant. Hispania in Alfonso fide erat. Corduba partibus infecta Sanctium secuta est. Eam urbẽ Mauri, Baticę agris primum euastatis obsidendam sumpserũt. Affuit Alfonso Hispani suorũ manu contracta. vrbs virtute ciuium, Sanctii que diligentia, qui hostium aduẽtum celeritate occupauerat, fortiter defensa est. Maurus vigesimo obsidionis die, quoniã properanti festinatio quoque tarda erat, dimissa vrbe, Alfonsoq; annuẽte, saltum Castulonensem superauit, atq; ad Mõtielem agros populatus, multa q; præda abacta (is ciuilibus dissidii fructus fuit) Astigim rediit. Inde Alfonso cum indicatũ esset, eius capiendi barbarũ cõsilia agitare, Hispaniam vnde venerat clã se subduxit. veræ eæ delationes fuerint, an falsæ in ambiguo fuit, ma- 40 gno sane dolore Regis Mauri accidit fidẽ suam apud Alfonso fugillatã: prorsus vt relicta Hispania redierit in Africã, redditis mille equitibus, qui Fernãdo Pontio Duce Alfonso iussu, Maurica stipẽdia faciebant. in signum animi non penitus alienati fuit. Ii ad Cordubã decem millia equites obuios factos, inito certamine vicisse memoratur: tanta erat pugnãdi scientia, virtusque animorũ, multis bellis comprobata. Ab Alfonso Rege in Hispani publico cõuentu Sanctius furiali carmine deuotus, & iure paterno diris execrationibus caput deuinctus, regniq; successione spoliatus est, octauo mensis Nouembris die. Sanctius neque ea religione tactus, fœdere cum Granatẽsi Rege instaurato, ad omnem occasionem intentus circum Cordubam & ipse morabatur, & copias in hiberna distribuit.

Ioannis Prochitæ in Gallos coniuratio.

C A P V T VI.

FVIT hic annus non magis Alfonso Regis casu, & Castellæ motibus, quam Ioannis Prochitæ coniuratione nobilis. Is insulæ sibi cognominis ad Siciliam Princeps fuit, magno ingenio vir, magna que quondã apud Manfredum Regẽ gratia. quod ne fraudi esset, apud Gallos rerum dominos omnes occasiones euertendi viros magnos captantes, profugus in Aragoniam abiit. Aragonii Reges Iacobus & Petrus idoneum virũ nacti, per quem regnũ iniuria ereptum Siciliæ atque Neapolis recuperarẽt, oppido gaudentes benigne acceptum amplis possessionibus, vnde sustentaret vitã, donarunt: ac nominatim à Petro Rege in Va-
lentino

lasciuia & securitas magis quam formido ostentaretur, atque ex templis populus campanæ
 sonitu ad vespertinos hymnos conuocaretur, tota insula cædes Francorum nihil minus
 cogitantium, vno temporis momento est facta. Inde Siculus vesper in prouerbium abiit.
 classis etiam occupata, quæ in Sicilia portibus parata instructaque erat aduersus Græcum
 Imperatorem à Pontifice Maximo hostem iudicatum. sic fama vulgatum est: sic multi au-
 ctiores memoriæ prodiderunt. Alii affirmant Panormi primum cædem Francorum esse fa-
 ctam, cum ad Sancti Spiritus, quod templum ad Montē Regium est à Panormo tribus mil-
 libus passuum stato die conueniretur: foeminaeque cuiusdam pudicitiam contrectasset per
 causam perscrutandi an telum ferret Drochetus Gallus. ex ea re populū ad arma conster-
 natum. in agro, in vrbe, in arce, promiscuam Francorum cædem factam, nullo discrimine
 sexus aut ætatis. Tanta vindictæ cupiditate, vt foeminae etiam, quibus ex Gallis vterus in-
 tumuerat, neci darentur. vrbs ipsa hostiliter direpta: vt nunquam commota multitudo in
 vno gradu resistit. Omneque magnum facinus aliquid ex iniquo habeat, propemodum
 necesse est. Oppida alia & vrbes Panormitanorum exemplo, multis in locis tumultuatae
 sunt. Messana in fide tantisper perstitit Herberti Aurelianensis totius insulæ pro Francis
 Præfecti diligentia & auctoritate. Metus haud diuturni officii magister extitit. Itaque Mes-
 sanenses breui aliarum vrbiū auctoritatem secuti, correptis armis rebellarunt, Gallico tū
 præsidio, tum Præfecto vrbe pulso. Guillelmus Porcelletus Calataphimæ Prætor, quam-
 uis natione Francus, in medio seditionis ardore abire incolumis permixtus est, vna probi-
 tatis & modestiæ opinione tectus. Hic fuit exitus Prochiræ coniurationis, famosæ magis
 quam claræ Siculi sane residente animorum impetu tametsi intelligebant quanto in pe-
 riculo essent, quosdam etiam cædis defectionisque poenitere cœpisse, obstinantes tamen
 animis mori priusquam se Francis dederent, Aragonium Regem ad opem ferendam solici-
 tare constituunt: quo se ille tempore ad Dertusam tenebat instructa classe, certusque in A-
 fricam festinare. Inde euastatis iis littoribus longelateque, cum mutato repente cursu in
 Corsicam appulisset, cæcos in Sicilia pulsosque Francos cognouit: Carolumque ex Hetru-
 ria ad eos motus accurrisse, & contractis vndique copiis mari terraque Messanā obsidere.
 Nulla à multis annis acrior oppugnatio fuit. Ardebant Franci cupiditate iniuriæ vlciscen-
 dæ: sanguineque Siculorum interemptis ciuibus parentare cupiebant. obsessi id intelligē-
 tes supremo virtutis conatu propugnabant. omnis ordo, omnis ætas adesse omnibus parti-
 bus, nullaque onera aut pericula detrectare. Inter hæc Rex Aragonius Panormum appu-
 lit, sumptoque regio insigni Rex ab omnibus salutatur, aucta classis cum qua venerat, iis
 nauibus quas Siculi aduersus Græcos paratas ipsis seditionis initiis occuparant. Carolus
 victoria desperata, nam cū spe maturi auxilii obsessis animus creuerat, mœstus atque inglo-
 rius in Italiā rediit Messanæ osidione soluta. Hoc Aragoniis multæ offensionis initium fuit
 magnæque gloriæ. missæ inter Reges litteræ iracundia contumeliasque plenæ. Iis litteris
 amplius exacerbatae voluntates. bellum vtrinque indictum. Aragonius ex Hispania nouas
 copias expectabat. Carolus ex Prouincia Phœænsi. Aragonio omnia in Sicilia prona erant
 Franci aspecta. Horū castra ad fretū Messanense in Sicilia conspectu erant: Aragoniæ copiae
 vrbiū atque oppidis in fide cōfirmendis in varias manus dissipatae. Petrus metu amit-
 tendi. quæ parta erant, in tanta hostiū potentia suorūque auxiliorum lōginitate, ad artes
 conuerso animo Carolum viribus & scientia pugnandi confidentem misso feciali ad cer-
 tamen prouocat. si vir esset congregaretur, innoxioque multorū sanguini parceretur: suo
 ipsorum periculo belli quod instabat materia sublata. sic Franci scriptores rem tradunt.
 Aragonii contra affirmant, Petrū à Carolo priorem fuisse prouocatum, internūcio Simone
 Leontino ex Prædicatorio ordine. Constat accepta vtrinque cōditione placuisse, vt cen-
 tenis vtrinque equitibus dimicaretur. De loco pugnae dubitatum, Burdigala delecta est,
 quoniam in Eduardi Angli Regis potestate erat, Aquitaniæ caput. Dies dicta certamini,
 & conditiones vtrinque sacramento firmatae. Interea Pontifex Romanus rebus cognitis
 quæ in Sicilia gestæ erant, Aragonium regem, vt desisteret monet, neque intempestiua am-
 bitione pacem turbaret. Ad extremum parere recusantem, nono Nouembris die, ex prio-
 rum numero eximit sententia ad Mōtem Fiasconē pronunciata. Regi Anglo verbis gra-
 uissimis mandat, ne pugnaturis Regibus in sua ditione locū præbeat. nihil ea diligentia pro-
 fectū Regina Cōstantia viri iussu in Siciliam abiit, ne absente Rege Siculorum fides nuta-
 ret. Aprilis vigesimo secūdo die, anno millesimo ducētesimo octogesimo tertio, Messanā
 appulsa est cū Iacobo filio, cui pater Siciliae regnū destinabat. Reges ad certamē properant
 Carolus in Galliā, vbi certissima gētis præsidia erant, propensæ in eū volūtaes: Petrus classe
 Hispaniā tenuit. Kalend. Iunii, qui dies certamini erat designatus. Carolus cū equitum ala
 Burdigalæ præsto fuit. Petrus Aragonius Rex nusquā cōparuit. Franci scriptores ignauia fa-
 ctum

cum dicunt, simplicesq; Gallorum animos decoris specie obiecta delusos: cum se Aragonius interiecto spatio, viribus & potentia confirmare cuperet. nostri scriptores excusant: Petrum à Prætorè Burdigalensi admonitū, vt Gallicas infidias caueret. cum iusto exercitu Regem Francum propinquare. centum Aragoniis equitibus aduersus omnes Francorum copias certamen fore? Francorum quam Aragoniorum auxilia multo esse propinquiora. Tunc Aragonium regem Burdigalensi galeam clypeum, hastam, & gladium de manu tradidisse argumēto ad statutum tempus affuisse, & per dispositos equos sese periculo eripuisse in finitimam Cantabriā, variis sermonibus & opinionibus præbita occasione, nouorum bellorum parata materia.

Alfonfus Castellæ Rex moritur.

CAPVT VII.

ARAGONIVS Rex in patriam rediens vno tempore Ioannem Laram Albarracino pelendum suscepit, Aragoniis finibus propter locorum munitiōē impune sæpe imminentem: Aragonios & Catalaunos proceres pacandos, qui incommodo sane reipubl. tempore, cum tantū externi belli superesset, tumultuari pergebant. Quod impotenter abs rege habitū iusto propemodum seruitio opprimerentur, nulla cura legum querebantur gentis moribus abrogatis. neq; ibi desunt linguæ promptę ad plebem concitandā specie patriæ libertatis defendendæ. Itaq; Turiasone primum deinde CæsarAugustę, Barcinone tandē regni conuentus abs Rege habitū sunt priora peccata licentiāq; (sic præ se ferebat) emendare parato: quod nouis diplomatis se facturum confirmauit. Ea blandimenta genti gratissima fuerunt: tametsi non ignorabant, non voluntate data, sed necessitate potius fuisse expressa. Externi belli cura, q; grauissimū impendebat, regem sollicitabat, ne conuerso in Siciliā atq; Italiā animo, domi intestini motus essent, obiecta præsertim à Rom. Pont. anathematis religione, qua regem vt paulò ante dictum est, deuinxerat. recensq; quoniā parere recusabat, sentētia ad Urbē veterem pronūciata Martij die 21. paternis regnis priuauit, occupādaq; dedit Carolo Valesio regis Galliarū filio minori. Quod iniquum plerisq; visum est: neq; satis idonea causa Siciliā armis occupasse Siculis in calamitate eius opem fidemq; imploratib. ad hæc Manfredi regis Siculi iura repetentis Nicolao III. Pontif. auctore atq; auspice. Res Castellæ nihilo tranquilliores erant. regno inter patrem & filium in factiones diducto, pars multo maxima Sanctium sequebatur: Alfonso præsidio destitutus, externaque auxilia cōquirens Marroccium Regem secundo in Hispaniā attraxit: quo minori inuidia esset, aduersus Granatensem regem aduersæ factionis studiosum, Sanctioq; deuinctum fœdere. bellū haud vllò euentu memorabili fuit. Afri. n. omnia difficiliora opinione experti, quoniā vrbes & oppida Granatæ rex prouisa tempestate munienda curarat, totius certaminis aleam detrectare constituens, nullo magno operæ pretio redierunt in Africam nouū ex Italia subsidium petitum, religionis obiecta specie. Sanctius apud Martinum Pontificem Maximum per oratores de impietate atque ingrati animi noxa postulatur. superstitie patre in omniā regni iura inuasisse: neque præ ambitionē regnandi senis obitum expectare. Ergo in impiorum loco haberi mandatū est, quicumq; relicto Alfonso filij partes sequerentur. dati etiā iudices à Pontifice in causa, vrbes & oppida Sanctio addicta, ex ritu Christiano sacrificiis interdixerunt. Itaq; eodē tempore, non eadē de causa in Aragonia & Castella sacrorū veluti iustitiū fuit, mœsta prouincia, Sanctioq; iudicib. si eos nancisceretur, extrema quæuis commināti. quæ res iniecta animis religione multos à Sāctio alienauit. In primis Petrus & Ioannes eius fratres, vt natura cogebat, ad patrem respicere cœperūt. verum re indicata Petrus quidē Murciae regni spe iniecta retentus est: Ioannes autem cum mutatæ voluntatis specie præbuisset, per Lusitanię fines ad patrem abiit, Hispali se tenentem. Multæ vrbes & oppida cum defectionis pœniteret, circumspicerentq; qua ratione placare iram Alfonso regis, procurare anathematis religionē possent, spe veniæ gratiēq; impetrandę Alfonso sese suaq; dederunt. In his Agreda Treuignūq; multiq; proceres: qui iuncti cum Philippi regis Galliarū copiis, in Castellæ fines, Toletum vsq; populabūdi peruenerūt. Erat Philippo filius Philippus cognomēto Pulcher. Is hoc anno (alii sequēti dicunt) Ioannam Vasconum reginā vxorem duxerat regno dotali. & vt est ingenium hominum priorū regum iure repetito ditio- nis acceptæ fines immensum extendere cogitabat, intestinaq; nostrorū dissidia in suū cōmodum conuertere. Sanctius, quantum in tanta colluione rerū dabatur, in omnes partes accurrens Taurū urbem imperio rebellantem pacauit: Ioannē Laram cum sua & Vasconū manu Calagurris, Vxamæ, & Segontiarū agros vexantē. Albarracinum reiecit obuiā factus. Actū deinde missis legatis, vt pater & filius fide accepta dataq; inter se colloquerētur: eoq; cōsilio Alfonso rex Cōstantinā accessit. Sāctius Guadalcanā. spes erat mutuo colloquio rebus reddi tranquillitatē posse. Sæpe ex iniuria postmodū gratiā ortam. & Sāctius in ipsa defectione præterquā quod regnū eripuerat præcipua pietate patrē complecti visus erat;

1284.

à contumelia abstinere honorifice loqui, & sentire. destinata salubriter Alfonsi Regis æmuli Sanctii familiares discusserunt iniecta periculi suspicione: & regia diffidia calamitatemque reipublicæ plerique ad suum commodum vertebant. re infecta Alfonso Hispalim, Sanctius Salmanticâ discesserunt. Eorum concessu Beatrix Lusitanæ Regina vidua, & Maria Sanctii vxor Tauri, per idem tempus Isabellâ filiam enixa, pacē reuocare conantes, nihil amplius præstitere, indiesq; recrudescabant odia, & reipublicæ calamitas augebatur. Alfonsi Regis breui subsecuta mors, rebus propemodum desperatis auxilio fuit. Hispali ex morbo defunctus est, poenitentia atq; Euchariſtia de more procuratus, ad x. Kal. Maii, vt quidam tradunt, certe salutis anno 1284. superiori Nouembri mense testamētum nuncuparat: in quo Alfonso & Ferdinandum nepotes inter se substitutos regni hæredes nominauit: & utroq; sine prole defuncto Philippum Galliarum regem ad priores Castellæ Reges maternum genus referentē. de filiis atque fratribus mentio nulla Sanctii odio, in quem Francorum vires eo testamento mouebantur. Ioanni tamen filio sub mortem Hispalim & Pacem Augustam eo expetente, Iacobo Murciam legauit, utriq; Regis nomine, sed vt Castellæ Regum beneficiariis. In Caluarie monte cor sepeliri mandauit, loci religione sanctitateque adductus: corpus Hispali aut Murciæ. cor tamen & viscera Murciæ ad aram templi maximi sunt: corpus Hispali sepultum est prope patris & matris sepulcra. impensa monumenti non maxima, neque necessaria, quoniam vita meruerat, vt memoria duraret, essetque immortale nomen. maximus & prudētissimus Rex si sibi sapere didicisset, felixq; nisi sub vitæ exitum multis calamitatibus esset vexatus, atque præclaras animi & corporis dotes, auaritia, seueritas, atque impotēs dominatus fœdassent. Primus Hispaniarum Regum vendendi atque paciscendi vulgari Hispanorum lingua potestatem concessit, eius linguæ nimirum quæ rudior erat, excolendæ locupletandæque studio. sacros Bibliorum libros in maternam linguam vertendos curauit. Ex eo tempore in regis diplomatis ac publicis tabulis Latina lingua, cuius antea vsus erat desit vsurpari: vnde pudenda litterarum ignotatio in nostram gentem atque vtrunque ordinem inuasit.

Sanctii Regis initia.

CAPVT VIII.

AL F O N S I defuncti regnum ad Sanctium peruenit nullo prohibente, iure controuerso, Abulæ id temporis res gerentem, ac vix ex morbo recreatum, ex quo Salmanticæ paulo ante decubuerat, salute propemodum à medicis desperata. Integra ætas salutaribus succis adiuto corpore præsidio fuit. Regis nomen, quo eatenus abstinuerat (reuerentiæ id patris datū est) continuo desumpsit. Fortis cognomen animi magnitudo peperit, resque magis feliciter quam præclare factæ: & fere magnifici tituli fortunæ potius quam virtutis sunt beneficium. verus honor non in splendore nominum situs est, sed in æquitate & innocentia atque modestia. Erat audax, strenuus, callidus, & in quancunque partem se dedisset industria singulari. vndecim annis, diebus quatuor regnum tenuit, spoliati eiectioneque patris nota ad posteritatem infamis: alioqui in bonorum Principum numero. Imperium enim flagitio partum bonis artibus exercuit, Abulæ patris manibus iusta funeris magnifice perfoluta ab eo sunt. Toleti infulas, regiaque insignia desumpsit, lugubri veste in purpuram trabeamque mutata. Ex aduersa factione proceres passim ad nouum Regem salutandū conueniebāt, quasi priores offensas maioribus officiis, fideq; integra cōpensaturi. Quæ quo magis falsa erant, eo propensius per adulationem fiebant, emētente lætitiâ vultu, quo nihil est in speciē fallacius. eas artes Sanctius alta dissimulatione eludebat, cōfirmato mox regno iram animo conceptā effusus. Populus, proceres, legiones in eius verba sacramento adacti. Isabella noui Regis filia secūdam agens annum regni hæres, si alia proles deesset, consensu ordinū renūciata. aduersus Cerdas fratres ea præsidia cōparata, à quibus, quoniā iniuria auiti regni hæreditate spoliati esse putabantur, nonnulli palam, plerique voto erant. Regis Aragonii, in cuius potestate erant, nouis officiis promerendi præcipua cura sollicitabat, Albarracinū urbē obsidere occupareq; parantis, iniuriarū impatiētia: quas Ioannes loci firmitate, & Vasconū auxilii cōfusus inferre non desisteat strenuus manu, sermone promptus, serendæ inter Reges inuidiæ artifex, seditionibus potēs, raptiq; viuere assuetus Castellæ atque Aragoniæ finibus euastatis quæ res Sanctium prouocauit, vt quoniā adesse non poterat, noui regni cura districtus, validam manum auxilio mitteret aduersus communem hostem. Ipse Hispalim maturauit, vbi Ioannes ex patris testamēto regnū constituere conabatur, quāuis dissentientibus ciuibus, idq; vnū ex iis quæ Alfonso testamēto mādarat fieri nō oportere dictitantibus: cōfectū annis, morboque oppressum, parum animo valuisse: regni maiestatem imminui nobilissima ciuitate detracta non passuros. In hæc Aluarius Lara consternatis ad arma ciuibus se ducem præbuerat. Ii motus aduētū Sanctii pacati.

Marrociū

Marroëii Regis legati amicitiam cum eo firmaturi, Hispalim appulsi cum verborum contumelia reiecti sunt, haud sano consilio: importunaque seueritate, noui belli occasio barbaris data est. in cuius belli vsu subeunte facti pœnitentia, aut certa animi destinatione, valida classis comparata instructaque est. Ex Liguribus, qui ea tempestate mari potentes erant, & ex ea re rerum naualium in primis periti, Benedictus Zacharias euocatus magnis propositis præmiis duodecim triremes aduexit. maris præfecturam ad tempus, Mnethei portum iure hæreditatio accepit. vtrunque Regis dono, triremis propriis sumptibus & edificandæ instruendæque lege in perpetuum imposita. Regni conuentus Hispali habiti de Republica constituenda: in qua superioris temporis iniuria multa erant deprauata, præcipua vitiorum colluue. In his conuentibus decreta consultaque rescissa sunt, quæ necessitate temporum extorta potius quam impetrata, tum ab Alfonso Rege erant, tum ab ipso Sanctio. In Castellam deinde maturatum, vbi aduersæ factionis integra studia superesse nunciabatur: multosque de Cerdis fratribus restituendis inter se arcano consilia agitare. eorum conatibus Sanctii celeritate occupatis, pars ad meliora consilia traducti, pars capite pœnas dederunt: eorumque calamitatis exemplo cæteris documentum datum similis perfidiæ vitandæ. Hæc in Hispania. Quo tempore Rogerius Lauria Aragoniæ classis ad Siciliam præfectus, victis viginti Francorum triremibus, quas ad Melitam nactus est. Ducesq; earū Guillelmō Cornuto natione Gallo in pugna interfecto 6. Idus Iunii, Neapolim versus, Carolum Claudū Salerni Principē Caroli Regis filium valida classe parantem. Siciliam aggredi vindicareque iniurias, ad certamen elicit: eumque quamuis Legato Romano periculum denunciante, nauali prælio decernere ausum in pugna cepit cum multis aliis. Denumero nauium variant auctores, neque quid certi sequeremur habebamus. Fama frequentior Aragonias triremes duas & quadraginta fuisse vulgavit, hostium septuaginta. Ad nonum Kalend. Iulii pugnatum est. Secundum eam victoriam in magna Græcia plurima oppida & vrbes ab Aragoniis occupata. Victoribus omnia prona erant, victis ardua. eo maiori dolore luctuque ex calamitates contigerunt, quod Carolus pater intra tertium à pugna diem sese in Caietæ portum intulit cum viginti triremibus, quas ex Prouincia Phocænsi auxilio vehebat: & filius Messanæ, vbi captiuus tenebatur, à Siculis captis sententia damnatus est, Corradini necis exemplum in illū vertere certis. Regina custodiri iussu, consultoq; Rege, vt opus erat, maiores pœnas daturum diuturna captiuitate exquisitis cruciatibus, qui si absint mortem miseriarum victo metam fore dictitans, periculo eripuit. Socii omnino ad sexaginta effractis custodiis in tumultu populati perempti sunt inexpiabili gentis odio. Interea Albarracinum ac si nihil externi belli superesset, ab Aragonio Rege supremo oppugnabatur conatu. ducebatur obsidio, magnæque inerant difficultates: ardua vrbs mœnia, faxeæ turres, ferrati portarum obices, locorum asperitas. Ad hæc firmatus vsu miles, nulla discordia corruptus, nullis emollitus voluptatibus, nulla acie exhaustus, multis bellis exercitus: equites omnino ad ducentos, peditum iusta manus. vna tantum annonæ difficultate laborabāt, non satis opportune prouisæ: quoniam talē vrbe obfessum iri nunquam induxerant in animum. Ioannes Lara periculo perspecto, se in Vascones aduocato senatu, iturum dixit: vbi certissima auxilia fore, minime dubitabat. hortatur, ne animo deficient: vrbeque qua cœperant virtute tueantur. quæ tametsi falso dicebatur, ipseque consiliū fugæ capere constituerat, neque vultus cum oratione consentiebat, dimitti placuit. Eo digresso aliquandiu sustentatum: donec auxiliis desperatis, ipso Michaelis festo die vrbs dedita est. Milites maiori parte Galli, Vasconesque incolumes abire permitti. ex vicinis locis coloni, tum veteres, tum noui euocantur. Rex ex Agnetæ Sapata, cui Algeziram & Liriam in agro Valentino antea donarat, Ferdinandum furro genuerat. illum vrbe capta continuo donauit. Albarracini obsidionis hic exitus fuit, principatusq; finis: quem diu Asagræ in ea vrbe tenuerunt reguli cum primis nobiles. Eorum stemma subiicere, hoc loco commodum fore putabam. Petrus Rodericus Asagra cōditor principatus, prouecta ætate fratrem Fernandum Rodericum Asagram hæredē nuncupauit: fortassis cum ipse prole careret. Extat Ferdinandi testamentum cōfectum vndecimo Kalend. Augusti, Era millesima ducentesima trigesima prima. ex eo testamento colligitur, duos illi filios fuisse, alterum ex vxore Therasia luania hæredem principatus: nothum alterum Iacobæum militem. vtriq; Petro Fernando nomen inditum. Vidimus etiā Petri Principis testamentum quarto Nonas Aprilis, anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo primo, morum atq; simplicitatis eius ætatis speculum. filios is iustos reliquit Petrum, Garciam Fernadum, Therasiam, hæredemq; principatus Aluarum. Therasia vnica Aluari proles Ioanni Laræ Nunnii filio nupsit, paterno principatu dotali. ex Ioanne & Therasia nati Aluarus & Ioannes, de quibus mentio reditura nobis est.

EO bello confecto maior cura supererat belli, quod ex Gallia imminebat grauiſſimum, atque omnium ea tempeſtate maxime memorabile, Romano Pontifice auctore, facer- que ſubdenti Francis. Aduerſus Galli Regis potentiam præſertim cum Vaſcones in bel- lum traheret, ſatis virium Aragonio non erat. externa auxilia conquiſita. Miſſi in Germa- niam legati Rodulſum Cæſarē pertrætatum, ſi forte Gibellinæ factionis miſericordia com- motus ab aduerſariis oppreſſæ vires cōmunicare, Italiamq; aggredi induceret in animum, cunctator natura, & cui cauta potius conſilia quam periculofa placerēt, & tunc Heluetio- rum bello implicitus. Itaq; præter ſpecioſa verba, nihil melioris ſpei ex Germania relatum 10 eſt. Sanctius Caſtellæ Rex ad colloquium ab Aragonio inuitatus Soriã acceſſit. Cirix atq; Borouix, quæ propinqua oppida ſunt, amicitia inter Reges nouo firmata fœdere: neutro- que alteris in periculo defuturos pacti ſūt. Hiſpaniæ aſſiduus atq; inſeſtiſſimus hoſtis Mar- rocius Rex bellum denuo inferre conabatur, Franci Aragonios fines inuadere: eo maiori periculo, quod ſe Iacobus Balearum Rex, in quo præſidium eſſe debuit, hoſtibus coniun- xerat. vtrinque magnum periculum, nouaq; laborum facies. à Mauris Cæſarianum obſeſſa decem & octo equitum millibus. ab iis in finitimos agros Hiſpalim vſque excuſſiones factæ ſunt: multaque hominum & pecorum præda abacta. Sanctius ſuorū periculo commotus Toletum maturauit: quo Carolus Atrebas à Galliæ Rege legatus venit. legationis duo erāt capita. Cerdas fratres in libertatem eius opera reſtitui. cū Rege Aragonio, qui edicto Pon- 20 tificis in impiorum numero eſſet, nihil commune habere. Ad hæc Sanctius, legatos ſe quamprimū ad Galliæ Regem cū amplis mandatis miſſurum reſpondit palam: ex arcano autem Carolum hortatus eſt, vt ſe Regi conciliaret ſuo. Sunt etiam qui hoc tempore ſcri- bant Atrebatem à Sanctio pertentatum, vt regni arcana detegeret: Brocchioq; quod alio loco eſt poſitum, eius ſceleris manifeſto gulam fractā laqueo. Ab Aragonio Tudela in Va- ſconum finibus corona cincta eſt, atq; omnibus viribus oppugnata, Francorū impetum, quem in Ruſcinonenſem agrum parari prouidebat, alio auertere cogitanti, in eorum pro- uincia nouo bello concitato. Oppidū Ioannis Laræ virtute & diligentia deſenſum alieno imperio felicioris, quam ſuo. vaſtitas tantum illata agris: finitimaq; oppida ad auertendam hoſtium vim præſidiis & operibus munita. quib. rebus confectis, hyeme iam appetente, ſe 30 Rex Aragonius Cæſarauguſtam retulit. Fogix, quod oppidum in Apulia eſt, anni vertentis initio milleſimi ducentefimi octogefimi quinti, omnino ſeptimo Idus Ianuarii Carolus Neapolitanus Rex è vita deceſſit: malorum tædio, captiq; filii ex dolore confectus: ſi prin- cipiis vltima conſentanea fuiſſent, Princeps bello paceq; clariffimus. longa ætas cum mul- tis vertenti fortunæ tribuit. Francorum vigor cum quo venerant, cælo terræq; amœnitate & copia voluptatū mutatus extinctuſq; erat. In externos imbelles, in ſubditos feroces. vr- bibus & oppidis præſecti Principis ſui periculo peccabant, proprio compendio queſtuq;. Eius obitus Aragonium ſpe bona lætitiæq; compleuit. Francus maximum animo dolorem cepit, quem hoſtium ſanguine procurare parans magnis delectibus numeroſas copias ar- mat, equites viginti millia, pedites octoginta. claſſis ad foſſas Marianas inſtructa (Aguas 40 mortuas vocant) in qua centum & viginti, partim triremes, partim diuerſi generis naues erant. Sequebantur Regis caſtra Philippus & Carolus filii: Iacobus Rex Balearis frater, vnde multæ iniuriæ extiterant, in primis inſenſus: Geruafius Cardinalis Legatus à Roma- no Pontifice Martino III. qui quarto Kalend. Aprilis Peruſii deceſſerat, Honorio ſucceſ- ſore Romano ciue. è genteq; Sabella, Francorum tamen non minus ſtudioſo. Menſe Maio Narbone Perpinianum itum eſt. id oppidum Iacobo Regi deditiōnem fecit Francoſq; in- tra mœnia recepit: atq; eius exemplo reliqua eō tractū oppida, præter vnum Genuā nomi- ne, obſidionem tolerare auſum, propinqua ſpe ſubſidii, Iacobi odio, ſub cuius imperiū re- 50 dire detrectabat. Obſeſſos ſpes ſefellit: captumq; vi oppidum: cæſiſq; ad vnum oppidanis, in ipſa tecta ſæuitum eſt. Ruſcinonenſis nothus, alioqui genere nobilis, magnoq; animo, in templi turrim ſe recepit. Loci firmitate deſenſus, & Iacobi Regis precibus, magis quā ſan- ctitate ſeruatus, Francis gratiã retulit, in vltiora penetrare parantib. Pyrenæi montis ſau- ces Aragonio obſidente, ſic vt tranſeundi ſpes nulla eſſet, notis tramitibus, Francos circun- ductos integra fide ad iuga deduxit, quæ h. ſtium caſtris imminebant. repētinus metus ex- 60 ca re Aragoniis incuſſus, tutum Regib: iter aperuit. qui ſuperatis Pyrenæis montibus in a- grum Emporitatum deſcenderunt. Petra lata, & Figueria oppida, breui in poteſtatem ve- nerunt. ad Gerundam urbem caſtra promotæ; eō tractū nobiliſſimam amplamq;. Sita eſt in Auſetanis loco decliui, ſubterlabente Thici amne (quem hodie Theram vocāt) excauatis rupis, vnde vrbi munitio, mœnia firma, faxæ turres. Urbis ſuperiora templum maximum occupat,

occupat, sede domoque Episcopi nobile. supra templum turris instar arcis eminet, nomine Gerundella Raymundus Cardona Vicecomes vr̄bis præsidio præfectus nouis operibus muniebat. suburbana ædificia diruta. Felicis ante mœnia templum, loci religio & antiquitas tutata est. Eius diligentia Francorum opera disturbata sæpe sunt machinæ incensæ. Aragonius Rex cum valida manu propinquis locis versabatur, impar quidem viribus, cæterum locum insidiis opportunum captans. occasionemq; expectans auxilii ciuibus ferendi. Obsidio in tertium mensem ducta est. Quo tempore, à Sanctio Castellæ Rege. Martinus Calagurritanus Episcopus, & Garfias Vallisoleti Abbas, de pace inter vtranq; gentem legati, re infecta redire compulsi sunt: ac vix facta Regem Francum conueniendi potestate (in signem gentis confidentiam) multis præterea & asperis facetiis, contumeliisque violati. & erat rumor legationis specie Francorum vires, & apparatus exploratū venisse: viresq; Castellæ Regi cum Aragonio iungendi voluntatē non deesse. Tametsi bellū Mauricum in Baticā vr̄gebat, Cæsarianiq; obsidio in multos menses ducebatur: Mauris occupare eam vr̄bē, quæ opportunissima erat contendentibus, Sanctio Rege certamen, in cuius euentu regni opes vertebantur, subire detrectante, seque partim Hispali, partim Nebrissæ tenente: ad omnes occasiones intento, excursionesq; prohibendas. Quo consilio post sextum obsidionis mensem barbari rebus omnibus oppressi, vimq; Sanctii veriti, si mutato consilio congredieretur, relicta vr̄be abierunt. Ex Rege barbaro transmissio raptim Lethæ fluuio, cum fugæ causam rogasset quidam: Ego, inquit, in nouam familiam Barra-medæ, regni maiestatem primus intuli: hostis quadraginta nihilominus Regibus ortus, tanto septus præsidio, pugnam iniret, versaturis ante oculos, nobis ad terrorem, illis ad fiducia. cælum præclari facinoris opportunitatē præbere videbatur deletis hostibus. sed Rex cui cauta potius consilia cū ratione quam prospera cum temeritate discrimineq; placebant, Cæsariano tantum munita Hispalim rediit, hostem elabi de manibus quauis milite dolente, pugnamq; exposcenti, & si ea occasio dimitteretur comminanti haudquam alio tempore pugnaturum. Rex animo ad pacem propenso eas voces contemnebat. Missi vtrinq; legati de ea re. Ad Batis æstuaria (alii ad Rupem ferratam dicunt) Reges collocuti. Vt in belli sumptus Rex barbarus Maraueginorum (genus id monetæ erat Hispanis vsitata, non vnus semper valoris) bis centum myriades penderet statutum est, eaq; lege inter vtranq; gentem fœdus factum. Quod ægre tulerunt tū alii proceres, tū Ioannes Regis frater, & Lupus Harus: prorsus vt Hispali profecti vterq; in suæ ditionis oppida commigrarint. sed nimirū magni Duces prouidendo, consultando, cunctatione sæpius quam temeritate profuerunt. cæteris obsequium conuenit, cupidoq; pugnandi. sic belli munera sunt diuisa. decessit paulo post Rex barbarus Iuzepho filio successore. Gerundam redeamus. Aragonius Rex commeatum qui à Rhodopeni portu, vbi classis erat hostium, in castra deuehebatur intercipere parans loca insidiis opportuna obsidebat. Re per exploratores cognita, Rodulfus Magister equitū, & Haricuria Marefcalcus, hoc est Magister castrorum, viri fortissimi, consilio communicato cum trecentis delectis equitibus ad locum insidiarum contendunt: id prouidentes ne multitudine deterriti Aragonii pugnam detrectarent. Ad octauumdecimum Kalend. Septembris certatum. acris ea pugna fuit. numero Aragonii præstabant, Francis neq; virtute, neq; scientia pugnandi cedentibus. Rex Aragonius nullum neque prudentis Ducis, neq; strenui militis officium prætermisit. graui in facie vulnere deformatum, seque è pugna subducere conantem eques Francus correptis habenis cepisset, ni iis gladio discissis in repentino periculo fuga euassisset. sic Villaneus scribit, qui cæteros in errorem misit. Nam Aragonii scriptores Regem integrum exæquataq; vtrinque cæde discessisse confirmant: verene, an ex amore incertum. Constat sane ad Gerundam propter æstū, & sordes, iniquissimo anni tempore, pestem in Francorum castris grassatam: & accepto tamen eius pugnæ nuncio obsessis defensione desperata animos concidisse, legesque à Franco accepisse. Vt vr̄be dedita cum iis quæ agere ferreque possent obsessis emigrare quo vellent potestas esset. In deditos multa crudelitatis exempla extiterunt. ipsa quoq; Diuorum templa violata: Narcissiq; sepulcrum, quoniam eius vr̄bis tutelarioris est præcipua religionis opinione, disturbatum à militibus, donaria dirpta. numen suas sedes tutatum est, de violatoribus vindicta aucta peste sumpta. Sic fuit hominū opinio: præterea Ducibus cōsiliū ereptū. nam cum vr̄be capta, pedestri itinere in Galliam sese referre præcipiti autumno pararent, mercenariæ naues, quæ in portu Rhodopeni erant, ne sumptui & oneri essent, dimissæ sunt, pessimo consilio vt vsus probauit. Rogerius enim Lauria, capta in extrema Italia Tarento cū omni circū regione, in Hispaniam Regi laturus opē maturans, imminutæ Francorū classis beneficio occasioneq; inuitatus, commisso nauali prælio victor extitit. Ioannes Scotus classis Gallicæ Præfectus, &

quindecim triremes captæ: duodecim sese in Rhodopensem portum retulere. Iis milites & oppido incensis (tantus terror animos inuaserat) ad Regē in castra abiere, acceptæ cladis nuncii testesq;. Qui omnia difficiliora opinione fore prouidēs, aduersaq; valetudine afflictus, Gerunda munita iter continuo in Ruscinonensem agrum conuertit. In transitu Pyrenæi saltus magnopere laboratum. angustias & fauces montium Aragonii obsidebant, Regemq; Gallum lecticariorum humeris, ob valetudinem vectum capere conabantur. magna certe clades accepta, multaq; eo itinere impedimēta intercepta sunt. Ex agitatione itineris, aucto Regis morbo Perpiniāni decessit pridie nonas Octobris, Philippo Vasconum Rege successore: cui ab oris venustate pulchro cognomen fuit. Defuncti corpus ab vxore & liberis ad Dionysii templum, quod prope Lutetiam situm est, deportari iussum. Franco-^{rum} discessu breui quæ ablata erant ad Aragonii Regis imperiū rediere. Maiora conantem Aragonium & ardentem fortunam vrgere parantem, mors ad Villam Francā oppressit, sexto Idus Nouēbris, integra adhuc ætate, annos natū quadraginta sex. Magni cognomen, auctum imperium & res pepererūt præclare gestæ, decora facie, corpore ingēs fuit, animo immodicus, eloquentia, cultu, liberalitate, conciliandi hominum studia artifex, vna tātum anathematis ignominia ad vitæ finem notatus. quam imaginem mēti morientis atq; oculis inerrasse fama est. vera ne affirmare non ausim. interest tamen publice vt vera videatur. Tametsi ea etiam religione à Tarraconēsi Præsule procuratus est sub mortē, ecclesiæ Romanæ, cui parere recusat, obediētiam conceptis verbis iuratus. Corpus ad S. Crucis cenobium, quod vicinis locis est, sepultum. Filios reliquit Alfosum natu maximum, quæ patris imperii hæredē testamento dixit (de Siciliæ regno mentio nulla) præterea Iacobum, Fridericum, Petrum, Elisabethā, Constantiam. Hi omnes ex Constantia vxore sunt geniti. Arnaldus Villanoua vt Regi decūbenti adesset Barcinonæ venerat, rei medicæ ea tēpestare peritissimus: maiori tamen fama quam laude: cum nobile ingeniū, eruditionē maximam, prauis superstitionibus, prauisq; de religione opinionibus fœdare visus sit. Quo nomine aliquanto post ab Inquisitoribus ignominia notatus est: libriq; quos magno numero ediderat reprobati. Ex humano semine, quibusdam in vase medicamenti hominis corpus efformasse, qui affirmet auctorem habeo, vero an mendacio disputare noti est necesse.

Regum Gallie & Castelle colloquium.

CAPVT X.

ANNVM tot Principum funeribus infaustum, Reginæ Castellæ partus, aliqua ex parte procurauit. Rege enim per causam componendi Rempublicam, tumultusq; sedandi Pacem Augustam profecto, Hispali octauo Idus Decembris filiū enixa est, cui Ferdinādo nomen fuit, & deinde in minore ætate patri in regno successit. Eius educādi, instituēdiq; cura Ferdinādo Pontio Leoni, viro primario demandata est: Sētica vrbe vbi educaretur, propter celi salubritatem, regionisq; amœnitatē à patre designata. qui eum proximo anno millesimo ducentesimo octogesimo sexto regni hæredē renunciari in conuētū procerum curauit, de successione sollicitus tum propter Cerdas fratres, tū quod coniugiū ipsum inter & Mariam Reginam lege propinquitatis vitiosum esse cōstabat: neq; vt ea lege solueretur à Pontificibus Romanis, quorū eæ partes sunt, impetrare potuerat, Regibus Gallis intercedētibus, qua causā incertū, nisi forte regni intercepti dolor stimulat. quos Sanctus omni ratione placare, atq; ad amicitiam adiungere cum studeret, repetita legatio. idē qui superiore anno Martinus Calagurritanus Præsul, & Garfias Abbas iis de reb. legati in Galliam. Vbi octauo Idus Ianuarii, Galliæ se & Vasconum Philippus Regem dixerat, sacra in augurationis inunctionisq; de more Remis peracta. Hoc Rege, eiusq; iussu Lutetiæ in insula Sequanæ regia in iustæ arcis modum extructa: vbi non multo post forum agi cceptū: & quæ vaga antea fuerat iurisdictio, certis sedibus collocata est. Reginæ impēsa, in eadē vrbe schola quæ Nauarræ dicitur, ipsa ædificii amplitudine, præceptorū auditorumq; numero in paucis præstans, extructa est. Septingentos alūnos bonis temporibus Galliæ, intra vnas ædes habitantes, numerasse fama est. rebus turbatis vix quingenti erant (quo nos tempore scholas Theologicas Lutetiæ explicabamus) nonnulli publica impensa collegii; pleriq; collata de suo stipe victitantes. Ex his Regibus numerosa proles nata est: Ludouicus, Philippus, Carolus Isabella filia altera in tenera ætate defuncta. Hæc in Gallia. In Sicilia Iacobus cognita patris morte, regium in sine Messanæ defumpsit quarto Nonas Februarij: seq; Regē Siciliæ, Apuliæ atq; Capuæ Principem dixit, regni Neapolitani partem obtinens, reliquis vrbibus & oppidis spe imminēs. tametsi Roberti Atrebatensis, cui rerum procuratiōnem Rex Galliæ demandarat, egregia tum virtute tum diligentia aduersus Siculorum conatus munita erant: Alfonso Aragonius Balearibus classe inuadendis, occupandisq;, quod vt faceret, pater superius verbis mandarāt, aliquot menses districtus, mēsis tandē Aprilis die quinto decimo, quo die

quo die Christi resurgentis memoria recurrebat, Cæsar augustæ regiam coronã defumpfit de manu Jacobi Oscensis Episcopi, vacua Tarraconensi ecclesia, cuius id dignitati deferri solitum erat. Regni priuilegia immunitateq; ratas fore à Rege iureiurando sancitum. de regis sumptu restringendo, magna contentione actum est: ac nominatim in Oscensi conueniu aliquanto post, Aragoniis proceribus datum, vt Valentini dudum ad imperium sub-iuncti Aragoniis legibus viuerent. Magni sacerdotes per idem tempus defuncti. in his Michael Vincastrius Pompelonensis Episcopus, successore Michaelè Legaria. Ecclesiam Toletanam Gonsalui obitu aut absentia Præsule destitutam, Gutterius magni nominis vir, præcipua apud Reges gratia cœperat gubernare. Is Regem ad Gallia fines contendentem profecutus est: cum superiori legatione esset impetratum, vt Castellæ & Gallie Reges mutui colloquii causa Baionam conuenirent, de rebus omnib. coram disceptaturi. Omnino Reges collocuti non sunt. de causa non cõstat: & suspicari libet enatas inter vtranq; gentē suspiciones, aut prepostera ambitione factum vt Sanctius ad Sebastiani fanum confisteret, Gallus Rex ad Montem Marsanum. per internuncios de fœdere actū. Gutterius Toletanus Præsul à Sanctio Baionã missus, à Gallo Burgundia Dux. de inuēda amicitia deliberatum, summo vtriusq; partis conatu. Negabant Galli vllã concordia conditionē fore, nisi Regiam lege propinquitatis male cohærentem coniugio Sanctius repudiaret: Galli q; Regis sororem, aut Margaritam, quæ Eduardo Anglo Regi, aut Blancam, quæ Austriæ Duci postea nupere, sibi connubio iungeret. Ea re Sanctius vehemēter commotus est. vxorem dimitti feminam lectissimam, & vnde gemina prole erat auctus, graue iudicabat. Itaq; internūciis reuocatis, re infecta Victoriã, vbi Regiam reliquerat, iter conuertit, Abbati Vallisoleti in primis iratus: quem alienissimo tempore noui coniugii mentionem fecisse, Francisq; vt id postularent occasionem præbuisse constabat. Eius euertendi cõsilia cum Regina, quam is dolor maxime vrebat, cõsilia communicata. causa quærebat. optima visa est, regiorū vectigalium, quorū procuratio penes ipsum fuerat, ad rationes reuocare, atq; Reipublicæ malè gestæ crimen intendere. Eius rei Gutterio Præsuli cura commendata. Sanctius Rex voti reus, an religionis studio Cõpostellam abiit. quo in itinere ad Sãcti Facūdi cœnobium Alfonsi Regis eo nomine VI. & Isabellæ atq; Mariæ eius vxorum ossa, quæ in humili loco iacebant, in commodiorem transtulit, cippis cum inscriptione dicatis. Vallisoletum rediēs Lupum Harum Viscaia regulū, cuius magna in ipsum merita extabāt, & quo potissimum auctore regnum obtinebat, regis Procuratorem, Regum Antesignanū esse voluit. Multæ atq; munitissimæ arces tota ditione in eius potestatem contraditæ. Ad hæc Kalen. Ianuarii Comitibus honore, & appellatione ab Rege est cohonestatus, salutis anno millesimo ducētesimo octogesimo septimo. & quo gratius esset beneficium, expresse caui, vt eos honores Dieghus Harus filius patre defuncto susciperet. Lupi frater Dieghus Harus limitibus aduersus Mauros præfectus. Ex his reb. aucta immensum eius familiae auctoritate cõfirmatis opibus, Lupus Regis potens esse cœpit, atq; pleraq; ad suum arbitriū reuocare: plusq; vnus posse, quam reliqua nobilitas, magna multorum inuidia atq; obrectatione dolentium, ditantiumq; iusto se propemodum seruitio opprimi, Lupum alieno nomine regnare. Calcos & Legionenses ea res in primis male habebat: Lupumq; accusabant præter cætera, quod seuerus in alios propinquis & necessariis omnia tribueret: eo validior, quod regis familiæ sanguinem suum miscuerat, Ioannis regii fratris socer, cui Maria filia in coniugium data erat, nouamq; cum Rege propinquitatem ambiens. quod ad cæteram inuidiã adiunctum Regis animum abalienauit maxime: atq; ita vt priorem beneuolentiam odio maiore mutaret. Regium enim coniugiū criminando, quasi vitio cohærens, id agebat vt Guillelmã Galtonis Bearnensis filiam, consobrinam suam, in regium torum inferret, vir immodicus, venturūq; securus præ confidētia animi. Rex in ea atrocitate temporū, tantaq; Reipublicæ perturbatione, tametsi cupiebat maxime, Lupi euertendi cõsilia non explicabat. Itaq; eo cõmite Carpetania lustrata, Asturicam abiit. species erat Merinum Asturicensem Episcopum genere nobilissimū, atq; adeo Gallorum Regis propinquum, primum saerū de more facturū suã præsentia cohonestare. re Calæcorū & Lusitanorū motus cõprimere in animo erat. Calcos pacandi cura Lupo demandata. Rex Sanctius cum Lusitano Rege consilio cõmunicato, iunctisq; cum eo virib. eas incursiones arcere statuit, quas Alfonsus Lusitani frater & Aluarus Lara Ioãnis filius in finitimos Legionensiu agros faciebant viri acres, impatientes quietis, raptōq; viuere soliti. Portalegrum & Ronchæ, quæ oppida in Lusitaniae finib. in Alfonsi ditione erant, vt id facerent opportunitatē præbebant. Ronchæ vtriusque Regis virib. præsentiaq; oppugnatur. villis, agris, ædificiis extra oppidū ignes illati. obsessi dano rerum suarū permoti, & maioris mali imagine metuq; subeunte oppidū dederunt. Inca obsidione Sãctio Dionysius Rex, si Rempub. incolumem tranquillamq; veller, Lupi

opprimendi consiliū dat: Aluarumq; vt in gratiam reciperet auctor extitit, Lupi potentia acré æmulum futurū, propter amplas eius familię in Castella opes, pares nobilitati. Nō tulit ille iniuriam, Regis artes quo tenderent nō ignarus, animo perucax, impatientq; æqualis. simulata causa in Vascones abiit per speciem conueniēdi Gastonis Bearnensis Vicecomitis, re iratus Regi superiora merita maleficio cōpensanti. sed nimirū nunquā apud Reges satis cura potētia, vbi nimia est. neq; deerat apud Vascones belli concitādi materia, haud satis equos Sanctio ob memoriā iniuriarum regniq; intercepti. Quo tempore Clemens Lumeus, homo Gallus Vascones gubernabat rerū summā præfectus bello paceq;. In Castellæ & Aragoniæ fines à Vasconib. excursionēs sæpe factæ, euētū nullō memorabili nisi q; Saluaterra Aragoniis ablata est, & Vasconū præsidio occupata. In Italia Aragonii meliori euētū pugnant. Rogerius Lauria superiorib. victorius ferox atq; præclarus, ad Neapolim urbem hostiū classi improuisus adueniens, quāuis numerosam ingēti prælio vicit Iunii mēsis xv die. Dux & xl. naues captæ. captiuorū numerus ad v. millia fuit. in his pleriq; genere & factis nobilissimi. cæteris pretio dimissis, Guido Mōfortius vt dimitteretur, neq; precibus, neq; pretio potuit impetrari. In quo Aragoniæ & Angliæ Regibus, hostib. implacabilibus gratificari volebat. Erat. n. Simonis Monfortii pronepos, eius quo Duce ad Tolosam Petrū Aragoniæ Regē cecidisse, monstratū est. Simonis filius, in prælio ad Leuisū Gallos inter & Anglos cōmissum superiorib. annis Richardū Cæsarem ceperat. Guido ipse in patris vindictā ab Anglis in acie interfecti Viterbii sacris operantē Henricum Richardi filiu, quo tēpore Eduardus Rex Angliæ ex bello sacro reuertebatur, impie æque & crudeliter in tēplo maximo interfecerat: viaq; sibi ferro facta ad Rubrum Comitē Anguillariū abiit, magna inuidia Caroli tunc Regis Siculi, quod eadē factam non persequeretur, Hetruriæ ea tempestate Vicarius. Angli Galliq; scriptores Guidonem affirmāt in Regis Angli potestate traditū. Siculus auctor eius ætatis in Sicilia obiisse contēdit ex morbo, cui sola Venus, iudicio medicorū succurrere potuit. eo maiori continētia in viro laude, quod vxor Margarita marito vidua parū honeste pudicitia habuisse fertur. Anastasia Guidonis filia Romano Vrsino nupsit Nicolai III. Pontificis Maximi propinquo. Ad hos Nolani Comites in Cāpana nobilissimi generis originē referebāt, posteritate ad nostrā memoriā propagata extinctaq;.

Cerdæ fratres & Carolus Salerni Princeps liberati.

CAPVT XI.

QUIESCEBAT Aragonia viris, opib. & rerum gestarū magnitudine gloriaq; præstans. In Catalaunis tantūmodo lacescita paululū pax Iacobi Balearis armis, nulla re memorabili. Alfonsi Regis nomen celebre. pacis & belli arbiter effectus erat magnis Principib. captiuis. Cerdæ fratres in Morella arce, Salernitanus Princeps in Siurana, locis munitissimis detinebātur. li diuturna captiuitate fessi, & maioris mali metu perculsi, ad pacem quibus vellet conditionib. erant propensi. Magni Reges deprecatores adhibiti. multis legationib. Aragoniū de pace interpellatus, à Galliæ & Castellæ Regib. Verum Eduardi Regis Angli auctoritas præcipua erat: cum mediā personam gereret, sibiq; eū Aragoniū focerū destinaret, Eleonora filia in coniugiū destinata: vt Oloronē (Lugdunum id Coquienorū est in Galliæ finib. ad Pyrenæi montis radices, aliis Illuro apud Antoninū) Anglus & Aragoniū conuenirēt, de reb. omnib. collocuturi statuitur. In eo colloquio summā Angli Regis contētionē Carolo Salernitano Principi, libertatē intra annū reddi impetratū, his leg. b. Sicilię regnū Iacobo cederet, Pont. Max. vt annueret, Aragonioq; anathematis religione solueret exorato. Carolus Valesius iure Aragonii regni decederet, quod à Martino Pont. erat datū. Eidem xx. millia pondo argenti penderētur. Ea omnia nisi intra trienniū præstita essent, in custodiā rediret. interimq; obsides daret tres filios Robertū & Carolum ac Ludouicum: præterea è Prouinciæ Phocænsis nobilitate viros lx. Graues eæ conditiones erāt. pacifici ramē quacūq; ratione cum victori expediret, victis necesse erat: receptaq; libertatē haud defuturā occasionē melioris fortunæ sperabāt. salutis anno M. CC. LXXXVIII. Carolus ab Aragonio dimissus in Galliā abiit: moxq; in Hetruria Gibellinorū motib. compressis, Romæ à Nicolao III. Pont. Max. qui sub initia huius anni Honorio successerat, Apuliæ & Siciliæ Rex dictus est, corona imposta capiti, cæteroq; ornatu regio concessa: cū negaret fœdus ratum fore, quod iniussu suo factū erat, de regno Romanæ ecclesię ab antiquis temporib. vectigali. Ea res vehementer Aragonii regis animū perculit, eo magis quod Sanctiū Castellæ Regē ab eius amicitia diuelli, atq; ad Gallōs esse propensum, erat renunciatū eodē Pontifice auctore: cuius auctoritatē Toletanus Præsul Semenūs Gonsaluis, Gōsalui Cardinalis propinquus (eiusq; opera, vt quidā volunt, in Guterrii locū per hæc tēpora defuncti aut abdicatis substitutu.) Reginaq; sequebatur: quāuis multis procerib. Aragonii amicitia propter locorū vicinitatem, & quoniā Cerdas fratres in potestate habebat, præferendā iudicantib.

dicantib. Verum Lupo Haro, quod proxime explicandū est, perempto, eius propinqui & necessarii ad Aragonios aufugerunt, noui & diurni belli auctores futuri, vindictæ cupiditate priuatū dolorem communib. diffidiis miscere parantes. Ea res Sanctium impulit, vt fœdus cum Gallo facere maturaret. Lugdunum vbi Pontificis ea de causâ Legatus Ioānes Chaulerus Cardinalis erat, ab vtroq; Rege missi legati: à Gallo Mornaius & Labeus viri primarii, à Sanctio Merinus Præsul Asturicensis. Fœdus his conditionib. factum. Alfonso Cerdæ modo Regis Castellæ appellatione abstineret, Murcia regnū tanquā Castellæ Regis beneficiario Sanctius se traditurum pollicebatur, substituto etiā si sine prole decederet Ferdinādo minore fratre. Castellæ Rex mille equites auxilio, Gallo Regi mitteret, Aragoniā bello repetere cogitātū: & si necesse esset tutū iter Gallicis copiis per prouinciam daret. Cerdæ fratres regum opera libertati redditi, in Galli potestate essent. Id fœdus Blacæ puerorum matri ingrātū fuit: prorsus vt Rege fratre dimisso in Lusitaniā abierit, virilis animi fœmina, nouaq; belli subsidia aduersus Castellæ vires cupiēs cōparare, maiori tamē conatu, quā successu. Dionysius enim Lusitaniæ Rex Mauris omni Lusitania pulsus, opima pace fruebatur: neq; eam vt alieno cōmodo, suo periculo turbaret, adduci poterat. quid enim dubia spe in certū discrimē incurreret? partamq; pace gloriā intēpestiuis armis obscuraret, numerosa prole felix? ex vxore. n. Isabella, antea filia Isabella, Constātia hoc anno nata est: post biennium Alfonso, quem regni successorē habuit. ex soluto concubitu hi: Alfonso Alburquerqueus, vnde eo cognomine familia in Lusitania, nobilissima genus ducit. Petrus litterarū studiis deditus, vt argumēto est liber ab eo editus de Hispanicæ nobilitatis stēmatis. præterea Ioānes & Ferdināus, duæq; filię, altera Ioāni Cerdæ nupta, altera virgo sacra.

Noni in Castella motus.

CAPVT XII.

IN Castella quies erat à Mauris quidē: cum Granatensi pax, cū Africa induciæ nouo fœdere cū Iuzepho Marrociō Rege firmatæ. belli tamen intestini maior cura suberat cōcitati Lupi Hari cæde, iure an iniuria incertū, in regia certe, atq; corā Rege patrata. quod quæ ratione contigerit altiori aliquāto ex principio explicare cōuenit. Alvaro Lara, paulo post quam in Sanctii regis gratiā redditus erat, defuncto, Lupus in Castellā se retulit, pristinum auctoritatis locū recuperaturus, aduersario sublato. sed natura, quæ nullū sine æmulo esse finit, Ioannē Aluari fratrem ad parem dignitatis gradum, continuo fauore populi euexerat, regisq; gratiam ingenti Lupi dolore: cū Regis artib. violari se, atq; imminui palā conquiretur: adeo vt neq; Regi ipsi motū animi indicare vereretur. Nā Ioanne Lupi genero Salmanticæ agros vastate, & Miobrigam vsq; cum suorū manu excursions faciente, Regi de eare cum Lupo exoptulanti profiteri non dubitauit, suo id consilio, suaq; voluntate patrātū: Vallisoletum Rex pergeret, Ioannē Cigales venturum (is pagus Vallisoletum vicinū est.) Dare frænos impotenti naturæ, regū iracundiā minis irritare, vtrunq; exitiale est. dissimulatum tamen donec se occasio daret tantæ temeritatis, tantæq; audaciæ castigandæ. interim Vallisoletū cum Ioāne fratre collocutus Rex, eos motus tantisper cōposuit. Inde digressus, Roam primū, deinde Valeranicā ac Soriam abiit, Turiasonē petēs Aragoniæ Regis conueniendi causa, cupidusq; Cerdas fratres, vt sibi dederet impetrādi. Lupi artib. regum cōgressus disturbatus est, vltro citroq; cōmeantis, iniquasq; neq; easdē vtriq; Regi pacis conditiones alterius nomine denunciātis. & spes erat per Cerdas fratres Sanctiū euertere posse, à quo ipse animo penitus alienato erat. Conuerso Rex itinere Alfarum abiit, ad fines Aragoniæ & Vasconū in Castella situm municipium. Ioannes Regis frater & Lupus socer, officii causa Regē adeunt, haud satis idoneo præsidio si vis adhiberetur. aderāt Episcopi Gonsaluis Toletanus, Ioānes Alfonso Placentinus, Calagurritanus, Vxamēsis, Tudēsis: præterea scrinii Magister Hispalēsis decanus, atq; Vallisoleti abbas consilio de Repub. instituto. Tūc Rex arces, quæ in Lupi & Ioannis potestate erāt, sibi continuo restitui mādāt, milite præsidario sacramēti religione soluto, tesseraq; indicata, per quā intelligeret haud dubie ipsorū mandata esse. parere recusantib. vincula iniici iubet. Lupus districto gladio, inuolutaq; sinistra sago, addita etiam verborū contumelia, tyrannum, perfidum, impium, cæteraq; quæ furor dabat, inclamās Regem irruit interfecturus. ingens facinus, confidentiā singularem. In vestigio, astantiū concursu, dextra primo ictu obruncata confossus ipse est, vir acer ac fortis: cui nimia potentia, nimiaq; gratia crimini, inuidia populi calamitati fuit, insolensque animus. Ioānes gener vno & altero ex aulicis in Regis oculis vulnerato, postquā socerū occisum vidit, ad reginæ cubiculū fugit. Eius precib. tantum non sinū & latus opponētis insequentis cū gladio regis manus, necemq; euasit: victus tamē ferro & in custodia traditus est, dicturus in iudicio causam. multa breuitatis studio prætermittatur necesse est. & quis omnes perfidię formas, quis tāti tumultus referre casus omnes, regieq; ex eo perturbatione explicare possit? Omnino sublatis ducib. tumultus in præfeti pacatus. claro recetiq; noxæ si-

mul & pœnæ exemplo factionis studia retenta, ne se continuo commouerent. At receptis mox animis, plerique in circulis palamque Regis factum accusare, qui simulatione benevolentia tantos Principes oppressisset, eos ut quisq; aut propinquitate aut amicitia contingebat, alii curia, alii se regno magno numero subducunt. Noua imminere tempestas visa est. quæ præcipua causa extitit fœderis cum Gallo Rege Lugduni, ut dictum est, maturadi. Ioanna Lupi occisi vxor ad D. Dominici Calsadii Reginam sororem adiit, in lugubri veste, naufragii domestici reliquias colligere parans, tum suis lacrymis, tum reginæ precibus Rege placato: qui patre cæso filium Visciaie principatu armis spoliare parabat: & iam Harum municipium, Treuigni arcem armis ceperat. Actum de concordia: Reginaq; Didaco filio, si quod necesse erat, patris eadem æquo animo ferret, seque & sua Regis potestati permitteret, paternæ auctoritatis locum pollicita est. Ioanna ex iis rebus metum interpretata, muliebri inconstantia repente mutata, atque in vindictam præceps, egro filii animo subdere faces, hortariq; uti fide qua Regi tenebatur renunciata, ad Aragonios discederet. Maria Ioannis captiui coniux, in Valconiam finitimam abiit. Multi ex factione, abeuntes profecuti. pars maxima ut in intestinis diffidiis ferme sit, suspensis & incertis animis, ad tempusq; fortunam in concilio habituri substituerunt in patria. Gasto Bearnensis Vicecomes rebus cognitis, cum propinquis & necessariis vires communicaturus accurret in Aragoniam, pro eorū dignitate & salute quoduis fortunarum discrimen paratus subire. His auctoribus Cerdæ fratres ab Aragonio Rege emissi è custodia sunt. & quo maiorem dolorem inureret Sanctio Regi, mense Septēbri Iaccæ, quo ad se deducendos curauit, Alfonso natu maiorem Castellæ & Legionis Regem dixit. inde nouorū bellorum materia segesq; ampla. & necesse propemodum est magna regna magnis nouisq; motibus sæpe turbari. eorum & Aragoniis auspiciis bellum in Castellam comparatū. Multitudo rerum nouarū cupida & pauēs Castellæ proceres studiis non consentiebant. optimus quisq; tranquillitatis amore, Sanctii iudiciū sequebatur, eiq; quoniā rerū potiebatur nauare operā & studiū malebāt. Victoriā in Cantabria, vbi Regina Henricū filium enixa est per eos dies appulso, tū ut cum Gallo Rege Baionæ, ut erat per legatos constitutū, colloqueretur, tū ut Visciaie oppida sub imperium adiungeret. Bellū difficilius opinione fuit, propter locorum asperitatē, inopiam cōmeatus, gentisq; ingenium in retinenda fide cōstantis. Didacus Harus Lupi frater, quē spes fuerat Calatrauæ Magistro annitente retineri posse, limiti antea a Rege præfectus, & nunc maiorib. honoribus præmissq; inuitatus, Visciaie etiā principatus spe iniecta, tandē in Aragoniam exul abire maluit, nullā fidem ei fore sanctā dicitans a quo viri principes, propinqui & necessarii per fidē colloquii violati essent certisq; consilio opibus, diligentia prosequi fratris filiū. Verum dum omnia belli apparatu circumstrepūt, atq; Castellæ fines inuadere armis parāt: Didacus ipse Lupi filius extinctus morbo est, magno Sanctii Regis cōmodo. eius enim obitu factionis studia remissa, Visciaiq; eatenus magnis motibus iactata, in Regis potestatem vniuersa concessit, Didaci Salcedii virtute, cui summa expeditionis permissa erat, plurimaq; fides bello paceque habebatur.

Regum colloquia. CAPVT XIII.

SANCTIUS rebus in Cantabria patrat, colloquūq; cum Rege Gallo spe in aliud tempus seposita, Ioannē fratrem in Burgensi arce custodiendū reliquit: vnde Curielē translatus deinde est. ipse belli Aragonii, motiq; regni cura Sabugalem abiit, quod oppidum in finib. Lusitanæ sitū est. Ibi Sanctii & Dionisi mutuo cōgressu fœdus factum aduersus Aragoniū Regem & Castellæ exules, qui per speciem Alfonso Cerdæ in auiti regni, in cuius iam appellationē inuaserat, possessionem mittendi, bellū grauissimum moliebantur. Soluta colloquio Sanctius contractis vndiq; viribus & copiis ad Almasanū oppidū Aragoniis occurrit. mēse Aprili, anno millelmo ducētesimo octogesimo nono castra castris collata, euentu nullo memorabili. Moronū sanē oppidū ab Aragoniis vi expugnatū: Almasanū obsessum. Cōtra Sanctius in Aragonios fines peruadens agros populatur, pecora abigit, villas vicosq; incendit. Dieghus Harus diuersa parte Conchæ & Optæ, hoc est, Huetis tractum populationibus vastat: hostiū manum ad Paiaronem oppidū vincit fugatq;, Roderico Sotomaiore Duce cæso. signa militaria capta, missaq; Turulim. locorū angustia exitio fuerunt, Aragoniis de suo loco pugnantibus, atq; ex omni parte imminētibus. Nulla parte quies eabatur. alia aliis in orbē succedebant mala: & innocentium pœnis Principum diffidia luebantur. Pleraq; vrbes & oppida, qua metu, qua volūtate in fide perstabant. in vna Pace augusta intestina ciuiū seditione tumultuatum est, in duas factiones ab antiquo scissa. Bejaranos cū Portugalēses bene eis eiecisset, Sanctius de iniuria interpellatus, iis qui pertulisset, dāna reponi mādauit. imperiū regis recusates aduersarios magno numero, Bejarani reparatis

reparatis viribus cædunt: reliquisque ex vrbe pulsis, temeritatem luentes noua temeritate superiori oppido munito Alfonso Cerdam Regem proclamant, incredibili Sancti Regis dolore, motuque. Vis magna populi est semel ad arma consternati, Regum tamen potentia maior. Missis abs Rege copiis audacia repente in metum mutata est. deditionem facientes, tamen salutem pacti erant, ad vnum omnes trucidati, quatuor millia capitum, nulla neque sexus commiseratione neque ætatis. Talaueræ in Carpetanis, quoniã Alfonso partes sequebatur, ad quadringentos ex nobilitate trucidati, membratimq; dissecti sunt, ad eam portam, quam ex eo tempore vulgus Quartos vocare cœpit. sic hominum opinio est ducta per manus, nullo meliori auctore. Vtriusq; vrbis calamitate, cæteris ne se facile commouerent documentum datum: & ferme omne magnum exemplum ex iniquo aliquid habeat opus est. verum quod contra singulos peccatur, vtilitate publica, & tranquillitate compensatur. Proximo anno millesimo ducentesimo nonagesimo, Gallia inter & Castellæ Reges mutui colloquii spes tentata est. tempore & loco constituto cõuentum Baionam in Tarbellis. Nihil in eo colloquio maioris rei factum, præterquam quod pace inter vtranq; gentem firmata Rex Francus iure decessit, quo illi tanquam Blacæ nepoti regnum Castellæ, pleriq; destinabant, assentatores, vaniloqui, pacisq; publicæ hostes. Tolosa, Segura, Villafranca, in Cantabriæ finibus, ab Alfonso Rege ædificari cœptæ, Sancti opera ad culmen per hæc tempora sunt perductæ. extant de ea re publicæ tabulæ ipsiusmet iussu Victoris & Vallisoleti, quo se ex colloquio digressus contulerat, confectæ. Rex Gallus iusto cum Castellæ Rege fœdere, Aragoniæ armis repetendæ, consilia agitabat. Aragonius Castellæ, Gallia, atque Italia viribus impar, ad pacem propensus erat. tamen Carolus Neapolitanus Rex, iusti antea fœderis conditionibus non stabat. Anglusque Rex, quo agentem libertatem receperat, fidem suam ludibrio haberi ægre ferre videbatur. Romanus Pontifex de tota controuersia ab vtrisque appellatus, legatos se missurum respondit, qui in re præsentate disceptarent, æquisq; conditionibus dissidentes pace stabili coniungerent. In eam rem duo Cardines Benedictus Columna & Gerardus Parmensis in Galliam destinati. Interim Carolus & Aragonius Rex ad Iunqueram oppidum in Catalaunis, fide vtroqueq; data inter sese collocuti aliquot menses inducias pangunt, dum de omnib. pactio-nibus, paceque perpetuo fœdere reuocanda, à legatis agi posset. Vterq; ad pacem procliuis erat: Carolus iniecta spe Sicilia recuperandæ: Aragonio graue erat, tandiu prouinciam sacris interdiktam: & belli molem, quod ex Gallia grauissimum comparabatur, auertere cupiebat, viresque in Castellam conuerrere.

Ioannes Lara ad Aragonios transit.

CAPVT XIV.

Vbi Ioannes Lara ea auctoritate, gratiaq; & opibus ad Aragonios respicere cœperat in fide haud satis constans, atque spe vrbis Albarracini recuperandæ prouocatus: & solent homines vtilitati magis quã religioni seruire, commodumq; honestati præferre. Eius transitionem quoniã magnum in vtranq; partem momentum facturam Sanctius cogitabat, nihil prætermisit eorum, quæ ad sanandã hominis mentem pertinere visa sunt, vsq; eo dum limiti aduersus Aragonios præficeret, omniaq; blandimenta daret. Nihil ea diligentia profectum. Burgos vbi Rex erat, litteræ ad Ioannem allatæ à puero sunt, quibus insidias vitæ suæ parari denunciabatur: vero creditum, falso mallem vt idonei auctores affirmant, confictas ab iis literas, quibus ægre erat, virum acrem & præpotentem ad Regis gratiam restitutum esse, priuatas cupiditates salutis publicæ potiores existimantibus. Ille natura suspicax, fide habitans, quæ nunciabantur, curia se citato subduxit, atq; per Vasconum fines in Aragoniam abiit, Sanctio nequicquã eius iter Vallisoletum vsq; prosequente, atq; omni diligentia retrahere a fuga curante. Impendere enim grauem tempestatem prouidebat, si vir præpotens, qui multorum studia conciliabat, cæteris se transfugis adiunxisset. Omnino in Castellæ fines continuo Ioannes inuectus cum suorum manu, Conche, atq; Alarconis agros omni belli iniuria vexauit: hostes prælio fudit: Moiam oppidum subegit. multa militaria signa capta hominum & pecorum facte prædæ. Hac tempestate sedata, noua validiorq; breui subsecuta est. Aragonius Rex, Harus, atq; Lara viribus ad Valentiam collatis, quo se Lara reb. patris receperat, irruptione repetita Molinæ, Segontia, Valeranicæ, Almafani agros impune vastat, Sanctio Conche quod ad eius motus accurrerat, ex febre quartana importunissimo Reipublicæ tempore laborante: ita vt neq; se loco mouere posset, neq; belli defendendi cogitationes explicare. vnde, quam ex morbo, tædium manus. Regina Vallisolet, vbi per eos dies filium pepererat, cui Petro nomen fuit, cognito periculo, nondum cõfirmata valetudine ad Regem aduolauit: amor metusq; incitabat. Eius aduentus Regi iueundus, Reipublicæ salutaris fuit, Ioane Lara ingenii dextera: e ad officium retracto. Leuitatis enim & inconstantie pœnitentia suberat, Albarracini recuperandi spes inanis. Isabella, Blanca & Reginae fratre nata, viro matura, excellenti

oris dignitate Ioanni desponsa est Ioannis Laræ filio. dos dicta Molinæ principatus, cum sponsæ pater virili prole careret. Re constituta nuptiæ principali apparatu Cõchæ peractæ. inde Toletum itum est, Regem prosequente Ioanne Lara, neq; satis fido, neq; satis cõstanti, vti euentus declarauit. In D. Pauli Prædicatorum cœnobio, qui extra mœnia ad fluminis ripam erant, hospitio designato ad multâ noctem cum Iudæo quodâ copioso ludentem forte tesseris, Nunnius Ciurrucius improviso adueniens monet, insidias vitæ suæ fieri multa hesternâ nocte arma in regiam illata. Fugæ consilium quasi certo periculo captum, clausæ vrbis portæ impediunt, intra quam iumenta omnia, & agafones erant. metuenti ac sollicito nox peruigil fuit, grauißima mora. Albente cælo euocati domestici, indicato quamuis periculo subsistendū tamen hortantur. inter positam noctē, mendacium arguere. quid enim cessarent? quid lucem expectassent, perfidiæ testem futuram? quid aliud aduersarios cupere, quam eum à curia diuelli, inuidiosa potentia, opibus formidabilem? quieta omnia in vrbe esse; prioris fraudis meminisset, deniq; aut incolumitatem eo consilio quærri, aut nihil grauius quam fugæ necessitatē proxima nocte fore: per diem nihil aufuros aduersarios. Sic metus mitigatus. simul re prodita Rex ægre ferens fidem suam in dubiū vocari, ad eum sanandum animum retulit, haud falsa esse etiam, quæ vera non probabantur, quasi studio occultata suspicantem tamen. Quo tempore cum Granatæ Rege pro ingenio gentis in fide nutante, fœdus firmatum, persoluto quod debebat vectigali. Ferdinandus Pontius Legionensis, qui limiti aduersus Mauros præfectus erat, Reges inter se conciliandi præcipuus minister. Toletum Burgos primum, deinde Palentiam itum est: vbi Dominicani ordinis generales conuentus habebantur. Ioannis Laræ infidus animus nullis beneficiis sanabatur: neq; solus ipse defectionis consilia agitabat, sed & proceribus aliis vt res nouas molirentur suadere non desisteat: multorumq; studia à Rege erant alienata. Aduersus has molitiones Ioannes Regis frater Principibus æque ac plebi gratus est custodia emissus, in Regis ac Ferdinandi filii verba sacramento adactus est, pueri manus patriæ recepto more tanquam regni hæredis deosculatus. Huius opera plurimi ad meliora consilia traducti. Regis industria, cum Compostellam procurandę religionis specie abiisset, Ioannes Alfonso Alburquerque vir primarius, qui in Calæcis Ioanne Lara impulsore, tumultuabatur, ad sanitatem reuocatur, arma ponere persuasus. Hæc salutis anno millesimo ducentesimo nonagesimo primo in Castella gerebantur. quo anno mense Februario ineunte à Cardinalibus, quos Romanus Pontifex (vri ante dictum est) legarat in Galliam, inter Aragoniæ & Galliæ Reges fœdus, Tarracone in Gallia Narbonensi compositū, præsentē Carolo Neapolitano Rege missisq; ab utroq; Rege cum ampla potestate legatis. Pacis hæc conditiones dictæ. Aragonius missa Romã legatione eorū, quæ cõmissa sunt, veniã supplex petito. Vectigalis nomine, vti eius proauus pactus erat, Romanæ ecclesiæ triginta auri uncias annuas pendito. In Syriam belli sacri causa, cū iusta manu nauigato. In reditu matris fratrisq; vt Siliciã restituant, hortator. Ac omnino ex ea insula Aragonios tū proceres, tum milites, seu uero edicto aduocato. Carolus Valesius iure cedito, quod Pontifex Romanus in Aragoniæ regnū sanxit. Ad has condiciones adiectū, vt Pontifex Aragonium in gratiam reciperet, legaretq; qui prouinciã interdicto ecclesiastico solueret. Ei Rex Aragonius obsides à Carolo Neapolitano acceptos redderet. Fœdere sanciendo Siculi legati non astuerunt Aragonii Regis artibus, ne pacē turbarent, magno Iacobi Regis, & Siciliæ totius dolore: cum se proditos, atq; desertos, a quo minimè oportuit, conquererentur perstituros tamen in fide neq; Gallica imperia passuros, vitamq; & sanguinē, si res ita ferrent, ante profusuros. Itaque Siciliæ restituendæ, recuperandæq; vana spes fuit: ac ne in Syriam quidē abs Rege Aragonio nauigatū: cum per idem tempus nunciatū esset, Ptolemaidē quæ vrbs Christianorum ditione, vna in Syriã retinebatur, ab Helpi Ægyptio Imperatore, filioq; eius Melesaiti obsessam, expugnatã, euersam, vt ne indicium vllum, monumentumq; vrbs extaret, ciuib. ad vnū cæsis. Hic finis belli sacri fuit, nostrorum cessatione, fœdaq; ignauia. A Regib. Aragonio, & Neapolitano Iunquerã rursus in colloquiū de pace ventum, propēsis vtriusq; Regis ad concordia animis. fessi malis præteritis erāt, percussū futurorū metu. Itaq; Carolus è colloquio digressus, Clementiã filiã natu maximã, Carolo Valesio nuptui dat, dote dicta Andegauenßi Comitatu. additi deinde Cenomãni, ea lege, vt Aragonii regni repetēdi iure, actioneq; decederet. Aragonius quæ pollicitus erat cõstanti fide præstare paratus erat, nisi subsecuta mors importuno sane tēpore, Barcinone oppressisset, cum Eleonorã desponsam aduocare pararet, plenaq; omnia lætitia essent. defunctus in ætatis flore est, viginti septem natus annos, octauodecimo Iunii die, si vita longior cõtigisset, Rex celeberrimus futurus, vt datum multarū virtutum specimē pollicebatur. Ostēsa certe Christiano orbi, magis quã reddita pace clarus imprimis, & præstans. Corpus ad D. Francisci in veste Franciscana tumulo coniectum est. inferiæ patrio more magnifice datæ.

ALFRONSO Aragonio Rege cælibe ac sine vlla prole defuncto, Iacobus eius frater ex Sicilia continuo in Aragoniam accurrit, iure propinquitatis & ex testamento fratris debiti sibi regni hæreditatem cernere festinans. Cæsaraugustæ in Saluatoris æde ad octauum Kalen. Octobris inunctus de more regni infulas & coronam suscepit. Abrogato fratris testamento Siciliam Friderico minori fratri legantis regnum sibi eripi passus non est, quod agente patre, propensa Siculorum omnium voluntate erat delatum. ab Alfonso Cerda coram, atque à Sanctio Castellæ Rege per legatos vno tempore, de iungenda amicitia sociandisque viribus appellatus æquiores aures Sanctii postulatis præbere visus est, fortunæ magis fauens, quam causæ, nulla paternæ voluntatis memoria. Cerdarum vires, quæ impetu valuisent, mora consenescere: aduersæ factionis studia indies confirmari augerique erat exploratum. præsertim ex quo Ioannes Lara Reginae opera, vti antea dictum est, in partes erat traductus. Eo amplius maiorique studio Sanctio fauendum putabat, quod per idem tempus cum Lusitano Rege fœdus ab eo iactum esse nunciabatur, Constantia eius filia desponsa Ferdinando filio Castellæ Principi, paterni imperii hæredi futuro. Castellæ etiam arces & oppida in Lusitani Regis potestatem tradita, vt datæ fidei obsidum instar essent. Itaque Reges Aragoniæ & Castellæ, re per legatos constituta, per causam amicitie faciendæ Montem acutum conueniunt, loci opportunitatem secuti, quoniam ad vtriusque Regis confines situm est. Nouembris die vigesimo nono fœdus inter Reges factum eosdem amicos inimicosque futuros. neutris apud alteros à Rege suo deficientibus tutum per fugium fore. & quoniam per eos dies à Marrocio Rege Begia (quæ quibusdam Bigerra Bastetanorum est apud Ptolemæum Liuiumque) rupto fœdere obsidebatur: cautum nominatim, vt in eius belli vsu, si res ferret, viginti trirèmes Aragonius auxilio mitteret. Quæ vt firmiora essent, Isabella ei Sanctii Regis filia nonum agens annum pacta est. Sponsalia Kal. Decembris Sorix præbita: puellaque nondum viro matura in sponsi manus conuenit, spe veniæ à Romano Pont. ob legem propinquitatis impetrandæ, cum Regum festinatio moram non ferret. Calataiubæ, quo se Reges post data sponsalia contulerunt, publicæ lætitiæ testimonio, ludi principali apparatu commissi sunt. In his ludicra certamina: quibus Rogerius Lauria, qui Aragonium ex Sicilia comitatus erat, primas ab eximia pugnandi dexteritate tulit. Aragonii proceres à superioribus annis inter se & aduersus Reges magna contentione tumultuati sunt: proorsus vt aulæ sumptibus modum Alfonso Regi imponerent, leges & magistratus commutandos contenderent, nouo Reipublicæ statu collocato. & est quidam libertatis modus sicut & aliarum rerum, & quædam imperandi mediocritas. Ii proceres Rege Sanctio agente, cum suo Rege conciliati sunt. Anni exitu Reges ex colloquio digressi. barbarusque Rex in Calæciæ litore à Benedicto Zacharia validam classem comparari audiens: præterea oppido loci munitione & nostrorum virtute defenso, obsidione soluta, in Africam nauigauit. Tantis rebus peractis, pax in Hispaniam ex longo interuallo reuocata est: domestici externique hostes pacati. Vnus Ioannes Lara cæteris quiescētibus turbida cōsilia agitare visus est: neque Regi fidere arma plane deponere. in hunc impetus factus. Moia & Cagnetum, quæ Sanctii dono acceperat, quo tempore Regi suo conciliatus est filii nuptiis pactis, armis ablata sunt. ille viribus diffusus, nulloque in Hispania per fugio, Sanctii diligentia pace inter Reges facta, in Galliam exul abiit. Gonsaluis Toletanus Præsul abeuntis vestigia subsecutus est à Sanctio legatus, Gallicæ Regis conciliandi cura, ne Ioannis delationibus, credulas aures accommodando, alieno animo esset. fœdus cum Aragoniis Gallix hostibus percussum belli intestini necessitate factū excusabat. Ad hæc Gallus: id haudquaquā fore sibi graue respondit: quin Carolum fratrem Aragonii regni iure vltro decessurū, modo Sanctio autore Aragonius Sicilia ecclesie Romanæ restitueret. Interim ineunte salutis anno M. CC. nonagesimo secūdo, à Benedicto Zacharia in Castella maris Præfecto ad littus Africæ, nauale præliū commissum cū viginti Maurorum trirēmibus. victi Mauri. captæ tredecim trirèmes. Ea res Marrocium Regem qui Tingi validas copias conuocarat, à cogitatione traiciendi in Hispaniam deteruit: Sanctium Regem vt victoria vteretur prouocauit, collectisque vndique copis Tartessum Mauris eriperet. quod post diuturnam obsidionem contigit ad vndecimum Kal. Octobris. Lusitanus Rex vt ad id bellum auxilia mitteret adduci non potuit. Regina Hispani per eos dies filium peperit, cui Philippo nomen fuit. Captæ vrbi Rodericus Calatrauæ Magister præfectus primum est, deinde Alfonso Peresius Gusmanus, stipendii quod solui solitū erat, duabus tertiis detractis, se oppidū defensurū recipiens, diues pecunia quam non modo in Hispania, sed etiam Marrocio Regi aduersus alios Mauros opera venditata

copiosam collegerat: unde multa oppida in Bætica redempta, atque ad paternum S. Luciferi principatum adiuncta. Multa etiam beneficia in egentes collata; quæ illi Boni cognomen pepererunt, superbis aliorum Principum titulis multo præclarius. Ab hoc Assidonæ Duxes præ cæteris Hispaniæ regulis ditio, opibus, clientelis præstares generis stemma deducunt. Alfonso. n. Ioannes filius fuit, nepos item Ioannes. Huic cum Beatrice Henrici Regis filia notha, Nieblæ oppidum Comitum nomine accessit, unde filio & heredi Henrico nomine Nieblæ Comiti. Henrico Ioannes filius successit, Henrici Regis eo nomine IV. beneficio Assidonæ Dux. Ioanni Henricus filius deinceps Ioannesque; nepos, cui Ferdinando Rege Catholico in ora Africæ Melilla vrbe, & Casafæ arce expugnatis, nauatæ operæ merces datus est Casafæ marchionatus. Ioannes duos deinceps filios successores habuit, Alfonso non facti mentis cõpotem, & eo defuncto Ioannem. Huius hæres Alfonso fuit, nostra ætate Ioannis nepos ex Ioanne filio maiore qui superstite patre diem obierat. Hæc de Assidonæ regulis. nunc ad Reges sese conuertat narratio.

Sanctii Regis obitus. C A P V T X V I .

IN curam conciliandæ pacis inter Aragonios & Francos Nicolaus Pontifex, Sanctius Castellæ Rex, coniunctis temporibus incumbabant. Pontificis conatus quamuis Bonifacio Calamandra milite Hospitalario, ea de causa in Aragoniam legato, mors intercepta pridie Nonas Aprilis nullo successore biennio amplius, ob importuna Cardinalium dissidia ægras affectasque res Sanctii diligentia recreauit, qui Galli Regis responso prouocatus ad Aragonium votis, ut sperabat non repugnaturum, Caracam ut veniret ad colloquium inuitauit. Actum ibi de pacis conditionibus. rem tamen integram in nouum colloquium reuocari placuit, Lugrunio municipio ad id designato. datisque ab Aragonio obsidibus Regis Neapolitani filiis, Carolus eorum pater quo maior esset auctoritas, ad colloquium Regum vocatur. Carolus non accessit, incertum qua causa. sed proximo tamen anno Castellæ, & Aragoniæ Reges Lugrunium conuenere. In eo congressu nouæ inter eos suspensiones natæ sunt, cum generum socer impotenter habens omnia ad suum reuocaret commodum. ex eo tempore Aragonius animo ab Isabella sponsa alienato, ad nouum coniugium respicere cœpit, per speciem veniæ propinquitatis à Pontificibus Romanis nondum impetratæ: & agente Calamandra ad Iuncariam oppidum cum Carolo Neapolitano collocutus est, arcano tamen ne res efferretur tempore tamẽ cognitum est, de restituenda Sicilia atque de nouis Aragonium inter & Blancam Caroli filiam nuptiis consilia agitata. Interea in Castella Isabella Ioannis Laræ iunioris coniuge defuncta, Molinæ principatus iure propinquitatis ad Reges rediit. Ioannes Lara, siue erepti principatus dolore, siue patris inconstantiam & exempla imitatus, & cum eo Ioannes Regis frater, consilio inter ipsos communicato tumultuari cœperunt. Rex prouidus belli intestini, quod futurum metuebat, procurandi studio commotus, eorum mœtes omni diligentia sanare tentauit. breui ea tempestas sedata, Regis fratre in Lusitaniam digresso Ioanne Lara reuocato ad officium. Excursionem, quas in Legionensem agrum Ioannes Regis frater iunctis cum Alburquerque viribus faciebat, Ioannes Lara senior cum iusta manu, ut reprimeret missus est, paulo ante ex Gallia redux, atque receptus in gratiam. eoque blandimento agebatur, ut plurimam fidem habendo, Regi tandem fidus euaderet, ingeniique dexteritate eos motus comprimeret. sed contra res accidit. victus enim acie in hostium potestatem venit, unde libertate impetrata Taurum ad Regem rediit Beatricis filia in ea vrbe nata, natalibus lætum. mox ad Bæticiæ fines tutandos Ioannes Lara cum duobus filiis Ioanne & Nunnio missus abs Rege est, quoniã Granatæ regis defectionis cõsilia versare, & Marrociũ rursus de Hispaniã cogitare nunciabatur. Verum totus is apparatus euauit, Mauris quiescentibus. Ioanneque ipso nostrorum Duce, Cordubæ per idẽ tempus defuncto. ea tempestate se data, noua à Ioanne Regis fratre excitata est, cũ Lusitaniæ finibus à Dionysio Rege prohibitus, ne pacem ea occasione turbare videretur, nauis conscensa Tingim appulisset. Marrocius enim Rex idoneum hominem nactus, per quem Hispaniam turbaret, benigne acceptum, cultumque honorifice ad Tariffam (hæc Tartessus est, atque Carteia, ne quis rerum mutationem, quæ nominum est, putet) expugnandam dimisit. Adiuncti equites quinque millia. vineis, turribus & machinis omnium generum, oppidum impugnatum. Obsessi mœnium firmitate confisi, & Alfonsi Præfecti virtute prouocati, supremo conatu propugnabant. Accidit ut Alfonsi filius vnicus, in Ioannis & Maurorum potestate esset: quem illi pro muro ostentantes, in patris oculis, ni oppidum dederetur, sese iugulatos minabantur. Ad eas voces pater nihil commotus, cum negaret, proditiæ vrbs maculam villo incommodo elui, ne si centum quidem filii iugulandi essent: gladio etiam si in sententia perstarent;

perstarent, è muro proiecto ad prandiū interritus abiit. Inde militum clamore dissono, & vlulatu vehemēti, puerum barbara crudelitate trucidari non ferentium, crudele spectaculū, barbaræ immanitatis exemplū, eo fœdius, quod Ioannis Principis iussu peractum est, reuocatus Alfonso causa cognita, Credebā, inquit, ab hostib. urbē captam. Itaq; ad vxorē & prandiū rediit nulla turbati animi significatione. sic affectib. sic lacrymis potuit heros imperare, cū antiquis cōparandus. barbari cum reputarent animis, nullis artib. nulliq; virib. vinci posse, qui filii amore non moueretur, vt fidē proderet officiumq; desereret, deperata victoria redierunt in Africā. Agezira etiā Granatæ Regi vltro restituta est, magna nostrorū lætitia: quorum cœruicibus imminere videbatur, tuto paratoq; Afrorū in Hispaniam traiectu. Quo tempore Henricus Regis patruus Neapoli, vbi tandiu in custodia fuerat, dimissus in Hispaniā venit. eo adiuncto Burgis itū in Viscaiam aduersum Dieghum Harum, eam prouinciam suis & Aragoniis armis subiugare parātem. Diegho pulso atq; iis motibus pacatis Vallisoletum reditū, inde Complutum. Vnde mense Ianuario, ineunte salutis anno millesimo ducētesimo nonagesimo quinto cognitis Rex iis rebus, quæ ad Tariffam gestæ erant, litteras ad Alfonso præfectū dedit, quibus fidei constantiam cōmendat, filii salutis prælatæ Abrahamæ exemplo. Boni cognomentū, quod virtutes peperissent, eximiusq; populi fauor, ratum ipsi facit adscribiq; mandat. Tantis meritis, tantisq; laboribus præmia pollicetur. ad complexum inuitat. mutuo aspectu, gratulationeq; maximum fructum capturos scilicet: quando ipsi valetudine impedito, ardenti quamuis studio, ad eum se conferendi facultas non esset. Has litteras Assidonix Duces, fidei à maioribus cultæ monumentum, testimoniumq; autographas monstrant, auro gemmisq; nobiliorem thesaurum. Tertio post mense omnino septimo Kalend. Maii Rex animū sacris Christianis procuratus Toleti decessit, in eam urbē lectica militari delatus, hominib. inuicem subeuntibus ob ingrauescentem vim morbi, quo Compluti tentatus oppressusq; erat. Regnavit annis vndecim, diebus quatuor, magnis Principibus exæquatus fortitudinis, æquitatis, prudentiæque laudibus: sed egregie callidus, sagax, neq; vno loco crudelitatis impressa vestigia ad posteritatis inuidiam relinquens. Ferdinandum filium regni hæredem dixit. eius ætatem tuendā, reipublicæq; procuracionem Reginæ cōmendauit, nondum iustæ coniugi propter vitium propinquitatis. secundum Reginam proximū auctoritatis locum Ioannis Laræ esse mandauit, simulata beneuolentia pectore anxius ob memoriam prioris inconstantix, fide tamē fidem redimere, merendoq; flectere satagens, haud ignarus quāta eius morte reipub. imminerent mala. Corpus in facello regio, quod ea tempestate retro arā maximam erat, tumulatum est. Mortuo habitus honores, decreta laudatio. de rebus gestis non vna opinio fuit. turbidæ certe tempestatis vim, fortunæq; imperum superauit: regnumq; sibi, & posteris, armis asseruit: in quibus sunt iura regnandi. Sanctio Rege in Aragonia Guillelmus Galuanus, in Castella Garfias Hispanus iuris vtriusque peritissimi sunt habitus, priuati & publici, sacri atque profani. Edidit Garfias commentaria in Epistolas Pontificum decretales.

Fridericus Rex Sicilia salutatur.

CAPVT XVII.

PER hæc tempora Romanam ecclesiam obtinebat Bonifacius eo nomine. VIII. Celestini. V. successor, eius qui ex eremo consentiēti Cardinaliū suffragio ad supremum ecclesiæ honorē vocatus, cum humeris impar onus esset, sexto initi pontificatus mense, sponte abdicauit, exemplo quod posteritas admiraretur, laudarent omnes, imitaretur nemo. Eo maiore successoris inuidia, quod eremum repetentē otii cupiditate, retrahi custodiæq; mandari curauit, veritus ne motus aliquis existeret, multis abdicacionem vitiosam esse disputantibus. Defuncti in custodia post annum & sex menses memoriam Clemens. V. consecrauit: Ludouicum Regem Gallix hoc ipso anno Bonifacius: eorumq; nomina templis addita. Extat Celestini elogium in Petrarchæ libro secundo de vita solitaria. Papatum, inquit, quo nihil est altius (rem tam exoptatam tamque mirabilem, vt ab admiratione ac stupore dictam ferant) quis vlla ætate præsertim ex quo tanto in pretio esse cœpit, tam mirabili, & excelsio animo contempsit, quam Celestinus ille pristinum & nomen & locum & amicam bonis moribus egestatem appetens? Audiui narrantes qui viderant, tanto illum fugisse cum gaudio, eaque signa lætitiæ spiritualis, oculis ac fronte gestantem, dum a conspectu concilii iam tandem sibi redditus, ac liber abscederet, quasi non humerum blando oneri, sed collum diris securibus subduxisset. Bonifacii opera, vt erat à multo rerum vsu, & magnarum artium disciplinis instructus præclare, quod toties frustra tentatum erat, inter Francos & Aragonios pax facta tandem est Anagninæ: quo Carolus Neapolitanus Franci & Aragonii legati, viri ex vtraque gente principes ad Pontificem conuenerunt.

Tomus II.

Hhh

fœderis hæc leges scriptæ. Aragonio Blanca Neapolitani filia nubito. dos dicta, argenti pondus millia ad septuaginta. Sicilia & quidquid Aragoniis armis in Brutiis & magna Græcia fuit ablatum, ad ecclesiæ Romanæ ius redito. Si Siculi recufarint, Aragonius copiarum tantum dato, quantum arbitri iudicarint. Carolus Valesius iure abscedito, quo Aragonium regnum armis vindicare parat. A Pontifice Romano interdicti, atq; anathematis religionis exoluuntor, quoscunq; ea controuersia implicauit. Obsides liberantor. De Balcani regne actum. summaq; Galli Regis & Pontificis contentione impetratum, vt restitueretur in regnum. Hæc palam iactata. Ex arcano tamen Sardinia & Corsicæ spes Aragonio iniecta dono Pontificis: quartum imperium ob locorum propinquitatem commodissimum iudicabat. Extrât de eo fœdere Bonifacii litteræ vigesimo septimo die Iunii promulgatæ. Quæ res fama vulgata, cæteras quidem orbis Christiani partes lætitia compleuit: Siculis autem grauissima exitit, extremum malorum putantibus, ad Gallorum imperia redire. Itaq; Fridericus (quem frater discedens reb. præfecerat) & cum eo Rogerius Lauria, Ioannes Prochita, & Manfredus Lancia viri primarii Pontificis rogatu, & de fœderis euentu solliciti, ipsum adierunt ad littus Romanum excensione facta. Catharina Philippi filia, neptis Balduini Augusti Friderico modo ne pacis conditionibus vnus obfisteret, despondebatur spe dotali Græci imperii communib. armis, atq; viribus recuperandi. neq; is detrectabat conditionem, si verbis responderent facta. Aragonius semel & iterum à Siculis per legatos ne se in discrimine desereret interpellatus, cum studio pacis, conceptaq; semel animo religionis de sententia nõ decederet: Panormi tandem, vbi ea de causa generales regni conuentus agebantur, Fridericus Rex est Siciliæ renunciatus. Iacobo fratri noua vxor connubio iuncta. Nuptiæ ad Villam Beltranam celebratæ Octobri mense sunt. Isabella repudiata, dimissaq; in Castellam. Aragonii proceres Regis edicto ex Sicilia euocati. sic magnarum rerum initia motusq; graues, lætum & iucundum exitum habuere, pace Aragoniis reddita, neq; amisso penitus Siciliæ imperio, in quam haud obscure nouorum bellorum tēpestas vertebatur. Vascones sub imperio Gallico quiescebant, Hugone confluentio Franco, Campaniæ in Gallia Marefcalco, prouinciæ moderatore. Singulæ vrbes & arces præfectis, ex vtracq; gente promiscue concredebantur. nonnullum id inuidiæ leuamen erat in externum principatum passim conceptæ animis, quod Galli non omnia sibi arrogarent.

Libri Quartidecimi Finis.

HISTORIÆ DE REBUS HISPANIÆ. LIBER DECIMVS QVINTVS.

Novi in Castella motus.

CAPVT I.

IN Castella res tranquillæ esse non poterant. proceres in studia sciffi tantum sibi quisq; in Republica auctoritatis tribuebat, quantæ inerant vires. multitudo sine rectore præceptis, pauida, socors, auida rerum nouarum, vitio humanæ naturæ præsentib. futura commodiora fore putantis. pessimo cuiq; vt in discordia ciuili plurimã vis. per vrbes, oppida, agros scelera, latrocinia, cædes, qua vindictæ studio, odioq; implacabili, qua auaritia in sæuitiam degenerante. domus effractæ, direpta bona, abacta pecora: vbiq; luctus, & miserabilis rerum facies. Regiæ auctoritas fluxa, Regis nondum coaluerat propter ætatem: tamen à morte patris die proximo Toleti fuerat Rex salutatus, cunctaq; ipsi decreta, quæ Principibus deferri solita erant. A Regina vctigal sublatum, quod ex annona redactum Hispanorum lingua Sisa vocatur: & à Sanctio Rege inuectum, magnam eius inuidiæ partem cõflauerat, qua ipsi flagrare visi sunt. Id blatidimentum à prudenti fœmina datum, multitudinem in fide retinuit in tanta omnium ferme Principum & Regum ad arma consternatione quasi ad prædam accurrentium, nemine prohibitorio: nam bellandi causæ in ea temporum colluione deesse non poterat. Ioannes Lara in quo plurimum præsidii esse debuit, ad hostes non obscure inclinabat, inconstans natura, memorq; sub Sanctio ob fidem suspectam discrimen adiisse: inde causa irarum,

rum, spes ex Reipub. malis ditionis amplificandæ, oppida recipiendi, quæ superiori tēpore erant ablata. Henricus longâ captiuitate, irritato potius ingenio quam mitigato, turbidus natura & inconstans, malisq; artibus assuetus, in regni procurationem inuadere cogitabat, grauissimam iniuriâ interpretatus, quod ad nullam Reipubl. partem defuncti Regis testamento vocatus esset. Eo studio ad Valeranicam priuati, clandestiniq; multorum primum conuentus habitus: multa deinde, fama vulgata, circû oppidâ in fraudē inducta. Burgique vrbs regia in primis eos conatus iuuabat. Vallisoleti ea de causa regni conuentus agitati, tanta procerum in Henricum propensione, vt Regem & Reginam aduenientes non ante diei vesperam in municipium admiserint, idq; comitatu relicto, quo maior decernendi libertas esset. In eo conuentu regni quidem procuratio Henrico decreta est. Regis educandi cura penes Reginam mansit. Cuncti qui aderant, in pueri Regis verba nouo sacramento adacti. A Diegho Haro per fines Vasconum in Viscaiam impetus factus est: quem principatum Sanctius Henrico filio legarat, tanquam iure belli quæsitum. præter Balmasedam, & Orduniam, cætera eo tractu oppida, pars vi, pars voluntate occupata à Diegho Haro: cuius conatibus Laræ fratres enixe fauere cœperant, veteri vtriusq; familiæ cōtentione deposita, odioq; Henrici, quem rebus esse præfectum agrè ferebant, Sanctii Regis testamento mutato, irrita voluntate. Ioannes Regis patruus ex Africa vbi eatenus se tenuerat, Granatam appulsus, regnum sibi Castellæ vendicabat, in eo Sanctii fratris exemplum secutus, Ferdinandumq; fratris filium illegitimis nuptiis procreatū esse accusans. immane quàm multos ea religio abalienauit. Eius armis ad fines Portugaliæ Alcantara, nonnullaq; alia oppida occupata sunt. Dionysius Lusitanæ Rex in partes attractus, quo tempore Vallisoleti regni conuentus agebatur, puero Regi per feciales bellum indicere non dubitauit. Res trepidæ, metus ingens, bellum improuisum. quæ mala tolerari potuerunt, nisi vt nunquam in vno gradu resistit calamitas, maior belli moles ex Aragonia vrgeret. Ianuarii die xx i. anno millesimo ducentesimo nonagesimo sexto Bordaluz in agro Harisæ Aragoniū inter & Alfonso Cerdam Regis Castellæ & Legionis titulos vsurpantem foedus ea lege factum, vt communibus armis auitum regnum Alfonso recuperaret, Murcia Aragonio cederet: Concha, Alarconium, Moia, Cagnetum, Petro eius fratri præstandæ operæ merces, quoniam futuro bello Dux erat destinatus. Violantes Alfonso auia, Reges Galliæ, Lusitanæ & Granatæ eo foedere comprehensi. Ioannes Lara spe Albarracini recuperandi ad Aragonios abiit. Dieghus Harus Castellæ Regi conciliatur, Ioannis perfugæ ditione attributa adiunctaq; ad Viscaiæ principatum. Ab eo principio Reginæ artibus multi proceres in partes attracti sunt, ac nominatim Ioannes Alfonso Harus Camerorum principatu, quem quasi hæreditario iure debitū ambiebat, donato. præsidia aduersus ingruentes vndiq; tempestates comparabantur. Mense Aprili Aragoniæ copiæ in Castellæ fines penetrarunt Alfonso & Petro Ducibus. Legionem vsq; castra promota, opulentam quondam urbem, viris, armisq; tunc ad exiguum ciuium numerum redactam: eoq; ciuium deditio sine sanguine in potestatem venit. atq; in ea Ioannes Ferdinandi Regis patruus Legionis, Calæciæ, atque Hispalis Rex est salutaris. ad S. Facundi oppidum Alfonso Cerdæ, Castellæ regnum pari celeritate delatum. sic erat icto inter eos foedere cautum. Maiorgam xx. ab vrbe Legionis lapide castra promota. quod municipium dum mœnium firmitate, & præsidii virtute defenditur, obsidio ducta est in mensem Augustum. Quo tempore proceribus Castellæ, atque vrbium conuentibus Vallisoletum etiocatis, Primus Henricus eo delatus Reginam in arce sacris operantem, vt erat paludatus accedit. secundum salutem, quantum periculum impendat reb⁹, simulato mœrore explicat. A trib. Regibus in tuam perniciem coniuratū, non ignoras. hos sequitur magna prouinciæ procerum pars. aduersus tantā tempestatem, in te fortuna, me sene, Rege puero quantum præsidium? arte vires adiuuandas censeo. Iniuria, inquit illa, filium paterno imperio spoliare parant. superis innocetem ætatem curæ fore non diffidimus. id certissimum præsidium causæ spesq;. Esto Henricus ait. non votis tamen, & muliebrib. lacrymis numina placantur. vigilando, agendo, mentemq; in omnes partes vertendo, pericula procuranda. sic sepe in magnis periculis Respublica conseruata est. in somno, ignauiaq; certum exitium. Vt Petro Aragonio cælibi cælebs connubio iungaris, conseruato, vtinam tam gratum, quam salutare. possum exempla commemorare multa, & præclara principum sceminarum, quibus & filiis id saluti fuit, nulla populi reprehensione. Exhorret illa ad insolentiam nouæ vocis. Apage, inquit, tantum dedecus, infamiainq; regnum filio paterna contumelia conseruare, nunquam inducam in animum. neq; externa exempla imitabor: cum domestica suppetant, illustrium sceminarum, quarū integra fama vtraque cælibe filiis in tenera ætate imperia steterunt. non deerunt præsidia, viresque. vtriusq; innocentia magis quam vlla arte superum auxilium constabit. si certum periculum sit,

perstare tamen est animus, neq; filii maiestatem suscepta turpitudine fugillabo. Sic Henrici
 consilium repulsum est. Conuenerunt ad quatuor millia equitum. Vt iis copiis Maioræ
 obsidio dissiparetur adduci Henricus non potuit: cum Beticæ belli necessitatem excusaret.
 Zamoram modo itum, quoniã in fide nutabat. deserta pene omnia, Diui indigetes susten-
 tarunt. mora, residendo primo cum quo hostes venerant impetu, calor ætatis, cæli graui-
 tas, rerumq; omnium inopia, morbos in exercitu vulgavit: & Petro Duce extincto, coegit
 in patriam redire, nulla re præterea memorabili, numero imminuto, nam mille equites ca-
 taphracti, peditum quinquaginta millia venerat. Rex Aragonius eodem tempore in Mur-
 ciæ fines inuectus meliori euentu bellum gessit. Murcia vrbe & omni circum tractu ad im-
 perium adiuncto, Castellæq; detracto, Alcala, Lorca, Mula exceptis, quæ in fide Ferdinan-
 di perstiterunt. In tantis motibus, tantoq; Reipub. discrimine Henricus, penes quæ rerum
 procuratio erat, in neutram se partem fortiter commouere, mediam personam gerere, vi-
 deriq; quencunq; cursum res habuissent, fortunam in consilio habiturus. vnde neque ab
 hostib. gratiam promeruit, & prouincialium odium grauissimum incurrit: suspicioq; eius
 sponte bellum excitari, cunctaq; quæ euenerant mala non inertia militum, neq; hostium
 vi, sed eius fraude contigisse. Regina mutua dissimulatione aduersus Hærici artes pugna-
 bat, alii palam præstanti fide proceres. In hoc numero Alfonso Gusmanus principè lo-
 cum omnium confessione obtinuit, aduersus Granatæ Regem Bæticæ fines tutatus, Hen-
 ricusq; conatibus, quod grauius certamen fuit, vnus maxime obfistens. Is enim sermonis vi-
 tandi caussa, & ne nihil ageret, delectu militari habito in Bæticam abiit Maurorū irruptio-
 nes prohibiturus. ad Arionam tamen commissa pugna victus, discissis forte habenis, quib.
 equus regebatur, ne in hostium potestatem veniret, ab Alfonso Gusmanio, nam pugna in-
 terfuit equo altero commodum præbito seruatus est. secundum eam pugnam de foedere
 cum Mauris instaurando actum. Granatæ Rex Tariffam petebat, Quæsadæ & aliarū dua-
 rum & viginti arcium permutatione. viginti aureorum millia additurū, pollicebatur. præ-
 terea quatuor annorum vectigal, quod pendere solitus erat, repræsentaturum continuo.
 In ea rerum difficultate, fisciq; tenuitate Henrico quidem eæ conditiones probabantur,
 Alfonso repudiabat. fidem haberi barbaro, Tariffam reddi, vtrunq; incōmodum nostris
 rationib. disputabat. res ad arma spectabat. accensa contentione Mauri suis nostrisq; virib.
 quo quid exitius esse poterat? eam urbem obsidere parabant. Alfonso domesticis opib.
 destitutus, externa præsidia conquirere statuit. Lusitanus infensus erat, atq; in armis. Ara-
 gonium Regem tentare placuit, si nominis Christiani ignominia moueretur, his ad eum
 » litteris. Graue est oneri prius, quam vsui esse. sed communis patriæ salus, & religionis re-
 » spectus cogit, ad tuam opem confugere. quod facio nihil pro me sollicitus, cui exitium pa-
 » rari libes audirem, si ibi malum sisteret, mortemq; in tantis malis, vt finem miseriarum ex-
 » pectarem. Reipublicæ me pudet & miseret, nō magis externis armis quam intestina, proh
 » scelus, quorundā perfidia labefactatæ, atq; oppressæ. Quid enim grauius esse potest, quam
 » ab iis exitium comparari, qui præsidio esse debebant? quid periculosius, quā in simulatio-
 » ne officii, & vtilitatis insidias tegi? Tariffam nostræ fidei concreditam barbaris reddi vo-
 » lunt, mandantq;. Fortissimo scilicet aduersus Africæ vires propugnaculo, Hispania nudata,
 » rebus turbatis regnare ipsi soli cupiunt, atq; in communis patriæ ruinis exultare, egregii ni-
 » mirum atq; præstantes viri, regni gentisq; protectores præclari. Nobis deliberatum est, pro
 » qua fide filii mortem antea contempsimus, eam quod reliquum est, nostro sanguine & vi-
 » ta tueri. Pecuniam si mutuam miseris mariq; auxilia, hanc urbem tuo Rex inuicte nomine
 » obtinere polliceor iuroq;, dum erit adulto Ferdinando Rege, de sumptib. satisfactum. Tu
 » si quid offensionis est, debes id totum patriæ caritati condonare: gloriosumq; ducere, pu-
 » pilli Regis ætatem, ab iniuria externa, domesticaq; fraude tutari. Ad hæc Aragonius fidem,
 » constantiamq; Alfonsi laudare: cæterū, ic̄ti paulo ante foederis religione prohiberi. quod
 » si esset à Mauris violatum, non moraturum spem, neq; cōmuni causæ defuturum. Interea
 » Lusitana arma mouebantur. Dionysius Rex, cum suorum manu Salmanticam progressus
 » est. Affuere Ioannes Ferdinandi Regis patruus, & Ioannes Lara Aragoniis copiis reueris
 » in patriam. De belli summa deliberatum. placuit Vallisoletum, vbi Rex Ferdinandus erat,
 » obsideri. ad Septimancas cum esset peruentum octauo ab eā vrbe lapide, dilapsis Castellæ
 » proceribus, plerisq; indignum iudicantib. Regem impugnari, obsideriq; a suis: Dionysius
 » veritus ne id exemplū ad cæteros pertineret, obsessisq; viis reditus esset difficilis, præfertim
 » vrgente iam hyeme, magnis itinerib. Medinam Campestem primum, inde dimissis copiis
 » in regnum contendit. Reginæ copiar, quas ad defendendum bellum paratas habebat, eius
 » iussu Paredes municipium obsederunt nullo operæ pretio: cum Henricus delectu in Car-
 » petanis atq; Vaccæis habito, eum apparatus dissipasset: regni conuictus, qui Vallisoletum
 » indicti

indicti erant, ob locorum vicinitatem disturbari nolebat. sic videri voluit, re à Ferdinãdo Rege alienatus, hostiumq; causæ impense fauebat. Ex fraudes Reginæ patientia eludebantur, simulataq; beneuolentia: nam eodem tempore Gormatium & Calecantoriũ oppida Henrico donata sunt. eadem arte Ioannes Lara ad officium retractus, quamuis accipiti fide, & si Albarracinum traderetur, ad Aragonios rediturus. regni conuentus Vallisoleti habitis salutis anno millesimo ducentesimo nonagesimo septimo auspicante. In iis conuentibus, quoniam pecuniæ difficultas maxima erat, grandis summa à populis in belli vsus promissa, & postmodum representata est. Quo tempore Ioannis Hari virtute, Vascones qui Anagari vrbs partem improviso aduentu occupant, & repetitis antiquis iuribus Ritogiam vniuersam armis occupare parabant, pulsi sunt. Iacobus Aragonius Rex Romæ, quo se acitu Pontificis contulit, Sardinia & Corsica Rex est renunciatus. Venerunt ex Sicilia Constantia mater, & Violantes soror, Rogerius maris præfectus, Ioannes Prochita. Auspice Põtifice Bonifacio, vt antea erat per legatos constitutũ, Violantẽ inter, & Robertum Calabriae Ducem Regis Neapolitani heredem designatũ, nuptiæ principali apparatu celebratæ sunt. Aduersus Fridericũ Siciliae regnũ semel susceptũ armis tueri parantem, communemque orbis Christiani pacem disturbantem, bellum decretum, Duce ipso Aragonio fratre: quo quid inhumanius esse potuit, quam armari fratrem in fratrem naturæ iurã resolũere: sed tanti fides, religioque fuere, imperiosi Pontificis mandata. rebus constitutis Rex quidem bellum comparaturus in Aragoniam rediit. Rogerius Lauria Neapolim missus, Carolo operam nauaturus. Constantia & cum ea Ioannes Prochita Romæ hæserunt, siue religionis studio, siue rebus fessi, Siciliaq; miserati casum. Sunt qui defunctos Romæ affirmant. verior tamen fama tenuit & idonei auctores testantur, Constantiam Reginam, quinto post anno Barcinone defunctam, sepultamque in Minorum æde vbi extat cum inscriptione tumulus eius nomine.

Ferdinandi Castella Regis sponsalia.

CAPVT II.

ARAGONIO in patriam reduci Lerda, Vlia, Filera, Saluateraque, vt erat Agnaniae foedere cautum, à Vasconibus reddita sunt. Anno proximo millesimo ducentesimo nonagesimo octauo Vasconum Prætor pro Gallis Alfonso Ronzo natione Gallo, Albaracinum de cuius possessione tandiu certamen fuerat Ferdinando Aragonii Regis fratri notho ablatum, Rege ipso auctore atq; iubente: traditumq; Ioanni Laræ, qui meliori iure niti videbatur, patremq; iniuria spoliatum constabat, aut fingebatur. honesta species, sed hominis præpotentis conciliandi, in partesq; trahendi præcipua cura suberat. Valentiae is septimo Idus Aprilis fidei constantiam iurauit, maiorem quam antea scilicet. Hæc ab Aragonio præsidia comparabantur, vno tempore Castellam Siciliamq; armis inuadere cogitanti, validiori quam pro ditione proque opibus conatu. Siciliae quidem Rex ab omnibus destitutus; iniuriæ opportunior futurus erat. à Castellæ Rege Dionysius Lusitanus in partes attractus inito foedere, quod gemina affinitate firmatum est. Constantia Dionysii filia nondum quamuis matura viro ætate, connubii foedere, vt ante conuenerat, iuncta Ferdinando est. Alcanitii quo in oppido non procul Zamora vrbe ad fines Portugaliae, pacis faciendæ causâ conuentus Regum erat, solennitas peracta eo maiori publicæ lætitiæ significatione, diuturnæq; concordie certiori spe, quod Beatrix Ferdinandi Regis soror Alfonso Dionysii filio & hæredi, octo nato annos desponsa est: & quo maior esset fides, de matris Reginæ manu focero tradita, atq; in Lusitaniã missa, tanta ad concordia animorum propensione, vt cũ dotis nomine nihil Constantiæ esset datũ, Oliuetia, Conguela, & Campus Moia (oppido id nomen est) Lusitanis accesserint, nonnulla maiestatis fugillatione timoris significatione maxima: sed tanti erat temporum conditio, & reipublicæ perturbatio, vt suscepto etiam dedecore, pacem redimere non vererentur. datum modo à Lusitano in patriam discedente, vt trecenti equites delecti Castellæ Regibus operam nauarent, Duce Ioanne Alfonso Alburquerque, aduersus Ioannem Ferdinandi regis patrum, qui se Legionis Regem dixerat, vt paulo ante dictum est. Maiori apparatu, quam successu expeditio fuit. nulla enim re memorabili Lusitani equites in patriam redierunt. contra Almansum ad Aragoniæ fines, aliaq; eo tractu oppida ab Alfonso Cerda, præsidiis sunt occupata. Segontia à Ioannis Laræ militibus tentata in Celiberis, eximia ciuium virtute in fide perstitit. Pecuniæ difficultate, cum cætera prona essent, maxime coiurati laborabant. quæ ne in stipendium deesset, regis insignibus, & nomine percussa est, metallo non probo. experientibus pars multo maxima decoquebatur. Dionysius Lusitanus à Rege genero sollicitatus cum iusta manu per Mirobrige (ea ciuitas Roderici vulgo est) fines ad ferendam

opem accurrit, maiori pacis studio, quam res turbatę postularent. Itaq; nullo operę pretio facto, irato similis in Lusitaniã rediit. Ioanni regios titulos vsurpanti Calęciam, quã armis inuaserat, relinqui perpetuo iure volebat: Legionę urbem; dum uiueret: Regina & Castellę proceres consilium repudiabāt: in quo pacis specie, grauis ignominia, regni viribus nobilissimę prouincię detractioe imminutis, iniurięq; publica cōtinebatur. Lusitani tamen Regis reditu, quos metus in officio continuerat, procerum tumultus cōcitati sunt, importuno sane tempore regni perturbationem ad occasionem vindicandi iniurias ditionis ue amplificandę uertentiũ. Regiņę patientia singularis, ultro eorum cupiditatib. occurrētis, oppidatq; & arces, tranquillitatis reuocandę causā donantis. & est sapientis rectoris rebus commotis, quacunq; re putat, ad Rempub. iuuãdam posse homines adduci, ea uti: nemoq; ita in arma promptus est, ut non idem pretium quietis quam periculi malit. De Sicilia imperio vario belli euentu certabatur. Rogerii Lauriã conatus Gallicis partib. iuuandis eximii, utię quamcunq; partem se daret, uictoriam, felicitatemq; secũ ferre uideretur. Eius diligētia multa oppida in extrema Italia ora Siculis adempta. quo merito perduellionis lege postulatus, damnatusq; ampla ditione, quam in Sicilia obtinebat regum priorum donum, uirtutis pręmium, spoliatus primum est. mutatę fidei crimēn obiicitbatur. deinde uertēte fortuna ad Catanzarum in Lucanis dum urbe recepta, arcem obsidet, à minori hostiũ numero uictus est. Hostium despectus malo fuit, semper in bello exitialis, & quoniã aduerso Sole pugnasse fama est. multi in pugna ceciderũt. plures noctis beneficio seruati. Rogerius ipse Dux inflicto uulnere in uicina oppida, deinde in Aragoniam euasit, pręceps in uindictam, eo maiori ignominia dolore, quod pręter consuetudinē acciderat, superiorib. pugnis uictor. Ex Aragonia Rex Rogeriusq; bello Dux fœderatorum Principum cōsensu destitutus, numerosa classe instructa, in qua octoginta triremes erant, idonea tēpestate soluerunt. Romę à Pontifice Iustrati sacra prece. Neapoli Robertus Calabria Dux adiunctus. Sicilia littora tentata. omnia spe faciliora primo aditu inuenta. Pacti (quę urbs Ptolomęo Agathyriõ esse creditur) alięq; eo tractu arces occupatę. mox circumducto Peloro, fretoque enauigato, Syracusę diuturna obsidione mari terraq; fatigatę. locorum longinuitas, Pactenses ciues prouocauit, ut pulso Aragonio pręsidio ad Friderici Regis ditionem redirent, arcemq; uirib. omnib. impugnandam susciperent. Ioannes Lauria datis abs Rege Aragonio uiginti triremib. auxilio obsessis accurrit. re cōfecta instructaq; arce cōmeatu, in reditu à Messanensib. classe instructa, tum ipse, tum sedecim triremes captę sunt. fretum uorticib. infame, temetq; in modum uenti nunc huc, nunc illuc uersis fluctib. uelut mōte pręcipiti deuolutus torrens Siculos iuuit: Aragoniis ob infcitiam nauigandi exitio fuit. Interea Syracusani eximia uirtute propugnantes, Rege Friderico uicinis locis ad omnē occasionem excubante, Aragonios soluta obsidione discedere compulerunt. & erat exercitus imminutus. decem & octo millia capitũm desiderata. insuetus calor, cęli insolentia, rerum inopia morbos uulgauerant. Ioannes Lauria iussus è uinculis causam dicere Messanę lege perduellionis, capite pœnas soluit, Rogerii patris dolore incredibili: in quę ea ignominia redundabat, dolor proprius. Erat is Aragonium regem in Hispaniam prosecutus. unde circumacta hyeme maiori conatu in Siciliam reditum est, Roberto atq; Philippo Caroli Neapolitani filijs ex itinere adiunctis. ad Orlandi promontorium non procul urbe Pacti, classe appulsum: in qua sex & quinquaginta triremes erant. Fridericus ex superiori uictoria, auctis suę gētis animis minori numero nauium, omnino quadraginta, ausus pręlii fortunam tentate uictus est. naues pars captę, pars in fugã uersę. in captiuos à Rogerio pręfecto lauitum, uindictę studio: magna Catalaunicę gentis inuidia. Fridericus naue ex quã pugnat capta, in scaphã desiliens Messanam abiit. Aragonius causis siue ueris siue simulatis, in patriam est reuocatus, nõ absq; Pontificis Romani, Neapolitaniq; Regis obtrectatione. saniores factum probabant. & erat stultum alienã rem suo periculo curare. erga fratrem sublata contentione, humanitas misericordiaq; successerat. Commissa ea pugna est ad quartum Nonas Iulij mensis, in paucis ea ætate memorabilis. Galli ut uictoriã uirgerent in Sicilia relictĩ, diuisis copiis bellum gerere constituunt. inde certa calamitas. Robertus & Rogerius Lauria Randasum firmum iis locis Pactim inter & Catanam medio ferme interuallo municipiũ obsident. cum classis parte Philippus Tarenti Dux ad tentanda Lilybęi littora missus, Friderici Regis aduentu improuiso uictus acie, captusq; est. inde inter utranq; gentem societatis amicitiaque iungendę copia bello potior; ut mox ostendet narratio.

Annus iubilæi.

C A P V T III.

ANNVM secularem Bonifacius Romanus Pontifex clausit, ex Romanę urbis Iudaicęq; populi institutis lege temperata lataq; in perpetuum: ut centesimo quoq; anno ueniã

• peccatorum

peccatorū donarentur, quicunq; Romana templa venerabundi inuiferēt plena religione, vetustate sancta. Ad Romanæ maiestatis reuocandæ, religionisq; amplificandæ cultum, id institutum pertinebat. quod Clemens VI. anno L. ac longo interuallo Sextus IIII. quinto quoq; & vigesimo nouis id legib. fieri sanxerunt, memores humanæ mortalitatis, vitæque exiguis plerunq; annorum spatiis circumscriptæ. Magnus mortalium concursus ad rei famam in Urbem factus. in his Carolus Valesius secundis nuptiis Catharinæ Philippi filia, neptis Balduini coniux, Græcorum imperium quasi dotale recuperare contendebat pollicitus. si id contingeret, bellum in Syria pridē intermissum, fore instauraturum. Honorificum id Bonifacio erat, eius ætate auspiciisq; pia arma repeti: Carolo haud irrita vota, modo cum iusto exercitu in Italiã primo tempore redeunt pollicebatur fore. In Catabria Dieghus Harus Lupi frater, eius quæ ad Alfarium Rege Sanctio cæsum diximus, Viscaiz principatu paruo ad Nerui ripam, quod flumen incolæ Ibaifabellū à latitudine vocāt, Bilbaum oppidum construxit, Viscaiz totius nobilissimū, octauo à littore milliar i, eoq; propter maris subuectiones frequens commercio; & quoniam Bermei mercatores loci cōmoditatem fecerit, eo plerq; commigrarunt. Incolis datum, vt Lugrunii legib. viuerent. Ilerdæ ab Aragonio Rege publicæ scholæ iura data sunt. litterarū professores magnis præmiis euocati constitutiq; in ea vrbe. Quo tempore Vasconib. Alfonsus Roleedus pro Gallis Præfectus erat: nihil insigne in ea gente, nisi, qd est præcipuum, festa pax aliis Hispaniæ partibus bello continuo quassatis. Eo auctore Valisoleum missa legatio per causam à Regina Castellæ, cuius auspiciis vsq; dum Resp. steterat, expetēdi quidquid ab Ataporcea (oppido id nomen prope Burgos est) ad regni fines pertinebat, vi & armis magis quã vllō iure olim ablatum. Regina legatis accurate & liberaliter habitis, negabat tamē Galli Regis volūtate id expetēdi recētissimæ cuiusq; possessionis vsu, potius quã exoletis vetustate exemplis & tabulis stare ius imperandi affirmabat. Re infecta abeuntes legati, vnde certior spes pro quib. venerant impetrandi, ad Alfonsum Cerdam & Ioannem Laram se cōtulerunt. Tentata in Palæcia, ac tantum non ciuium prodicione capta Donniis se tenentes, de alienæ ditionis oppidis liberales extitere. Missus in Galliam Ioānes Lara, vt de omnib. pactionib. præsens ageret: Gallosq; ad opem maturē ferendam incitaret. Parum ea diligentia profectū: ac ne Cerdæ quidem fratres Ioannis vestigia subsecuti, vltra speciosa verba quidquam retulerūt: cum bellū Flandrici, quod vtriusq; gētis supremo conatu gerebatur, quam longinqui potior cura esset. Ictō tantū fœdere, permisso Philippi Regis delectus in Vasconib. est habitus. Militum manus ea parte in Calaguritanum agrum inuasit. Ioannes Harus Camerorū regulus eos acie superauit, capto eorum Duce Ioanne Lara, neq; ante in libertatem reddito, quæ arces & oppida omnia restituit, quæ eius fidei erant concredita, integram præterea fidē & constantiam iuratus. Quæ res Aragonium quidem Regem impulit, vt Albarracinum urbem Ioanni datam, sui iuris faceret: Ioannis autem patris Ferdnandi Regis animum preuulit, vt armis positis, in quibus contra adolescentis Regis resurgentes vires parum præsidii fore sperabat, ad pacis consilia traduceretur. fœdus salutis anno millesimo trecentesimo primo ea lege factum est, vt Regis nomine posito, urbibus atque oppidis redditis, quæ bellicose tempore occupata erant, Viscaiz etiam principatum dotalem Diegho Haro relinqueret, Medinæ à sicco flumine, Castri Nunnii, Mansillæ, Paredum, Cebreri permutatiōe. quæ nouos motus vitandi causa, & vt esset vnde vitam principalem sustentaret, Ioanni abs Regibus donata suat.

Raymundi Lulli obitus.

CAPVT IV.

DVÆ res in hunc annum inciderunt neq; minutæ, neq; insignes maxime: sed hoc tamen loco commemorandæ. Raymundi Lulli exitus, multa sanctitatis doctrinæq; fama: Calarratæ Magistro Garfiæ Padillæ facta iniuria, honore quem gerebat detracto. Raymundus gente Catalaunus in Baleari maiore natus, iuuenis mercaturam exercuit spe quæstus, maiorū vestigia domesticamq; laudem in eo secutus. cū ætate rerum humanarum tædio abcessit in solitudinem, vitato hominum congressu. Quo tempore artē conscripsit, quæ nouis tramitib. compendio in artium ingenuarum philosophiæ, atq; adeo diuinarum rerum cognitionem inducit, magno hominum miraculo: cum litterarum omnino expertus, vt ne Latine quidē sciret, sermone patrio viginti amplius voluminib⁹, iusti pōderis euulgatis, ea de reb. tum diuinis tū humanis tradat, quæ vix, ac ne vix quidē expoliti doctrina homines assequantur legendo. vt præstigiæ oculorū, & ludibria potius artium, quã veræ artes quibusdā videantur. Ipse ea se diuinitus accepisse cōfirmat, in mōte obiecta Christi Dei specie, quasi cruci affixi. Eo haud dubiū meritis laudē, qd studio religionis in Africa propagadē

Bugiam in ora Mauritaniz delatus, cum operi insistens, monendi castigandiq; finem non faceret, lapidibus petitus occubuit. Corpus in Balearum maiorem translatum, magnam à populis venerationem habet, tantum non memoria consecrata, nomineque in fastos dato. De libris non vna opinio fuit, plerisq; accusantibus, quasi ineptos noxiosque, alii defendunt, quasi delapsos cælo, humanæ ignorantiz remedia. Quingenti errores de religione ex iis libris decerpti nihilominus, Gregorii XI. Pontificis Maximi iussu Auenione anathematis ignominia notati, agente Aymerico ex Prædicatorum ordine Inquisitore aduersus hæreticos in Hispania. Ex iis propositionibus Petrus Tarraconensis Præsul centum euulgauit, Directorii Inquisitorum parte altera. in quibus si verum fateri conuenit, non pauca duriores sunt & absontæ, cum ecclesiæ placitis pugnantes. Sed nos bardi crassoque ingenio assequi non possumus ea, in quibus Raymundi sectatores reconditas significationes, & arcana maiora contemplantur, melioribus oculis. an hallucinantur potius & videre se fingunt, aut somniant, quod non vident: & digito conantur ostendere, quod nusquam est. quorum est nostra etiam ætate magnus numerus, schola etiam Barcinone iis libris explicandis dicata, conquisitis lectitatique postquam reprobati sunt. habendi licentia obliuionem attulisset. de Raymundo hætenus. Calatrauz Magistrum inuidia euertit sui ordinis concepta animis: cuius expromedæ occasio venit. Maurorum irruptionibus prohibendis in ea temporum atrocitate, facultas nostris non erat. Itaque superiori anno Alcaudete oppidum Calatrauz militibus detractum inuenio: Vaenæ magna parte capta, præsidii virtute ægre quamuis repulso extra mœnia Mauros: Giennium circumfessam, atque magno conatu impugnatam. id Garzia Padillæ crimini datum, quasi eius culpa Alcaudete effectum amissum, & nouo conatu cum Alfonso Cerda sentiret. Hæc species erat: re asperos hominis mores oderant, ingenium immitte. multa militari laudè, præstanti armorum scientia metum faciebat, & ex timore odium. Habitis comitiis, honore Padillæ detracto, Alemanus est in eius locum substitutus iniuria: vti dati à Pontifice Romano iudices in causa, patres Cistercienses pronunciarunt. Ergo vertente anno loco redditus multis annis rebus præfuit inuidia militum compressa magis quam sanata: profus vt extrema ætate hominem nouis criminibus appetere, Ioanne Prado pro ea subrogato hæud meliori iure quam antea. Verum ille annis grauis, bellicis curis, sed & ciuilibus impar, honorem iniuria detractum æmulo sponte reliquit, paucis in Aragonia oppidis retentis, vnde senectutem sustentaret, vir eximie præstans, non magis rebus gestis, quam præ pacis studio, contempto honore, condonata iniuria. Ad institutum iter reuocanda narratio est.

Nuptiæ Ferdinandi Regis confecta.

C A P V T V.

VENIÆ propinquitatis à Pontifice impetrandæ cura sollicitabat, vt pacta inter Lusitaniz & Castellæ Principes cõiugia legitima essent, eo vitio irrita: & spes suberat veniæ, quoniã Bonifacius Pontifex originem Hispanicam præferens, rebus nostris fauere videbatur: à Gallis alieno animo esse cõperat. Placentiæ, Regum Castellæ & Lusitaniz colloquiũ ea de causa habitũ. missi Romã legati omnia facile impetrarunt, ac Mariæ & Sancti Regum coniugiũ eodem vitio procuratũ: tamen Sanctius vita functus erat, & plerisq; negabant mortuorum coniugia irrita iure, venia ritè coalescere, ignorantes quanta Romanorum Pontificum auctoritas sit ad hominum nonnunquã gratiam, sæpe pro cõmuni salute, datæ potestatis fines amplificantium. Soluta certe lege propinquitatis, noua læticia Ferdinandi Regis & Constantiæ coniugia Vallisoleti peracta. nuptiarũ solenni celebrato, noua nupta mulier facta est. Regis ætas, infixaq; religio animis intactam eatenus seruarat. Ioãnes Lara regiæ Magister factus est. Henrico patruo Atiensis & Gormatiũ dono data. regni procurationis ablata ea cõpensatio fuit. sanari tamẽ prauus animus non poterat. quem comperio simul Aragonios & Mauros simulatione beneuolentiæ distinuisse dubia fide, suspensioq; semper ex fortuna animo. Itaq; eo cõiueniente Almasani, quod oppidũ Cerdis obtebatur, obsidio dissipata est, Castellæ copiis amandatis alio. conuentu ad Harisam Aragonio Rege, fœdus simulatũ magis quam factum. Aragonius Lorcam in Contestanis validum municipiũ diu obsessum, salutis anno millesimo trecetesimo secundo inchoante in potestate redegit. Nobile municipium in Vaccæis ad Duriũ est, Pentafielis nomine. In eo conuentus Episcoporum fuit prouinciæ Toletanæ, ipsis Kalendis Aprilis. actionum moderator Gonçalus Toletanus Præsul. Ne clerici concubinam publice habeant supplicio sancitũ. (sic erant eius seculi mores publica scelera vindicare satis habebant) ea lex tertia est. Sexta sacerdos peccata reuelas per sacra confessionem accepta æternis vinculis addicitur, pane & aqua in victũ tantũ concessis. Decumas ex omnib. quæ terra etiã sine cultura spõte fundit;

fundit, solui sacerdotibus octaua lex mandat. Liba azyma quibus sacrificatur confici nisi à sacerdote aut eo præsente proxima lege vetatur. tum alia fanciuntur ad pietatis cultum præclara. Mense Maio Granatæ Rex Mahomad Myrus diè obiit, successore Mahomade Alhamare ipsius filio natu maximo. Gemina ex ea re nostrorum lætitia, sublato patre strenuo industrioq; filium luminibus captum substitutum esse considerantium. Malacæ regulus Farrachenius eius sororius, magni animi vir, præstantiq; erga nouum Regem fide, bello paceq; Rempub. gubernabat. In Sicilia ex tantis motibus pax tandem facta est ad Pontiam insulam victi primū Siculi in pugna naturali. Conradus Oria Genuensis classis Præfectus captus, inde Siculis timor aliquantus, Gallis spes amplior belli ex sententia conficiendi. Messana certissimum totius insulæ propugnaculum, à Gallis continuo obfessa. rē proximam periculo, ciuium constantia, Fridericiq; diligētia, quoniam in eo summa belli vertebatur, tutata est. Accessere preces Violantis Aragoniæ virū ad bellum secutæ, ac tūc Catanæ agentis. ea annitēte in ora Syracusana ad turrim Maniaci de pace ab utroq; principe in colloquium ventū est. Inducit tantū pactæ, amicitia coniūgendæ certa vtrinq; spe. Duæ res incommodo tempore subsecutæ eam spem perturbare visæ sunt. Violantis obitus ad Thermas Himeras (Termini nunc ea vrbs vocatur, & in Gallorum ditione erat) defunctæ. Caroli Valesii aduentus, qui spe imperii Græcorum recuperandi Italiam repetens Hetruriæ rebus turbatis in Siciliam trāsmiserat. Fridericus cōmeatu omni in munita oppida comportato, corruptis frugibus aliis perstantq; in cōsilio vniuersæ dimicationis detrectadæ, eo hostes residente cū quo venerat ardore adegit, vt de pace volentibus ageretur. Xacā inter & Calatabelotā, vbi se Fridericus tenebat propter loci munitionē, mutuo triū Principum colloquio de inēudo fœdere disceptatur. Inita pacis hæ cōditiones fuere. Philippus Tarenti Princeps redderetur libertati, aliiq; vtrinq; captiui. Continenti Italia Fridericus abstineret. Siciliæ oppidis Galli decederēt. Eleonora Roberti soror Friderico nuberet, dotis profectiæ nomine Siciliam retenturo: donec Sardinia, aut quoduis aliud regnū Pontificis permisso opeq; armis subdidisset. Si id non contigisset Friderici hæredes Sicilia decederēt. cum primū ducēta quinquaginta aureorum millia Neapolitani Reges numerassēt. Siculis & Italis exulibus parū cōstitatis fidei, venia ab vtrisque mutuo est data. Pridie Kal. Sept. his legibus fœdere constituto, ab armis discessū est. Ioānes Villanus, qui bello interfuit, & Dātes Aligeri⁹ eius ætatis poeta in primis elegans & grauis, Valesio probro dāt: Hetruriā bello intestino turbasse: in Sicilia fœdā pacē sanxisse: nihil præterea tātis molitionibus factū. Fuit hic annus frugib. aduersus in Hispania quidē maxime propter æris siccitatē & arationes intermissas, bellis ciuilibus quarta colonorum parte absumptā, sic vulgo opinio fuit, vti magni auctores testantur.

Bonifacii Pontificis obitus

CAPVT VI.

PER idem tempus Iacobo Rege Baleari defuncto, à filioque cognomine paterni regni iure abdicato, veste Minorum desumpta, Sanctius frater natu minor Rex salutatus in Aragonii Regis verba iurauit. In Castella tranquillæ res non erant, ærarii inopia maxima. Burgis & Senticæ regni conuentus habiti. In his conuentibus publicis impensis modus adhibitus est, magnaq; vis pecuniæ provincialib. imperata. Procerum animi à Regina matre potissimum auersi erant, cuius auspiciis rēpublicam gubernari dolebant. Henricus & Ioannes Regis patrum, Ioannes Emanuelis filius, Ioannes Lara, Dieghus Harus aliiq; viri Principes, Regiæ euertendæ occultis apud filium criminationibus consilia communiabant. Scrinii regii Magister Sanctanderii Abbas, quoniam penes eum regii patrimonii administratio fuerat, ad rationes compulsus. in quo Regiæ contumelia cōtinebatur, qua concedente iis honoribus auctus fuerat. Verum innocentia atq; integritate perspecta, procerum calumnæ repudiata sunt. Philippi Galliarum Regis legati anno millesimo trecentesimo tertio inchoante Vasconū oppida repetentes, re infecta dimissi sunt. Oblatæ à Rege Aragonio pacis conditiones repudiata, Illicis permutatione pollicentis, Muriæ tractū armis occupatū redditurū: neq; id Regiæ probatum, quin Ioannes Lara, qui potens Regis esse ceperat, Regina auctore loco motus, Henricusq; regis procurator effectus est, honore haud diuturno: breui enim abdicauit, sponte an coactus non satis compertum. Inde certe inter Regem & matrem exortæ suspiciones, inter proceres similtates. Ioannes Lara & Ioannes Regis patruus ex tantis paulo ante offensis gratia recōciliata præcipua apud Regem iuuenem auctoritate pollebant. prauis & callidis cæteros criminando, quod facillimum factum est bonis & modestis præferebantur. Hæricus patruus, Ioannes Emanuelis filius, Dieghus Harus ægre ferebant, exclusa Regina, à qua erant magnis beneficiis obstricti, ad duorum arbitrium Rempub. verti: prorsus vt consilio inter se cōmunicato Alfonso Cerdā de inēudo

fœdere vltro appellarēt. Gōfalius Ruizius eo conatu Almasanū legatur, Aragonia armā
 in Castellā attracturus, nulla fidei cura præ partiū studio. Hæc in Castella, quo tempore, in-
 credibili audacia, inaudita impietate sacrosancta Romanorū Pontificum maiestas fœdata
 est violato Bonifacio à Columniis proceribus, atq; in custodiā tradito. quod propter faci-
 noris magnitudinem, paulo altius explicandū est. Erant à Bonifacio vno tempore Gallica
 gens & Columnii proceres multis iniuriis irritati, non vna causā initio, consensu tamen ad
 extremū aduersus communē hostē vno. Carolus Valēsius ludibrio habitus videbatur Pon-
 tificē promissorū immemore. In templorū bona, sacerdotumq; reditus, Rex Gallus inua-
 dere cœperat. Apameæ Episcopū, quam urbē paulo ante Bonifacius in Gallia Narbonensi
 sitā, contributamq; antea Tolosātib⁹, Episcopi iure donauerat, verbis oblatrantē in vincula
 coniecerat. vtrunq; Pontifici graue atq; iniuriosum legatis vltro citroque comitantibus
 exacerbata amplius voluntates. ventū ad anathema iniuriarum extremum, Episcopi ex v-
 niuersa Gallia Romam aduersus Regē euocati. Pontificum magna auctoritas est, Regū
 maiores vires. Philippo enim agente aduersus conatus Pontificis, Lutetiæ Patrū cōcilium
 habitum est. In eo concilio Bonifaciū vitio creatum, Celestini abdicationē legibus repu-
 gnantibus factā decernitur. conuictiā vtrinq; iacta. extant alternæ epistolæ cōtumeliosæ ig-
 nominiosæq; veræ ne an fictæ, affirmare non ausim: interest tamē ad exemplū vt falsæ esse
 videantur. Columnii proceres Romæ fuga, exilio, bonorū spoliatione duob. lustris vt Pe-
 trarcha auctor est, exagitati: Gibellinorum ab antiquo duces, nobilitate, opibus, clientelis
 Pontificibus formidabiles. Petro Iacoboq; ex ea familia Cardinalibus ius rubri pilei edicto
 abrogatū. Stephanus gentis Princeps in Galliā fugere compulsus. idem facit Sarrā Colum-
 na atrox ipse Bonifacii hostis, nouisq; malis exacerbatus, quæ in fuga pertulerat ab Archi-
 pirata captus, ad remumq; datus. Audacior Guillelmus Nogaretus Tolosā, cui à rege cura
 demandata erat à Bonifacii sententia Romanā sedem legitimo Antistite tūc viduā appel-
 landi. Inter hos euertendi Pontificis consilia cōmunicata. auctore aut conscio Rege, etiam
 memoriā recentī dubitatū. in Hetruriam certe appulsi Staggiæ confedere, dū per occultos
 nūcios facinoris maturandi opportunitas adest. Ceccanus & Suppinus proceres, ex ipsaq;
 Anagnia vrbe Maffii potentis viri filii multo auro corrupti facinore patrandō. Rebus con-
 stitutis Anagnīā, vbi Pontifex erat, trecenti equites, peditū iustus numerus inductus, Sarrā
 Columna Duce præcipuo. Prima luce clamor militū sublatus, Philippi Regis nomen in-
 geminantū. fit fuga aulicorum. Bonifacius cognito periculo, pōtificio ornatu desumpto,
 in sacro folio confedit. eo habitu à Sarrā comprehensus, Nogareto illudenti ac minitanti,
 constātissime respondit: Paterini minas nihili se facere. fuerat is Nogareti auus Albigen-
 um impietatis conuictus, igneq; crematus. ad eam Pontificis vocē Nogareti ferocia con-
 cidit. appositi Pontifici custodes. regia direpta. Hispaniæ Ostiæq; Cardinales duo apud Bo-
 nifaciū perstitere cæteris fuga dilapsis. Triduo post Anagnīæ ciues misericordia succeden-
 te, metuq; ne Pontificem ciuem suū prodidisse dicerentur, correptis armis coniuratos vr-
 be pellunt. Pontifex ipse quamprimū Romam rediens, ex dolore iincidit in morbū, ac fū-
 renti similis decessit, quarto Idus Octob. v. & xxx. à captiuitate die. felix Pontifex si quam
 facile minas ridere erat solitus, tā facile hostiū insidias euitare potuisset. Eius calamitate do-
 cumentum datum sacerdotū imperia, opinione magis hominum fama; integra (quā
 tueri ipsi & extendere benefactis debēt) metuq; religionis, quā viribus & potētia constare.
 Villaneus auctor est, Bonifaciū doctum quidē virū fuisse, & à multo rerū vsu excellentē:
 sed crudelē. ambitiosum: avaritiæ se sordibus fœdasse, vt gentiles locupletaret: quæ grauif-
 sima perniciēs est, detestandā ignominia. duos & viginti Episcopos, duosq; Comites ex sua
 gente fecit. Sexto decretaliū libro edito magnā ab eruditis meritis laudē est. in eius locum
 Nicolaus citis Taruisinus proximis comitiis suffectus est, ordinis Prædicatorū Princeps,
 Benedicti nomine in Pontificatu assumpto. id Bonifacii memoriæ datū cui id nomē in mi-
 nori fortuna fuerat, & à quo in numerū Cardinaliū allectum se esse meminerat. in Gallos
 tamē clemētior: quos interdīcto soluit, Bonifaciq; in illos acta rescidit. Sarrā Nogaretumq; 50
 die dicta non cōparentes, maiestatis lege dānatos execratione deuinxit. Petrum & Iaco-
 bum quamuis in gratiam receptos, purpura tamen vti vetuit, ex decessoris sanctione.

Pax inter Reges ad Campillum facta.

CAPVT VII.

QVIESCEBANT Hispani malis fessi, sublata magis facultate bellandi, quā voluntate
 materiaq; Magnæ controuersie sedandæ erāt. Castellæ & Aragoniæ Reges de Murciæ
 imperio disceptabāt. Alfōsus Cerda regios titulos vsurpabat inanis vmbra & sine prouentu
 nomē. Nou⁹ Granatæ rex Castellæ infens⁹ assiduusq; hostis in Aragoniæ ditiōis fines inue-
 ctus,

tus, Betmarem oppidum non procul Biatia ceperat. Publica hæc diffidia erant. priuatim
 cum Haris regulis Ioannes de Viscaia principatu certabat, Regis propinquitate fretus fa-
 uoreq; melior caussa. Ea res Haros à Rege auerterat, & ad arma spectare videbantur. Rex
 Ferdinandus ætate confirmata, periculi non ignarus, finem his diffidiis ardentissime exo-
 ptabat. Penes Aragonium Regem hac tempestate spes & opes Hispaniæ sitæ erant. Ioannes
 Ferdinandi patruus ad eum de pace legatur. Calataiubæ mense Martio, salutis anno mille-
 simo trecentesimo quarto, reagitata conuenit tandē, vt dati consensu partium iudices, de
 controuersis pronunciarent: interea induciæ essent. Regum colloquio tempus locusque
 dictus. Rex Ferdinandus de reb. Baticæ sollicitus, Búrgis quo se tenebat, mense Aprili Pacē
 10 Augustā abiit, per causā foceri Regis conueniendi. Nā minores controuersia suberāt: op-
 pidaq; quædā se minori pignoris loco data, erāt recipiēda. Nihil propius factum, quā vt ini-
 mici discederent. pecunia tantū Ferdinandus à focero adiutus in Beticam abiit. Missi Gra-
 natam legati, ipsius Mauri Regis rogatu. Rex ipse Ferdinandus Cordubæ substitit. ea le-
 gatione cū Mauro pax reconciliata est, vectigal quod pater pēdere solitus erat pacto. Hen-
 ricus Princeps annis grauis Rox defunctus est. funus Vallisoleti in Frācisca ædem illatum.
 vario vir ingenio, inquietoq; morum incōstantia mirabili, gloriæ audius ad extremam æ-
 tatem, potentiaq; cuius cupido etiā sapientibus nouissima exuitur. Magno commodo
 lætitiaq; prouincialium Henrici obitus accidit, nam vnum maxime pacem ne interturba-
 ret verebantur. Eius oppida, quoniam prole caruit cælebs ad vitæ finem, à Rege aliis pro-
 20 ceribus data, maxima pars Ioanni Laræ, tanta erat apud Regem gratia. Regum controuer-
 sis cōponendis Dionysius Lusitanus Rex, partium consensu delectus arbiter, Ioanne Fer-
 dinādī patruo, & Semeno Luna Cæsaraugustano Episcopo adiūctis. ad Torellas oppidum
 in Aragoniæ finibus ad radices Cauni montis locis amenissimis, Lusitaniæ & Aragoniæ
 Reges mutui colloquii causa priores conuenerūt. In eo oppido à iudicib. pronunciatum,
 vt Aragoniæ Castellæq; ditionis Staberus fluuius cōmunis terminus esset: Aragonii præ-
 cipuo cōmodo, Illicis portu aliisq; circa oppidis aucti: vltroq; ipsi datum, quod magnis an-
 tea votis exoptarat. ad octauū Augusti diē sentētia est pronunciatā. Die proximo ad Cam-
 pillium vicinum oppidum trium Regum colloquiū fuit, memoriā fœderis ante viginti tres
 annos Alfonso inter Castellæ Regē, & Petrum Aragonium sanciti bene ominatum. eo
 30 loco firmatum fœdus. indeq; Agredā itum atq; Turiafōnem, præcipua Regum prouincia-
 liumq; lætitia, celeberrimo conuentu. nam præter Reges, tres Reginæ aderāt, duæ Castel-
 læ, tertia Isabella Lusitaniæ fœmina sanctissima. præterea Isabella Ferdinandi soror, Ara-
 gonio Regi olim pacta: sequebatur tantis Principibus comitatus par. Ac Lusitanus præfer-
 tim pro ingenio gentis laudis audius, pecuniæ copiosus, ob diuturnam pacem, mille secum
 equites ex Lusitania deduxisse memoratur: tentoriis toto itinere erectis abstinuisse oppi-
 dis. In Cerdarum causa Aragoniæ & Lusitaniæ Reges arbitri pronunciarunt: vt Alfonso
 deinde regio nomine abstineret: oppidaq; & arces redderet, quæ in eius erant potestate.
 Alba Begiar, Vallis Cornegia, Gibraleon, Sarria aliaq; oppida & prædia vnde vitam prin-
 cipalem sustentaret, attributa leuis tantorum regnorū compensatio. rara hominum fides,
 40 parata imbecillium obliuio. & Aragonius à Gallo destitutus, belli pondus solus eatenus su-
 stinuerat, pacisciq; quacunq; ratione cupiebat: tanto Alfonso dolore vt ne sententiæ quidem
 audiendæ interfuisse feratur. discessisseq; Regum capitibus mala omnia imprecatus. Reli-
 qua erat, Ioānis & Dieghi Hari controuersia, magna Ioannis spē cui Rex pace facta Visca-
 iæ principatum traditurum sese erat pollicitus. Solutō Regum conuentu, dies Haro dicta,
 qua die Medinæ Campestri, vbi regni conuentus futuri erant, causam diceret, arbitris in
 causa datis. Harus siue ex conscientia alieni principatus occupati, siue quia Regē à se auer-
 sum non ignorabat, ne venia quidē discedendi postulata è curia abiit. solutis conuentib.
 cum neq; Harus pro sano quidquam facturū videretur, & Ioannes Regi assiduus causam
 vrgeret: Vallisoleti secundū eius iura & merita sententiā est pronunciatā, executione tan-
 50 tum in aliud tempus dilata. in quo illud prouidebatur, vt ratione aliqua concordie inter ip-
 sos excogitata, belli impendētis tempestas compesceretur. Salutis anno millesimo trecent-
 tesimo quinto hæc in Castella gerebantur. Quo tempore Ianuarii mensis septimodeci-
 mo die, Rogerius Lauria maris Præfectus in Catalaunis defunctus est, Dux ea tempesta-
 te nulli secundus, acer consilio, manu strenuus; Regibus carus; Petro præsertim, cu-
 ius auspiciis Siciliam subegit. multa solus prospere, Reges sine illo nihil magnæ rei
 gesserant. prope Petri Regis sepulcrum, mutua beneuolentiæ argumento, tumulo
 composito, ad S. Crucis cœnobium sepultus est. Lutetiæ Ioanna Vasconum Regina extin-
 cta sexto Aprilis die in D. Francisci æde regio funere, celebri apparatu compositū corpus
 est: eaquam Nauarrici collegii septa complectuntur. Ludouicus cognomento Hutius

1304

1305

matri defunctæ continuo in Vasconum regno successit, regia corona Pompelone sumpta, Galliæ postmodum Rex paterno iure futurus. Philippus cognomento Longus, Carolus cui Pulchro cognomen fuit, Galliæ & Vasconum deinceps Reges, Ioanna etiam Regina geniti erant. filię duæ: altera in minori ætate defuncta, altera Eduardi Angli Regis vxori, puellæ omnium sui temporis pulcherrimæ, Isabellæ nomen fuit.

Clemens. V. Pontifex Maximus.

C A P V T V I I I.

BENEDICTI pontificatus octo mensium & dierum sex fuit. subsecutum interregnum diuturnius decem menses, dies octo & viginti tenuit. magnę contentiones iactatæ, diuersa Patrum studia Italici generis atq; Gallici, quorum erat magnus numerus, in gratiam regum Neapolitanorum plurib. ex ea gente in Cardinalium collegium cooptatis. Conuenit tandem vt Italici Gallos tres ad pontificatum nominarent: ex iis diuersa factio vnem eligeret. trium Archiepiscoporum nomina edita, qui Bonifacii beneficio obstricti erāt, ab eo creati. Raymundus Gottus Burdigalensis Archiepiscopus prælatu, re prius omni cum Philippo Rege Galliæ communicata, coramq; in Santonib. ad Angelinam oppidum, quo ad se Rex euocandum curarat, sacramento adactus Bonifacii octauum memoriam damnaturum: Petrum & Iacobum Columnios Cardinales honori, vnde exciderāt, redditurum: sacerdotiorum decumas concessurum in annos quinque: alia præterea pontificio nomini ignominiosa foedaq; sed tanti est dira ambitio dominandi. sic Nonis Iunii Pontifex renunciatus Clementis nomen edidit. Cardinales in Galliam continuo euocati. Lugduni pontificia insignia desumpsit tertio Idus Nouembris, incredibili omnium concursu: tristi omine, sic pleriq; interpretabantur, quod ipso celebritatis die, dū nouus Pontifex in pompa circumfertur, parietis ruina vetustate atq; onere superstantis multitudinis procubentis, ex equo quo vehebatur excussus est, tiara ex eius capite: ex illa carbunculus magni pretii amissus. Rex Galliæ lateri adhærens, proximus periculo. Ioannes Dux Britannus perit. Anglus atq; Aragonius Reges incolumes perstiterunt. plures tum ruina, tum multitudine obruti oppressiq; sunt. His iniitiis cetera consentanea fuerunt. honesta inhonestaq; venalia habita. duodecim Cardinales ad Philippi Regis gratiam creati. De Bonifacii memoria, vt erat pollicitus, postulante Rege responsum: nisi in concilio generali de re tanta statui nihil posse. Ea via eludendi regios conatus excogitata. eaq; princeps occasio extitisse fertur proximi concilii Viennenfis conuocandi. Pontificia sedes ab Vrbe in Galliam translata. id caput malorum fuit, perculso Christiano orbe, indignante Italia ad cæteras ecclesiæ calamitates, nouas ex ea re tēpestates concitari. Tres tantum Cardinales in Italiam legati, cum ampla potestate Rempub. bello paceq; curandi. Interea in Castellā noui tumultus concitati. Rex Ferdinandus, vt nihil est Regum gratiā fallacius, Ioanni Laræ infensus, Lupum Dieghi Hari filium regiæ procuratorem dixit. consilio species obtendebatur, quod Ioannes limiti præfectus aduersus Mauros, vtriq; curæ impar esset. re Haros conciliandi, Ioannemq; ab eorum amicitia diducendi Regi propositum erat. In domestica discordia, cum occulti nihil esset, vtriq; inter se maiori quam antea beneuolentia fideq; vires inter se conferunt, regiis conatib. obsistere destinātes. res ad arma spectare videbatur. Alfonsi Guzmanii & Regiæ matris prudentia, proceres ad officiū reuocati sunt. pristini honores & magistratus vtriusq; restituti. Præterea Ioannem inter Regis patruū & Haros proceres ex magnis atq; veterib. odiis amicitia sancita his legib. Vt Viscariæ principatus penes Dieghum Harum dū viueret esset. eo defuncto, Ioanni redderetur. Vrdunia, Balmaseda Lupo Dieghi filio iure perpetuo relinquenterentur. Rex de suo Mirandam Villalbamq; addidit. tāta erat cupiditas eas procerum simultates, quibus regnum in partes trahebatur, inita concordia pacandi. Magna id prouincialium lætitia, vnus Ioannis Laræ mœrore, Rempubl. prædæ habere soliti, & ex alienis calamitatib. crescere: prorsus vt nullam sibi spem euadēdi nisi in scelere ratus, fide qua Regi tenebatur abiurata ad Tordefumos se receperit, oppidum loci natura & operib. munitum. vnde suis & familię virib. bellum defendere parabat, Regem iratum offensumq; nō ignorans. Obsessum à regiis oppidū. cæterū in ea colluione voluntatū Ioannis partib. pleriq; fauebant. bellum segniter gerebatur, obsidioq; in longū ducta est. Mentioni iniectæ de pace cum Rex surdas aures præberet, milites alius alio dilapsi. auctor Ioannes Regis patruus, cum aliis ex occulto Laræ fauens. Itaq; necessario in gratiam receptus est. Moia tantum & Cagnetū ablata. mox Lara, Ioannesq; Regis patruus foedere inter se facto, cum esset indicatum vtriq; abs Rege exitium comparari, vero an falso non liquet, sed ad eum nunciū tamen palam rebellarunt. Ioanni breui abs Rege satisfactū. Laræ animus obstinatio. Quo tempore ab Alfonso Cerda, cum se ab omnib. destitutū videret: cedent-

cedendumque necessitati iudicaret, ne Regno amisso datisque oppidis spoliatus, e-
gens ac vagus ageretur, Martinus Ruizius in Castellam amandatur, vt oppidorum quæ
ab arbitris attributa erāt, possessionem cerneret. vnde spe posita regni recuperandi Alfon-
sus Exhæres vulgo cœpit nuncupari.

Bellum Granatense resumitur

CAPVT IX.

VVLGVS vti plerunq; solet Maurorū maxime, ingenio mobili, turbidum, seditiosum,
cupidum rerum nouarum, quieti & otio aduersum per hæc tempora Granatæ tumul-
tuari cœpit, magno rerum suarum discrimine: cū vndiq; hostes circumfusi essent, ægraque
spe regnū Mauricum in Hispania staret. Inde tumultus occasio, quod Rex rebus geren-
dis inutilis otio marceret. Malacitanum regulum alieno nomine regnare, & pro vno duo-
rum imperia pati graue videbatur. Apparātū, incessu, excubiis Regis auctoritatē fastumq;
complecti, nomen remittere leuiro acūsabant, duplicatis regiæ sumptibus. Præstare a-
lium regno præficere virum gubernatoremq; cuius auctoritatem cuncti respicerent, cuius
imperio deuincti hostiū iniurias propulsarent. Plebi ad hunc modum commotæ proce-
res faces subdebant. in primis Aborrabes ex Marroci Regum sanguine fatus, suis & factio-
nis viribus Almeriam armis occupauit: seq; eius vrbis Regē dixit. Pleraq; studia in Maho-
madem Azarū cæci Regis fratrem, natu minorem, quoniam in eo indoles erat, & alia-
rum virtutum semina, palam inclinabant. Aborrabes Almeria pulsus, de Septa cogitans,
quam urbem in ora Africæ Granatenses obtinebant, nostrorum opem implorat. Occasio
pulcherrima belli instaurandi, regniq; Maurici penitus euertendi oblata erat. Aragoniæ &
Castellæ Reges consilio communicato, Hortam cœnobium venire constituunt, de rebus
omnibus coram deliberaturi. quod principio anni millesimi trecentissimi noni factum est. 1309
In eo oppido, atq; ad Montem regalem, quo se Reges contulerunt, de Alfonso Cerda pa-
cando primum actum, iis conditionibus, quæ ab arbitris dictæ erant, non nihil immutatis.
ne Regibus bello externo occupatis factionis studiis motus in Castella concitaret prou-
isum. Communibus armis Mauros Granatenses inuadere statuunt: eosq; ancipiti bello im-
plicare, Algezira Almeriaq; vno tempore impugnandis. Eleonora Ferdinandi Regis soror
Iacobo desponsa est Regis Aragonii filio maiori: sexta eorum quæ Granatensi bello quæ-
sita essent, parte dotali, ac nominatim Almeria designata. Regibus è colloquio digressis, o-
mnia armorum apparatu strêpere, pecuniam expedire, milites, equos, comæatum com-
parare. Erant vtriq; genti exercitus vsu firmati, nulla ciuili discordia corrupti. Aragonius
maxime belli externi domitor Mauris terrorem incutiebat maximum. Ferdinandus To-
letum abiit matris hortatū, Sancti Regis ossa, instaurato exequiarum honore in commo-
dum tumultum transferre parantis. Erat Ferdinando ingeniū candidum, pudor ingenuus
(vti Guterrius Tolētus eius ei à primâ ætate assiduus affirmare erat solitus) vultus modestia
compactum corpus, magnus animus, sed clemens. Accidit vt ipso natali Christi die, vir pri-
marius, quem Castellæ rebus præfecerat, in prouinciam discessurus ad salutandum ac-
cederet. Rex abiectis tesseriis, quibus forte ludebat, monet in Calæcis plures viros nobiles
tumultuari. supplicium quāuis meritis irrogare caueret. vinctos modo ad se mitteret, bello
sacro vtilis futuros. Effert ille ad cœlū clemens Regis consilium. quod specie temerarium,
felix euentu fuit. nulli illis in bello Maurico fortiores fuerunt. ignominia demendæ cupi-
do, Regiq; gratificandi voluntas incitabat. fortia facta in paucis latere non poterant. cum
hoste odio implacabili, inter se virtutis æmulatione certabant. Ergo Toletum in Bæticam
itum. Castellæ copiæ Iulii vigesimo septimo die Algeziram promotæ. Proximo mense di-
mediato Almeria ab Aragonio Rege circumsessa. in Aragoniis castris Ferdinandus Sancti
Balearici Regis filius, iuuenis ea tēpestare præstantissimus, Rocabertus Tarraconēsis Præ-
sul, Raymundus Valentiniensis regioq; seriniæ Præfectus. classis Bernardus Sarria Dux erat.
Ferdinandū Regem Hari proceres, Ioannes Lara paulo ante ad officiū retractus, Ioannes
Regis patruus Præsul Hispalēsis, aliiq; viri principes secuti sunt. cū parte Aragoniæ classis
Iasbert^o Castellæ noui Vicecomes ad ora Africæ Septa expugnauit. prædā Aragoniis cessit.
Aborrabi vrbis ex fœdere relicta est. Granatenses de belli summa cōsilio habito, ne diductis
copiis vtriq; bello impares essent, Almeriā tueri decernunt: an Algeziræ munitione præsi-
dioq; cōfisi, an dolore Septæ ab Aragoniis captæ, & quod se bello Granatēsi immiscuissent,
nullo iure innixi, nulla iniuria puocati. ipso D. Bartholomæi profesto die, collectis vndiq;
copiis se in Almeriæ conspectū dant. pugna ab Aragoniis copia facta ancipitis initio, cum
barbari supremo conatū pugnaret. mox victi, fœdæq; hostiū fuga facta. vicinæ syluæ multis
perfugio fuerūt. Nulla in reb. humanis sincera lætitia, dū nostri fugiētes barbaros auidius

incautiſq; inſequuntur, Almeriæ ciues eruptione ex vrbe facta Aragonia caſtra inuadūt,
 modico præſidio munita, Duce Ferdinando Baleari. vallum ab hoſtib. ſuperatum: captaq;
 & direpta tentoria aliquot. ægrè tandem Ferdinandi virtute repulſis, in vrbemque reiectis
 Mauris, factum ne caſtrorum calamitate, de victoriæ voluptate & gratulatione aliquid di-
 minueretur. periculo tamen cognito, cautioreſ in poſterū effecti ſunt. Rurſus Idib. Octo-
 bris coeuntib. Mauris numēroſa multitudine, omnino ad quadraginta millia Aragonia ca-
 ſtra impugnata, euentu nihilo hoſtib. lætiori. Interea Algezira mari terraq; nihilo minori
 cōnati virtuteq; oppugnata vrbis munitio validumq; præſidiū noſtris opponebatur. Ob-
 ſidione in multos meſes ducta Heraclea Calpi monti impoſita, Gibraltar à noſtris dicta,
 quoniam opportunior iniuriæ erat, impugnanda decernitur. Præſul Hiſpalenſis, Alſonſus
 Cuſmanius, Laraq; cum parte copiarū dimiſſi eō ſunt. Alſonſi Guſmanii iactura facta: ce-
 leberrimi ea ætate viri ad Gauſinum montē in tumultuaria pugna interfecti à Mauris, ma-
 gno Reipub. incommodo, bonorum omnium luctu. Vrbs dedita. vſq; ad Ferdinādi Regis
 tamen aduentum ſuſtentatū, vt victoriæ laus penes ipſum eſſet. Mauris datum, vt incolu-
 mes abirent in Africam, bonaq; ſecum efferrent. In eo numero confecta ætate Maurus re-
 „ gi cum diſceſſionem pararet, in hæc verbalocutiſ fertur. Quo meo fato genii mei infelici-
 „ tate, meiſve malis meritis factum putem, vt per omnem ætatem profugus agar, ſedeſq; mu-
 „ tate identidē compellar: & quaſi omnes vrbes mea calamitate luſtrare? A proauo tuo Fer-
 „ dinando Hiſpali pulſus, Cæſarianū abii. Inde vrbe capta Alſonſus autis Tariffam migrare
 „ compulſi. Ex ea vrbe Sanctio Rege patre tuo Heracleam profugi. Nunc quo tempore ma-
 „ la finem cepiſſe videbantur, mortemq; veluti ærumnarū portum expectabā: denuo fugam
 „ capere cogor. In Africā nauigare ſtatuo: ſi longinqua fuga extremā ſenectutē tueri poſſim,
 „ & tantulum vitæ quietus ſecuriſq; peragere. Ad Algeziram regii milites quāuis aduerſus
 pericula feroces, laborib. fracti, & hibernis tempeſtatib. male accepti, è caſtris paſſim dila-
 bebātur: neq; prolētarii modo, ſed viri principes Regi irati, faciles aures prauorū hominū
 criminationib. præbenti. Ioannes eius patruſ & Ioannes Emanuel, in nullo Granatenſis
 belli vſu fuerunt. contra incōmodi ob diſceſſum multos vt ſe ſequerentur, Regemq; defe-
 rērent, auctoritate exemplo prouocantes. Dieghus Harus extinctus in caſtris eſt. corpus
 Būrgos delatum, in D. Franciſci ſepultum. Viſcaix principatus ad Mariam rediit Ioannis
 Principis vxorem, vt erat ſuperiori fœdere cautum. ſic regulatorum Viſcaix ſeries, quæ ea-
 „ tatem admiſſis. Dieghi morte, ſubſecutiſq; continuis imbris, iniquiſſimo anni tēpore,
 „ neceſſario ab Algeziræ obſidione diſceſſum eſt, fœdere facto: ex quo Queſada & Bedmar
 oppida noſtris reſtituta ſunt. in belli ſumptus quadraginta aureorum millia repræſentata.
 id tanti apparatus tantorumq; laborum pretium fuit. In Aragoniis caſtris rerum omnium,
 quæ ad ducendum bellum opportunæ eſſent, magna facultas erat. Almeriæ vrbis expu-
 gnandæ non minor deſperatio. Ergo receptis captiuis, ſoluta etiam eius vrbis obſidio eſt,
 1310 Februarii die xxvi. ſalutis anno milleſimo trecentefimo decimo: non alio memorādo in
 partem vllam euentu, niſi quod in ipſo ardore belli Rex Maurus à fratre Azaro regno deie-
 ctus eſt, vincliſq; iniectis cuſtodix ad Almunecarum oppidum mācipatus. Grauis è regno
 in ſeruitiū, atq; adeo in captiuitatem caſus: tolerabilis tamē homini luminib. capto, ſi ſibi
 reſtitiffet calamitas. in Granatam retractus peremptuſq; eſt nulla famæ memoria, nulla hu-
 manitatis cura. ita omnia peruertit exitiabilis imperandi cupidō. Quo tēpore Ioannes La-
 ra ſine belli in Galliam orator miſſus, obita ad Clementem Pontificem legatione, Hiſpali
 rediit, quo ſe Ferdinandus dimiſſo exercitiū retulerat. Sacerdotiorū decumæ ea legatione
 impetratæ in ſumptus belli Maurici. Deterrituſq; Pōtifex, ne Bonifacii deceſſoris memo-
 riam ignominia notaret: quod à Gallo Rege agi, neq; auerſas à Pōtifice aures præberi do-
 neis auctoriſ. fama vulgauerat. In Cantabris ea parte, cui Guipufcoz nomen eſt, Azpeitia
 oppidum Regis Ferdinandi iūſſu, impēſa prouincialium conſtitutū primum eſt, vt diplo-
 ma ab eo Hiſpali datum huius anni initio declarat. Iſabella Regis ſoror ab Aragonio relicta,
 Ioanni Britannix Duci deſpōſa erat. Ad eas nuptias celebrādas ex Batiça Burgos abs rege
 Ferdinando itum eſt. Ioannes Emanuel regiæ procurator renunciatus, Petro Regis fratre,
 qui eum honorem gerebat, nō inuito. præterea in Murcia tractu limiti Præfectus erat, Vi-
 cario Petro Lupo Aiala. ea blandimenta abs Rege data ſunt conciliādo homine præpotēij,
 eximiaq; felicitate duab. filiab. genitis, poſtmodum Reginis, Conſtātia Luſitanix, Caſtel-
 læ Maria. De Ioanne Ferdinandi patruo auxerat curā rumor, morumq; inconstantia. nam
 ita facturū quæ Regi placerent, prædicabatur, vt facile appareret non diuturnius officium
 neceſſitate futurū. quo metu Burgis, quo ad nuptiarum celebritatē venerat quamuis fide
 data, eius vitæ infidix cōparatæ Rege auctore, diſſuaſore Ioāne Lara, factiq; turpitudinem
 accuſante

accusante. Periculo ille indicato è curia clam abiit. fugientem multi proceres rei sceditate cognita persecuti sunt. Regis auctoritas, imperii maiestas, nuptiarum celebritas ludibrio habita. Noui motus, qui impedere videbantur, Reginae matris prudentia procurati. Inter regem Ioannemque beneuolentia sincere conciliata. Regis morbus, quo Palentiae decubuit salute propemodum desperata, medicorum diligentia, ætatis robore, ac præsertim cæli mutatione, nam Vallisolerum continuo abiit, depulsus plane est. Barcinone tamen Blanca Aragoniæ Regina decessit pridie Id. Octob. pudicitiae laude & cæteris virtutibus clara, scæcunda prole. Iacobum, Alfonso, Ioannem, Petrum & Raymundum enixa Regi est: filias totidè, Mariam, Constantiam, Isabellam, Blancam, Violantem. Blanca in Xixenæ cœnobio vitam exegit 10 virginibus præfecta: cæteræ variis coniugiis magnorum Principum sanguinè, regni Aragonum familiarum propinquitatibus inseruere. defunctæ Reginae corpus ad Sanctæ Crucis tumulatum est, nobile in Catalaunis cœnobium. inferiæ regio apparatu magnifice data.

Templariis extinctis.

CAPVT X.

EPISCOPI toto Christiano orbe Viennam Allobrogum ad generales conuētus Clemētis Pontificis edictis per hæc tempora euocabantur. Ad alias euocandi publicas causas, noua omniumque grauissima accedebat: de Templariis militibus, quorum nomen multis turpitudinum maculis infame esse cœperat inuidiosumque, cognoscendi statuendique Patrum collatis sententiis, quoniam ea res ad omnes pertinebat. Sæuæ tempestatis initium in Gallia exortum est. crimina inaudita non singulis modo sed vniuersis totique ordini obiecta. Accusationis capita innumera erant. Hæc grauissima. Christum eiurare esse solitos, Virginem matrem, cælites omnes, cum primum sese ad eum ordinem adiungebant. Per eum salutem se habituros, Deum ve esse negare. Suorum scelerum pœnas crucis morte soluisse. Crucis signum, Christi Dei imaginem sputo, lotio, pedibus scædare consueuisse, sanctissimis præsertim diebus, quibus Christi cruciatus memoria recurrit, quo maior contumelia esset. In sanctissima Eucharistia Christi corpus esse, idque & cætera Christiana sacramenta repudiare. Ne à sacrificiis quidem mystica verba proferri, cum diuina hostia sacrificare videbantur, quasi hominum commento excogitata, inutiliaque. Magistrum ordinis generalem, aliosque singulis cœnobiiis præfectos, quauis presbyteri non essent, peccata omnia condonandi potestatem 30 habere. Catum in conuentu apparere solitum, quasi religiosum venerari, plenumque numine. præterea idolum aliquando triceps, aliquando vniceps, aliquando etiã cranio demortui hominis pellegue contectum. ei diuitias, incolumitatè, bona omnia accepta ferre. Chordam eius idoli contactu sacram corpori inuolutam gestare, ominis causa scilicet. Auersæ libidinis licentia, & patientia pat. Impurissimas inter se corporum partes deosculari, in omne fas & nefas auidos, idque honestatis specie tanquam iure cõcessum, probitati consonum. Eius ordinis amplificatione numero copiosique curaturos omni conatu iurare, honesti inhonestique nullo discrimine. Alia, quæ referre te det horretque animus. Quid hic lector dicturus est? facta hæc, ac non ficta potius, similiaque anicularum fabulis esse iudicabit? Villancus certe Antoninus alii à calumnia defendunt. fama frequentior & sensus prope omnium damnat. diuitias quibus aucti immensum erant, malo fuisse fateamur necesse est, siue copia voluptatum virtutum indole, quibus restantas terra marique perfecerant, extincta: siue ex ea re inuidia apud populum conflata, apud Principes spe lucri. Tam cito in omne improbitatis genus publice degenerasse, vix esset credibile, nisi Clementis diplomata, quæ inter tabulas templi Toletani omnium maximi plura extant, vnde hæc hausimus, indicio essent famam haudquaquam vanam fuisse, affirmantis duos & sexaginta ex eo ordine se coram questione habita, scelera que enumerata sunt passos, veniam petiisse. Primi indices, duo ex eodem ordine extiterunt: Prior Monfalconis in agro Tolosano, Noffus exul Florentinus, auctores haud satis idonei, vt testimonio multorum vulgatum est. Accessere alii. in his ipsius Pontificis Clementis cubicularius, qui vndecimo ætatis anno ad eum ordinem adiunctus, visa factaque referebat. Accusationis capita ad Regem missa Pictauium, vbi cum Clemente Pontifice erat. vno tempore, quasi inde signo dato, Templarii omnes comprehensi in Gallia ante annum tertium Octob. die XIII. de iis quaestiones tormentis habitæ. plerique aut omnes dulcedine vite, aut ex scelerum conscientia, crimina de quibus accusabantur, confessi sunt. damnati quam plurimi, ac viuui igne cremati. In his summus ordinis Magister Iacobus Mola Burgundus cum ad supplicium raperetur sententia pronunciata, proposita quamuis vite spe impunitateque si veniam duplex palam peteret, huiusmodi verba fecisse probatæ fidei auctores affirmant. Ego, inquit, extremo vite tempore cum inutili mendacio locus esse non debet, vera esse nego. ac per omnia numina iuro, quæ de Templariorum impietate criminibusque, & ante iactata, & nunc

recitata sunt. Ordo enim ille sanctus, iustus, ac orthodoxus est. ego tamen extremo supplicio dignus, qui Pontifice Regeq; hortantibus, flagitia impia sceleraq; ementitus sum in ordinem meum de religione Christiana optime meritum. Quod utinam, o, utinam factum non esset. sed quod vnum superest, meis delictis, si veniæ locus est, ignosci postulo, vltroq; grauiorẽs etiam pœnas depono. si quo modo diuinum numen patientia placare, apud homines misericordiã hac calamitate mouere possim. Vita mihi precaria quid opus est: tanto præsertim scelere impietateq; ad quod prouocor retenta? Multos alios idem palã dixisse fertur. in eo numero Delphini Viennensis fratrem nobilissimum, cuius nomen intercidit, de facto haud ambigitur. Proximo anno pridie Kal. Aug. litteræ à Pontifice datæ, quibus inquirendi in Castellæ Templarios, Compostellæ & Toletano Archiepiscopis potestatem permittit, adiuncto Aimerico Inquisitore ex Prædicatorio ordine, (nũ eo à quo Directorium Inquisitorium editum extat) alijsq; Præsulib. in Aragonia idem negotium Episcopis Raymundo Valentino, Semeno CæsarAugustano, datum est. idem in reliquis prouinciis toto Christiano orbe factum. eo temperamento, vt inquisitione habita, de summa rerũ in conciliis tantum prouincialib. cognosceretur. Magna turbatio: ingens Templariis eorumq; necessarius luctus: nouæ spes aliis ex eorũ calamitate. In Aragonia correptis armis arcium se munitione tueri constituunt. variæ militum manus ad eos comprehendendos abs Rege missæ. ad Montionem propter loci munitionem maxima belli moles incubuit. victi Templarii, ferroq; vincti. In Castella Rodericus Iuanus ordinis Promagister, sociiq; omnes, à Gonfaluio Toletano Præfule ad dicendam causam vocati. vincula iniecta abs Rege omnibus. bona eorum occupata, penes Episcopos tanquam sequestros deposita, vsq; ad cognitionem causæ. Salmanticæ in Vectonib. Patrum concilium habitũ est. Rodericus Compostellanus, Ioannes Olisiponenfis, Vascus Idigitanus, Gonfaluus Zamorensis, Petrus Abulensis, Alfonsus Ciuitatensis, Dominicus Placentinus, Rodericus Mindoniensis, Alfonsus Asturicensis, Ioannes Tudensis, Ioannes Lucensis affuerunt. de victis atq; supplicibus quaestione habita, causaq; cognita, pro eorum innocentia pronunciatũ communi Patrum suffragio: ad Pontificem tamen Romanum reiecta totius rei summa deliberatio. ea contra Patrum decretũ valuit: deletaq; ordine bona abs Rege occupata, atq; oppida omnia sunt. in Calæcis Ponsferratus, Farumq;: in Legionensi tractu Balduerna, Tauara, Almanfa, Alcanitium: Tagum inter & Anam ad Portugaliz fines, Valentia, Alconeta, Sericiũ, Nerto-
briga, Capella, Carcuuium: in Bætica Palma: in Vaccæis Villalpandum: in Contestanis Carauacca: in Carpetania Montalbanum, aliaq; oppida, prædia, domus tota ditione Castellæ Regum, quæ numerate singula longum esset. In Maguntia cum in frequẽti Patrum confessu, iussu Pontificis de ea causa ageretur, Hugonem cum viginti ordinis sui sociis, irrupisse in conuentum aiunt: claraq; voce testatum, si quid grauius in eum ordinem esset decretum, se Pontificem Maximum Clementis successorem appellare: ferocia eorum deterritos Patres bono animo esse iussisse. Clementem certiore litteris factum ius de integro quaerendi statuendiq; Archiepiscopo demandasse: causã illum cognita, crimine liberasse tanquam innocentes. Demum in Concilio Viennensi, quod salutis anno millesimo
1311 trecentesimo vndecimo, Octobris die sextodecimo, haberi cœptum est, defuncti Bonifacii memoriam lacerare, eiq; hæresis crimen imponere nefas iudicatum. De bello sacro instaurando, magna contentione actum est. In Templariorum causã decretum, vt eorũ nomen & ordo penitus aboleretur. Crudele decretum fuisse plerisq; visum est. neq; est verisimile ea delicta in omnes prouincias mansisse, contaminasse singulos. sed cunctis tamen, eius ordinis clade documentum datum, similis perfidiæ vitandæ, præsertim viris sacratiss: quorum opes, viresq; integra magis probitatis opinione quam re alia nituntur. Bona Hospitalariis addicta, quo illi tempore Rhodum insulam Turcis eripuerant: vnde maior ad populum gratia, spesq; posse per eos bellum in Syria instaurari. Hispania excepta est, quoniam in ea belli moles aduersus Mauros, magna supererat. Interfuere concilio Philippus Galliz Rex, filii eius tres, Carolus Valesius frater. aliorum Principũ Legati magno numero, Patres ad trecentos fuere, alii centum quatuordecim dicunt: duo Patriarchæ Alexandrinus, Antiochenusque: Romanus Pontifex cæteris omnibus auctoritate potior.

Ferdinandi Castellæ Regis obitus.

CAPVT XI.

TEMPLARIORVM casu orbis Christianus conturbatus est. fontibus irrogatã supplicia: infantes conseruati, attributaq; eis Patrum Viennensium decreto annuæ pẽsiones ex ipsis cœnobiorum bonis, vnde vitã sustentarent, insigni tantũ veste detracta. In Castella omnia gratulatione plena erant, Alfonsi infantis ortu, quẽ in spem paterni regni Constantia Regina pepererat tertio Nonas Augusti, eo maiori lætitia, quod prope desperationem res fuerat,

fuerat,

fuerat, coniugio eatenus infœcundo. Inter Petrum Ferdinandi Regis fratrem, & Mariam
 Aragonii filiam, per legatos coniugium erat pactum. eo perficiendo Regum Castellæ, A-
 ragoniæq; conuentus Calataiubæ habitus est. affuit Constantia Regina a partu confirma-
 ta valetudine, atque ex vtraq; gente viri clarissimi factis nobilitateq; quibus diebus Chri-
 sti Dei natalitia celebrantur, nuptiæ peractæ. ludi exhibiti, commissa spectacula. Eleonora
 Ferdinand soror, Iacobo Aragonii filio antea promissa coniux, datis nunc sponsalibus, in
 fœceri potestatem est contradita. De bello Maurico instaurando primo quoque tempore
 consilia communicata. In lite Lusitanæ inter & Castellæ Reges contestata belloq; proxima,
 Moram & Sêrpã, quæ oppida in extrema Lusitania ad promotorium Sacrum sita sunt,
 10 repetente Ferdinando, quoniam se minore, Lusitano erant tradita contra ius fasq;, Arago-
 nius delectus arbiter, componendis controuersis industrius felixque. In id soluto Regum
 conuentu, Ioânes Aragonii frater in Lusitaniã legatur. Ferdinandus bello Maurico com-
 parando, Vallisoleti conuentus regni habet. pecunia conquisita collataq; propêsa provin-
 cialium voluntate æquo animo ferentium damnum pecuniæ, grauitatē vectigaliū præ cu-
 piditate impiæ nationis extirpandæ: neq; cogitantium honestis sæpe occasionib. iura im-
 minui libertatis: dum malis Reip. temporib. concessa vectigalia, sedata etiam tempestate
 imperantur, retinenturq;. Petrus Regis frater adulto vere salutis anno millesimo trecente-
 20 simo duodecimo ad bellum præmissus Alcaudetē, quod oppidū à Mauris occupatū fuisse
 dictum est, contractis copiis circumfedit. Rex eius vestigia subsecutus Tuccos venit, Mar-
 tos nostri vocant. In eo municipio Caruialii fratres, Petrus & Ioannes, regio iussu cõpre-
 henfi è vinculis more gentis causam dixeret. Cæsi ad Palentiam, cum regia noctu egrede-
 retur Benauidii viri primarii, lege maiestatis postulati. Cædis auctor cognosci non poterat,
 suspicionib. multi exagitati: hi oppressi, neq; iudicio conuicti, neq; crimen fassi, quæ maxi-
 ma iudiciorum labes est. De vicina rupe præcipites dari iussi. Rex intractabilis erat, cū re-
 cens iniuria prouocabat, neq; in ira regi valens: aulici vt fit viris nobilib. euertendis eius of-
 fensas acriter speculabantur. Rapti ad supplicium Diuū hominumq; fidem testati se in-
 nocentes mori, quoniam regiæ aures obturatae essent, ad Deum æquissimum iudicē pro-
 uocare: Regiq; diem dicere, ex eo die trigesimum. Eæ voces in præsentī pro vanis habite,
 casu fortasse, esto, at mirabili certe euētū confirmatae sunt. Rex nulla periculi cura Alcau-
 30 detem in castra abiit. ibi morbo tentatus grauissimo Giennium sese retulit: quo tēpore de
 oppido dedendo à Mauris mentio erat illata. Vis morbi indies augebatur. Rex curis gra-
 uiorib. impari valetudine, lætus tamē nuncio oppidi capti, nouæ irruptionis faciendæ con-
 silia explicabat: cū die Iouis, septimo Id. Sept. à prandio somno se dans in strato exanima-
 tus repertus est. Obiit in ipso ætatis flore, annos natus quatuor & viginti, menses nouē, in
 maximo cursu rerum suarum. regnavit annis decem & septem, quatuor mensibus, diebus
 decem & nouem. Cibi & potus intemperantia exitio fuit. alii diuini numinis vim interpre-
 tabantur, quod à cede patrata, magno omnium miraculo diem trigesimū præcise numera-
 rent. vnde inter Castellæ Reges Ferdinandus in ius vocatus nūcupari cœpit. Corpus Cor-
 dubæ trāslatitio funere tumulatum. Hispalim, Tolerumve deduci, propter anni tēpus non
 40 potuit, nondum ætatis ardorib. remissis. Auxere vulgi opinionem religionemq; cõceptam
 animis confirmarūt, duo Principes summi, duob. proximis annis extincti: Philippus Gal-
 liæ Rex, atq; Clemens Pontifex, à Templariis militibus, cum in eam nationē igne, atq; om-
 nib. cruciatibus sæuiretur, ad diuinum tribunal citati. sic fama ferebat, siue vera, siue con-
 ficta rumorib. placet tamen vt falsa esse videatur. de Ferdinandi casu haud ambigitur. In
 controuersia inter Reges Castellæ & Lusitanæ, quid ab Aragonio sit constitutū, clam est:
 nisi quod in Lusitanos propensior esse visus est, iniqua petere Ferdinandum iudicare. eius
 sane morte rebus in Castella turbatis, imbecilla filii successoris ætate ea oppida de quibus
 controuersia erat, Lusitano stabili possessione confirmata sunt.

Alfonsi Castelle Regis initia.

CAPVT XII.

50 FERDINANDI obitum exceperet in Castella tempora turbida, dissidiis ciuilib. plena fœ-
 daq; vt Rege minore annū & dies sex & viginti nato, nō secus ac rectore destituta Rep.
 cõtingere propemodū erat necesse. Regni hæreditarii id incommodū est, quod aliis com-
 modis compensari pleriq; prudentiæ opinione præstantes, litteris expoliti persuadēt, fucata
 an vera oratione non disputamus. Fuerat Alfonsus continuo ab obitu patris, Castellæ Rex
 proclamatus; Petro patruo qui ad rei famā accurrerat, auspice auctoreq;. officio id datū fi-
 deiq; provincialiū voluntates amplius deuinxit. Alfonsus puer Abulæ erat. Vatafæ fœmine
 nobilissimæ Theodori Lascari quondā Græcorum Augusti nepti Principis educādi insti-
 tuendiq; cura demandatur. Maria Alfonsi auia Vallisoleti erat, rerū administratione, siue

disposita sine ablata. Constantia Regina virum ad bellum secuta, Tuccis moestitia, luctu, squa-
 lore oppressa, quippe viro in florenti aetate viduata. Ioannes patruus Valentiam, Lara in Lu-
 sitaniam abierant, auersis paulo ante obitum à Ferdinando animis. Qui imbecillam Regis
 aetatem regetet regniq; molem tantisper sustineret quaerendus erat, virtute, prudentia, no-
 bilitate praestans. Plures sese vtro obtudebant. vnum praeferre, qui caeteris omnib. impe-
 raret, periculosum. infita mortalib. potentiae cupido, metu potentioris sublato eruperat: na-
 pudorem vincebat ambitio spesq; nec diuini quidquam nec humani sanctum erat praecup-
 piditate dominandi. Alfonso pueri magnus auunculus, Philippus patruus, Ioannes Ema-
 nuel ad Reip. curam nitebantur occultius modestiusq;. Ioannes & Petrus palam: hic me-
 lior iure causaq;, ille aetate commodior, nisi ingenio inquietus esset. & Reip. dissidiis exa-
 gitandae natus prudentiorib. esse videbatur. Nusquam amor fidesq; potentiae priuatim au-
 gendae studium occupabat animos. Reginae propter sexum tantis quamvis curis ipsa im-
 pares, magnum tamen momentum allaturae erant, in quancunq; se partem dedissent, inter se
 discordes, nempe nurus cum socru. Petrus Baeticae reb. intentus cum Mauro pacem pepigit
 vtriq; commodam: cum res domesticae Petrum à belli cogitatione auocarent: Farrache-
 nius Malacae regulus, Alhamari impie interfecti ultionem expeteret, non magis armis fre-
 tus quam inuidia, qua aemulus flagrabat ex fraterna caede apud populares conflata. Eo fo-
 dere inito, Petrum inter & Constantiam Reginam consilio communicato, de Rep. regeq;
 educando actum est. conuenit vt Abulam maturarent spe nihil ciues denegaturos, & si mo-
 rarentur vi parata. Contra Ioannes Ferdinandi patruus, & Ioanes Lara concordiam inter se
 faciunt. morum similitudo animos conciliabat, parq; periculum. Mariam Reginam in par-
 tes traducere satagunt, iniecta spe Regis educandi. Abulam Lara prius accurrens, Regem
 templi Maximi munitione defensum à Sancto Episcopo, in potestatem redigere non po-
 tuit. Petrus & Constantia subsecuti nihil amplius impetrarunt. Quod medium erat, de-
 cretum ne Rex alterutris tradereetur, nisi antea in regni conuentu lite diiudicata. in eam rem
 Abulenses ciues sacramento adacti. auctor consilii Lara Petri excludendi spe. Conuentus
 regni Palentiae primo tempore habiti sunt. turpis ambitus, magna prehensio. sanior pars
 Petro Mariaeque eius matri ad filium propensae, rerum procuracionem destinabat: alii Ioan-
 nem praeferebant, Constantiamq; factionis artib. à Petro abductam. inde nouorum motuum
 occasio. Proceres & vrbes diductae in partes: pro vnoq; gemina imperia extitere. terra re-
 rum faciem, miserabilem conditionem. Petrus domesticis externisq; praesidiis ius obtine-
 re satagens cum Ioanne Emanuele foedus facit, si voti compos esset Carpetanos, Conesta-
 nosq; Ioannis fidei permitturum. sic Remp. licebantur, ludibrioq; erat regni maiestas. Ca-
 lataiuba Aragonium focerum conuenit principio anni millesimi trecentissimi tertii decimi.
 1313 aduersariorum dolos artesq; explicat, Reip. periculum si diutius cotrouersia alatur, ne pars
 cum parte contedat armis. debere ipsum aequitate causae moueri, generoq; opitulari, pre-
 fertim iustissima postulanti. Michael Arbe communi consensu ad Lusitanum legatur, si eius
 auctoritate seditiosorum conatus comprimerentur: Petro regni procuratio cederet: penes
 Constantiam Reginam Regis educandi cura esset. eo temperamento vtriusq; rationib. op-
 time consultum iri videbatur. Abulenses rerum magna ex parte arbitri in neutram se par-
 tem fortiter commouere: vtriusq; spem modo, modo metum ostentare. Petri tandem & Ma-
 riae partes secuti sunt. Gratum id primorib. ciuitatis populus approbavit, ea lege tamen ne
 Rex vrbe efferretur. Quo tempore Azar Rex Granatensis ciuium rebellionem intra arcem
 compulsus est. Ismael Farrachenii filius seditionis auctor, duxq;. Petrus foederati paulo an-
 te Regis iniuria atq; periculo commotus reb. caeteris posthabitis, eo contedere constituit.
 serum perditis reb. auxiliu: nam pactioe cum hoste facta, regno regioq; nomine absces-
 serat, Guidixensem recessum principatumq; beatos nempe Turdulorum sinus agroq; pa-
 ctus. quae proxima auxilio est vltio petita. Rutes arx munitissima in Granatensi tractu Mau-
 ris erepta. late populationes factae. regnauerat Azar annis quatuor, mensib. septem, alieno
 regno felicior modestiorq; quam suo. successit Ismael aemulus sororis Ferracheniiq; filius.
 Rute capta, Petri auctoritas confirmata est, gratiaq; maior ad populum recordante, à prio-
 ribus Regib. tentata saepe antea frustra, nunc intra triduum expugnata. Motus dissidiis ciui-
 lib. Reip. cura à bello Maurico auocauit, externaq; negligi propemodum necesse erat. Ad
 sancti Facundi sanum proceres, vrbiuq; procuratores conuenere: si concordiae via aliqua
 excogitari inueniriq; posset. Dum ii conuocati agitantur Constantia Regina die obiit men-
 se Nouembri. filii erepti dolor vrebat, tantaq; rei familiaris inopia: vt soluendis nominib.
 aurum ad ornatum subsidiuq; fortunae non sufficeret, vt ipsa testamento testata est sub mor-
 tem nuncupato. Constantiae sane obitu, constituendae pacis expeditior ratio fuit. Ioannes Prin-
 ceeps tanto destitutus praesidio ad Mariam Petrusq; se contulit. conuenit vt Regis educandi
 curam

curam Regina aula susciperet. Ioānes & Petrus regni procuratores essent. iis vrbib. pro se
 vterq; partita cura iura darēt, à quib. essent in Palentinis conuentibus, ad id munus nomi-
 nati. Incommoda quidem gubernandi ratio, multisq; obnoxia difficultatibus, tēpori ta-
 men accommodata. Rex Taurum, quæ vrbis antiquis Sarabis fuit, præcipua regionis amœ-
 nitate, salubritateq; deductus est salutis anno millesimo trecentesimo quarto decimo, de-
 tractusq; Abulēsis: in quo superioris contumeliæ vindicta cōtinebatur. Noui inde mo-
 tus in Carpetania excitati. scelus vbiq; licentia: latrociniis ac cædib. cuncta misceri. fœ-
 da rerum facies, neq; idoneæ vires tantis motib. pacâdis. Commodior Reip. administran-
 dæ ratio quærebatur. Ea causa Burgos regni conuentus indicti sunt. in iis sancitū supremā
 10 Reip. curam penes regium senatum fore: ad quem gentis instituto ex omnib. partib. libera
 prouocatio est, pecuniæ depositæ damno, si is, qui prouocauit, causa cadat. Id collegium
 Regem Reginamq; sequeretur: Petrus & Ioannes minora negotia decernerent. Regia ve-
 ctigalia donandi alienandive facultas ablata: substituendiq; suo loco alium, si quid huma-
 nitus è trib. vni contigisset. Iis dieb. tres viri principes morbo extincti: Alfonso Reginæ
 frater paulo ante. Tellius huius filius, cū ad comitia festinaret. Ioannes Lara Burgis, dum
 regni conuentus habentur. Is inter alia mala Reip. regiæ procuracionem recuperauerat. in
 eius locum Alfonso Ioanne procuratore natus substitutus est. Erat Ioanni Lara soror Io-
 anna nomine, Ferdinādo Cerdæ iuncta coniugio: vnde Blaca nata, & Ioannes Lara (quo-
 niam eius familiæ principatum obtinuit) auunculo cognominis. Mense Nouembri Elisa-
 20 betha Aragonij Regis filia Friderico Austria Duci paulo ante pacta, ad virum in Germa-
 niam missa est. Regem Romanorum paulo ante renunciatum, Coloniensis, Saxonis, Pala-
 tiniq; suffragiis. nam tres alii Principes Ludouicum Bauarum præfecerunt, quibus Vin-
 ceslaus Bohemiæ Rex accessit. vnde melior causa Bauarus, æmuloq; tandem acie supe-
 rato captoq; felicior quidem fuit: insectandis tamen Romanis Pontificibus, nouo Pontifi-
 ce Romæ creando, vetera odiorum nomina exæquaturus.

Turcarum imperij initium. CAPVT XIII.

GRÆCORVM imperium per hæc tempora Andronicus obtinebat, Michaelis Palæo-
 logi filius, notum perfidia & impietate nomen, diuis hominibusq; inuisum. Romana
 30 Religione eiurata, quæ à Græcis superioribus annis suscepta erat populariter, patrē in im-
 piorum numero habuit: funeris honorem, iusq; sepulturæ defuncto denegauit. Id impe-
 rij initium fuit, faustum scilicet, atq; præclarum: tanto in nostram gentem odio, vt iusta ma-
 trimonia non haberentur, Græcos inter Romanosq; iuncta, nisi prius à parte altera patriis
 sacris abdicatis. Multi fidei damnati crimine grauissimo apud Græcos ea tēpestate. Iis sce-
 leribus vindicandis Turcæ hoc ipso tempore certissima numinis ira excitati, gens eatenus
 obscura, nunc nostris cladibus illustris fama, ignauia magis Principum, qui nascenti incen-
 40 dō occurrere potuissent, quam sua ipsorum virtute. in Scythiæ ea parte quam Volga flu-
 men interfuit, eius gentis sedes olim fuere. inde salutis anno septingentesimo sexagesimo,
 magno se numero in Europam infuderunt: prælioq; cum Hungaris rerum potentibus
 cōmisso male accepti, in Asiam transmiserūt, locorum fertilitate inuitati, gentisq; ignauia:
 quam voluptates locorumque amœnitates emollierant. Iis in locis, montibus Turcæ
 occupatis, eorum munitione magis quam armis tuti, diu incolumes perstiterunt, nulla ce-
 lebres fama, nullo magni nominis Duce latrocinio viuentes, stipendiaq; facientes militia
 venali: vnde maior spes ostenderetur, cum à vicinis Principibus ad ferendam opē inuita-
 bantur, præsertim ab Ægypti Sultano, iniuriæ opportuni, si fuissent, qui cōmunibus repu-
 blicæ malis mouerentur. Sed præterita rephendi magis quam retractari possunt. Bello
 50 sacro, quod G. tiffredi virtute in Syria susceptum gestumq; est, nobiliores esse cœperūt ob
 eas clades, quas nostræ genti intulerunt, acceperuntq; ipsi mutuo, diuisi in plura imperia,
 regulosque: donec hoc tempore O. thomanus quidam Zichi filius, obscuro quidem loco
 ceterum animi magnitudine, roboreq; præstans, aliis sublatis oppressisq; magna ex parte
 Turcarum Ducibus fusa gentem palantemq; Numidarum more, sub vno imperio deuinx-
 it. Hic imperij Turcici nostrâ tempestate latissimi, cōditor primus Othomanorū familiæ
 cognomen dedit. ab hoc perpetua serie Turcarū Imperatores deducti, filii plerunq; patri-
 bus raro inter se fratres succedētes, vt subiectum stemma indicat. Othomani filius ac suc-
 cessor Orcanes fuit, nepos Amurates, pronepos Baiacetus, Tamerlanis felicitate, suaq; ca-
 lamitate (nam victus captusq; ab illo est) quam proprio imperio celebrior. Baiaceto suc-
 cessit Calapinus filius, duoq; deinceps ex eo Baiaceti nepotes Moyse & Mahometes. huc
 rursus Amurates filius fuit, tædio rerū humanarum sub vitæ finem imperio deposito, con-
 temptoq; quæ gesto illustrior. integra etate, florētissimis rebus, regna regumq; cultum reli-

quit. felix si pro vera religione id studium suscepisset. Amuratis filius Mahometus, is cuius armis Constantinopolis proximo seculo capta est, Mahometo Baiacetus, Selimus, Solimanus, Selimus, Corcutusq; succedere. sic Turcicum imperium à tenui principio exortum, nostrorū ignavia auctum amplificatumq; est: discordium inter se, ac ne aduersus quidem communem hostem consensu.

Catalauni Græcorum imperium inuadunt. CAPVT XIV.

MAGNA Asiæ minoris parte Turcæ armis occupata oppressaq; de Europa cogitare cœperunt. Angustum, quo dirempta est, fretū exultantibus barbaris tanquam frænos furoris iniecit. nam in Græcis parum animi erat, parum roboris ad vim propulsandam omnium voluptatum illecebris fracti corporibus, imminuti animis, in pace inquieti, procaces ore, in bello ignauissimi erant. Andronicus periculi magnitudine perspecta externis se & imperium auxiliis munire constituit. Catalauni pace inter Principes in Sicilia composita, vti superius monstratum est, quietis impatientia, belloq; viuere assueti piraticam exercebant. Rogerius Brundusinus præcipuus eorum Dux militari scientia, & rerum gestarū fama præstantissimus, magnis præmiis euocatur. Huic origo ex Germania. pater Richardus Florus Friderico Augusto familiaris, assiduusque, Brundusii amplas possessiones habuit. eo ad Manfredoniam cæso, cum Corradini partes sequeretur, filius se Templariis primum adiunxit: deinde Friderico Siculo Regi fortem operam nauauit. inde illi bellica gloria, nomenq; apud exterarum etiam nationes celebre. Regis sui voluntate, Græcorum accitu, Constantinopolim abiit cum classe nauium octo & triginta: in quibus triremes octodecim, equites mille quingenti, pedites ad quatuor millia exigua tantis molitionibus manus cæterum bello viuida virtus, vsu firmati milites, belli Siculi domitores. Rogerio coniux data Zauræ imperatoris filia, ex Andronici sorore genita, præcipuusq; secundum Imperatorem auctoritatis locus. nomen magni Ducis additum. His blandimētis Catalaunorum animis cōciliatis, belliq; studio incensis, in vicina Asiæ littora transmissum est. primo prælio è Turcarum numero tria millia equitū, pedites ad decem millia interfecti. rursus Phrygia Mæoniaq; penetratis, ad Philadelphiam Pactolo fluuio nobilem, locis amœnissimam cum Turcis pugnarum est, pari euentu, neq; minori hostium strage. ad Daniam tandem Ciliciæ urbem, non procul Epheso atq; ad Tauri montis angustias, Ferri portam vocant, dimicatum pari nostrorum felicitate. claræ eæ victoriæ in præfens; in posterum vsui fuere arma, equos, pecuniam, quibus indigebant adepti sunt, magna inter vtranq; gentem fama. Abiis iniis facta spes est impiæ gentis euertendæ, nationis Christianæ omnibus malis vexatæ in libertatem vindicandæ. Incomode accidit, vt Rogerii socero defuncto, frater eius imperium armis occuparet. leuiorum calamitate, qui patruini iniuria à paterna hæreditate excluderentur, Rogerium moueri necesse fuit, præsertim Andronico in Europam euocante. breui ea tempestas sedata ex sententia est. Magnum momentum accessit Berengario Entesa domo Catalauno in auxilium attracto. Sequebantur eum equites treceti, mille pedites ex omni copia delecti. is Magni ducis titulo, continuo cohonestatus. Rogerio Cæsaris nomen datū: quo nomine à quadringentis annis Græcos vsos non esse constabat propter amplitudinem potestatis imperio proximæ. Hactenus omnia secunda, nihil vt desiderari posset, nisi è summo verti fortuna cœpisset. ex honore nata ad populū inuidia est. præterea milites ad Callipolim, vbi in hibernis continebantur tumultuantēs, stipendiaque postulatæ, dispersi per vrbes & oppida, rapere, spoliare vi & stupris cuncta polluere, in oēs fas nefasq; auidi suo cōpendio, Ducū periculo, in quos Augusti ira vertit. eorū vitæ insidiæ cōparatæ. Rogerius Hadrianopoli oppressus: quo euocatus venerat quasi de reb. magnis delibaturus, insigni perfidia, publico dāno. Sic est: p̄ cliuius iniuriæ, quā beneficio vicē repēdimus, quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur: ac fere magna officia insigni maleficio cōpensantur. Rogerio cæso Callipolis, numerosis Græcorū copiis obfessa. magna nostrorū virtute propugnatū. multæ de Græcis victoriæ partæ sunt: in quodā conflictu, sex millia equitū, pedites xx. millia trucidati, cæteris castris exuti, res cōparanda miraculo, vixq; fidē factura, ni Raymūdus Mōtanerius, qui bello interfuit, visa litteris p̄didisset. Entesa iniustæ necis vindicandæ studio incensus, Byzantii littora classe vastauit. pecora abacta. hominū cades factæ. villæ viciq; incensi. Caloioannē Andronici filiū resistere ausum, acie vincūt, fugantq;. Classis Genuensis forte fortuna, ad eā littora appulsa Eduardo Oria Duce, reb. Græcorū opem attulit: Catalaunorum rationes vehemēter conturbauit. simulatione amicitia, classis Catalaunorū oppressa est. Entesa captus, ea calamitate dign⁹, q; Turcas auxiliares euocasset: q; Christianis legib. turpe semper est habitū. supererat Rocafortius ad Callipolim in præsidio

præsidio relictus. eo duce irruptiones sæpe factæ, multaq; hostib. illatæ clades, tū Græcis,
 tum Genuensib. Eo successu ferox effectus, neq; iustum, neq; iniustum imperium pati po-
 terat, omnium scelerum licentia, vi, stuprisq; contaminatus. Entēsam reddita longo inter-
 nallo libertate, cum noua classe, quam in Catalaunis venditis paternis oppidis comparaue-
 rat, ad ea littora appulsum, reb. præfici passus nō est. inde ciuiles discordiæ grauesq; vtrinq;
 insidiæ comparatæ. A Friderico Rege Siciliae, cuius auspiciis pugnare cœperant, periculo
 renunciato, Ferdinandus Balearici Regis minor filius eo est missus: si nominis auctoritate,
 ingeniiq; dexteritate in pace poneret Catalaunos. Parum ea diligentia profectum impe-
 tratum tamē, vt quoniam omnis ad Callipolim tractus vastatus erat, factō omnes agmine,
 10 modicis interuallis Neapolim peterent, vrbem Thraciæ ad Macedoniæ fines nobilē Ne-
 so & Strymone fluminib. prouentu celebrem, præcipua amœnitate. In eo itinere pars cum
 parte confligit. Cecidit Entensa. multi alii perempti. Ferdinandus necessario in Siciliam
 nauigans ad Eubœam insulam à Gallicis triremibus captus est. Cum ea Gallorum classe
 Rocafortius eorum, quæ commiserat venia apud Aragonios Siculosq; desperata, scēdus fa-
 cit. ab iis, cum præ superbia fastuq; contemptui se haberi cernerent, ferro vincī Rocaforti-
 tius, Rocafortiūq; frater, Auerse in Roberti Neapolitani Regis infensissimi, potestatiē con-
 traditi carceris squalore perierunt. Merces ea scelerum iustissima est habita. Ferdinandus
 Balearis in libera custodia fuit: ac mox Aragonio, & Friderico annitētibus, redditus liber-
 tati Messanæ Isabellā duxit Ludouici neptim, eius qui Gallicæ stirpis postremus Pelopon-
 20 nesi Princeps sine virili prole ante aliquot annos decesserat. Gallorum discessu Catalauni
 quamuis viribus & numero imminuti ferocia retēta, quacunq; irent, omnia vastare, diri-
 pere, auferre. Quo tempore Athenarum Dux Gualterus Brenna, ex veterum Gallorū no-
 bilitate, à finitimis bello fatigabatur. ab eo Catalauni ad armorū societatem inuitati. diu-
 turna amicitia non fuit. stipendia flagitantes, facta secessione Ducē in acie cædunt, vrbem
 eodem impetu capiunt, domos, vxores, opesq; incolarum. imperii summa, nomenq; Fri-
 derico Regi Siculo referuatur. externis hominib⁹, tantaq; ex eo factō inuidia, externa præ-
 fidiā conquirenda erant. Itaq; Fridericus in præsentī conditionem accepit, præfectosq; vr-
 bibus, Duces bello dedit, qui eius nomine res gererēt: deinde Guillelmo minori filio eum
 principatum testamēto legauit. Guillelmo Ioannes frater successit. Ioāni Fridericus filius.
 30 Hoc nulla ex se prole defuncto, Friderico prioris Friderici pronepoti Regi Siculo, is prin-
 cipatus iure hæreditario obuenit. inde Aragoniis Regib. Ducis Athenarum & Neopatriæ,
 nostra etiam ætate, inane nomen vmbraq;. Fuit hoc bellum ea tempestate maxime memo-
 rabile, militum audacia, præliorum numero & varietate, diuturnitateq; temporis, nā duo-
 decim annis tenuit. quod mirum sit circumfusis vndiq; hostibus, sublata inter ipsos cōcor-
 dia, nulla imperandi parendiq; disciplina. Ea res Clementē Pontificem, hoc ipso quo ex-
 tinctus est anno, excitauit, vt minacibus ad Aragonium litteris ex Græcia deduci Catalau-
 nos pro regio imperio, mandaret, Caroli Valesii in Peloponneso dotales vrbes obtinentis
 gratiæ, incolarum lacrymis, qui malis omnibus à paucis latronibus opprimi, se suaque con-
 querebantur, datum id officium à Pontifice est.

Ioannes. XXI. Pont. Max.

CAPVT XV.

Dvo anni proxime consequentes nouis in Gallia Regibus, nouoq; post duorum anno-
 rum & mensium ferme quatuor interregnum Romano Pontifice insignes extiterūt.
 Ludouicus Hutinus ad saltum Vincennarum, quarto ab vrbe Lutetia lapide, ex morbo ex-
 tinctus est, Nonis Iunii salutis anno millesimo trecentesimo quintodecimo. ex priori vxore
 Margarita Burgundi Ducis filia Ioannam reliquit. matri adulteriū conuictæ in custodia
 1315 gulam tregit. iustus is dolor est habitus: mirumq; vno tempore tres Philippi pulchri nurus,
 lege de adulteriis fuisse postulas, præcipua in fœminis principibus impudiciæ licentia.
 40 duæ conuictæ Ludouici, Caroliq; vxores. adulteris verenda conuulsa, cutis detracta: vn-
 coque per plateas tractis laqueus vitæ finis fuit. Clementia Hungari Regis filia in Margari-
 tæ locum posterioribus nuptiis substituta vterum ferebat, quo tempore vir extinctus
 est. in spem paterni regni Ioannem peperit. Eo tamen intra vigesimum diem sublato, Phi-
 lippus patruus cognomento Longus, eatenus regni procurator, regium insigne desumpsit,
 cōsensu omnium ordinum, Ioāna puella fraterna hæreditate exclusa, lege Salica, seu vera seu
 ir: gratiā potentioris recens conficta, extensaq; cuius hæc verba sunt. IN terrā Salicā mu-
 heres ne succedāt. Regno Vasconū spoliari nō poterat, q; auia cognominē recēti memoria
 obtinuisse hæreditate considerabāt. De Pontificatu Romano maior concertatio erat, Itali-
 cis Cardinalib. ex sua gente Pontificē creari, Romanq; pontificiā sedem referri fatigen-

tibus. vincebant Gallici numero. vicere successu. Carpentoraacti Galliz Narbonēsis vrbe, vbi Clemens Pontifex decesserat, cū electio noui Pontificis duceretur, concursu prouincialium Itatorum ædibus direptis, capta vrbe, dissipatiq; vtriusque nationis Cardinales: re schismati proxima, longo interuallo Lugdunum ad comitia pontificia conuenerunt. In ea vrbe Iacobus Ossa genere Gallus ex Episcopo Portuensi, Romanus Pontifex creatus est, 1316 septimo Idus Augusti, anno eius seculi sextodecimo. in Pontificatu Ioannes XXII. dictus Tolosa & Cæsaraugusta Metropoleis vt essent, effecit vtriusq; gentis Gallicæ & Aragoniæ promerendi studio. Cæsaraugustæ Pompelo contributa: cum vtriq; à Tarraconensi Præsule sacra petere soliti essent. Cadurcos Episcopi sede donauit. is honos patriæ habitus est. Noua Diuorum nomina templis data: Thomæ Aquinatis ex Prædicatorio ordine Theologi præstantissimi: Ludouici Episcopi Tolosani. is Catoli Iunioris Neapolitani Regis filius fuit, Aragoni leuir. Ex res Ioannis Pontificatum diuturnum, magis illustrem effecerunt. In Castella res quietæ non erant: neq; tamen externi belli cura intermittebatur. Azarius priuatâ fortunam quamuis feliciorē ferre non valens, grauemq; ex regno casum, regios titulos vsurpabat contra ic̄ti fœderis leges. infirmus virib. imparq; hostiū potentia, nostrorum auxilia euocare non desisteat. fœderati Regis calamitas mouebat, spesque ex intestinis dissidiis gentis Mauricæ opprimendæ. Belli cura Petro Principi demandata. id ætati eius concessum, & quoniam fœdere factō prior Maurorū gratiam occupauerat. præterea domestica calamitate Ioannes Princeps distinebatur. Alfonsi filii maioris, valetudine primum, deinde obitu, inter Maurici belli initia cōsecuto, ad Morales oppidum in agro Tauri. defuncti corpus Legionē ad D. Mariæ de Regula sepultum est. Quo tēpore Ferdinandus Balearis in Peloponneso, vbi Catalaunorum ope dotalem eius gentis principatum armis vindicabat, in ipso ardore belli extinctus est. corpus in Hispaniam relatū, Perpiniani in Prædicatorum cede, tumulo compositum. Is viri exitus fuit ea tēpestate clarissimi filium ex vxore procreatum auo cognominem in tenera ætate reliquit. Petrus Princeps bellū in Bætica omni conatu cōparabat. Guidixēsēs annonæ penuria laborabant corruptis circumsegetibus, agris, ferro flammaq; vastatis. Iumenta sarcinaria, quorum magnus numerus erat contractus, valido præsidio, per hosticum ducenda erāt. Iacobi & Calatrauæ Magistri euocati. adiuncta valida manus Petro ipso totius expeditionis Duce præcipuo. ad Alatenum oppidum occurrunt Granatenses equites numero, virtuteq; præstantes, Ozminio ductore. eorum aduentu, nostri in pedes desiliunt. supremo conatu dimicatū pari periculo. nostrorum tandem virtute hostium ferocia repressa est. in pugna fugaque mille quingenti Mauris desiderati sunt: in his quadraginta e præcipua nobilitate Granatensi. quæ res effecit, vt ea clades luctuosissima barbaris esset. Secundum victoriam reliqua prona fuerunt. Guidixēsēs commeatu instructi. geminæ arces, Cambiles, & Algabardus vi expugnata, ereptæq; Mauris. Quod gratiam apud populum & Principes cōciliare debuit, multorum inuidiam accendit. Petri euertendi consilia agitata, Ioanne patruo cæteros proceres occulte instigante. honesta causa quærenda erat. optima visa est: rectam regni administrationem oppidis oppigneratis prædibusq; cauere. ærarii id rationes nimium exhausti exigere. Burgis primum, deinde Carrione conuentus agitati. vtrunq; vt postulabatur, præstitum: Petriq; fides ad examen vocata illustrior visa est. Ærarii inopiæ supplendæ ratio aliqua excogitata. ad vocem tributi obsurdescabant prouinciales, quod auctis sæpe vectigalib. iniquitate temporum, belliq; Maurici stipendiis, consumptū erat. impendebant infiniti sumptus, nouæq; copiæ militares conscribendæ erant. Adire nouum Pontificem Petro visum est: atq; ab eo in vsus belli Maurici, missa legatione postulare sacerdotiorū decumas. præterea peccatorum veniam iis qui voluntariam militiā suscepissent. vtrunq; benigne à Pontifice datum est. aliquid etiam pecuniæ in stipendium à prouincialib. redactum. His subsidiis nostrorum copiæ auctæ sunt. hostium fines semel, iterum, tertio, irruptione facta, euastati. hominum, pecorum præde abactæ. agri, villæ, oppida vexata. belli terror circūlatus. in ipsius adeo Granatæ vrbe conspectū, penetratū est. Mauri pugnadi copiam non facere: nostri in eo victoriā esse positā arbitrari, si ventū esset ad manus. si qui in aciem prodire ausi erāt, eos pedes magis, quā arma tutabatur. Heraclæa Maurorū conatib. occupatis, qui eam vrbe obsidere parabāt, egregie munita. Itaq; proposito destiterunt. Belmasiū oppidū, arxq; nostrorū armis, præsidioq; occupata sunt. salutis anno millesimo trecentesimo sextodecimo hæc in Bætica gerebatur. Quo anno Rocaberto Tarraconēsi Præsule defuncto, collegii suffragiis vt tūc in more erat, Ioanes Aragonii Regis filius substituitur. electionem vt Ioannes Pōtifex ratā haberet, impetrari nō potuit. causæ memoriæ nō sunt prodite. simoniaci ambitus (sic suspicor) vitiū obtēdebat, aut minoris ætatis. Nondū soluendarū legū ad Principū gratiam vsus percrebuerat. In Pontificib. ea erat animi magnitudo, vt maximorum sæpe

Regum cupiditatibus obſiſtere non dubitarent. Semen Luna Cæſarauguſta Tarraco-
niem migravit. Petrus Luna in Semeni locum ſuffectus Cæſarauguſtanus Archiepiſco-
pus. Ioannes Regis filius Montaragonis Abbas creatur: quod ſacerdotium Petri electio-
ne vacuum erat.

Petrus & Ioannes Principes in bello Maurico occiſi.

CAPVT XVI.

PROXIMO anno milleſimo trecentefimo ſeptimodecimo repetitis antea legationibus, 1317
ſupremaq; Aragonii Regis contentione, ex bonis, quæ templarii in Valétino tractu ob-
tinere ſoliti erant, noua vti militia conſtitueretur impetratum, Calatrauz quidem contri-
buita, proprio tamen Magiſtro in veſte cãdida, cruce rubra inſignis ſimplici plana q; Cifter-
cienfium inſtituto, legibusq; viuere mandatum eſt. præcipua ſedes Montefia, vnde militia
nomen. tenuis cenſus. virtus bellica aduerſus Mauros, qui Valentina littora infeſta redde-
bant, cæteris non inferior. Proximo tempore in Luſitania eodẽ Pontifice concedete, noua
militia conſtituta, cui à Chriſto nomen eſt, eo regno nobiliſſima, cruce rubra, linea cãdida
interſecante diſtincta. huic militia Templariorum oppida, prædia, ædes attributæ. ad ca-
ſtrum Marinum præcipuum ordini domicilium. inde Touariũ migratum. Præclare hoc.
Inteſtinis tamen motib. prouinciæ tranquillitas, quæ diu ſtererat, turbata eſt. à Dionyſio
Rege filius Alfonſus diſſidere cœperat. regnandi ambitio, exitiale malum, iuuenẽ agebat
20 præcipitem. tamenſi cauſæ aliæ obtendebantur: Alfonſum Sanctiũ furto genitũ plus apud
ſenem patrẽ poſſe, quam pateretur æquitas. ei regiæ procuracionem delatam: ad ſumma de
Repub. conſilia adhiberi ſolium: ex eius arbitrio pendere omnia: & quod caput erat, eo
auctore Alfonſi abdicãdi cõſilia agitata eſſe. hæc ſiue vero ſiue falſo in vulgus iactata mul-
torum animos à Rege auerterũt: eorum qui nouas ſpes præſenti fide metuq; potiores arbi-
trabãtur. proceres in partes ſciſſi. Conimbrica Portuſq; ab Alfonſo occupatæ. exules, latro-
nes, parricidæ ſeſe ad Alfonſum adiungebãt, Dionyſii Regis patientia ſingulari: ſi arte poſ-
ſet filius ab ea mente deduci, victoriam funeſtã fore exiſtimantis victorib. æque ac victis.
Hæc in Luſitania. In Aragonia Maria Regina extincta eſt: quam Cyprii Regis ſorore è Cy-
proq; aduectam ſuperiori anno, ſibi connubio Aragonius Rex iunxerat. nuptiæ Gerundæ
30 celebratæ: inferiæ Dertuſæ. vbi anno milleſimo trecentefimo octauodecimo, mense Mar- 1318
tio extremo deſuncta eſt: tumuluſq; in Minorum æde cõpoſitus. Proximus annus duab.
maxime reb. inſignis extitit. Ioannis & Petri Caſtellæ Procuratorũ triſtiſſimo caſu, Iacobi
Aragonii abdicatione. Ioãnes alter regni procurator æmulũ potentia & auctoritate, ob ea
quæ præclare geſta erant, indies creſcere ægre ferebat. belli paciſq; conſilia ad eum cuncta
referri grauiffimũ: ac illud vrebatur maxime, qd ſacerdotiorum decumas ſolus adminiſtraret
excluſo ſocio. Petrus quo plũra præclare ſtrenueq; feciſſet eo iniuriã minus animo ſuo to-
lerare. ſi diutiũs aleretur controuerſia fore prouidebatur, vt pars eũ parte conſigeret: nam
ſpecie belli Maurici magni in Vaccæis atq; Vectonib. delectus à Ioãne habebãtur. Regiæ
industria impendentes motus pacati. Valliſoleti concordia cõſtituta, vbi regni conuentus
40 agebãtur. Conuenit vt in Maurorũ fines irruerent ambo, diuiſis copiis, publica q; pecunia.
prudẽter deſtinata vis altior euertit. In his conuentib. Berengarius Cõpoſtellanus Epiſco-
pus paulo ante à I. ãne Pontifice inſtitutus, ab eoq; in Caſtellã legatus, Alfonſi Cerdæ cau-
ſam egit, dira omnia Pontificis verbis cõminatus ni morem gererent iuſtiſſimis poſtulis.
mouebat cõmiſeratio hominis ab ſpe regni certiffima, in quã natus erat, deiecti, egeni pro-
fugi, vagantis: & eſt eo nomine natura hominũ praua, quod ſæpe petit, atq; ad ea conſilia
cupidiſſime recurrit, quæ antea obſtinatiſſime erant repudiata, pari in vtroque temeritate,
ſtultiãq; vt Alfonſo accidit, eorum oppidorum poſſeſſionẽ repẽtenti, quæ ſuperiorib. an-
nis attributa, contemptaq; erant. id excuſabant proceres: ſacramenti q; religione teneri ſeſe
50 prædicabant ne Rege minore, de regia ditione diminui quicquã concederent. Ferdinãdo
Alfonſi fratri datum, vt regiæ Magiſter eſſet, leuis tantis incõmodis cõpenſatio. Regina
Mirobrigã abiit per cauſam Alfonſi Luſitani generi ſui, ad colloquium alliciendi: ſi poſſet
inter patrẽ & filium conciliari concordia. fruſtũ labor omnis conſumptus. Petrus & Io-
annes in Bæticam diuerſi contendunt. Iſmael Rex Maurus aduerſus ingruentẽ tempeſta-
tem tranſmarinis auxiliis ſe munire conſtituit, Algezira, Arunda, aliisq; interiectis oppidis
Regi Marrocio donatis: quod vtriuſq; rationibus fore commodum videbatur. magno cer-
te Aſorum amicitia ſteuit. Tiſarum municipium opere natura q; munitiffimum, armis
viriſque opulentum à Petro vi expugnatum. arx dedita à Mahomade Andone, in cuius di-
ſtine id oppidum erat. magnum momentum ad totiũ belli ſummam ea victoria factum
videbatur: pronaque cætera fore putabant: ni Ioannes præpoſtera ambitione laudis; ſibi;

& cæteris exitium comparasset, magnum Reipub. luctum. Vaenæ, vbi se tenebat, virtutis ostentandæ cupidus, in Granatæ vrbis conspectum penetrare constituit. Temerarium id consilium erat propter anni tempus æstusq; graues. ad Alcaudetem tamen vtriusq; Principis copiæ collatæ, equites ad nouem millia, peditum numerosa multitudo. In hostium fines penetrant. latæ populationes factæ. in primo agmine Ioannes curabat, virtutis ostentandæ intempestiua cupiditate: in postremo Petrus: Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ, Magistri: Præsules Toletanus, Hispalensisq; aderant: lectissima Castellæ pubes virtute nobilitateq;, Illora ex itinere capta. arx impatientia festinandi Mauris relicta. In Granatæ conspectum ventum, sabbatho quo die Ioannis Baptistæ profestû agebatur. eo & consequenti die haud vlllo moræ pretio, loco manserunt. die tertio castra retro mota. præcedebat Petrus: subsequēbatur cum impedimentis Ioannes. Mauri de nostrorum consilio certiores facti, vrbe egressi, quinq; equitum millia, incondita peditum multitudo, duce Ozminio: neq; spe victoriæ, neq; pugnandi proposito, sed vt locorum notitia nouissimos carperent, Processerāt nostri procul a flumine, ardētissimo Sole, nulla præparata aqua. fortuna Mauris præclari facinoris casum dabat. In nostros omnib. partib. inuadunt. certatur magna vi. clamor permixtus hortatione, lætitia gemitu. armorum fragor procul exaudiebarur. Petrus ad eas voces conuerso agmine accurrit. milites dispalati, a cursu fessi, vix sustinere arma, vix ingredi poterant. imperia neq; reddi, neq; accipi. In tanta perturbatione distracto ense cum suos ad pugnam concitaret, laboris, molestiæ, æstus magnitudine interclusa repente anima concidit. idem Ioanni accidit, nisi quod alienata mente ad noctem spirare visus est: tristissimo casu per exercitum vulgato, milites conglobantur. Mauri parari pugnam suspicantes, direptis impedimentis abeunt. id nostris saluti fuit. noctis beneficio in pacata euaserunt. duorum Principum corpora Burgis tumultata sunt. Ioanni cognominis filius erat, à fœditate oris cognomento Cocles. mores nihilo honestiores. Maria Petri Principis vxor Gordubæ substiterat ventre graui, hæredeq;. filiam enixa est, cui Blancæ nomē fuit. Garfias Lassus Petro dum viueret intima familiaritate coniunctus, infantis patrocinium, paterni principatus procurationem suscepit. subsecuta sunt noua dissidia: nouæq; inter Castellæ Principes enatæ similitates, regni procurationem malis bonisq; artib. singulis ambientibus. Quo tempore Aragoniâ turbata erat, nouo insolentiq; successu. Iacobus Aragonii Regis filius maior, obstinato animo paterni regni hæreditatem abdicare cupiebat. causæ in incerto fuere, nisi quod inconditi eius mores, importuna patris seueritas, aliqua offensione incitatum vt crederetur effecerunt. Filii sane conatus grauissimus patri extitit. monere, horrari, & pro imperio iubere, ne id admitteret, vnde nomini patriæ que dedecus luctumq; inureret sempiternum. Nostra, inquit, senectus conferre amplius populo nihil potest, quam bonum successorem: nec tua amplius iuuenta quam bonum Principem dare. eo consilio regis moribus à prima ætate te imbuendum curauit: neq; deesse indoles videbatur vt dignus imperio esses, etiam si Rege patrē non esses genitus. Vxorem parauit lectissimam puellâ nobilissimamq;. regio apud me cultu habui. si quid addi potest, addam. Nunc spes me mea fefellit, teq; nimia indulgentia, felicitasq; corrumpit: vt regnum humeris sustinere iuuenis detrectes: quod extrema senex ætate sustineo. An tuam tranquillitatem publicis commodis anteferas, patrio imperio, religioni sanctissimæ: qua obstricti sumus. Eleonoram sponsam, cuius te misereri opus erat, coniugem tuam, Aragoniæ Reginam fore: Fortasse senis obitum expectare, qui diu abesse non potest, graue est: tamen si alias causas noctis, libido te dominandi exagitat. ego diuinæ voluntati, vnde viuendi fines pendent, præscribere non possum: quod meum tamen est libens tibi regno cedo. istam tantum mentem depone: quæ nobis communiq; patriæ non potest non esse grauis. Quod vt facias per omnia numina, & quidquid in cælo sanctum est, moneo, hortor, obtestor. ac illud vide, ne præpropera festinatione eo progrediaris, vnde regressus non sit. Ad hæc iuuenis pauca. Stare sibi sententiam ait, vitam principalem, tot ærumnis obnoxiam, priuata & beatiore commutare. Ergo Tarracone, quo conuentus procerum & Præsulum erat, regni hæreditate vltro cessit Decembris die vigesimo tertio. Calatrauæ vestē continuo induit: quam deinde Montesiæ militia mutauit. Vxor Eleonora intacta ad suos in Castellam missa est. De Iacobi facto non vna opinio fuit. morum licentia, vitæq; deinde turpitudine argumento fuit, non colendæ pietatis studio, sed ingenii leuitate abdicasse. Eo sane amoto hæreditatis ius Alfonso fratri ætate proximo quæsitum: qui Petro septimestri partu ex Therasia vxore paulo ante suscepto pater effectus erat Vrgeliæ principatu dotali, ex Armengaudi testamento, magno Therasiæ auunculo. Ergo vno tempore Lusitani Aragonique domesticis calamitatibus exagitati sunt, contrariis quidem studiis, pari tamen incommodo ita felicitateque.

ACCERTA ad Granatam calamitate, Mauri victoria feroces atque præclari Oſcam
 in Baſtetanis, Ores, Galeramq; occuparunt, eripueruntq; D. Iacobi militibus, in quo-
 rum ditione erant. parte altera Tucci lautiſſimum municipiũ expugnatum. in incolas fer-
 ro ſæuitum, nulla neq; ſexus neq; ætatis miſericordia. proxima rupes, arcisq; munitio, mul-
 tis perſugio fuit. In Caſtella Citeriore atq; Vltiore, aliisq; contributis prouinciis motus e-
 rat: nouæq; ſpes Principum, quos generis nobilitas potentiæq; proxime ad regni procura-
 tionem deſtinabat. Maria Regina fœderis beneficio annis ſuperioribus facti, rerum ſum-
 mam ad ſe auocabat. de ea re ad vrbes & oppida litteræ datæ, ne ſe prauis cuiuſquam arti-
 bus in fraudem induci paterentur, decoris oblitum ſcilicet, fidei immemores. Regina imbe-
 cillitas plerisq; contemptui erat: imparq; grauiſſimis regni curis fore videbatur. proceres
 multi ad rerum faſtigium vno tempore aſpirabant. hi præcipui: Philippus Regis patruus
 Ioannes Emanuel & Ioannes alter Viſcaia Princeps remotiores quidẽ ſtirpe, cæterum e-
 gregie fortes, opibus ingentes, regioq; ex ſanguine nobiliſſimi. his cura ſummaq; omnium
 rerum demandata eſt, haud quaquã in vnum conſenſum conſpirate prouincia, ſed in par-
 tes factioneſq; ſciſſa. Inconſulte, ac veluti per dementiam cuncta agebantur. Multi priuati
 conuētus habitum, vrbiũ oppidorumq; multum timoris, multum periculi erat. Philippum
 Bætica rebus præfecit. Ioannem Emanuelẽ Carpetania, atq; ea veteris Luſitania pars, cui
 20 Extremaduræ nomen eſt. Ioannem Viſcaia Principem multo maxima Caſtellæ Vltioris
 pars ſequebatur. intra vrbes ſæpe partium ſtudio tumultus erant. imperia ſæpe mutata:
 dum nunc his, nunc illis afficiuntur, prout cuiuſq; res erant, ſpe largitionum multitudinẽ
 prætio venali, dubia fide. hinc ſclerum licentia, cædes, latrocinia, luctuoſiſſima rerum fa-
 cies. A potentioribus tenuiores opprimebantur. regia vectigalia domum auertebant ma-
 giſtratus, Princepeſq; infame latrocinium, turpiſſimum peculatum. nullũ erat genus mali,
 quod ea prouincia non pateretur. Ferdinandus Cerda viribus inferior, ſuſpicionibus ob-
 noxius, ob veteres de regno contentiones paſſim excluſus, Ioanni Viſcaia Principi adhæ-
 ſit. Eius ſæculi anno viceſimo hæc in Caſtella gerebantur. Quo anno Ioannes Aragonii Re-
 30 gis filius, Toletanus Pontifex Ilerdæ ſacraus eſt, in locum Gonſalui priori anno deſuncti
 ſubſtitutus, eximia vtriuſque gentis lætitia, ſpe, plauſu, proſperum iuſtumque pontificatum
 fauſtis vocibus ominantiũ. Regina Mariæ haud obſcuro dolore metuentis, ne tanti Prin-
 cipis aduentus, res commotas amplius exulceraret, verum eæ ſuſpiciones Romani Pon-
 tificis ad Reginam Iſteris deterſæ ſunt, timorq; exemptus, pacata omnia fore pollicentis.
 Cum Aragoniis certe Præſulibus magna de dignitate eccleſiæ Toletanæ contentio fuit.
 Ioannes de more crucem præferbat poteſtatis inſigne. id ſibi veteri iure conſeſſũ recentis
 que memoriã confirmatum, licere arbitrabatur: cum Primas eſſet Hiſpaniæ. Tarra-
 conenſis, Cæſarauguſtanusq; Præſules, qui inaugurationis cæremoniæ interfuerunt, iure
 controverſo, cauſaq; nondum diiudicata negabant. ad has voces cũ Toletanus non mu-
 taret ſuæ eccleſiæ dignitatem tueri certus, patriſq; fauore fretus: Cæſarauguſtæ, vbi regni
 40 conuentus à Rege habebatur, à Cæſarauguſtano Præſule anathemate notatur. clauſa tẽ-
 pla, ſacrorum iultitium fuit. incredibilem audaciam, confidentiam ſingularem. Conſtitu-
 tio ſuperiorib. annis anathemate ſancita, ſi quis in aliena prouincia crucẽ præferret, factõ
 prætendebantur. Id ægre Aragonium Regem habuit, filium in ſuo regno violari, ſuiſque in
 oculis. Datæ ad Romanum Pontificem de ea re litteræ acres atque minaces: videbaturq;
 crudele aliquod exemplum editurus, ni admonitus à ſuis, de ſuarum eccleſiarum dignita-
 te agi, regnoq; neq; videri æquum priuatis affectibus indulgendo publicam cauſam pro-
 dere, multum de animi furore remiſſet. Pontificis ambiguo reſponſo vtriq; ſuſpenſi, ita
 factum accuſantis, vt anathematis ignominia exolui Toletanum iuberet, ſi forte extiſſet
 iuſta. cum nouus Præſul ex Aragonia digreſſus in prouinciam appuliſſet, de quo maxime
 50 timebatur, ne Ioanni Emanueli faueret, quoniam Conſtantiam eius ſororem natu maxi-
 mam vxorem habebat: eum maxime abalienauit regiis vectigalibus in prouincia denega-
 tis, quæ ille pro iure acceptæ poteſtatis auertere cupiebat. vnde implacabile inter vtrũque
 Principem odium. Quo tempore Vaſcones ſub imperio Gallico quieſcentes memorabi-
 lem cladem in Cantabria acceperunt. Obierat Philippus Longus Rex Galliæ quarto No-
 nas Ianuarii, ſalutis anno milleſimo trecentefimo vigeſimo primo, nulla relicta prole. ſuc-
 ceſſerat Carolus eius frater cognomento Pulcher, forma, liberalitate, animi magnitudine
 1321
 fratribus par. Hoc Rege à Cantabris ea parte cui Guiſuſcoæ nomen eſt, Gorritia arx im-
 prouiſo aduentu occupata. cauſa obtendebatur, quoniam à Vaſconibus iniuſte poſſideri,
 ſuiq; iuris eſſe compertũ erat. Iniuriæ vindicandæ ſtudio, Vaſcones progreſſi ad ſexaginta

millia, nisi aut numeri sunt vitati, aut fama mēitur, ad Beotibaram (id oppido nomen est) Septembris die nonodecimo, à paucis Cātabris omnino octingentis iuga montium, claustraque occupantibus: indeq; vegetes magnis lapidibus refertos, in subiectos prouoluentibus, profligati sunt. maior quàm pro numero cædes fuit, multique capti. Cantabrorum Dux Egidius Onizius, Vasconum Pontius Morentaina, homo Gallus eius prouinciæ pro Rege Gallo Præfectus. Victoriæ ea ætate in paucis celebrem fuisse necesse est: argumento vulgarium carminum, quibus ad hanc diem ad lyrã canere, celebrareq; eius prouinciæ homines, vtraq; lingua Castellæ & Cantabriæ, eius pugnae euentum consueuerunt. Guillelmus Cardinalis Sabinus Episcopus à Romano Pontifice in Castellam legatus: si eius diligentia, pontificia auctoritate malis quæ vniuersam prouinciã occupabant, finis imponeretur. Eo auctore Palentiam regni conuentus indicti. Quo tempore Maria Regina annis 10
 1322 anno millesimo trecentesimo vigesimo secundo, trium Regũ ætate reipublicæ præsidium, Castellæ columen, Pietatis monumentum Olgarum cœnobium est eius impensa instauratum, extructumq;: vbi funus eius illatum. duo alia monasteria Burgis vnũ, Tauri alterum constituta: aliis per prouinciã locis alia. Guillelmi Legati iussu Episcopis vniuersa ditione Vallisoletũ conuocatis, conciliũ hac tēpestate nobilissimũ peractũ est. In eo concilio quarto Nonas Augusti multæ salutares leges promulgatæ sunt. in eo numero anathemate vinciuntur, qui carnibus quadragesimæ aut quatuor temporũ diebus vescuntur: quique in eis publicè vendiderint carnes. A nostra religione alienis, templis dum res diuina peragitur, 20
 interesse vetatur. iis tamen si nostra sacra susceperint sacri ordines, & sacerdotia vnde inopiam tolerent, non denegantur. Purgatio vulgaris reprobatur, qua Hispani vulgo utebantur. Extant Ioannis Toletani Præsulis constitutiones per idem fere tempus promulgatæ. In iis, nisi Iudæi & Mauri quo tēpore res diuina peragitur à templis recesserint, cessare mandat. Redactas Cruciatæ pecunias ad se cum fide deferri captiuis redimendis, egenorũ inopia subleuanda. Presbyteri quater minimũ per annum diuina hostia sacrificant: neq; vquam nisi matutinis precibus exorato numine. Ecclesiasticis obsequiis parta bona, ea dare legareve filiis quamuis iustis nefas esto. & erit qui sacerdotes & Episcopos eorũ bonorum dominos & arbitros faciat: Eodem anno Granatæ in arce Alhambra, Rex Ismael suorum coniuratione occubuit. Cædis minister auctoq; Algeziræ regulus conscius Ozminius, 30
 terq; infenso in Regẽ animo: ex quo Tuccis oppido capto priori captiuam abstulit, excellenti formæ venustate, Ozminii nepos in ipsa expugnatione occisus est. Mahomad Ismaelis filius, nondũ plane cognita Regis morte, duodecim natus annos sellæ impositus, atq; per plateas circumductus, Rex salutatur, eximia Prætoris fide, plerisque vt in repentino casu, miraculo attonitis. nam coniurati, nisi eorum conatus essent occupati, alium ex suo numero Regem destinabant. ii omnes vrbe exacti, maioris mali metu, in exilium abierunt.

Alfonſus Caſtella Rex regnum capeſſit.

C A P V T X V I I I.

REGINÆ obitu regni calamitates auctæ sunt: tumultus, cædes, latrocinia vigeant. spes communes & priuatæ in vno Rege ea tempestate sitæ, si ad iustam ætatem peruenisset, in minoribus annis id specimen præbuerat, vt iusti atque optimi Principis indolem habere 40
 re crederetur. & fauent homines libenter votis suis, credunt, sperantq; quod cupiunt. Ergo cum primũ ætatis annũ quintumdecimum attingit, Vallisoleti regnum capeſſere constituit, ætate quidem nondum tantis matura rebus, cæterum rerum status moram non recipiebat. Maior ipsi, quam pro annis prudentia inerat: prouincialium studia accensa festinaque, ingenita gentis erga Reges suos caritate. Garſias Laſſus, Aluarus Oforius, præcipua prudentiæ opinione viri quam multarũ rerum diuturno vsu, magnoq; ingenio quæ fierant, vltro se in adolescentis Regis gratiã insinuabant spe veniæ, eorum quæ diuturno interregno commissa erant, rei priuatæ augendæ, publicæ iuuandæ studio. Hos in familiam admisit, intimosq; habere cœpit: quorũ consiliis vteretur. duobus tertius adiunctus Iuzephus quidam Astigitanus Iudæus, proximum gratiæ locum obtinuit, homo copiosus, publicanorũ prin- 50
 ceptus. vnde omnes pecuniæ vias norat, quod in tanta erarii inopia ex vsu futurũ erat. & est id genus hominũ maxime Principibus gratũ. regiis litteris regni procuratores acciti, certatim Vallisoletũ venerunt. pro se quisq; Regis gratiam præoccupare, aliisq; eripere contententes, assimulatis ad tempus officiis, fide neq; sincera neq; diuturna. Philippo penes Regem resistere, Ioannes vterq; è curia, venia neq; impetrata neq; petita abierunt à Rege penitus auerſi: quæ pessimis consiliis in fraudẽ induci querebantur. Mutuis auxiliis aduersus omnẽ iniuriam vt se munirent, ad Cigales oppidũ armorum societate sanctissimo iureiurando constituunt. & quo sanctius foedus esset Ioannẽ inter Viſcaia Principẽ, priori vxore defuncta cęlibẽ & Constantiam Emanuelis filiã, pactę nuptię. Sanciendæ inter proceres societatis

Societatis hic mos fuit per multos annos seruatus. Legibus fœderis lectis pater patratuſ eorum nomine: Teſtor, inquit, Deum & matrem eius, vt euncta quę ſunt ordine ex tabulis pronũciata, ſine dolo malo fraudeq; illis legibus ſtabo: neq; in fines hoſtium ſine ſocio ibo neq; quid aliud contra faciam. Si prior defecero certo cõſilio, illo die vos ſuperi corpus in hoc ſeculo, in futuro animã diris cruciatibus maſtate. vires verbaq; deficiãt facite: in pugna equus, arma, calcaria, ſubditi cum opus eſſet maxime. Id vbi dixit, ſocii ſubiiciebant, Amen. Nonnunquã etiam diuinã hoſtiã diuiſã in duas partes, vterq; ſociorũ libabat. addebantur execrationes hoc erat ſanctiſſimũ iungendã inter proceres ſocietatis pignus, rituſq;. Eius ſocietatis diſtrahendã, vnde noua bella metuebãt, cura regioſ ſolicitabat, ratio aliqua quærebat. optima viſa eſt, vt Rex à Ioanne Emanuele Conſtantiã filiam coniugẽ peteret. Vtilitati magis quã amicitia aut religioni ſeruire Principes ſolent: atq; eo ſe conuertere, vnde ſpes melior affulget, nulla fama memoria. Emanuel Pennaſielem ſua ditio- nis oppidum occulte digreſſus totũ ſe ad Regis amicitia trãſfert. puella in eius poteſtatem contraditur, nondũ matura viro. Ioannes ea ſe deiectum dolens, ſuiſq; artib. peti videns, Blancã Petri Principis filiam ad Granatã extincti in coniugium ambire conſtituit ampliffima dote inuitatus: quã Almafani, Alcoccrii. aliorumq; circa oppidorũ ditio- nis ad Aragoniã limitem locis cõmodiſſimis res nouas molienti. Aduerſus eos conatus Regi perſuaſum, vt Blancã paterno principatu opib; ſpoliaret. Omne magnum exemplum aliquid iniquitatis habere admixtum, ſed iniuriã tamen priuatã utilitate publica compenſari. Præcipuus auctor Garſias Laſſus, vt fidem, conſilii atrocitate Regi probaret, Petri Principis beneficiorum immemor. & eſt erga mortuos obliuio parata, raraq; fides. Ioannes Emanuel in Regis gratiam reſtitutus Toletani Præſulis vlcifcẽdi euertendiq; conſilia agitabat. accidit vt Rex vectigalium rationẽ exigeret à Toletano ille iniuriã interpretatus æmuli fraude comparatã, apud Regem quidem eorum quã facta erant, cauſas excuſauit: in æmulum vero (nam forte aderat) grauiffimis verbis inuectus eſt. probra inter ſe obiiciunt, quã furor dabat. Contentione ad tempus ſedata Emanuel pro ea auctoritate quã obtinebat, vt dolorem vlciferetur, multa ſuadendo auctor extitit, vt ſcrinii regii præfectura, quo magiſtratu proxima ſecundum Regem poteſtas cõtinebatur, & ab antiquo penes Toletanos Præſules fuerat, Ioanni detraheretur. Non tulit ignominiam inſolens contumeliã animus. ergo e curia Caſtellaq; diſceſſit: Regiſq; patris interuentu impetrauit, vt Toletanum pontificatum Tarraconenſi mutaret, adiuncta Alexandrini Patriarchæ inani & ſine prouentu appellatione. Semen Luna, Præſul Toletanus effectus: Garſias Laſſus ſcrinii regii Magiſter. Inde initium eius magiſtratus imminuendi, obſcurã diq; obſcuris miniſtris. noſtra ætate debilitatã auctoritate, ac nulla ferme (quã magna labeſ fuit) nomen tantum Cancellarii à Toletanis Præſulibus retentum eſt. Dum hæc in Caſtella gerebantur, Aragoniũ ex Bonifacii Pontificis conceſſione Sardiã armis petebat à Piſanis publice poſſeſſã nullo iure, ſed vi tantũ & armis iniuriãq; Romanæ eccleſiæ, in cuius clientela ab antiquo eius inſulæ imperium fuerat. Miſſus Alſonſus Aragonii filius. adiuncta valida claſſis. biennio inſulani domiti. variis locis & præliis victi Piſani. Aragonii ex ſaluberrimis Hiſpaniæ locis in eam inſulam cæli grauitate infamem deducti, morbis graſſantibus pars magna periit: haud exigua Petri Principis ſpe, ſi Alſonſo fratri aliquid humanitus contigiſſet, regni hæreditatem excluſa fraterna prole ſui iuris futuram ſperantis: recenti Caſtella exemplo erectus erat, multorumq; procerũ ſtudiis fretus, quã illi certatim offerebantur. ea cauſã extitit pacis cum Piſanis maturandã. Iunio menſe anno milleſimo trecentiſimo vigeſimo quarto ſancita eſt, hiſ legibus. Vt captiui vtrinq; redderentur. Mutui cõmerciũ libertas eſſet. Calariſ arce à Piſanis retenta cum territorio & oppidis contributis, reliqua Aragoniũ cederet. Eo fœdere factõ inſulę quidẽ poſſeſſio penes Aragoniũ Reges manſit. Alſonſus autẽ in patriam reuerſus apud patrem effecit, vt filios ſuos in regni ſucceſſione Petro præferret. Cæſarauguſtã id à Rege præſtitum vbi conuentus regni erant. proceres ſunt in puerorũ verba ſacramento adacti. ſic legum inſtituta, opinionẽſque hominũ variabant. Anno proximo milleſimo trecentiſimo vigeſimo quinto, ſeptimo No- uas Ianuarii, Dionyſius Luſitaniæ Rex Scalabi deceſſit, diuturno regno ann. XLV. nouem menſũ, dierũ v. excellaſ animi magnitudinẽ, & perpetua felicitate inter Principes ea ætate inclyruſ. Domestica diſſidia implacabileq; inter patrẽ & filium odiũ ad aliquã iniuriã extrema ætate acceſſerũt. Corpus in Ciſterciẽſe monaſteriũ illarum, quod eius impenſa ab Oliſipone ſex paſſũ millibus, ab imo totũ erat extructum. Pietatiſ id argumẽtũ eſto. liberalitatẽ magnificentiãq; animi, multa oppida conſtituta, alia perpetua moeniũ corona aut aliis operibus munita indicant. Eliſabetha vxor femina ſanctiſſima ad vndecimũ annum viro ſuperuixit, in memoria vitæ per virtutem actã, ſynceroque religionis cultu, ege-

norum miseris subleuandis, viduitatis incommoda sustentans. morum innocētia tanta, vt defunctæ memoria ex ritu Christiano templis cæloq; dicata sit. Corpus Conimbricæ ad Sanctæ crucis præcipua prouincialium religione colitur: Dionysio Alfonso filius maior absq; controuersia successit, Fortis cognomen ab ingenio bellicis studiis nactus. filios Alfonso, Dionysium, Ioānem, quos ex Beatrice vxore genuerat, in tenera ætate amisit, nulla neq; vitæ neq; mortis gloria. Maria, Petrus, Eleonora, meliori fato nati parentibus superstites fuerunt. Ipso anno in Ceretanis Sanctius Rex Balearis vita functus est nulla ex se prole. Iacobus tamen fratris Ferdinandi filius, eius testamento regni hæres nuncupatus. Rex Aragonius ex Iacobi aui testamēto, qui id regnū primus instituerat, minoriq; filio reliquerat, sui iuris factū Sanctii obitu disputabat. vtriq; argumenta non deerant, quibus causam tenerent. Iacobus puer possessione potior erat, hominumq; misericordia, propter infirmam ætatem patrisq; memoriam. Aragonius validior. Conuenit, vt Constantia Aragonii neptis Iacobo Baleari nuberet, dotisq; nomine aui patrisq; iura in viri domum inferret. sermonum minister auctorque fœderis Philippus pueri Regis patruus, vir sacratissimus: penes quem Sanctii Regis testamento, regni procuratio pueriq; Regis tutela ad iustam ætatem fuit.

Aragonii Regis obitus.

C A P V T X I X.

NONDUM Castellæ conuiescebat. superior licentia proceres feroces vt essent, effecerat: multorum inter se odia accēderat, non secus ac fluctus maris ventis agitati, remissa tempestate, nondumq; in malaciam compositi. Eares Alfonso Regē, alioqui mitē ingenio prouocauit, vt in turbulentos ciues sciret: vnde illi Vindici nomen. plectendi initium à Ioanne Cantabriæ Principe factū est. Blanca is nuptias malis artibus ambiebat (que cum matre in Aragoniā abierat) luculento atq; cōmodissimo principatu inuitatus. nisi impetraret Alfonso Cerdā ex Gallia ad spem auiti regni reuocaturus. sic se facturum minabatur, in vtraq; re Alfonso Regi ægre facturus. Importuni conatus occupādi erant. vt periculosum, fraude indecorum. Quid rex faceret? vicit utilitas honestatē. cum bellū in Mauros compararet, specie eius belli Taurum ad se Ioannem vocare constituit. fit spes Eleonoræ regis sororis ipsi iungendæ. splendidius id coniugium visum est. præterea Garfias Lassus, quem Ioannes infensissimū inimicum esse conquerebatur, è curia amandatur. sic ars victa arte est. Vocatus venit ad Regē. conuiuio splendide accipitur, ipso omnium Sanctorum festo die, anno. M CCC. vigesimo septimo. dies apparatusq; conuiuii ludū & securitatem magis quā metū ostendebat. Itaq; inermis & imparatus accessit. inter epulas Regis iusu obruncatur. cōmisisse quidem videbatur, vt hostis loco esset: iura tamen hospitii violare, & per fidē colloqui incautū opprimere iniquum fuit. tamen non deerant, qui Regis factum excusarent: veris an falsis rationibus non disputamus. vnica certe Ioannis filia, que in nutricis potestate erat, Baionam in Tarbellis, quæ vrbs Anglico imperio tenebatur, fuga delata. Maria Ioannis mater Peralii (id oppido nomē est) in virginum collegio à superioribus annis vitam exigens, & nunc atroci nuncio, luctu, lacrymis, squalore oppressa, Viscaiz principatum Garfia Lassus auctore, Regi pretio vendidisse fertur, metu an voluntate incertum. Eterat Regi obsistere periculosum: iniqua certe cōditione nepti superstiti, Ioannis Laræ postea vxore, vt est inferius demonstrandū. (huic tandem Viscaiz principatus cedit, Regis ira remittēte) paterna Ioānis oppida arcesq; supra octoginta pars armis pars voluntate occupata penes Reges perpetuo iure substerunt. Erat Emanuel Princeps limiti aduersus Mauros Præfectus. eo Duce, quamuis Ioānis cæde territus erat, eiusq; exemplo intelligebat male Regi fidem committi, qui nuptiarū specie principem sibi propinquū violasset: bellū tamen cum Mauris impigre gerebatur: à quibus Rute arx paulo ante improuiso aduentu occupata erat: & Ozminio Duce in fines Bæticæ irrumperere cogitabant. ad flumen, cui Guadalfortium nomen est, pugna cōmissa. victi cæsiq; Mauri. Emanuel victoria parata ad suæ ditionis oppida abiit bello absistēs, à Rege, alienato animo: quē nouo consilio Constantiæ filiz nuptiis repudiatis ad Lusitanos animū adiecisse ferebatur. id sui euerendi initium esse non ignorabat. Itaq; Maria Regis Lusitani filia in Constantiæ locū subrogata est. auctor consilii Aluarus Osorius, magno Emanuelis dolore, Regisq; Aragonii: qui & ipse Alfonso vocabatur, & Constantiæ auūculus erat. Iacobus enim Aragonius Rex Alfonso pater proximo à Ioannis cæde die Barcinone decesserat. ad Sanctæ Crucis regium funus illatum. Therasia nurus ante quinque dies Cæsaraugustæ defuncta, & in Minorum æde sepulta, gemino totius prouinciæ luctu, duobus principibus, quos summa caritate complectebatur, vno tempore orbata. Successit Iacobo Alfonso filius, Petri Iacobi, Constantiæ ex Therasia vxore pater: quatuor aliis filiis in minori ætate amissis. Illud in Iacobo Rege eximiam laudem meretur, quod regni principatus Aragoniæ, Catalauniæ, Valentiz indiuiduos fore perpetua legē sanxit. Litibus, quibus vt antea flagitiis prouinciæ

provinciæ laborabant, vsq; eo infensus fuit, vt Semen Radam insignem eæ ætate iureconsultum, cuius malitia multi euerfi erant, præuaricatoris lege postulatum regni finib. expulerit. Carolus cognomento pulcher Rex Galliæ & Vasconum, ad Vincennas ex morbo decessit, ipfis Februarii Kalend. anno millesimo trecentesimo vigesimo octauo. Sacerdotiorum decumæ tota Gallia specie belli sacri aduersus Ludouicum Bauarum Ecclesiæ Romanæ assiduum infensumque hostem (qui superiori anno Petrum Corbarium Romæ pseudopontificem crearat Nicolai V. nomine imposito (à vero Pontifice Ioanne XXII. concessæ sunt, lucri partem pacto. sic fama tulit. Quod Philippo Longo datum quidem erat. hac tamen conceptione exceptioneq; verborum, si è re pietateque fore provinciæ
 10 Episcopis visum esset. conditio honestissima quam aduersus importunas Principum preces, vtinam alii Pontifices amplexi essent. Caroli vxor grauida, tertio à viri obitu mense filiam enixa est, cui Blancæ nomen fuit, Gallorum instituto regni expertem futuram. Caroli Valesii ante secundum annum defuncti filius Philippus, trium superiorum Regum patrueis, atque Eduardus Rex Angliæ Elisabetha prognatus, eorundem trium Regum Galliæ fore ad regni hæreditatem contendere cœperunt. Philippus lege Salica prælatus est omnium ordinum suffragio. Inde inter vtraque gentem diuturna internecinaque bella extiterunt: Reges Angli Gallici imperii nomen & insignia vsurparunt. meliori fato Vasconum, qui à Gallorum imperio exempti sunt. Eburouicū Comiti Philippo Ioanna nupsit Ludouici Hutini filia. ei Vascones Pompelone in regni conuentibus materno iure
 20 regnum decreuere: concedente nouo Galliæ Rege, annuenteq; iustissimis provinciæ postulatis. & Philippus erat Eburouicum Comes regio Francorum sanguine propinquus, Ludouici Sancti pronepos. Vascones interea, quasi soluti imperio, implacabili odio in Iudeorum fortunas vitamq; grastrati sunt. Stellæ in oppido vis mali incubuit. ad decem Iudeorum millia trucidata, nisi fortasse aut numeri sunt, aut memoria vitata.

Varia Regum nuptia.

CAPVT XX.

ISDEM diebus in Castella bellum atrox in Mauros parabatur. veteribus copiis supplementum scribere: ab fociis auxilia accersere: modis omnibus festinare. Regis barbari
 30 imbecilla ætas, Maurorum inter se dissidia excindendæ gentis occasionem dabant. Ozmiui filius Abrahamus, cui à multo vino Ebrii cognomen fuit, nostris sese adiunxit. sequebatur delecta militum manus. Rex Alfonsus Hispalim maturare constituit. inde in hostium fines inuectus grauissimas clades intulit. Oluera, Pruna, Aiamontes captæ. ætate iis rebus perficiendis autumnosq; circumactis, miles præda grauis lætusq; Hispalim in hiberna est reductus. Alfonsus Gotifredus maris Præfectus noua & ipse victoria clarus, ad Regem venit. duas & viginti hostium triremes Granatenses Africanasq; nauali pugna deuicit. ex eo numero tres captæ, quatuor submersæ, mille & ducenti Mauri pars cæsi, pars inferuitutem abacti. plena omnia gratulatione erant: festaque lætitia vrbs nobilissima personabat. De regis nuptiis per legatos actum. Ioannes Emanuel Regis voluntatem in eo
 40 obstinatum intelligens, fide per faciales renunciata, cum Regibus Aragonio & Granatensi fœdere facta ex Chinchilla Almanaque locorum munitione fretus, regis finibus imminere, latissime prædas agere, præcipuo agrestium damno. Oforio amicorum principi abs Rege Hispali datum, vt Trastamare, Lemosii, atque Sarriæ Comes esset. nouum id exemplum fuit, nullis antea in Castellæ regno Comitibus. Rudi cæremonia honos delatus. Hispania litteraturæ expers moris omnis ignara. Tres offæ in vini poculo oblatæ. cum inter se Rex Comesq; tertio inuitassent, vter prior sumeret, à Rege offa vna sumpta, à Comite altera. Ius caldariæ in castris, in bello vexilli propriis insignibus distincti datum. In eam sententiam confectis tabulis atq; recitatis, consecutus astantium clamor, plaususque, læta fausta; nouo Comiti ominantium. Is instituendi Comites ritus fuit. Cordubæ regis seueritatis exemplum constitutum. Ioanni Pontio, quod Egabriarcem Calatrauæ militibus
 50 restituere ad regis imperium recusasset malis reipublicæ temporibus occupatam, præterea homini seditioso caput amputatum idem supplicium alii ciues Cordubenses tulere iniquum cum eo societatis, aut rerum aliarum capitalium conuicti. Garfias Lassus Sorix ad aras, dum in D. Francisci sacris operatur, obruncatus Regis dolore maximo est, à quo fuerat Hispali aduersus Ioannis Emanuelis conatus, paulo ante amandatus. inuidia illi nobilitatis exitio fuit: cuius euertendæ consilia agitare credebatur. Escalona modicum in Carpetanis, ipsoq; Toletano agro oppidū tumultuari cœperat, & aduersus Regis imperium cum factiosis conspirare. noui motus ex vltiori Castella nunciati. Taurus, Sentica, Vallisolectum concitatæ. auctor seditionis Fernandus Balboa Hospitalarius Prior, fretus opibus

suis, & familiæ iis locis cum primis nobilibus copiosæq; Oforii Iuzephiq; Iudæi arbitrio cuncta agi inuertiq; querebantur. Regemq; duobus hominibus mancipari, quasi iniecta carminibus væcordia ægre ferebant. soluta Rex Escalonæ obsidione, vnde maius periculum imminebat, festinauit. Vallisoleti non prius intra mœnia est admissus, quã Oforio ex aula curiaque amandato. Regis imperium quamuis necessitate vsurpatum, tantũ insolenti homini dolorem inussit, vt à Rege plane deficeret: atq; cum Ioãne Emanuele vires iungeret, id illi exitio fuit. Ramirus Gusmanius simulata à Rege fuga in amicitiam insinuatus, incautum obtruncavit. arces thesauriq; ingentes, quo tempore Rempubicam prædæ habuit, congesti, à Rege occupati. multorum criminũ accusatus, nulloq; defendente conuictus, lege perduellionis damnatur, sententia ad Tordehumos abs Rege ipso pronũciata. is exitus duorum ea tempestate magnorum virorum fuit. Iuzepum ignobilitas tutata est, gentisque contemptus. quod exitio esse potuisset, saluti fuit. Regis nuptiæ ad Mirobrigam celebratæ, quæ Ciuitas Roderici hodie est. Alfonso Aragonii placandi ab Emanueleq; diducendi inter duos Reges Castellæ & Lusitaniæ consilia communicata. Ex priori coniugio cælibi Eleonora Regis Castellæ soror in coniugium oblata. accepit Aragonius conditionem: rebusque constitutis Turiasone Regum duorum conuentũ, Castellæ atque Aragoniæ nuptiarum celebritas peracta, magna vtriusq; gentis lætitia plausuq; auspicante salutis anno millesimo trecentesimo vigesimo nono: quo syncerior amicitia esset, multiplici affinitate obligata. Blanca Petri Principis filia, eius quem ad Granatam occubuisse dictum est, Petro Lusitani Regis filio maiori despõsa est, Reginæq; Castellæ tradita in Lusitaniam mittenda. Inter tres Reges fœdus aduersus Mauros sancitum: si gentis impiæ reliquias viribus sociatis delere possent. cautum præterea, ne perfugas inter se recipere, in quo tranquillitatis publicæ spes continebatur. Ioannes Emanuel eo fœdere exclusus, ab Aragonioque destitutus, nouis affinitatibus se munire satagens, ipse quidem secundis nuptiis Blancam duxit, Ferdinandi Cerdæ filiam: Ioanni autem Laræ, Maria Ioannis Coclitis proles cõnubio iuncta est, spe communibus armis Viscaia principatum puellæ dotalem recuperandi eripiendiq; Castellæ Regi. cum quo simultates Emanuel Laraque apertius simpliciusque exercebant: callidius alii & implacabilius, Petrus Castrius, Ioannes Alburquerquius Dionysii Lusitani Regis ex Ferdinando Sanctio nepos, Ioannes Harus Camerorum regulus, factionis princeps. hos magna prouinciæ pars sequebatur. Noui Vasconum Reges ipso anno Pompelonem appulsi, concessi regni hæreditatem creuere his legibus. Ne intra duodecim annum nouæ monetæ genus cuderetur. Erat enim pecuniæ deprauandæ inuectus ea ætate mos prauus incommodusq; extatq; de ea re Ioannis Pontificis lex, quæ est de crimine falsi vnica per idem tempus promulgata. Ad aulae obsequia externi ne admitterentur: idem de arcium præfecturis cautum. Regni vendendi, permurandi, regive patrimonii alienandi facultas sublata. Si proles mascula nata esset, cum primum vigesimum ætatis annum expleset, Vasconum Regẽ fore, reipublice moderatorem, datis Philippo patri centum aureorum millibus. Si nullam ex se prolem reliquissent, noui Regis instituendi liberam potestatem penes tres ordines futuram. Sic Vascones leges vt acciperent dederunt. quibus iureiurando sancitis in templo eius vrbis maximo Rex & Regina coronati, inunctiq; sunt tertio Nonas Martii. lætis faustisq; omnibus, plausuq; omnis ordo, omnis ætas felix faustumq; regnum comprecari. vix flore, fronde, virenteq; herba strata: aulais, picturis, tabulis, parietes vestiti: nullum lætitia genus prætermisum, quasi noua rebus luce reddita, publiceq; prouinciæ salute reddita, Regibus quasi postliminio in augustas eas sedes post annos quinq; & quinquaginta restitutis. Fuerunt hi Reges numerosa prole felices: Carolum, Philippum, Ludouicum magnis principatibus auctos: Ioannam, Mariam, Blancam, Agnetem, magnis Principibus consequenti tempore iunctas susceperunt. Flandri per idem tempus tumultuanes, Ludouicum Comitem suum in carcerem coniectum, liberatum postea intra Gandauum obsedere. Domo profugi patrociniũ Rex Gallia suscepit. missis in Flandiam legatis nihil effectum. ventum ad arma. huic bello tum alii Principes, tum Philippus Rex Vasconum affuere. Ad Castellum oppidum castra castris collata. mense Augusto ardentissimo Sole, neglectis custodiis Flandri in Gallorum castra atq; munimenta irrupentes, regium tentorium inuasere. prorsusquam arma sumere & equos conscendere possent, plurimi Francorum obtruncati. Rex proximus periculo fuit. sed cum ex alia castrorum parte occursum esset, Flandri armorũ pondere, æstuq; Solis debilitati, oppressi, reiectiq; in fugamq; compulsi sunt. Sic vtriusq; Regis virtute Ludouicus in paternum principatũ restitutus est: nam cætera post victoriam proeliuia fuere. Rex Vasco rebus patris in prouinciam rediit, cædibus, latrociniis, scelerum licentia ex priori Regum absentia infestam. De regni statu & quietateque reuocanda actum. Adhi:

Adhibitis in consilium viris principibus, iurisq; tum communis tū priuati peritissimis, nouæ leges sancitæ, vnde ius populo diceretur, quibus Noni fori nomen est. rebus compositis, rei que publicæ tranquillitate fundata, noui Reges rediere in Galliam. Species erat Gallo Regi propinquo & necessario opem ferendi aduersus Anglos, regni iura armis repentes. re patriæ desiderium incitabat: & præ Gallix coptis, cultū prædiuite vbertateque Vasconum regio contemptui erat. Henricus Solibertus homo Gallus, rebus Præfectus: magno multorum dolore obtrectationeq; breuem lætitiā fuisse (ô nulla longi temporis felicitas) suaque se spe delusos sero considerantium atque dolentium.

10

Bellum Mauricum renascitur.

CAPVT XXI.

CASTELLAM intestini motus vexabant: bellique Maurici instaurandi cura sollicitabat. Pecuniæ in stipendium redigendæ præcipua difficultas opponebatur. Madriti in regni conuentibus oblata à prouincialibus eo maiori studio est, quod per eos dies Prieghum oppidum in vtriusq; regni finibus à Mauris erat occupatum: ablatumq; Calatrauz militib. sine sanguine, Præfecti tantum perfidia. Intestini motus componendi erant. Ioannes Emanuel & socii conciliandi Regi. Aragonius ad belli societatem alliciendus. vtrunque præstitum. Constantia Emanuelis filia reddita, eatenus ad reptidii ignominiam Tauri tenta seruataq;. Iuzephus Iudæus ad rationes regionum vectigalium compulsus, cū fidem non satis probasset (& occasio euertendi hominis quærebatur, neq; deesse poterat) ærarii præfectura abiit: cautumq; ne deinceps externæ religionis homini demandaretur. Almoraxari vox Arabica odii mitigandi causa, Præfecti thesaurarii appellatione mutata. in ea re vniuersæ prouinciæ abs Rege gratificatum. Quingentos equites Rex Lusitanus in auxilium misit. Aragonius & Emanuel alia parte in Maurorum fines irrupturos polliciti. & erat Emanuel Murciæ limiti Præfectus, Petro Aiala vicario. omnibus contractis copiis in Granatenses fines penetratum abs Rege Castellæ est. Theba validissimum oppidum obfessum salutis anno millesimo trecentesimo trigesimo. Ozminius cum sex equitum millibus abs Rege suo datis, Turoni se tenuit, duodecim à Theba passuum millibus. inde nostris assiduus infestusq; imminebat, præsertim cum ad pabulum ad aquatumve progrediebantur, acie dimicare non ausus. Pruna oppido interim à nostris capto, conuersus ad artes equites tria millia ad vicinum flumen mittit: ipse ex insidiis nostrorum castra, vbi pugna incaluisse, aggredi alia parte constituens. Rex Mauri consilio indicato validam quidem manum aduersus Mauros præmisit. armatus ipse in castris substitit. sic ars arte delusa. fugati Mauri: eodemq; impetu ipsorum castra, cum nullo præsidio tenerentur, capta direptaq;. Thebæ incolæ spe defensionis abiecta, mense Augusto oppidum deditere, vnam salutem pacti. Cagnetum Prieghumq; nostris continuo cessere, alia præterea arces: eo maiori Alfonso laude, quod neq; Aragonius neq; Ioannes Emanuel auxilia communicarant: hic nondum satis sincera fide: ille Sardinæ motus à Genuensibus concitatos excusans. præterea Lusitani equites in patriam redierant. Nouæ egerarum causæ, præsertim aduersus Emanuelelem & socios: pacisq; proximo tempore cum Mauris sancienda, annis duodecim aureorum millibus pactis: mutui commercii iure concesso, dataq; facultate annonæ à Castella exportandæ, eo propensius, quod Rex Hispali, vbi fœdus factum est, Eleonoræ Gusmanix amoribus indulgere cœperat: prorsus vt iustæ propemodum vxoris loco esset. Hæc mulier genere, forma, opibus, ingenio, præterea patre Petro Gusmanio; viroq; Ioanne Velasco paulo ante defuncto satis fortunata fuerat: regio pellicatu maiori fama, quam laude. prole fœcunda fuit, filioque tandem Rege felix. Amicitia inter vtrancq; gentem sancita, Ozminius quidem Granatæ decessit, Abrahamo & Abucebeto filiis relictis. Rex Maurus eo præsidio destitutus, nouasq; spes captare volens, in Africam nauigauit, nouas inde copias, noui atque grauissimi belli molem attracturus in Hispaniam: vti proximus liber explicabit.

LIBRI QVINTIDECIMI FINIS.

Kkk 4

HISTORIÆ DE REBUS HI- SPANIÆ, LIBER XVI.

Granata Rex transmittit in Africam.

CAPVT I.

N parte tertia orbis terrarum Africa est, fines habens ab occasu qui-
dem Oceanum Atlanticum, ab Ortu autem Ægyptum rubrumque ma- 16
re, vadosum impertuosumque: Mediterraneo mari ad Septentriones
alluitur. sævis vtrinque Oceani fluctibus castigata, exesaque pyramidis
latissimæ figura in promontorium desinit, cui à Bona spe nomē recen-
ti memoria est inditum. Pleraque gentes legibus, moribus, institutis, i-
pso animorum & corporum habitu discrepantes ea loca obtinent. in-
teriora Æthiopes incolunt latissime fusi, fusco omnes colore. succedunt Libyes, dehinc
Numidæ Atlantis montis summis iugis discreti. Secundum nostri maris littora, qui pro-
prio nomine Afri, Maurive nominantur, extensi sunt. ager ea parte bonus frugibus peco-
rique, arboribus plerunque nudus, raræ cælo pluuiæ, terræque fontes & flumina. Homi-
nes salubri corpore, laborum patientia durati, velocitate magna. in bello multitudine po- 20
tius quam vera virtute vincunt. in equite præcipua vis. In ea prouincia Albohacenus ex
Merinorum familia nonus Marrociæ Rex latissimum imperium hac tempestate tenebat, om-
nibus circum Africæ regulis perpetua bellorū felicitate domitis: Hispanici imperii spei
imminens, Christianoque adeo nomini formidabilis, claris maioribus, egregius ipse, mul-
tis animi & corporis bonis. Cum Botexefinio Tremesenio Rege bellum gerebat, paternas
in eo inimicitias persecutus. id vnum ad vniuersam prouinciam subiugandam deerat: Hi-
spaniæque inuadendæ conatum retardabat. vetera gentis trophæa ad audendū incitabant,
Mauricique imperii in Hispaniam restituendi studium accendebat. Ad hunc Mahomad
Granatæ Rex nauigare constituit, infirmus ipse viribus, arma tamen sociare, atque cum A-
frica Hispaniam committere cupiens. Phuth Mauritaniæ Tingitanæ urbē nobilissimam 30
cum esset peruentum, splendide à Rege barbaro acceptus atque habitus est, deterfa veteri
simultate: nam Ozminio antea fuerat eiusque familiæ infensus. amore vtrinque & munifi-
centia certatum. Die constituta Granatensis ad barbarum Regem hac sententia oratio-
nem habuit. Bellū in Hispania, Rex maxime, vix toleramus, imminutis regni viribus, ve-
teri gentis gloria obscurata: nostra an temporum culpa haud facile dixerim. in extremum
tamen Baticæ angulum compacti, omnibus oppressi malis, ægra spe vitam libertatemque
sustentamus. Turpe est dicere, sed dicam tamen. vtinam seruire aliqua conditione lice-
ret, vllaque fides hosti esset, nobis violandis diuinum numen promereri persuaso, nullaque
nobiscum foedera, quauis sanctitate vallata, firma fore cogitanti. Corruptuntur quotan-
nis segetes, agrique incenduntur: oppida, viri, foeminae, pueri, pecora prædæ sunt. nullum da- 40
tur respirandi spatium. An non emori semel præstat, quam in tantis periculis acerbitate-
que versari? Vbi nunc virtus illa maiorum, qua incred. bili celeritate Asia, Africa, Hispania
laudibus victoriisque nostris peragratae sunt: disunctissimæque nationes virtutis nostræ
admiratione fama; coniectæ? Maiorum facta non æmulari turpe est: partam vero ab il-
lis dignitatem gloriamque & imperium tueri non posse flag. tiosum. In his ærumnis tua nos
virtus perpetuaque felicitas hætenus sustentauit: & nunc prouocauit, vt supplex in Africam
relicto regno nauigarem. Fuerit mihi pretium eguisse externæ amicitia. Regium est in
amore respondere à quibus fueris prouocatus: gentis patrocinium suscipere, imbecillum
causam tueri, religionis patriæ, vt es, vindicæ dici gloriosum, diuisque immortalib. par. Sub-
ditis omnibus Africæ populis, aut finienda vobis militia est, aut in alias gentes transferen- 50
dum bellum. Magni sæpe Principes, bello, quam post victoriam. clariores exitere. quod
otium frangat, bella ex bellis serendo, opes, gloria, imperiumque quæritur. Finitimi Hispani
sunt, angusto certe dirempti freto, inter se imperiis diuisi, intestinis motibus æstuantes,
ne consensu quidē futuro aduersus externos hostes: tibi validissimæ legiones, multis exer-
citæ bellis, in aditu Hispaniæ munitissimæ arces bello opportuna. nobis viri, arma, pecu-
nia supersunt. Præda vniuersa vestra erit: quem locum reliqueris libens tenebo. victoriæ
fatis magnū fructum arbitrabor, de gente impia atque nefaria vindictā. Ad hæc Rex bar-
barus, grat. im eius aduentum extitisse respondit: ad belli societatem inuitari iucundum.
quoad inter vtranque gentem amicitia extitisset, res prospere cessisse: labefactatas dissidio.
quod

quod ad traiciendum inuitaret, sibi id curæ futurū. quamprimum belli Africani reliquæ confectæ essent, cum omnibus copiis transmissurum. Abomelicum filium cum valida equitum manu præmittendum videri. id amicitiae inita pignus futurū. Interea Granatenses Mauri Roduano & Abucebeto Ducibus in Contestanos inuecti, agris illata vastitate, Guardamarem (ad Staberi ostiū id oppidum est in mare prospiciens, vnde nomen factum) captum direptumq; incendere: capita mille ducenta in captiuitatem abacta. Mahomade in patriam reuerso, Ioannes Emanuel aliq; factiosi ad fœdus ineundum attracti sunt. sancita amicitia, ministro Petro Caluillo vtro citroq; commeante. vsq; adeo fatali diffidio cunctorum animi occupati erant, nulla religionis memoria, nulla gentis suæ misericordia, inquam bellum grauissimum comparari non considerabant, modo Regi suo ægre facerent, priuataeque vlciscerentur iniurias.

Abomelicus venit in Hispaniam.

CAPVT II.

ERAT adhuc in viuis Regina Lusitaniæ Elisabeta, quamuis in extrema ætate pro communi salute publica; tranquillitate quencunq; laborem subire prompta. Eius accitu Castellæ Rex Pacem Augustam venit: nullo maiori ex mutuo colloquio fructu, quã quod auiam sanctissimam fœmina salutata, omnibusq; officiis culta est. Discedenti ex ea vrbe Regi ad Burguillos oppidum Alfonso Cerda, à quo tandiu, tantoq; reipublicæ discrimine, de regno certatum erat, improuisus occurrit cum ætate prudētior irrito toties conatu. in genua procumbens Regis dextram deosculatur: quod gentis more, honori obsequioq; ducitur. gratissimum id Regi fuit, Alfonso salutare. in patriam tandem restituto, data oppida, vnde vitam sustentaret. Duxerat in Gallia Madefam, ex regio Gallorum sanguine nobilissimam ex ea Ludouicus Ioannesq; suscepti. Ludouicus natu maior patrem in Hispaniam secutus est. Ioannes à Rege Galliarum propinquo Engolismorum comitatu donatus: deinde etiam equitum Magister effectus. inanis vmbra in Hispania quidem, & sine potestate appellatio, in Gallia autem supremæ secundū regiam in bello auctoritatis nomen. Processit Rex in Carpetanos. peruentum Talaueram. D. Eulaliæ oppidū medio itinere Toletum versus, Ioannis Emanuelis ditione tenebatur. cædibus & latrociniis viæ infestæ erant, in vicinos agros identidem erumpente ex eo oppido perditorum hominum manu. ii Regis iussu comprehensi, iudicioq; conuicti pœnas capite soluerunt. simile seueritatis exemplum Toleti constitutum. inde Madritum, Segobiam, Vallisoletum itum est. In eo municipio ex Eleonora pellice filius Regi natus, cui Petro nomen, Aquilaria Cæpestris principatus fuit. Ararii splendidi cura, monetæ genus institutum, quã Coronatos dixere, non probæ, neq; sano consilio. auctæ annona est, magno populi damno iraque. nam ære adulterato commercia sublata sunt. Burgos ex ea Cantabriæ parte, cui Alauz nomen est, legati ad Regem venerunt, eius regionis principatum offerentes, liberę eatenus, suoq; iure viuere solitæ: Victoria & Treuigno exceptis, quæ iam oppida regio Castellæ imperio parebant. Ariagæ in planicie, vbi veteri instituto conuentus gentis erant, Regi præfenti is principatus defertur: atq; libertas per tot ætates inuiolata illius primum fidei ditioniq; vltro permissa est. datum expetentibus, vt Calagurris legibus viuerent. antiqua gentis priuilegia cõseruata, in omni actione omnique vitæ parte conditio proxima libertati. noua vectigalia imperandi facultas ablata. extant de tota pactione Alfonso Regis litteræ, Victoriarum datæ, quarto Nonas Aprilis salutis anno millesimo trecentesimo trigesimo secundo. In ea vrbe noua militia à Rege excogitata inuectaque Bandæ nomine. Banda vulgari Hispanorum lingua Tænia est: quam noui milites rubro colore quatuor latam digitos à dextro humero sub sinistro brachio corpori circunducebant, honoris insigne. ingenui tantum, & qui decem minimum annis in castris aulaque versati essent, ad eum ordinem allecti: nobilium modo filiis maioribus exclusis. Rex ipse vniuersæ societatis Magister institutus. eo honore iuuenes nobilissimi ad res maximas capessendas perficiendasque inflammati. qui longo tempore in magno pretio habitus, consequentium Regum ignauia, rerumque humanarum inconstantia in desuetudinem abiit, vt ne vestigium quidem extet. Compostellæ Rex, quo religionis causa concessit, balteo militari donatus, Burgis inunctus, regium insigne desumpsit ipse, Reginaque, in vtraque vrbe Ioanne Limia Præsule Compostellano sacris de more operante. Regina inuncta non est. pudori id datum, & quoniam vterum ferabat. Affuere Præsules magno numero: viriq; principes non pauci abs Rege militiæ honore donati, tecti corpus ferro omni ex parte: quod lege in posterum nouis militibus creandis sancitum, more gentis confirmatum deinde est. Publicam ex his rebus lætitiã duarum res incommodæ exceperunt. de Blanca, quæ Petro Lusitanæ iuuentutis Principi pacta

erat, dimittenda consilia agitata: substituendaq; in eius locū Constantia Emanuelis filia. vtrunq; Castellæ Regi graue accidit. Blanca valetudinaria erat, neq; gignendis liberis apta. Balboa prior Hospitalarius, Regineq; cui intim⁹ erat, vt dolorē ex viri pellicatu vlcisceretur, eius cōsiliū præcipuus auctor extitit. & erant Regi per idem tempus ex Regina quidē Ferdinandus in spem regni si vita suppeditasset, ex pellice autē Sanctius, cui Ledesmia oppidum datū est, vno tēpore Vallisoletū nati. Præterea Abomelicus Regis Marrociū filius, vt eum Granatensi cōnuenerat. traiecto freto Algezirā venit, seq; eius vrbis & Arundæ Regem dixit. sequebantur ex Africa equites septē millia, totius Hispaniæ imperiū inuadendi cupiditate speq;. Heraclea circumfessa, mense Februario ineunte anno millesimo trecentesimo trigesimo tertio. vineis, turribus & machinis omnium generum impugnata. Rex factioforum motibus componendis in Vltiori Castella districtus, Gotifredum Tenorium classis præfectū mari, sacros militum Magistros, vt terra opē ferrēt obsessis præmisit. impar hostiū viribus manus. annonæ penuria in vrbe erat. Præfecti culpa, cui Vasco Peresio nomen fuit. nam militiam quæstui habens, neq; se milite, neq; cōmeatu satis instruxerat. Granatæ Rex alia parte in Cordubēses agros inuectus, latissimas populationes facit. Egabrum captū. arx diruta. incolæ in seruitutē abacti. Præfecti pfidia cladis accepta, Mauros vltro in oppidū & arcē vocatis. Heraclea omnib. fessa malis, speq; defensionis abiecta mēse Junio hosti dedita, militū incolarūq; incolunitate pacta. Vasco præfectus ex flagitii consciētia regis iram, populi inuidiā veritus in Africā nauigauit. in vniuersa Hispania magnus in præfenti luctus, maior in futurū metus fuit, ea olim parte vniuersæ Hispaniæ exitium vastitatem illatam à Mauris recordantium. Castellæ Rex factiosis in speciem pacatis, magnisq; tota prouincia delectibus iusto exercitū comparato, adulta ætate Hispalim venit. Serum rebus perditis auxiliū. ad Casarianum deditæ vrbis tristissimū nunciū accepit. spe tamē priusquā à Mauris munitetur, recuperari posse, eo maturare contēdit. Affuit Iacobus Exerica cum Aragoniorū manu. pro vrbe vario euentū pugnatum. leuia prælia erant: nam vniuersis copiis dimicare, pars vtraque recusabat: Abomelicus neque socors victoria neque insolens factus: Rex in proposito perstans Heracleæ recuperandæ. Rei frumentariæ inopia in regiis castris laborari cœptum grauissima. mari semel & iterum commeatus affatim aduectus breui à multitudine absumebatur: prorsus vt multi deserentes castra in Abomelici manus incidērent, vicinis locis tendentis, atque ad omnes occasiones inuigilantis: tantā apud hostes captiuorum multitudine, vt singula capita aureo numo venisse feratur, graue Christiani nominis dedecus. Hostes Granatēsis Regis aduentu, nostrorum imminuto numero, fractisq; viribus, animis confirmati, omnibus copiis pugnare constituent. ter Mauri in aciem producti. Castellæ Regi cauta potius consilia cū ratione, quā prospera ex casu placere. prudentiorib. Heraclea pro qua re venerant capta, cætera fore pro-na videbatur. Itaq; in consilio detrectandi certaminis perstitū: perpetuoq; vallo ad irruptiones prohibendas castra nostrorum inclusa: quod à mari ductum sinu quodam flexuq; pro locorum conditione curuatum, rursus altero cornu ad aliud littus pertinebat. ex vtraq; re hostes metum interpretati, victoriæ spei ardentius imminebant. Emanuel interim, Ioannes Lara & focii cum Aragonio Rege sancito fœdere regios fines omni iniuria deformabant. Accesserat Ioānes Harus Camerorū regulus, opibus & ditione præpotens. vnde auxiliū esse debuit, inde exitium existere grauissimum Regi fuit. Itaq; cum Mauris expectantibus induciæ quadriennes pactæ: vectigali reterento, quod Granatenses pendere consueuerant, Heraclea relicta, non absq; maiestatis fugillatione. sed Rex periculo prudens honestissima ea consilia iudicabat, quæ tempori essent & rebus accommodata maxime vulgi sermonibus opinionique seruire turpissimum.

Quorundam Principum obitus.

CAPVT III.

FOEDERE sancito Castellæ & Granatæ Reges inter se collocuti, mutua benevolentia argumento singulari, eidem mensæ accubuerunt. donis & munificentia vtrinque certatum victus Maurus, vnde illi exitium. Castellæ Rex Hispalim abiit, quāquam inter aduersa integra virtutis fama. Abomelicus Algeziram, Rex Granatæ Malacam fastinabat, eius vrbis inuisendæ cupidus: cum Ozminii filii, qui rebus omnibus interfuerant, in eius necem conspirarunt, hominem detestati, qui Christianorum conuictu se gentem, religionemque fœdarat. Forte vestem gestabat à Castellæ Rege dono acceptam. id iracundiam accendit, maioremque occasionem calumniæ præbuit. Sequebatur Regem Maurus quidam Alhamarus nomine, ex priori Granatæ Regum sanguine, nobilis magis, quam clarus. hunc Ozminii filii aggrediuntur. hortantur, vt intercepti iniuria regni pœnas petat, violatam religionem vindicet. fraude composita incautus Rex

ferro obruncatur Augusti die vigesimo quinto. Roduanus antea Granatensis Prætor, & tunc præcipua auctoritate aberat, neque sicut coniurationis particeps fuit. Iosephus is occisi fratrem cognomento Bulhagixum Granatæ regno præficiendum curauit, sui beneficii regnum facere satagens, quod superbum contumeliosumque erat: eo amplius, quod Ferrachenus maior natu occisi frater prætermittebatur. sic res Mauricæ turbatæ erant. Ad nouum Regem Aquilarii fratres Gonsalvus & Ferdinandus Montillæ & Aquilariæ reguli, in Bætica præpotentes, à Rege suo auersi, qua causa incertum, sed alienato tamen animo sese receperunt. de finitimis prædæ actæ. in quo induciæ nuper pactæ violatæ erant. Castellæ Rex diutius opinione voluntateque Hispali restitit, quorsum si motus euaderent expectans. 10 longius processisset malum, ni Abomelicus in Africam reuocatus esset à patre Tremesenio bello auxiliū. eo discessum maturate, de instaurando cū nouo Granatæ Rege fœdere actū. initio anni millesimi trecentissimi trigessimi quarti induciæ quadriennes rursus pactæ sunt, remisso Granatensib. annuo vectigali. tanta erat cupiditas factiosos vindicandi. Quo tēpore 1334 gemina proles ex Eleonora Gusmania vnico partu Regi suscepta est, Héricus, Fridericusque. Prius se hyems circumegit, quā mouere ex Bætica posset. in Carpetanos ineunte vere itum est: inde Segobiā, Vallisolerumque bello petiti coniurati proceres, irruptionibus tumultibusque idonei, bello iusto impares. in Laræ ditionem impetu factō pleraque oppida abs Rege capta: Ventosa, Bultū, Ferraria, Viscia tractus nondū satis domitus in fidē acceptus. In conuentu gentis de more sub annosa Guernicæ arbore habito, in Regis, qui aderat, verba iuratū. aliquot tantū arces locorum natura, magis quā re alia fretæ in Laræ fide perstiterunt. Ioānes 20 Harus ad Agoncillū suæ ditionis oppidum Regis iussu obruncatur. ditio vniuersa perduellionis lege occupata. Cameri oppidum, occisi fratrib. Aluaro & Alfonso relictū, ne nobilissimi principatus & familiæ nomē penitus interiret. Iscaris arcis Præfectus cū loci munitione confusus Regi portas clausisset, cōprehensus capite pœnas soluit: grauique in posterum documento sancitū, nulla sacramenti religione iniuriam regibus illatam à subditis excusari. Iisdē dieb. Regi Castellæ ex Regina quidē Burgis filius natus est mense Augusto extremo, cui Petro nomen fuit: (hunc extincto Ferdinando fratre, acerba Castellæ fata Regem fore destinabant) ex Eleonora autem nouo partu Ferdinandus alter natus est. In Aragonia duo 30 regii fratres continuatis funeribus elati: Iacobus Montefix miles Tarracone, ubi se antea regni hæreditate abdicarat: Ioannes Tarraconensis Præsul Poui (id oppido nomen est) in Cæsaraugusto agro. Successit Arnaldus Gascones Ilerda Tarraconem translatus. Rex Aragonius integra quāuis ætate, perpetua valetudine, ex quo nouis se nuptiis implicarat fractus non militaribus solum, sed etiam ciuilib. muneribus abscesserat, rerum summa Petro filiorum maximo demandata. Eleonora Regis potens importunis precibus Ferdinando & Ioanni, quos filios ipsa genuerat, Dertusam, Orihuelam, Albarracinum, Saguntum, alia oppida & vrbes donari à patre impetrarat. in quo Petri Principis iniuria continebatur, regni nō maximi opibus imminutis: religionis ignominia, qua se superioribus annis Darocæ obstrinxerat, lege in perpetuum lata, ne quidquā de regia ditione diminueretur. Regem parū valere animo, Reginæ artibus blanditiisque circumueniri prouinciales accusabant. inde priuignū in- 40 ter & nouercam implacabile odium, regnique motus graues. Regina vt se muniret fratrem Castellæ Regem ad mutuū colloquium inuitabat. Id Regis Castellæ & sororis Reginæ colloquium ad Ateram Calataiubæ in agro oppidum fuit. in eo oppido fœdus sancitū, Regem forori non defuturum: Iacobus Exerica & Petrus eius frater, qui Reginæ partes sequebantur, in fide officioque confirmati.

Vasconum & Lusitania motus.

CAPVT IIII.

ANNO proximo ineunte, qui eius seculi quintus & trigessimus fuit Ioānes Emanuel Ha- 1335
 ri casu territus, Laræque exemplo inuitatus, Regi conciliatus est. tantis rebus breui tempore patrat, diuturnæ tranquillitatis spe, ex longo interuallo reuocata, ingēs tota prouinciæ gratulatio fuit. ludi spectaculaque per vrbes & oppida cōmissa. Vallisoleti ludicū militare institutū. Bandæ milites aduersus reliquā nobilitatem ex prouocatione pugnarunt. Rex quo maior libertas esset, dissimulato habitu pugnæ interfuit. ictus maximi frequentesque, sed innocui. nonnulli tantum ex equis in terrā excussi. dubia pugnæ palma, certamen diremptū. Res humanæ fluxe & mutabiles, breui in aduersa mutantur. publica læticia nouorū motū nuncio obscurata. Rex Lusitanus in proposito Blancæ dimittendæ, Constantiæ in eius locū subrogandæ persistebat, ferro nisi impetratū esset, vindicare certus. Aragonii filiorū natu maximo Maria Vasconū regis filia pacta est, quāuis minor natu forori Ioānæ, in regni successione prælata, si ples mascula patri deesset. fœderis conciliandi auctor Héricus, p rege Vasconū præfectus. vtrūque Castellæ regi graue ingratusque extitit: & aduersus eius potentiā ea

fœdera comparari videbantur. sane Petrus Aragonius nouercæ odium vlcisci cupiens, cum Vasconibus armorum societatem constituit. Fiteri cœnobium, quod in Castellæ ditione erat, improuisi occupant. iure feciali res à Vasconibus repetitæ. ad Aragonium Regem iniurias exoptulatum missi legati. excusat ille valetudinem: filiiq; conatibus se imparè fore ait. ad arma necessario ventum. Valida militum manus aduersus Vascones missa, ductore Martino Portocarrerio: cum Ioanes Lara id officium præstare, à Rege inuitatus excusasset. Ad Tudelam collata signa. atrox pugna fuit. victi tandem Vascones cæsiq; multi in Iberum præcipitarunt. eam cladem accepisse creditum est, quoniam defecti Duce non secus ac corpus capite, Vascones Aragoniiq; pugnam inuasent. nã Henricus Præfectus Tudelæ se tenuit, periculum veritus, an publicæ salutis respectu, quæ in eius capite versabatur. Michael Sapata Aragonius Fitero muniendo occupatus, quod in illud oppidum primum belli impetum fore existimabant, sub prælii finem è vicinis collibus suosq; ostentauit. nouum certamen fuit. Aragonii recentes aliquandiu sustentarunt. victi tamè verisq; in fugam sunt. Dux ipse captus. minor opinione cædes, hostibus continenti totius diei labore fessis: noctisq; beneficio inter se non cognoscebant, cum victi æque ac victores ob linguæ communionem Castellam ingeminarent. eo astu multi seruati. Cantabri alia parte Duce Lupo Lascano, Pompelonis finibus euastatis, Vnquam arcem locis finitimam occuparunt. his cladibus Vasconum audacia repressa, temeritas castigata. Quarum vno tempore in Hispania Galliaq; fama vulgata, Regem Castellæ Palætiæ eo tempore ex febre quartana laborantem, gentis commiseratione perculit, vt Portocarrerio mandaret ab armis vt discederet, iniuriaq; abstineret. satis pœnarum datum, siue inuita militia fuisset, siue voluntaria. sic copiæ ex iis locis deductæ. Petri infantis vexillum relatum: quod præferri placuerat, ne viri nobilissimi eam militiam detrectarēt, quasi Regis filio præsentem. Gastonem autem Fuxensem Comitem ea fama ad opem ferendam reb. profligatis attraxit. vetusta inter vtranq; gentem amicitia iura, & regionum vicinitas inuitabat. Eius aduentu Lugrunium lautissimum iis locis municipium inuaditur. ex vicinis oppidis multi, vt in repentino periculo arma corripuit: adiunctiq; Lugrunii ciuib. transmissio Ibero hosti occurrunt. pugnatur acriter. vicere Vascones. victi sese in oppidum retulere, moenibus bellum defendere parati. pro ponte Gaona copiarum Dux Lugrunii ciuis memorabili audacia, tribus sociis adiunctis, aciem hostium sustentauit, ne suis immixti portas irrumperent. cecidit ipse in conflictu, tres alii seruati, salutem reb. attulere. Vascones expugnatione oppidi desperata retro abierunt. accidit vt Ioannes Remensis Archiepiscopus, religionis ergo Cõpostellam petens ea iter haberet, vir sanctus præcipuaq; apud vtranq; gentem auctoritate. eo agente atq; arbitro concordia inita ab armis discessum. tantum in vno homine præfidiũ sæpe est. Eodem tempore à trib. Regibus. Albohaceno, Philippo Gallo, Eduardo Anglo, legationes honestissimæ ad Regem Castellæ venerunt: pro eo quod in magna gloria apud vicinas nationes erat. ex Africa splendida munera allata. vt induciæ ratæ essent postulatum. ab Anglo præterea filia Petro infanti sponsa destinabatur: quod vnum à Rege excusatum ob teneram & fluxam infantis ætatem: de qua certi quidquã statui foret temerarium. Salutis anno milleesimo trecentesimo trigesimo quinto hæc in Castella gerebantur. quo anno in proximum euoluto, Alfonso Aragonie rex Barcinone obiit, Ianuarii vigesimo quarto die iustus, pius, moderatus, vnde illi Benigni cognomen factum: patris imperio felicior, quam suo. diuturna valetudo obstitit: alioqui neq; virtutem neq; industriam defuisse, res in minori ætate prospere gestæ satis indicant. Iacobo ex priori coniugio minori filio Vrgeliæ principatus relictus est. Petrum regni hæredem Eleonora Regina verita, ne ipsam filiosq; ob memoriam prioris simultatis violaret, magnis itineribus Albarracinum abiit: vrbis munitione, & Castellæ quæ finitima erat, viribus freta, bellum si inferretur defendi posse. Exericæ reguli Iacobus & Petrus rerum suarum cura, officium erga Reginam antiquius existimantes, abeuntis iter persecuti sunt. Iis diebus noua è Lusitania belli tempestas exorta. Lara & Emanuel haud synceris animis ita Regi conciliati esse videbantur, vt facile appareret facultatem magis deesse, quam voluntatem rebellandi: neq; diutius in officio, quã necesse esset perstituros. Lusitani coniugii dilata spes Emanuelem sollicitabat. Rege in scio nolenteq; illud perficere verebatur, ne dotalem principatum interciperet in Castellæ finibus amplissimum. Castrius, Alburquerquiusq; à Regis fide abducti. Lusitanus vt arma Castellæ inferret sollicitatus. tantæ molitiones occultæ esse non poterant. denuo à Rege in Laræ ditionem impetus factus. oppida arcesq; captæ: ipse intra Lermam municipium circumfessus xviii. Kal. Iulii, vineis, turribus, & macinis omnium generum dies noctesq; impugnatur. nunc vi, nunc dolo, præmiis atq; formidine oppidani tætantur, si Laram tradidissent, liberos donatosq; in Regis amicitiam venturos: si morarentur spe, omnibus malis mulctatum iri. neq; vi neq; voluntate quidquã facturi, eximia erga

erga Laram fide, lociq; firmitate perstiterūt. fossa, formaceisq; parietib. oppidum circumdatū est. vicinis agris illata vastitas. variæ manus diductæ vicina oppida circumfessum. obsidio ducebatur, obsessiq; annonæ difficultate, non satis prouisæ cœperant laborare. In Ioanne Emanuele parū præsidii erat, tametsi virtutis ostentandæ opitulandiq; studio ad Penasielem suæ ditionis oppidum prope situm, occultus aduenerat. parum abfuit, quo minus Regis aduentu opprimeretur. velox fuga salutis fuit. Alburquerque mutata voluntate sese ad Regem contulerat. Rex Lusitaniæ, vt Lermæ obsidio solueretur, per legatos postularat. inique Regē facere, qui eximia fide hominem, sibi amicum bello exagitandum sumpssisset. cum nihil esset impetratum, collectis suorum copiis in Castellæ fines inuehitur. Pax Augusta obfessa, magnaq; diligentia impugnata. Alfonso Sosa Duce manus militaris prædatum missa, occursum prouincialium, qui se mutuis cohortationib. ad defendendam patriam concitarant, ad Villam nouam qua cæsa, qua in fugam versa est. reliquis Lusitanis documentum datum, importunos conatus haud impune fore. Rex cautior, maiorisq; mali metu, si ventum ad manus esset, sese cum omnib. copiis in Lusitaniam retulit. sic mēse Nouembri extremo, Lerma externa ope destituta, diurnæq; obsidionis malis oppressa, ditionem fecit. Ioannes Lara in gratiam receptus: & vnde exitiū metuebat, inde præmium sceleris adeptus est, dotali etiam Viscaiz principatu reddito. oppidum mœniū corona nudatum. rebellionis supplicium, sublata denuo tumultuandi facultas fuit. Hoc anno Marrocius Rex æmulo victo, occisoq; Tremeseni regno auctus est: vnde Mauris nouæ spes, nostris impendentis mali metus, maiorisq; ex Africa belli cura.

Induciæ Lusitanis concessæ.

CAPVT V.

MVLTA Castellæ Rex blandimenta factiosis procerib. dabat: si aut in officio retineri, aut ad saniora consilia reuocari possent, turbidi homines ingenio, callidi, fraudulēti. Vallisoleti vbi Christi Dei natalem diem peregit, principio anni millesimi trecentissimi trigesimali septimi Ioannes Lara aquiliferi regii, honore auctus honestatusq; est. beneficiis maleficia vlcisci: benignitate cum offensa certare erat propositum. Iis artib. & Ioannæ Principis opera (quæ Laræ mater fuit) Ioannes Emanuel delictorum illi gratia facta, Regi conciliatur, vafro ingenio homo prauoq; ancipiti fide: qui duos Reges Aragoniæ Castellæq; fœderis amicitiaq; simulatione distineret, vt vno alienato scilicet, apud alterū receptus esset. Et erant Aragonium inter & Eleonoram nouercam integræ similitudines. actum de cōcordia per legatos. speciosa verba ab Aragonio data sunt, nihil præterea. Castellæ Rex sororis inuitatu Aillonē oppidū ad vtriusq; regni fines abiit. Regina priuigni iniurias & immanitatem conquesta, vt se, filios, & proceres, qui eius partes sequebantur, susciperet in clientelā, additis lacrymis postulabat. Rex ancipiti cura suspensus, sorori non opitulari inhumanū iudicabat: Lusitani regis iniurias oppido cupiebat vlcisci. Ergo in Aragonios fines inuadēdi cura Diegho Haro demadata, Soriæ, Molinæ, Conchæ, aliorumq; oppidorū viribus & copiis ad Regis edictū adiunctis, Eleonora Regina per Burgos, Vallisoletumq; Madritū abiit, ibi regis aduentū sustentatura, belli tunc Lusitani studio incensi, magnisq; delectib. numerosas copias Pacē Augustā euocantis, vnde belli initiū erat futurum. Quo tempore ex Eleonora pellice, noua ei proles nata est, cui Tellio nomen. Lusitanum offendebat maxime reginam sororem contēptui esse: de eaq; repudianda actum fuisse, non ferenda contumelia videbatur. Pace Augusta in Lusitaniam magna vi irrumpitur. latæ populationes factæ. cuncta agi, ferriq; nulliq; omnino iniuriæ parcere. Rex ad Oliuentiā febre propter anni tēpus tentatur. Pace Augusta propter cæli grauitatem, mēse Iunio Hispalim cura valetudinis abiit. Iisdem dieb. à Gotifredo maris pro Rege Castellæ præfecto, Lusitaniæ littora vastata: mox cū hostium classe cui Pecanus Genuēsis præerat, non procul Olisipone pugnatū. atrox dimicatio fuit, ancepsq; belli mars. geminæ Gotifredi triremes initio captæ sunt. Id damnum, capta prætoria Lusitaniæ, deiectoq; regio vexillo compēsaturū. Ex ea re incussa formidine, hostes vndiq; victi fusiq; sunt. tetrū spectaculū, patenti mari sequi, fugere, occidi, capi: omnia qua visus erat cōstrata telis. infecta sanguine. octo triremes captæ, sex submersæ. Præfectus ipse Pecanus cum Carolo filio venit in potestatem. clara in paucis ea tempestate victoria: prorsus vt Gotifredus Hispalim cū classe veniens, triumphis specie, Rege obuiā progresso iniret. Honos virtuti habitus, ad maiora animos accendit. Affuere Remensis Præsul à Rege Galliarū legatus: Magister Hospitalarius Benedicti XI. Pontificis Romani, qui Ioanni ante tres annos successerat, orator de pace. maximo quāuis ab vtroq; conatu adhibito, Regib. conciliandis, impetrari tamen non potuit, quin Castellæ Rex valetudine confirmata rursus in Lusitaniam populabundus irrumperet, ea parte vbi Turdetani veteres erant, nunc Algarbii,

præcipuo damno prouincialium doloreq; atq; in suum Regem odio: qui magnis eonati-
 nihil aliud præstitisse videbatur, quam vt Castellæ vires irritaret: si imbecillitatis cōscien-
 tia, quorsum arma mota? si fiducia cur prouocatus certamē detrectaret: Calæcosq; disun-
 ctissimis locis inuaderet, Saluaterræ agris igne ferroq; vastatis? Ergo Castellæ Rex præci-
 piti autumnō, nulla iusta hostiū manu Hispalim sese retulit. sequebatur Egidius Carrillius
 Calatrauz Archidiaconus, q; sacerdotium in templo Toletano est, vir spectata magnis reb.
 prudentia probitateq;. Is Semeno Luna defuncto in eius locū suffectus est Toletanus Præ-
 sul, summa Regis contentione: nā collegii voluntates in Vasum Decanum propensæ e-
 rant. De Egidii virtutib. silere, quam pauca dicere præstat. Concha patria fuit. parentes
 Garfias Albornocius, Therasia Luna, clari fama, atq; nobilitate præstantes. Ingeniū illustre
 iuris prudentiæ studiis dedit: non vt otio marceret, sed vt paratior ad Rempub. accederet.
 Ætate confirmata regiis consiliis adhibitus est: nunc Toletana sacra regenda suscepit. De-
 inde Cardinalis creatus, eximiam operam nauauit Pontificib. Romanis exactis tyrānis: qui
 ecclesiæ Romanæ ditionem armis in Italia occuparant. in omni ætate cunctis vitæ officiis
 æquabilis, recti tenax, opum contemptor, constans aduersus metus: bello an pace melior
 fuerit in incerto est. omnes certe litterati æternum laudent, necesse est: qui collegio Bo-
 noniæ in Gallia Cisalpina instituto, sacrificos, quatuor collegas triginta annuis redditib. lit-
 terarum causa perpetuo alit, omnes natione Hispanos. vnde velut ex arce sapiētix multi
 prodierunt, litteris & eruditione præstantes: doctrinæq; splendor in Hispaniam est reuo-
 catus: exemplumq; constitutum, quod extruendis id genus collegiis, alii imitarentur, pari
 studio facultateq;. Ipso anno, septimo Kalend. Iulii (Fazellus priori anno Calendis Iulii
 dicit) Fridericus Siciliæ Rex obiit, annis grauis, bello tandiu sustentato clarissimus. Cata-
 næ ad D. Agathæ cippus eius cum statua monstratur, & inscriptione hac.

Sicania populi mærent. caelestia gaudent

Numina. terra gemit. Rex Fridericus obit.

Petrus filius successit in regno. Guillelmo ætate proximo Athenæ & Neopatria legatæ.
 Ioanni alia. filiæ, quas quatuor reliquit, regni successione exclusæ, lege haud futura stabili,
 neq; priorib. exemplis consentanea. Remensis Præsul in Hispania, & Magister Hospitala-
 rius vltro citroq; commeando Reges de pace ineunda appellare non desistebant. regna di-
 scordia interire, valere concordia. nouum & grauissimū bellum ex Africa imminere. me-
 tum sæpe externum dissidentes voluntates pacasse. victis & victorib. vnum in pace præsi-
 dium. His vocibus Castellæ Rex aduersus, flecti videbatur, Lusitanus pacis cupiditate ve-
 hementius accensus, constitutum vt Emeritam Castellæ Rex accederet, de conditionibus
 fœderis disceptaturus. In ea vrbe annuæ induciæ pactæ principio anni M. CCC. trigesimi
 3 3 8 octauis pacis conciliandæ facultas non fuit.

Abomelicus occisus.

C A P V T V I.

DE Albohaceni Regis apparatu maiora vero, vt fit, in Hispania nunciabantur. Maurici
 nominis robur concitari: omnes Africæ prouincias vires conferre: cum filiis, vxori-
 bus, & re familiari migrare, quasi coloniis vniuersam Hispaniā occupaturi. neq; arceri trā-
 situ, neq; superari armis posse præ multitudine. In Valentina littora primū fore impetum
 fama vulgabat. Ex his reb. magna nostros sollicitudo formidoq; inceserat, Aragonios ma-
 xima. arma, equos, commeatum conferre: omnia circum strepere belli apparatu. de ine-
 unda concordia cogitari cœptum. sociatis virib. victoriæ spem esse, in discordia certū exi-
 tium. Anglici legati sui Regis verbis pacē, fœdusq; expetentes ancipiti responso ab Arago-
 nio suspensi: mutuā amicitiam fore & fuisse semper antiquissimam, si priora cum aliis gen-
 tib. fœdera seruare concedatur. de Mariæ & Regis nuptiis agebatur, eatenus propter im-
 becillam viroq; immaturam ætatem Tudelæ retentæ. Iulii xxv. die Alauonæ, magna vtri-
 usq; gentis lætitia, celebratæ sunt. auspex antistesq; Philippus, puellæ patrus Cabillonensis
 Episcopus. Ad Pont. Rom. missa legatione postulatam, vt ad Hispaniā oculos cōuerteret,
 ad aliquamq; suę prouidentie partem imminens nomini Christiano discrimen pertinere
 iudicaret. Decumq; sacerdotum, quę Aragoniis Regib. subsidium belli sacri erant cōcessę,
 ad iustum recentemq; valorem expendi mandaret: alioqui veteri estimatione retenta, pa-
 rum subsidii futurum. Hęc Aragonius. Castellę Rex Burgis, quo Emerita abierat, in genti
 concilio leges sumptuarias sciuit, veteri frugalitate in mores reuocanda: qui nimīū in leui-
 tatem incubuerant in victu, cultuq;. Gotifredo Tenorio freti insidendi barbarosq; Hispani-
 nię aditu prohibēdi cura imposita. Eleonorę sororis precib. Concham abiit. affuere Ema-
 nuel & Lara, gratia penitus cum Rege reconciliata. eodem Petrus Asagra appulit ab Ara-
 gonio

gonio legatus de pace, de fœdereq; aduersus Mauros, tertia classis parte Mauris arcendis oblata. Conditionē Rex accipere respondit: foreq; Aragonii amicitia tunc gratā, si Eleonore sorori esset satisfactum. Darocæ in Aragoniis conuentib. de tota controuersia disceptatur. delecti arbitri, Petrus Aragonii patruus, Ioannes Emanuel ea causa à Rege Castellæ legatus. Conuenit vt Exericæ regulo venia daretur: Regina & filiis integra essent, quæ ab Alfonso patre donata erant. Petrus Luna Cæsaraugustæ Præsul cōcordiæ aduersus aberat à Pont. Rom. ad dicendā causam vocatus. id fœderi faciendō commodū accidit. Quo Madriti cōprobato, Eleonora & filii in Aragoniā redeūtes, benigne accepti sunt, cultu propemodum regio. seruire tempori tum priuati, tū magni Principes solent: altaq; dissimulatione vti Rep. gubernanda. Remensis Præsul, Magisterq; Hospitalarius adiuncto Bracarēsi Episcopo, de pace è Lusitania legati, repulsi in presentia sunt, iniquaq; petere iudicatum. ac illud maxime displicebat, quod Constantiam Emanuelis filiam Petro Lusitanæ iuuentutis Principi desponsam reposcerent. Incunte salutis anno millesimo trecentesimo trigesimo nono facer D. Iacobi Magister Vascus Rodericus obiit. suffragio militari Vascus Lup' cooptatur, Rege indignāte, qui eum honorē Friderico filio destinabat. nouo Magistro multa crimina vero an ad Regis gratiā obiecta sunt: prouisaq; tēpestare in Lusitaniā elapso probata. itaq; hōnore detracto Alfonso Gusmanius Friderici pueri auunculus, rescissa priori electione, Magister creatur: magno multorum dolore, atq; obtrectatione, ne in tāto quidē Reip. discrimine pelli Rep. ambitum considerantiū quæ magna peruersitas est. Per idem tēpus Rodericus Peresius Alcantaræ Magister loco motus. suffectus Gonsaluus Martinus, Nunnium alii vocant. vocū dissimilitudine quidā cōturbati discernunt, quæ separāda non sunt: cum veteri Hispanorū lingua Nunnius & Martinus idē sint. Ioannis Prati Calatrauz Magistri auctoritate, id est præstitū: cui Alcantaræ milites veteri instituto cōtributi erant. De bello Maurico agebatur. Hispalim, ex vniuersa ditione copiæ militares cōtractæ. præsto Castellæ Rex fuit, nuncio excitatus, Abomelicū ex Africa traiecisse cum quinq; equitum millibus: & induciarū tēpus exierat: Mauriciq; conatus celeritate occupandi erāt. In Granatæ fines fit impetus. Antequeræ & Archidonæ agris populatis vix ab oppidis vis est prohibita. idem ad Arundam factū. Præterea Maurorum manus vrbe egressa ad carpendum nouissimū nostrorū agmen, profligata Laræ, Emanuelis, & D. Iacobi Magistri, qui in postrema acie substitierant, virtute. qui ex fuga iugum occupant barbari, nostris per ardua nitentibus, magna strage deiecti. multi metu præcipitarunt, è locis præruptis. Hispalim itum. inde variæ manus ad fines tutandos dimissæ. affuit Gilabertus XII. triremib. ex Aragonia deuectis, iussus cum Castellæ classe se coniūgere, atq; ad fretum Gaditanū excubare. Pecuniæ inopia erat. eius redigendæ necessitate, mense Septēbri ad regni conuentus Madritum Rex abiit, Vicario Calatrauz Magistro, ad quæ bellici imperii summa rediret: inter duces alios & proceres partita curā. Nebrissæ, q; oppidum ad Batis æstuarium, agri fertilissima regione situm est, frumenti copiā in belli vsus erat collata. Mauri Regis discessu audientiores id oppidum expugnare parant. copiæ ex hibernis eductæ quamuis iniquissimo anni tempore. Abomelicus positus ad Cæsarianum castris restitit. Mille quingenti equites Nebrissam missi. ii oppido repulsi agros vastant. ad rei famā Portocarrerius Tariffa, Hispali Gusmanii Aluarus, & Petrus, atq; Pontius Legionensis viri nobilissimi accurrerunt. præterea ex vicinis Mauricæ ditionis locis, in quæ armis irruerat Magister Alcantaræ, exigua manus, minorq; quam pro hostium numero. diurno tamen nocturnoq; itinere ad Arcobrigā graues præda Mauros, lentoq; agmine incedentes consecuti, ad vnū ferme trucidant, aut capiunt. præda omnis ablata. Læti successu, de Abomelico inuadendo deliberāt. maius quam pro numero facinus. plerisq; hostium multitudo cōturbabat: neq; amplius belli fortunam tentandā iudicabant. alii animo feroci negabant Mauros pertimescendos. virtuti suorum, numinisq; præsidio credendū disputare: neq; esse fas in ea rei bene gerēdæ occasione incertæ ac paulo post interituræ morbo vitæ sibiq; parcere. vicit ea sententia.

50 Mauri ex reb. prosperis orta negligentia motis castris ad Arcobrigam nulla cura, nullis vigiliis tendebant. Hostium contemptus exitio sæpe fuit. nostri dubia luce signo dato, in hostes concurrunt. in fluminis transitu, al. quandiu repugnatū quingentorum Maurorū accursu. eo traiecto à nostris reliqua procliuia fuerunt. momento tēporis cæsi fugatique hostes. Abomelicus ipse pedib. fugiens, vt in repentina trepidatione, pro gregario milite obtruncatur. Aliatar propinquus in acie cecidit. Mauri ad decem millia perempti. (sic fama tulit) nostri castris hostium impedimentisq; potiti, gemina victoria læti, clariq; in hiberna reducunt copias. Hoc anno à Tarraconensi Præsule conciliū prouinciale habitū est. Quo tempore D. Eulaliæ corpus in locū commodiorē translatum in ea vrbe, solenni supplicatione habita. Aragonius Rex Auenionē abiit in Pontificis verba, pro Sardinia & Corsicæ imperio, quasi beneficiario iuraturus.

erat redditus) è Lusitania dimissæ. ipse Castellæ Rex Lusitani promerendi, confirmandiq; studio in Lusitaniam abiit. Regum ad Iurameniam in Anę ripa oppidum colloquio, detestæ simultates. metus ira potentior. Copiæ interea militares Hispalim ex omnib. partibus conueniebant: eo maiori festinatione, quod vno tempore Tariffam ab Albohaceno, Granatensiq; circumfessam esse nunciabatur. Septemb. XXI. die obsidio inchoata est. ad augendam formidinem turres ædificari, excuti tormentis tela, vineis promotis moenia dolabris vectibusq; soluta lapidum compage dirui. Obsessi quamuis valido præsidio imposito, haud diu vim hostium sustentaturi videbantur. Rex, ne urbem dederent, verebatur. eo maiori cura belli subsidia comparare, maturiq; auxilii spem obsessis facere. Hispalim è Lusitania cum redisset, breui eodē Lusitanus appulit. sequebatur mille equites, virtute, quam numero validior manus. Rebus omnibus comparatis vrbe egrediuntur, obsidionem dissipandi, aut prælio dimicandi certo animo. ingentem confidentiam, cum vix quartam hostium partem suorum numero exæquarent. equites quatuordecim millia, pedites ad viginti quinq; modicis itineribus progrediebantur. Reges Mauri nostrorum consilio explorato, operibus quibus vrbs impugnabatur igne corruptis, vicinos cliuos castris occuparunt, leui munimento, in eo victoriam esse positam arbitrati, si ventum esset ad manus. Ad Rupem cerui (pago id nomen est) in conspectum hostium peruentum. de summa rerum in consilio Ducum disceptatur. mille equites, pedites quatuor millia nocte intempesta Tariffam missi, vrbi præsidium, & vt à latere hostes aggressi è cliuo deiicerent. reliqui curare corpora iussi: atq; vt simul cum ortu Solis pugnam inuadant, paratos esse. Plautus lætitiæque in castris esse, vota diuis nuncupari, sanctissimo inter se iureiurando sancire, per turmas & manipulos, nisi victores domum non redituros, in periculo auxilio inuicē fore. Lucis aduentu, Reges, & eorum exemplo ceteri, cōfessione & Eucharistia rite procurati sunt. mox acies ad pugnam instructæ. In primo agmine Lara, Emanuel, & D. Iacobi Magister constituti: in postremo Gonsalvus Aquilarius: peditum incondita multitudo in subsidiis Petro Nunnio Duce. mediam aciem cum robore copiarum Reges obtinebant. aderat Egidius Toletanus Præsul, aliiq; Episcopi & proceres. vexillum crucis Iugus natione Gallus Romani Pontificis iussu gestabat. milites omnes rubra cruce distincti, vt aduersus impios pro religione pugnaturi. Lusitano inuadendi Granatenses cura imposita est. ad peculiare manum adiuncti, Calatrauæ & Alcantarę Magistri. Castellæ Rex Olbohacenum inuadere parans, concione aduocata, hæc milites oratione accendit. Profunda auaritia, infinita imperandi libido, odium Christiani nominis implacabile, nulla iusta belli causa hanc barbariam in Hispaniam attraxit: inconditam, mihi credite, & ex colluione multarum gentium conflata. nemo numero terreatur, sua se multitudine impediens: neq; ordines seruare, neq; imperia accipere idonei. Quanto sibi quisq; minus pepererit, tanto tutior erit. neq; decet in pedib. potius præsidium, quam in virtute, armisq; ponere: nudum cecumque tergus hosti ferendum præbere. Aut barbaris seruiendum, aut strenue pro patria, pro vxoribus, & liberis, pro sanctissima religione pugnandum: victoriæ spe certa, (nihil in nobis vanitatis est.) Quod si aliter eueniret, vbi maiori fructu, maioriq; gloria, vita breuis & paulo post interitura ponatur? Quid salutaris, quam breui molestia cælestes sedes parari? quod crux illa sanctissima, cuius auspiciis pugnamus, & sanctissimi Pontifices pollicentur, Læti ergo, pleniq; bona spe in hostes inuadite. Dato signo mota continuo agmina. præterfluebat inter vtraq; castra Salsus amnis: vnde prælio nobilissimo victoriæq; nomen factū, haud longo spatio decurrens in mare. qui priores traiecissent ab iis pugnae initium futurū erat. Missi à Rege barbaro equites ad duo millia, transitū prohibentur. ipse interea spe tumidus, de victoria certus, ad circumfusas legiones. Si nostram, inquit, ætatem, resq; in Africa gestas tantum respicerem, nihil ad vitæ fructum, gloriamq; nominis deesse videbatur. omnibus circum nationibus vestra milites virtute subditis. gentis amor, patrię religionis studiū, vobis impulsorib. in Hispaniã attraxit. Turpe erit q; in pace estis polliciti, in pugna nō posse præstare, domi procaces, in bello ignaui. Si numero pares congregerentur vestrae virtuti crederem, tamen. si certa pestis adesset mori satius iudicarem, quam vt tantum dedecus iniretur. nunc aduersus paucos, inermesq; tyrones pugnabitis nullo vsu firmatos, nulla scientia militari. Atq; illud potius verendum est, ne Africæ domitoribus cum tali hominū genere pugnasse turpe sit: illis gloriosum quocunq; tandem euentu. Phutenses, Tremesenas, Algarbienses victorias cogitate. Eo animo, eaq; fiducia quę perpetuo victoribus esse debent, pugnete, erecti constantes periculorum, hostium, mortisque ipsius contemptores. His dictis ad flumen progressum. Lara & Emanuel diu subistite, metu incertum, an re alia. doli certe, & coitionis suspicionem præbuerunt, quæ suspicio late per acies manauit. Lassi fratres, Gonsalvus & Garcia exiguo ponte transmissi, primi omnium cum

multo maiori hostium numero, pugnare cœperunt. Periculo proximos Aluarus Gusmanius suo aduentu feruauit. secuti cæteri, Lusitanus læua collium latus radens. Castellæ Rex aliquanto locorū flexu versus mare in hostes irruit. vtrinq; clamor ingens mutuo se ad pugnam hortantiū. pugnatur acriter omnib. partibus. Consistunt agmina: & collato pede in eodem vestigio cædūt, cędunturq; eo Duces signa inferūt, vbi maxime suos laborare considerabant. Nostrorum pars notis tramitibus à cęteris diuulsi castra inuadunt, capiunt, diripiuntq; superato præsidio. re cognita cęteri Mauri perculsi, qui eatenus in pugna substitute- rant, loco pulsi, deinde in fugam conuersi sunt. Magna cędes facta. Supra ducenta Mauro- rum millia in prælio fugaq; ceciderūt. captiuorū ingens numerus fuit. è Christianis, quod vix fidem faciat, viginti desiderati non amplius. classiarii milites parum contulerunt: cum se Aragonii ad vnū tenuissēt nauibus. Vascones in nullo huius belli vsu fuere, Philippo gē- tis Rege Gallicis bellis districto, reipublicæ moderatore Reginaldo Pontio homine Gallo Egidius Toletanus Præsul à Regis Castellæ latere nunquam discessit: desertumq; pene à suis, & in confertos hostes irruere parantem, voce manuq; retinuit, ne tristis casus certā vi- toriam corrumperet. Salutis anno millesimo trecentesimo quadragesimo pugnatum est. de die scriptores variant. nobis certissimis monumentis exploratum est, tertio Kalen. No- uembris, die Lunæ, victoriam nobilissimam partam esse, vti in fastis Toletanis notatum est; vbi anniuersariis sacris, festaque lætitia, veteri instituto eius diei memoria celebratur.

Reliqua huius bellæ

C A P V T V I I I.

VICTI fusiq; barbari Algeziram abierunt: moxq; eius vrbs munitione diffisi, ne nostrorum aduentu opprimeretur, Rex Granatenfis Marbellā abiit, Albohacenus Hera- cleam eademq; nocte in Africam traiecit, Abderrahmanum filiū veritus, quem pro se Vi- carium reliquerat, ne ad cladis acceptæ nunciū, regnum inuaderet. Parētum, vxorum & fi- liorum non magna necessitudo apud Mauros est. vxorum quas plurimas pro opibus ducūt & filiorum multitudinē amor distrahitur, omnes in vili pretio sunt. Ergo Fatima Tunerani Regis filia Albohaceni Regis vxor præcipua, tres aliæ vxores, Abohamarus filius capti in pugna castrisq; eo minorem dolorem barbaro Regi inusserunt. duo alii Albohaceni filii in pugna sunt occisi. castra hostium plena omnis opulentia, regia, priuataq; erant: multa ve- stis pretiosa, auri & argenti tantum, vt valor in Hispania monetæ imminueretur, mercium precium cresceret. Victores Reges eadem nocte in castra redierunt, pars cædendis, insequendisq; hostibus fessi, pars quibus minor animus fuit, maior auaritas, Mauricis spoliis onusti. die proximo Tariffam inuecti, refectis mœnibus, quæ multis partibus erant quassata, atq; præsidio muniendam curarunt. Contra timorem Maurorū: & cōtra quam opus fuerat, ab Algeziræ obsidione cessatum. commeatus inopia in paucos dies comparati, & propter anni tempus in hyemē inelinantis, re necessaria compulsi Reges Hispalim reuerſi sunt. Triūphi persimili pompa, omni ætate, omni ordine obuui ciues, patriæ liberatores, impietatis vindices, victores, Augustos faustis vocib. acclamātes in vrbe exceperunt. reliqua Hispania decretæ, habitæq; supplicationes. Diuis immortalibus actæ gratia. dies festi ludis, spectaculis, tripudiis Hispanorū more agitati. Rex Lusitanus ephippiis, gladiisq; Mauricis ex omni præda acceptis, vt victoriæ monimēto essent, in patriā sese retulit: rei Christianæ adiutæ, inuictæq; virtutis laudē deferens. additi nonnulli captiui nobilissimi. abeūtis iter Rex gener ad Casalliā oppidum officii causa est profecutus. Auenionē equi centū, gladii, parmæq; è corio totidē è præda Maurica Benedicto Pontifici missa sunt. quatuor præterea & viginti Maurica signa: equus vexillumq; Regis quibus in prælio vsus erat, alia. Leiuia legatus aliquanto spatio à Cardinalibus obuui excepit. Pontificis voce, cū sacris de more esset operatus, Alfonsi Regis laudes maximo Principū, hominumq; cōcursu celebratæ sunt. Freti Gaditanicustodia, ne se hostes restæta classe denuo in Hispaniam infunderent, Egidio Genuensi demandata maris Præfecto; pro Rege Castellæ creato. id nauatæ operæ præmium fuit: genti blandimentum ne triremes Genuenses reuocarent quasi bello confecto: vti Aragonius, & Lusitanus fecerunt. tametsi aliquanto post Castellæ Regis precib. vt auctæ numero classes reuerteretur, datū est. neq; enim quieturos Mauros iudicabāt prudentes, quin instauratis viribus bellum supremo conatu, primo quoq; tempore repeterent

Alcauala initium

C A P V T I X.

MAGNO metu liberatos regē Hispanosq; victis ad Tariffam barbaris, maior cupiditas incessit impię gētis reliquias extirpandi: sollicitudoq; in belli vsus, quod fore diutur-

num prouidebatur, pecuniæ conquirendæ. Nā quæ ex præda erat redacta, plurima quâuis in præmia militum, paucaq; stipendia consumpta erat: annuis tributis exhausta prouincia. Mercatorib. tantum immunitas erat, impudensq; cæsus: reliqui ordines oppressi grauitate vectigaliū. Ellerenæ atq; Madriti concedentib. prouincialib. aliquantū pecunię collatum est. Leue id subsidium tantis factis futurisq; sumptibus: sed ineunte tamē salutis anno millesimo trecentesimo quadagesimo primo, Corduba, quo copiæ militares conuenire iussæ 1341 erant, in Granatenses fines irrupitur. arte quā virib. victoria gloriosior. Præmissæ naues aliquot com meatu onustæ, Malacam inuadendi speciē præbuerunt. Mauricis copiis ea vrbe munienda occupatis rex Alcalæ regię agros improuisus inuasit. Augusti xxvi. die oppidū deditum. oppidani salutē pacti dimissi incolumes. magno id hostiū dolore accidit, sua se opinione delusos considerantiū. Eo oppido capto Prieghum, Rutes, Benamexillū, aliq; oppida & arcēs eo tractu, pars vi, pars deditione in potestatem venerunt. victoribus omnia prona erant, Mauris aspera. copiæ in hiberna reductæ, præsidia tātum opportunis locis disposita, sinib. tutandis. classi imperatum, vt fretū infiderent, Afrosq; transitu arcerēt. Regē obsidendæ Algeziræ cura sollicitabat, atq; in eam rem pecuniæ comparandæ quacunq; ratione. Datum consilium, vt à mercatorib. nouum vectigal exigereetur. ea ratio facillima in præsentī visa est, in posterum grauiā incōmoda attulit: vt est improuida mortalium mens: sæpeq; in perniciem vertuntur, quę prudenter excogitata esse videbantur. Eo consilio rex Burgos principem ciuitatē contendit, limitis cura D. Jacobi Magistro cōmendata. Valliso-

2° leti Christi Dei natali fetenit principio anni millesimi trecentesimi quadagesimi secūdi. 1342 Burgos Egidius Toletanus, Ioannes Lara, Gasias Burgēsis Præsul, proceres alii & Episcopi nominatim euocati. horum Regisq; summa contentione vigesima rerum venaliū in vsus belli Maurici à Burgensib. concessa: definito tempore, dum Algezirę obsidio duceretur. Burgensiuū exemplum, Legionenses, aliq; ferme tota ditione ciuitates secutæ sunt. Nihil tunc nimitū videbatur: cunctis ardentib. studio belli Maurici profligandi. metu depulso, quā graue id vectigal fuerit, vsu intellectū: inde certe Hispanicæ immunitatis opprimēdæ initium factum est. Ictitia, metus, cupiditas, pessimi consultores in fraudem impulerunt. Regii ministri augendi fisci rationib. Principis gratiā aucupabantur. quæ ars nimium prospero multorum successū creuit. ab his prouincialiū simplicitas circumuenta. prudētiore 3° dissimulabant. Nā suadere Principi quod oportet periculosum, rara fides, parata assentatio. Nouo vectigali Alcaualæ nomen fuit, re & voce à Mauris hostib. mutuata. Auxit studiū ciuitatum victoria de Mauricæ classis parte vno tēpore nunciata. tres & octoginta triremes ad Septā in Africæ littore erant, bellum repetituræ. in Bullonio portu duodecim alię priusquam se cū reliqua classe coniungerēt, decē è nostris aduentu oppressæ sunt vere ineunte. vniuersa deinde Maurorū classis, quæ ad Guadamecili fluminis ostiū appulerat, insigni prælio deuicta est. Mauricæ triremes quinq; & viginti, qua captæ, qua submersæ. duo classis Præfecti Granatēsis, Africanusq; interfecti. Aragoniæ triremes huic pugne nō interfuerūt. ab Aragonia quo se contulerāt redeūtes ad Steponę vel Astapę littus, tredecim hostium triremes com meatu onustas oppressere. quatuor captæ, duæ submersæ, reliquę fuga 4° tenuerunt Africæ littora. nostrorū virtuti & felicitati terræ, mariq; fauere videbātur. fuisseq; multo amplior clades illata, si vno tēpore hostiū copiæ ad Guadamecilū terra mariq; fuissent impugnatæ. quo consilio Rex Hispalim primum deinde Cæsarianum magnis itineribus erat progressus, cum in ea vrbe commissi prælii nuncium accepit. necessitatē pugne, casus attulerat: cum tres è nostris naues in vadis hærentes remisso maris æstu hostes inuasissent: nostri defenderent, vtriusque classis concursu conatuque maximo.

Algezira obsessa.

CAPVT X.

TANTIS vno tēpore victoriis terra mariq; partis, reliqui belli ex sentētia cōficiēdi spes erat. nostra classis ad Sataresiuū portum, prope Tariffam se tenebat. eo Rex accessit Algeziræ sitū, cuius obsidendæ cupiditate flagrabat, locorumq; naturā mari lustraturus. Vrbe nobilissima visa est, fertilis ager, amœni colles circū ambiētes, multæ frumētariæ molę, villis, ædificiisq; regio vniuersa qua visus erat, collucebat. Regis animus eo amplius ad rē perficiendā accensus, q̄ ex captiuis cognitū erat rei frumentariæ non magnā in vrbe facultatē esse: & firmissimo Maurici imperii propugnaculo sublato, reliqua prona fore sperabat. Verū exiguæ copiæ, parū cōmeatus erat. id regios conatus retardabat. Locis finitimis raptim delectus habiti sunt. viri principes nominatim euocati. affuere Egidius Toletanus Præsul, Bartholomæus Gaditanus, Alcantaræ, & Calatrauæ Magistri, militum manus non exigua: quā veteri instituto Bætiæ ciuitates suis sumptib. miserāt, eius belli cōficiēdi studio ampliore. festinanti morā omnis lōga est. Cōmeatus expediēdi, reliquaq; cōparandi causa

Rex Hispalim abiit. equites duo millia quingēti, pedites ad quinque millia conuenerāt. cum iis copiis Algezira obsessa est tertio Nonas Augusti. maris cura Castellæ & Aragoniæ classibus cōmendata. nam Lusitani ex quo ad Guadamécilum pugnatum erat, nulla arte retineri potuerunt, quin in patriam abirent. Obsessi nihil voluntate facturi videbantur, vrbe munitione, & numero confisi. octingenti enim equites, sagittarii ad duodecim millia propugnabant, non arcere vim modo sed etiam æquo congregi campo idonea manus erumpentibus Mauris leuia prælia vario euentu cōmissa. Carthago arx vicinis locis Mauris erepta. à captiuo, cum Pugionem militis arripuisset, ne Rex violaretur periculum fuit, suorum concursu seruatus. diurnam fore obsidionem prouidebatur. Cæsa, comportataque materia opera ædificari cœpta, plus formidinis, quam vtilitatis allatura. Classis Aragonia interea mense Septembri reuocata est, specie Bælearici belli quod Rex Aragonius comparabat, magno Regis Castellæ dolore. eius tamen precibus decē triremes Matthæo Mercero Præfecto, auxilio ex Aragonia missæ: quibus deinde totidē accesserunt, Iacobo Scriba Duce. Cuius vterq; Valentinus erat. D. Iacobi Magister diurna valetudine extinctus belli, pacisq; artibus, regiaq; gratia ea tempestate clarissimus. is honos Friderico Regis filio, in ipsis castris delatus, reb. gerendis ætate nondū matura. Octobri mense tāta celo missa vis pluuiarum, vt omnia corrumperentur: magnæ difficultates in castris essent, pecuniæ maxima: quam exhausta penitus prouincia, Alfonso ab externis Principibus mutuam petere compulsus est, Benedicto Pontifice, Rege Lusitano. Ad Gallum Egidius Toletanus ea causa legatus, quinquaginta aureorum millia impetrauit. e qua summa, viginti continuo representata, alia certis pensionibus à mensariis Genuensibus numerari mandatum. parum subsidii tantis molitionibus, sed regia constantia omnia victa. In vrbe magnis præmiis propositis de Regis capite, quo superstite quietem nusquam fore prouidebant, obsessi licitabantur. gratissimam superis victimā fore prædicabant: inimicū Maurico nomini Regem mactari. neq; deerant qui eo facinore clari, aut nobiles euadere cuperent, nulla salutis propriæ cura, quæ sæpe magnis conatibus aduersatur. à pluribus in Regis necem coniuratum, vt ex Mauro, quem altero minorem oculo ceperant, intellectum est, ea mente in regia castra venisse. idem paucis post diebus duo alii Mauri, de iis quæstione tormentis habita, professi sunt. Sed cæleste numē quos tuetur, hos ab insidiis & piculo eripit. Reges Mauri obsessis cupiebant opitulari. Marrocius se ad Septā tenebat Abderrahmani filii voluntate diffusus, cui noua moliri per idem tempus capitale fuit. Granatensis suis viribus totius certaminis sortem subire formidans, ne nihil videretur agere manū militarem ad vastandum Astigitanos agros præmisit. ipse Palmam oppidū ad confluentes situm vbi Singulis, id est Xenil, Bæti confunditur diripuit, incenditq; præsidio occupare non ausus, neq; diutius iis in locis morari, quoniam finitimas vrbes arma expedire nunciatum erat. Manus altera Ferdinandi Aquilarii accursu oppressa, prædaq; omnis quæ copiosam agebant ablata. annus iā millesimus trecentessimus quadragesimus tertius agebatur nullo magno operæ pretio ad Algeziram facto: opera tantum ædificata Horosco præfecto. agger institutus. lignæ arces circum vrbe extructæ. vineæ atq; arietes ad mœnia agebatur. sed tanti erant antiquitatis rerum omnium apparatus, tantaq; vis tormentorū in vrbe, vt nostrorum diligentiam eluderent, operaq; missis lapidibus corrumperēt. machinis admouendis locus importunus. milites neq; consistere poterant propter locorū iniquitatē, neque inter opera sine periculo versari. Duo sunt in freto Gaditano sinus impares magnitudine, pares natura. minori Algezira modico distita interuallo, cliuo imposita, ascensu arduo, saxiq; impedito: in duas distincta spatia interiectæ partes, veterem nouamq; præcipua mœnium firmitate: gemina extrinsecus fossa geminoque pomœrio, angusta regionibus. exterū ea tempestate Africi in Hispania imperii sedes, eoque pulcherrima in paucis & nobilissima. Ad obsessos ne quidquam commeatus inferretur, mari terraque diligenter cautum: nisi qui lembi noctis tenebris tecti nostram classem elussissent. exiguum id famis leuamen erat.

Algezira capta.

C A P V T X I.

MVLTIS diebus & laboribus haud magno operæ pretio consumptis, nostri ancipiti cura suspensi absterēt ne incepto, quoniam frustra erat, an belli exitum expectarent, quo eatenus prospero vsi erant, dies noctesq; cogitabāt. Rex maxime pecunia consumpta, quam à Rege Galliarum, & Pont. Rom. mutuam acceperat (nam Lusitanus nihil contulit) annonæ inopia, imminuto numero, ne dedecus acciperetur, verebatur. cautiore de inuēdo cum hoste fœdere consiliū dabant. Pauone internūcio vltro citroq; cōmeante, de pace pri-

num, deinde de induciis actum est. irriterii conatus fuerunt: cū Rex Castellę negaret, con-
 cordiæ conditionem vllam Granatensi fore nisi Africana amicitia renunciata: qua distra-
 cta, quid præsidii reliquū barbaro fuisset, aliena potius ope quam propriis virib. stāti? Itaq;
 Granatensis ea spe depulsus, ad Guadiarum viginti ab Algezira millib. passuum Kal. Maii
 castra promouit: magis formidinis ostentandæ causa, quam q̄ pugna decernere delibe-
 ratum haberet. Classis Maurica ad Septam erat numerosa, vniuersis Africæ viribus con-
 tractis, ad traiciendum primo quoq; tempore parata. recentes ii veniebant: nostri diutur-
 nis laboribus & difficultatibus fracti. Rem Christianam periculo proximam Diuinitela-
 res Hispaniæ sustentarunt, perpetuaq; Regis aduersus ingruentia mala, animi constantia,
 atq; felicitas. nam vno tempore ex Anglia, Gallia, & Vasconibus numero & virtute valida
 manus venit. Eduardi Angli Regis permissu Comites Arbidi & Soluzberi: Fuxensis Co-
 mes cum fratre Bernardo ad opem ferendam ex locis disijunctissimis excitati sunt: spe ve-
 nię quam Romanus Pontifex Clemens sextus Lemouicensis priori anno in Benedicti de-
 cessoris locū subrogatus, omnibus, qui pia arma caperent pollicebatur. Philippus ipse Va-
 sconum Rex sub Iulii mensis finem, com meatu nauibus præmissis, copiiq; sequi iussis ma-
 gnis itinerib. festinauit, ne prælio deesseret, quod propediem fore fama ferebatur. Horum
 Principum aduentus Regi Castellę, vt oportuit, gratissimus fuit: nostris cum spe certa vi-
 ctorię pugnandi animus accessit. Venerant ante Emanuel, Laraq;, nouaq; subinde mili-
 tares manus tota prouincia submittebantur. vniuersi certaminis aleam Mauri subire de-
 trectabant: Regiq; Albohaceno de ea re conuictio exoptulanti, responsum. Superiori præ-
 lio satis magnum documentum datum, quantum virtutis, & constantiæ in hostibus esset.
 numero nuper auctos fore validiores. Ex distantib. locis consilia afferri tempori & rebus
 non satis accommodata. Traiceret modo, non repugnaturus eius volūtati. Seruasse exer-
 citum seuo Reip. tempore, quam prælio dimicasse, ducere maiorem gloriam. Interea in-
 ducias repetitis legationibus petere non desistebant. Expetentibus legatis, vt castra inui-
 ferent datum. illi ordinem mirati, milites in partes tributos, artificum multitudinem, fora-
 rerum venalium ciuitatis ad instar, præ nostrorum disciplina, earum rerū rudes se esse con-
 fessi sunt. neq; tamen induciarum spe vrbis oppugnatio intermittebatur. Excussa tormētis
 tela lapidesq; a nostris. barbari ex vrbe contra ferreos globos cum igne & fragore, pulue-
 req; tormentario eiaculabantur, haud leui sæpe nostrorum damno. Huius tormenti men-
 tionem, nunc primum in historia factam inuenio. Mense Augusto Ceruerę in agro Vrge-
 litano, infans gemino capite, quatuor cruribus natus erat. prodigium vnde perniciē rebus
 portendi superstitioso homines ingenio sibi persuaferant, infantis cęde auerruncari placu-
 it. viuus sepultus. in parentes, quoniā iis volentibus factum erat, parricidii lege est actum.
 Ipso anno Robertus Rex Neapoli supremum diem obiit, literarum studiis & amore, quam
 rebus bellicis clarior. eius enim illa vox fuit. Dulciores sibi litteras regno esse. Ad Algezi-
 ram redeamus, vbi externi milites, quorum animus impetu valet, mōra consenescit, e ca-
 stris autumnō discesserunt. Angli proceres a suo Rege euocati (sic videri voluerunt) Fu-
 xensis Comes stipendii tenuitatem caussatus (sic fama tulit) nos cæli Bæticis per æstatem in-
 clementiā ægre tulisse, morbis, & laboribus fractos, patriā appetiuisse suspicamur. nostram
 coniecturam euentus comprobauit: nam Fuxensis Comes Hispali in reditu obiit. Philip-
 pus Vasco Regis Castellæ volūtate e castris digressus Cæsariani: vterq; mense Septembri.
 vtriusq; corpus in patriam relatum. Ea re Mauri incitati mutato consilio, prælio decernere
 statuunt. Sexaginta triremes Mauricæ Octobri mense ad Steponā appulsæ, mox Heracle-
 am tenere. eo terrestres copiæ posuerunt castra. ad Palmonem amnem interfluentem, v-
 traq; copias cum semel, iterū & tertio ex interuallis accessissent, in transitu prælio pugna-
 tum est. nō animo nō armis non bellica disciplina, non corporis robore par Hispano Mau-
 rus fuit. breui victi, fusiq; hostes. in vrbe suprema annonæ penuria erat. triremes vna & al-
 tera com meatu onusta a nostra classe interceptę. quinq; tantum Myoparones ineunte an-
 no millesimo trecentesimo quadragesimo quarto in urbem penetrarunt: reuersiq; in Afri-
 cam diutius sustentare non posse renunciarunt: aut pereundum omnibus, aut urbem de-
 dendam. ergo continuo de ineundo fœdere actum. Martii mensis vigesimo sexto die de-
 ditio his conditionibus facta. Vt Granatensis qua ante belli tempus lege Castellæ vecti-
 galis esset. Obsessis incolumitas, & cum rebus suis quo vellent, discedendi data facultas.
 Induciæ decēnales cum Mauris Regib. pactę. Fœdere sancito Mauri in Africam frequen-
 tes concesso. Castellæ Rex in urbem solenni supplicatione ingressus, sexto Kalend.
 Aprilis, proxima luce templo maximo Mahumeranæ superstitionis sordibus expiato.
 D. Mariz Palmæ nomen indidit: quod Dominicus Palmarum dies esset. In eo tem-
 plo ingenti omnium lætitia & gratulatione, sacra ex ritu Christiano peracta sunt. agrī

militibus dati, eo domicilium transferre, propter locorum amœnitatem certatim cupientibus. Rebus omnib. constitutis Hispalim Rex abiit. In ea vrbe ab Eduardo Rege Anglo per legatos de nuptiis, Petrum inter Alfonfi filium iustum, & Ioannam Angli filiam appellatus, in præfenti quidem annuit: deinde tamen pactæ nuptiæ, non coaluerunt: vt sunt fluxæ Principum voluntates, & ex commodo sæpe mutantur, nulla fidei cura. Duæ Albohaceni filix superiori ad Tariffam prælio captæ, ad patrem remissæ. id promerendo barbaro Regi datum. neq; vinci is munificentia passus est. legatos continuo amplaq; munera ex Africa ad Regem misit. Victoriæ fama per Hispaniam, atq; adeo Europam vniuersam pios omnes gaudio compleuit. confectum Mauricum Bellum. duos Reges superatos. vires Africæ concussas. ergo ii omnes dies festos agere. omnis ætas, sexus, ordo adire templa, vota soluere: nullum lætitiæ, religiosæq; gratulationis genus prætermittere, quod ad ostentandam conceptam animis lætitiã pertinere iudicarent.

Bellum Balearicum. CAPVT XII.

Quo hæc tempore in Bætica gerebantur, Aragonia arma mota sunt: Rexq; Balearis paterno imperio est eiectus, in quo præfidiũ esse debuit, summa Aragonii Regis iniquitate, atq; perfidia. Dira ambitio dominandi transuersum egit, ne propinqui regis calamitate moueretur: aut quid homines iudicaturi essent, cõsideraret. Mompellerium nobilis & lauta ciuitas in Gallia Narbonensi, Magalonẽ Pontificib. olim subdita fuit. iis siue concedentibus, siue dissimulantib. peculiare eius vrbis Principes extiterunt Pontificum beneficiarii. eo principatu ad Aragonios primũ, deinde Baleares Reges deuoluto, vt superius est demonstratũ, Magalonẽ Pontificũ auctoritas contẽni sensim abrogariq; cœpit. vis regũ & libido, non ius aut æquitas valẽt. illi cum pristinæ auctoritatis locũ recuperare nõ possent: q; proximum erat, vindictæ studio Gallis Regib. vrbis eius imperium pretio vendiderunt ante L. amplius annos. Eo Galli Reges iure innixi, Reges Baleares sollicitare nõ desistebat, vt quasi beneficiarii fidẽ sacramento firmarent: ciuib. Lutetiã prouocandi libera facultas esset. Negare illi, detrectareq; imperiũ non exoletis vetustate annalium tabulis & exẽplis imperia constare, sed recentissimẽ consuetudinis vsu. Quod datũ non erat Magalonẽ Episcopis, neq; Gallix Regib. concedendum, quippe illorum Vicariis. vis admota. contributa Mompellerio oppida, Gallicis præfidiis occupata. Rex Balearis arma expedit. Aragoniũ imperiũ beneficiũ Aragoniũ armis defendi postulat, speratq;. Rex Aragonius profundã calliditate, immensaq; ambitione Gallo gratificari magis velle visus est, Regẽ propinquũ per se imbecillũ externo præfidio destitutũ, præda fore prouidens cupiensq;: tamen de ferenda ope appellatus, speciosa verba dabat, nihil præterea. mutuo colloquio habito ita se facturũ, quẽ postulabantur, respõdit: si iure agere Gallus recusasset. in eam rem missi vltro, citroq; legati, distinendi animo, nulla opitulandi voluntate. Quẽ vt honestatis specie velaret, grauiã crimina misero Regi imponenda curauit. Regis eũ Aragoniũ imperiũ detrectare. Neq; vocatum ad comitia venire. Insolenti forma & pondere monetã, quod nefas erat, Perpiniã percussam. In Aragoniũ regis necem Barcinone, quo per fidẽ colloqui venerat, conspirasse. index regina ipsa Constantia Balearis vxor de fratre sollicita. Demum cum Gallo, Italix Principib. ipso Marrocio rege fecisse scõdus aduersus Aragoniũ. Hęc accõsationis capita fuerũt, siue vera, siue cõficta: vt fama tulit, cui calamitosi regis exitiũ fidẽ conciliauit, iniuria fuisse oppressum. Hęc fatalis dissidii initia: quẽ Rom. Pont. Sanctia regina Neapolitana, vtriusq; regis propinqua sopire conati nihil profecerũt. Et erant vt in exiguis principatib. fit, Baleares ceteriq; minuto regi, subditi populi, nouis subinde vectigalib. oppressi. quorum cum modũ non sperarẽt, imperiũ mutari haud ægre latuẽrunt. Ventũ ad arma. Petrus Moncada maris præfectus ab Algezirẽ obsidione reuocatur, vt paulo ante dictum est. Classe valida comparata, in qua centũ & sedecim maiora, minoraq; nauigia erant. ad Rubricati promontorium Aragonius soluens maiorẽ Balearem tenuit. insulani trecenti equites, pedites ad quindecim millia cõgregãtur, collectitiũ exercitus, parumq; roboris habiturus. Victus continuo Balearis Pontiã vrbem se recipit: deinde reb. desperatis in continentẽ abiit. & erant insulã volũtates in Aragoniũ propensæ, omniaq; victori procliuia. Insulis in fidẽ acceptis, atq; Arnaldo Erilo reb. præfecto, Aragonius eũ classe Barcinonem sese retulit. Ruscinonenses & Ceretani in extrema Hispaniẽ ora bello petiti. vastitas illata agris. aliquot oppida capta. Cardinalis interuentu, quem Pontifex in eundẽ concordix cura ad eos Principes legarat, ab armis tantisper cessatum: & hyems appetebat, machinæque oppidis impugnantibus idoneæ allatæ non erant. Transacta hyemẽ, mensæque Aprili, ipso huius seculi anno quadragesimo quarto, bellum maiori conatu instauratũ est. agri incensũ. corruptæ segetes. oppida & vrbes, qua vi, qua voluntate expugnatæ. Balearis intimi, vt Aragoniũ

Aragonii fidem, quam vim experiri mallet suadere. negare alii, procacibus verbis probare fidē cupientes, moriturosq; se antea denunciare, quam in hostis potestatem venirent, ante bellum feroces, in periculo ignaui. Regis animus in varias cogitationes distrahi. pudebat libertatis studiū maius apud quenquā esse, quā apud se. viriū imbecillitate terrebarur, vno Perpiniano ferme relicto. anceps animus ad tutiora tandē, quā honestiora conuersus, Petro Exerica sermonū ministro in potestate se Aragonii futurum dixit: salutē libertatemq; pactus modo. regni recuperandi à clementia victoris spe an iniecta an præsumpta temere mense Iulio accepta fide in Aragonia castra, quæ ad Elenam urbē erant, Perpiniano venit, procerib. tum suis, tum Aragoniis comitatibus. Ad Regē deductus in genua procumbens

10 dextrā deosculatur. mox alleuatus: Erraui, inquit, Rex inuicte, erraui. error tamē perfidiæ culpa vacat. Quod imprudentia peccatum est, clementia virtus Regum, hoc est, tua propria condonare debet Regi supplici, propinquo, necessario: præterea quatenus rationes nostræ tulerunt, vestræ maiestatis in paucis studioso, nouisq; & maioribus officiis in posterum superiores offensas compensaturo. Peccato, in vno non semel peccatū fateor: sed tunc præcipua clementiæ laus, cum iræ causæ iustissimæ. Alioqui tuus sum: de me ditione que mea vt libet statue, benigne (vt spero) memor modo rerū humanarū inconstantia. Ad hæc Aragonius fallaci eblāditur vultu. peccatū excusat. pœnitentia veniam promereri ait. Verbis contraria fuerunt facta. aliquanto post Barcinone procerum consilio aduocato. Baleari regium nomen honoremq; detrahit. annuū vectigal constituit, vnde vitam sustentaret.

20 Tum ille, quā grauis casus ex regno esset reputans: deceptumq; se sua opinione, blandisq; Exericæ verbis tandē intelligēs magnis præsidis nudat°, de integro resumit bellū. In Galliā profugus Clementē Pōtificem primū adiit: & quoniā in eo parum præsidii fore providebat, ad Gallū Regē, vnde tempestatis initū extiterat, supplex confugit: & in belli sumptus Mom pelerii principatū, de quo contentio erat, pretio centū millium aureorum vendit. Gallus & Pontifex egeni & profugi patrociniū suscipiunt: segnius tamē cunctantiusque, quippe in alieno periculo. Ipse bello repetito, Balears, Ceretanos Ruscinonensesque inuadens magnis conatibus, nihil aliud quā vitæ exitiū peperit, quinq; post annis in Baleari maiori acie ab Aragoniis victus cæsusq;. Is fuit calamitatis exitus. honos supremus extincto est habitus. Corpus Aragonii Regis iussu Valentiaē trāslatitio funere tumulatū. Filii tū

30 ipsius, tū Ferdinandi fratris paulo ante belli tempus defuncti, alieni criminis, si tamen crimen fuit, pœnas luerunt: capti, profugi, egeni, sine lare familiari vagantes. quod iniquissimū plerisq; visum est, præsertim iure regnandi innocentes filios propter vlla parentū peccata spoliari. Ipso anno, quo Algezira capta est, & Rex Balearis regno decidit, Olisipone ad oram Oceani, terra horrendo fragore mouit. magna mortalium trepidatione ædificia concussa: templi maximi fornix collapsa. maioris id mali omen initiumq; extitit. Constantia Emanuelis filia, Petri Lusitani vxor, morbo extincta est, proximo anno millesimo trecentesimo quadragesimo quinto. eo minori suo viriq; dolore, quod Agnetis Castriæ, quæ in obsequiis Constantiæ erat, eximia formæ venustate, amoribus indulgebat: atq; ita vt eam iusta propemodum vxoris loco cultūq; haberet. quod nefas impiumq; erat, Ludouico Petri filio, qui in primis annis defunctus est, ab ea ex sacro fonte suscepto. Ferdinandus præter ea Mariaq; Petro ex Constantia nati erant.

Intestini Aragoniæ motus.

CAPVT XIII.

REX Castellæ peracto ex sententia bello Maurico, maxima curarum parte leuatus ad vindicandas iniurias magistratū procerumq; quas sæuo reipublicæ tempore multas & graues existere necesse fuit, animū cōuertit. Ea vero in primis cura, sollicitabat, Castellæ & Legionis exēplo, Beticos & Carpetanos inducere, vti vectigal ex rebus venalibus exigere darent. alioqui res tranquillæ erant, opima pace vniuersa prouincia florebat. Nouorum in Aragonia motuū causā extiterūt. prauo & inquieto Rex Aragonius ingenio, bella ex bellis serēdo imperiū amplificare satagebat, maiorū importunis donationibus regni vires debilitatas, maiestatiē imminutam accusans: successuq; ferox pulso Baleari Rege, in Iacobū fratrem germanū irā vertit in Balearē, subeunte post calamitatē misericordia propensum præterea suspecti inuisiq; dominatibus sunt, qui proxime substituūtur. Iacobus veterigētis instituto (sic nonnulli disputabant) regni successor fore prædicabatur, Constantia, Ioanna, Maria, quas Rex ex vxore genuerat, paterna hereditate exclusis. eoq; Vicarius regni creat⁹ procerū & populi studia sibi adiūxerat, bonis artib. fraude nulla. Rex ad se vocatū regni procuratiōe abire iubet. raptim & perturbate agūtur omnia: eo amplius, q; salutis an. millesimo trecētesimo quadragesimo sexto Aragoniæ regina sanctissimis morib. femina, eoq; viro dissimilis, quinto à partu die, quo filiū breuis cui, nēpe vno die victurū enixa erat, extincta est. breue

gaudium dolori permixtum tota prouincia fuit. defunctæ corpus Valentia in Vincentiæ de tumulatum. ipsa Populeti ad vetera Regum sepulcra mandarat. Proles masculæ suscipiendæ cura, intestinis motib. pacandis, de regis nuptiis continuo actum est. missi in Lusitaniam legati Eleonoram à Rege patre in coniugium expetitur. easdē nuptias Ferdinandus frater ambiebat, Castellæ Regis auunculi fauore & flore iuuentutis nixus. Vicit in contentione, vt necesse erat, Aragonius: annitēte in primis Ioāne Emanuele, qui Eleonoræ, Gufmanix, eoq; Regi Castellæ infensus, se totū voluntate ad Aragoniū contulerat: Ioannamq; eius patrualem Raymundi Berengarii filiam filio suo Ferdinando connubio iungendā nuper curarat, atq; perfecerat: tres regias arcta propinquitate cōplexus, eoq; cæteris per Hispaniam procerib. validior. Proceres Aragonii & Valentini cum plebibus tumultuari cœperunt, conspiratione facta, libertatem iuraq; prouinciæ armis etiam, si opus foret tutaturi offensiois præcipua causa obtendebatur, quod Iacobo Vrgelitano abdicare compulso. Constantiæ Aragonii Regis filia nomine, quasi hæredis futuræ leges edictaq; sancirentur, Semen Vrræa, Petrus Coronelius, Blasus Alauona, Lupus Luna Segorbii principatu, & Violantis, quæ Regis amita erat, nuptiis præ cæteris eximius, libertatis conferuatores designati. Iacobo Vrgelitano, vt necesse erat, primæ partes datæ sunt. Ferdinandus Ioannesq; eius fratres è Castella vbi Aragonii voluntate diffisi se cū matre tenebant, litteris nunciisq; euocantur. rem suscipiētibus, quingenti equites ab auunculo Castellæ Rege præsidii causa adiuncti sunt. Aragonius non ignarus ciuilib. bellis irritatæ multitudinis quantæ sint vires, valere impetu, mora consensescere, regni conuentus CæsarAugustæ habendos curat. in iis conuentibus gentis pacandæ studio magis quam syncera voluntate, rescisso priori decreto, Iacobi fratri regni procuratio restituta à Rege est, regniq; hæres renunciatur. Ex iis rebus reddita reipublicæ pax, lux rebus ipsius Iacobi obitu, qui mox accidit, conturbata est. Aragonius nouas nuptias maturandi studio Barcinonem abiit, quo sponsam classe vendam ab extrema Lusitania curarat. eodem Vrgelitanus appulsus defunctus morbo est fine anni millesimi trecentissimi quadragesimi septimi. fama tenuit noxio infectum medicamine. affectati regni suspicio malo fuit. nullo sane præcipuo apparatu nuptiæ celebratæ, vniuersa prouincia præsentis luctu & impendentis tempestatis metu occupata. Iacobi corpus in ea vrbe ad D. Francisci sepultum est. Ferdinandus & Ioannes fratres, qui soluto CæsarAugustano conuentu sese in Castellam retulerant, consilio cum matre & auunculo regis Madrili communicato, duces se coniuratis populis præbuerunt. Octingenti equites è Castella abs Rege dati. Ferdinandus Valentiam tenuit. Ioannes CæsarAugustæ. Regina mater Conchæ & Requenæ, vbi frequens morabatur, de belli euentu filiorumq; salute sollicita substitit. missi inter Reges legati: è Castella Portocarrerius amicitia inter fratres conciliandæ studio: ab Aragonio Thaustes iniurias expostulatum, & ne rebellium partes tueretur expetitur. vt sexcenti Castellæ equites Aragoniis stipendiis, ductore Aluaro Albornocio conducerentur impetratum. Aragonius non absq; fugillatione maiestatis pene supplex, & quasi in rebellium potestate futurus Valentia præsto fuit. Parum absuit quin violaretur. regii & populares voluntatib. inter sese diffisi, obseruare inuicē sermones, vultum oris inter se habitumq; notare, conuitiis contumeliisq; initiū pugnæ occasionemq; capere. inde seditione facta ventum ad arma. In regiam ipsam irrumpitur. magna aulicorum trepidatio fuit. Rex equum conscendere, & in populū se dare compulso, cōmotam multitudinem pacat. Ferdinando datum, vt Rege superstite vicarius, defuncto successor, filiabus exclusis esset. fœdus metu expressum, haud diuturnū esse poterat. Rege digresso Lupus Luna, qui se iam ad Regem traduxerat, ab armis non desisteat, infensus importunusq; coniuratis hostis, Rege dissimulante primum, deinde annuente. Ad Darocam vicinaque loca castra erant. Ferdinandus vt Lunæ conatus comprimeret, cum copiis CæsarAugusta profectus, equitum peditumq; quindecim millibus ad Epilam, prope Salonē fluuium, qui vulgo Xalon est, castra promouit. oppido potiri nō potuit, propter loci firmitatē. ager incensus. segetes maturæ corruptæ. regionum concursu collatis signis dimicatum. coniurati milites seditioni magis quam iusto prælio idonei, victi profligatiq; sunt. Semen Vrræa, aliique viri principes ceciderunt. Ferdinandus ipse Dux accepto in facie vulnere in hostium potestatem venit, ab Aluaro Albornocio, cui custodiendus datus erat, fraternæ seueritati substractus, dimissusq; in Castellam, Lupo Luna siue incscio, siue dissimulante alternantibus, vt in ciuili bello, voluntatibus. Regi satisfecisse declarat, Comitibus Lunæ honor nouo in Aragonia exemplo Lupo collatus, merces operæ strenuæ. Secundum eam victoriā peruia omnia Aragonio Regi fuerunt: CæsarAugustæq; pace reuocata conspirationis & res & nomen sublatum. regni hæreditas Ferdinando sancita. Iustitiæ Aragonum auctoritas amplificata. ne à Regibus libertas pessundaretur eo magistratu veteri gentis more cautū erat.

Hæc salutis anno millesimo trecentesimo quadragesimo octauo in Aragonia gerebantur. 1348.
 Qui annus peste grauissimus fuit. vis mali Orientis prouincias initio afflixit: deinde in cæ-
 teras regiones grassata, Italiam, Siciliam, Sardiniam, Balearesque, Hispaniæ tandem pro-
 uincias vrbesque omnes vexauit. prorsus vt Octobri mense Cæsaraugustę in rationem Li-
 bitinæ trecenta funera quotidie venirent. aeris vitium, curatio ipsa & contactus ægrorum
 vulgabat morbos. infecti tabo, aut neglecti moriebantur, aut absidentes curantesque eadē
 vis morbi inuadebat. ita assuetudo mali animos efferarat, vt exhaustis lacrymis insepulta,
 strataq; corpora iacerent: miserādaq; rerum facies per vrbes & oppida tota Hispania erat.
 Eleonora Aragoniæ Regina Exericæ, quo Rex se contulerat cōtagionis metu, extincta per
 10 idem tempus est, nulla ex se prole relicta. Corpus in eodem oppido subitario funere sepul-
 tum. tertiisque nuptiis locus Aragonio relictus, prole felicioribus. In coniuratos Valenti-
 nos nondum quiescentes in omnes armis, in singulos victoria parta grauissimis suppliciis
 fœuitum: vt pœnæ magnitudo cæteros perterreret, documentoque esset, Regum iracun-
 diam haud temere irritandam esse.

Calatraua dissidium compositum. CAPVT XIV.

CALATRAVÆ milites Castellæ atque Aragoniæ inter se diffidebant, studiis voluntati-
 busq; pro vno duo ordinis Magistri, Calatrauæ alter, alter Alcanitii. Garcias Lupus e-
 20 ius ordinis Magister, ante viginti amplius annos multorum criminum legeq; maiestatis
 postulatus, minore Rege rempublicam præde, ordinem ludibrio habuisse, vnde graua in-
 comoda extiterant, vniuersi ordinis perturbatio, ab Alfonso Castellæ Rege in ius voca-
 tus iudicii meru in Aragoniam abiit, siue ex mala conscientia digna metuens, siue hostium
 potentiæ & fraudibus, vt par esset veritus. nam militum potētissimi & nobilissimi ad accu-
 sandum accesserant. ea prima diuturni dissidii causa fuit. cum enim Aragonii Regis fauo-
 re Alcanitii, quod oppidum ei ordini contributum est, Magistri nomen auctoritatemque
 tueretur, agente Castellæ Rege absens damnatur, graduque deiicitur. in eius locum Io-
 annes Nunnus Calatrauæ sufficitur: quem fama ferebat furto genitum ex Blanca Regis
 Lusitaniæ amita, virginum collegio Olgis prope Burgos præfecta. Cistercienses Abbates,
 30 quibus in eum ordinem inquirendi veteri instituto potestas erat, noui Magistri electionem
 ratam habuere. Neque se tamen propterea Aragonii milites deserunt, neque noui Magi-
 stri auctoritati cedunt: quin Lupo Magistro defuncto Alfonso Peresum in eius locum
 substituunt. accessit Morimontensis Abbatis consensus, cuius ex partes erant, siue volun-
 tarius, siue expressus. Tentata sæpe ineundæ inter milites concordia via: nam discordiam
 fore exitialem vtraque pars prouidebat. missis ea causa inter Reges legatis, nihil ad hoc tē-
 pus profectū, cum Peresio defuncto Ioannes Ferdinandus Alcanitii in eius locum electus
 est. priusquam ea electio rata firmaque esset, Regibus agentibus Castellæ Aragoniæque,
 vterque Magister Cæsaraugustam, quo tempore Aragonii conuentus habebantur, alique
 40 ex vtraq; natione milites conuenerunt. causa dicta Rege ipso Aragoniæ disceptante, se-
 cundum iura & merita Castellæ pronunciat: legeque in posterum sancitur, eum ordinis
 Magistrum rite institutum haberi, quem eius ordinis milites Calatrauæ iussissent. Ioanni
 Ferdinando Alcanitii cura commendata, cum honoris prærogatiua ceteris Aragoniæ mi-
 litibus prælato. ea ablata supremæ potestatis compensatio fuit. cautumque ne in eum cæ-
 terosque Aragonios milites, dum ipsi viuerent, quidquam statuendi ordinis Magistro po-
 testas esset, nisi Populeti & Viruelæ Abbatum consilio. inuidia ne malo esset prouidebatur.
 Sic cōcordia sancita inter Calatrauæ milites, sublataq; dissidia sunt Augusti mensis vige-
 simo quinto die, vt sunt varia hominū iudicia, Castellæ Regis gratia datū, non ad iuris rigo-
 rem expensum nōnullis vituperatibus. Ipso tēpore Ludouicus Claromōtis Comes Alfon-
 si Cerdæ cognomento Exhæredis, ex Ludouico filio nepos classem ad Catalauniæ littora
 50 adornabat, Regis Aragonii permissu opeque, Pontificis Romani cōcessu, qui ei ante bien-
 niū Fortunatas insulas attribuerat ea lege, vt barbaris gentib. Christianæ religionis lumen
 inferēdū curaret. De earū insularū situ, natura, numero, & quo tēpore sub ditionē regū Ca-
 stellæ concesserint, pauca vt exponamus res videtur postulare. Egressis Gaditani freti fau-
 ces ad læuam in mari Atlantico iacent numero septem, ab Occasu ad Ortum ordine por-
 rectæ, à media cæli linea septimo & vigesimo gradu distantes. Quæ maxima est, Canaria
 vocatur. inde cæteris eadem appellatio facta. Solum frugibus & pecori bonum: aduecto-
 rum cuniculorum multitudo tanta, vt exitio vineis & segetibus sit, aduexisseque pœni-
 teat. In ea cui Ferrariæ nomē est, nulla terra aqua præter eam, quæ ex arboris foliis liquitur.
 miram naturæ ac reconditam varietatem. Ludouicum sane, cui ab eo conatu Fortunæ co-

gnomen est factum, quamuis classe comparata, imperioque attributo in eas insulas nunquam traiecisse constat. bella Gallica cladesque Philippo Regi Galliarum ad Cresiacum infligta impedimento fuere. Post quinquaginta circiter annos Cantabri & Bætica collatis sumptibus ad eam expeditionem excitati, in eas insulas classe appulerunt, prædæ auidiores quam imperii, ferro flammaque minitantes insularis. Ex Lanceroto prædæ vis magna in Hispaniâ aduecta Regibus eas insulas subiugandi cupiditatem iniecit. impliciti tamen rebus aliis eo conatu destiterunt. Ioannes Bentacurtus homo Gallus Henrici eo nomine tertii Castellæ Regis permisso, eaque lege, ut in eorum Regum clientela fideque esset, repetita navigatione quinque minores insulas imperio subdidit. duas reliquas expugnare non potuit, insularum numero & virtute defensas. Episcopus genti datus Mædus nomine. hinc inter & Menautum Bentacurti hæredem cum non satis conueniret, & res ad arma spectaret, indigne ferente Episcopo miseros insularum prædæ haberi, nulla æquitatis cura, nulla religionis reuerentia: Petrus Barba à Rege Castellæ eo dimissus, earum insularum imperium sibi asseruit, deindeque Perasæ homini copioso pretio vendidit. Perasæ gener Ferrerius in regium etiam nomen inuasit. Canariam tamen & Tenarifem subiugare non valens, quatuor insulas Ferdinando Regi Catholico tradidit, accepta pecunia, vnius Gomeræ principatu, Comitibusque appellatione contentus. Ab eo Rege, ut fuit inter Hispaniarum Reges felicissimus, omnes earum insularum repetitis navigationibus in ius regium ditionemque redactæ. ad intermissa redeamus. Anno sane millesimo trecentesimo quadragesimo nono Eleonora Ludouici Regis Siculi (qui in minori ætate Petro successerat, Friderici nepos) soror natu maxima, matre concedente, Valentiam nauibus aduecta in ea vrbe, effusa totius gentis lætitia, Regi Aragonie conubio iuncta est.

Alfonsi Regis Castellæ obitus.

CAPVT XV.

IN Africa per idem tempus grauissimi motus concitati erant. Abohanenus patris Albohaceni imperio repudiato Phutense regnum in Africa, in Hispania Heracleam, Arundam, & quidquid Afris reliquum eo tractu erat, armis præsidiiisque occupauit, perfido pro more gentis ingenio, paternaque iura contemptui habens præ cupiditate imperandi, neque fraternæ cladis exemplo cautior. Patris ignauia cum magno dedecore nominis Maurici, priores calamitates acceptas esse accusabat: si se duce confiderent, iniurias ulturum. Ad eas voces vulgus nouarum rerum auidum, vitio humanæ naturæ, futura præsentibus commodiora fore sperabat: que leuitas maxime Afrorum genti est innata. Res inter Mauros turbatas, suam occasionem nostri facere cupiebant. sacramenti religio opponeretur, qua decem annorum induciæ firmatæ erant. sed Principis mutatione, quasi diminutione capitis exoluta esse, prudentioribus videbatur. belli instaurandi studium instigabat, expugnandique Heracleam, cuius munitio nostrorum conatibus quasi frenos iniiciebat. Pecuniæ conquisitio sollicitum Regem habebat: non desperabat tamen prouinciales quinquenni iam pace recreatos, pro se quemque suppeditaturos. inimicæ gentis extirpandæ studiū inflammabat: vnde sæpe in fraudem multitudo impelli consuevit. regni conuentus Complutum in Carpetanis indicti. multæ ciuitates vniuersa ditione præter morem euocata, Bæticæ & Carpetaniæ hætenus à belli oneribus magna parte immunes: quod Mauricis incurfionibus obnoxia iniuriis propulsandis magnos sustinere sumptus necesse habebant. nunc specie honoris obiecta in fraudem impulsæ sunt. Nam summa contentione agebatur, ut Castellæ & Legionis exemplo, quasi partito inter omnes onere, vectigal pederent ex rebus venalibus. In his Toletani ciues ad conuentum venientes, proximum honoris & auctoritatis locum deberi sibi disputabant. restitere magno animo Burgenfes possessione meliores, ancipiti causa. Ab illis ciuitatis amplitudo, vetustas, nobilitas, templi celeberrimi sanctitas, Præsulis, qui cæteris per Hispaniam Episcopis iura daret maiestas, præclara maiorum facta ad victoriæ argumentum vertebantur: Gotthorum tempore regem urbem fuisse: recenti memoria imperii titulo auctam. iniquum videri, quam diu hominesque prætulissent, ipsaque natura loci in vmbilico Hispaniæ, locisque maxime editis, vnde diuortia aquarum sint, positam: eam de dignitate cuiquam vrbi concedere: atque ea maxime causa ad conuentum euocatam videri, ut ludibrio omnibus esset. Quod Burgenfes postularent, eodem se iure reliquas ciuitates tueri posse: postremumque ipsi locum idque precario relinquere. Causam communem omnium esse: Toletique ignominia vniuersæ Hispaniæ dedecus contineri. Ad hæc Burgenfes Castellæ se prærogatiua tueri, vbi principem ipsi locum occuparent. antiquissimæ possessionis iura proferre. contra que exoletæ vetustate exempla nihil valerent. Si de honore certandum sit, vnde instaurandæ religionis principium, vnde Mauricæ gentis profligandæ spes factæ? Eo merito Regum priorum

priorum domicilium fuisse. æquum non esse in pace eripi, quem armis, multoque suorum sanguine, honoris gradum tenuissent: teque Rege à maioribus tuis data priuilegia, nulla idonea caussa abrogari. Proceres in ea contentione diducti in partes: vt quisque propinquitate aut alia necessitudine alterutram ciuitatem attingebat. ac nominatim Ioannes Emanuel Toletanis aderat, Burgensibus Lara. neutri alteris concedebant. Disceptata causa conuenit tandem, vt Burgensibus honoris locus, & primi suffragii ius relinqueretur: Toletani sede discreta à cæteris ex aduersum Regis posita priores nominarentur, Rege ad hunc modum pronunciante: Quod ego iussero, Toletum faciet: idque eius nomine dico. Burgenses loquantur. ea arte, eoque temperamento, controuersia in præsentis sedata: quod ad nostram ætatem perpetuo more conseruatum est. Sic sæpe popularis offensionis non maiora remedia, quam caussæ sunt. Octodecim vrbes & municipia regis Castellæ conuentibus interesse solent: Burgi, Soria, Segobia, Abula, Vallisoletum, Castellæ omnes. ex Legionensi ditione, Legio, Salmantica, Zamora, Taurus. è Carpetanis Toletum, Concha, Caraca, Madritum. ex Bætica & Contestanis Hispali, Granata, Corduba, Murcia, Gienium. In his Burgis, Legioni, Granatæ, Hispali, Cordubæ, Murcia, Toletum, quoniã regnorum capita sunt, sedendo, dicendoq; sententias, certi loci præscripto ordine definiti sunt: cæteris vt in conuentum veniunt promiscuè. tametsi in Complutensibus conuentibus. multo plures ciuitates interfuisse memorantur, Rege eo honoris blandimento inter plures cõmunicato, vniuersæ prouinciæ voluntates promereri studente. Actum de vectigali. negatû initio. nam quæ in posterum imminerent incommoda, prudentiores augurabantur. victa tandem eorum qui restiterant constantia, Toletanis præsertim assentientibus: qui nouum quamuis initio vectigal pendere recusantes, ærarii tandè inducti inopia, belliq; instaurandi cupidi, cum reliquis consenserunt. Communi sententiã, incredibili alacritate bellû in Mauros decernitur. magni delectus tota prouincia haberi: arma, tela, equos, com meatû, pecuniam comparare. iusto conflato exercitu in Bæticiam itur. Heraclea obsessa: magnis munitionibus operibusq; septa, & ad omnes casus parata. noua laborum facies: ardua vrbs mœnia, excelsæ turres, validû præsidium opponebatur. multi Afri ad famam nostræ expeditionis congregati. Ferro flammaq; amœnissima circum urbem ædificia consumpta: si damno rerû suarum obsessi ad mutandâ fidem traherentur. opera admota, mœnia cõcussa. obsessi lapidibus, telis, facibus, propugnare. Maurorû animi sensim læguere, spe defensionis abiecta, propter vigètes Africæ motus: oppidani præsertim, ne capto per vim oppido nulla vltra venia esset: nam milites minori venturi cura perstabant. trahebatur tempus. Missi antea à Castellæ rege legati, pacem & auxilia ab Aragonio rege expetitû, redierunt in castra, adiuncto Bernardo Cabrera: quem ea ætate grauem sapientemq; virum fuisse constat, eoq; Aragonium eius cõsilijs potissimum rempub. gubernasse, non sine multorum, vt necesse erat inuidia, à secessu in quem se contulerat otii cupiditate, ad publicas curas extractum. Fœdus inter Reges ad 4. Kal. Septembr. his legibus sancitum est. Eleonoræ Reginae & filiis integra essent, quæ pater testamento donarat. Nullum in Rege Castellæ auxilium iis fore ad motus in Aragonia concitandos. Decem triremibus, quadringenti sagittarii ex Aragonia missi.

40 Dux Raymundus Villanus Ioanna Regina Vasconum, quæ à morte viri quinque amplius annos regnum tenuerat in Gallia, vbi se tenebat, ad confluentes Oysis & Sequanæ morbo oppressa decessit pridie Nonas Octobr. Corpus ad D. Dionysii coniuncto cum patre Huto, sepulcro compositum. sanctissimis moribus scœmina, proleque numerosa felix, Carolum eo nomine secundum, annos septendecim natum, successorem reliquit. præterea minores filios Philippum, & Ludouicum cui Dyrrachii principatus dotalis postea fuit. filiarum Ioanna, Maria, Blanca, Agnes, magnis Principibus iunctæ fuerunt. Maior Rhodomageni regulo. Aragonio altera. tertia Philippo Valesio Galliæ regi postremis nuptiis. omnium minima Fuxensi Comiti coniux data est. Ioannes Confluentius homo Gallus eximia nobilitate Vasconum reipublicæ pro absente Rege Præfectus erat. Interea ad Heracleam nostri in spem venerant oppidi potiundi. mœnia munitionesque retardabant. Granatenses Mauri incurfabant, insidias tendebant, carpebant dispalatos. eruptiones ex oppido factæ. leuia sæpe prælia commissa. fame tamen obsessos opprimi, neque diu sustentare posse perspectû erat. Pestis lues repente in castris vulgata, opem Mauris attulit: nostrorum rationes conturbauit. multos indies morbi contagio absumebat. prior alacritas metu, luctu & mœrore mutata. magnam rerum humanarum inconstantiam. Ioannes Lara, Ferdinandus Emanuel patre defuncto Villenæ regulus, auctores discedendi erant. auersantibus superis, alieno anni tempore, conatus fore exitiales. postremo necessitati cedendum. Furori proximum fore contra spem in exitium ruere. Ad has Rex voces commoueri quidem videbatur: ceterum oppidi capiendi, quod se Rege amissum erat. cupiditas retardabat: & præteriti tem-

poris felicitas, qua sæpe prospere ausus erat, addebat animos. Strenuos etiam contra fortunam niti dicitur: ignavos ad desperationem formidine festinare. Si vitæ exitus appropinquaret, ubi honestius quam in castris moriendum homini à prima ætate enutrito in armis, Regique in ipso conatu Christiani nominis amplificandi? Ea siue constantia siue obstinatio exitialis fuit. glandula enata decessit, Martii vigesimo sexto die salutis anno millesimo trecentesimo quinquagesimo. qui annus Clemētis Pontificis cōstitutione secularis fuit: insignis etiam obitu Philippi Regis Galliarum, cui Ioannes filius successit, excello generosoq; Rex animo, minime omnium simulator, sua & regni Gallici calamitate nobilis. Hinc ergo vitæ finem Alphonsus Castellæ rex eo nomine XI. octavo & trigesimo ætatis anno habuit: si vita longior contigisset, Maurorum reliquias excisurus in Hispania, magnisq; Principibus cōparandus rerū gestarū magnitudine, sciētia militari, ciuili prudētia, vna domestica incontinentia ad reliquarū virtutum iniuriam non leuem accessit. Vindicis nomē iustitiæ amor ad populum conciliauit, aliquādo fortasse nimius. Extincti Regis corpus obfidione soluta, Hispalim relatum, & in Regum facello conditum. inde Cordubæ, vti moriens testamento cauerat, Henrico eius filio Rege. obsessi barbari, virtutem etiam in hoste admirati, Regemq; periisse dicitantes, cui similis in terris nullus superesset, & satis magnū fructum arbitrati, metu esse liberatos, nostros discedentes persecuti non sunt.

Eleonora Gusmania occisa.

C A P V T X V I.

TVRBIDÆ tempestates in Castella exceperunt, varii casus, atrocia prælia, fraudes, proditiones, exilia, cædes. multi viri principes ferro interempti. multa bella ciuilia extiterunt: sacri externique nulla cura. noui Regis an procerum culpa in ambiguo: Principis fama tenuit: vnde illi Crudelis cognomen vulgo factum. Proceres intemperantes, in omne fas nefasque auidos, magnam malorum partem conciliaffe, Regique vindicandi iniurias necessitatem imposuisse, idonei auctores testantur. nimirum Principum lenitas non in ipsorum modo. sed etiam in subditorum moribus sita est: obsequio mitigantur imperia. virtus modo infelix in vitio ponitur. & clementia etiam aduersus fontes Regibus sæpe conuenit. temporibus seruire, dissimulareque necessarium: ne quantæ irritatæ multitudinis vires sint, suo malo experiantur: vti Petro Regi accidit. Et quid iuuat sanare repente velle, quæ longum tempus corruptæ flectere, quæ vetustate induruerunt, nulla proficienti spe certo exitii periculo? Præterita dices, reprehendi magis, quã corrigi possunt: esto sed frustra tamen opera sumeretur, nisi posteris vitæ instituendæ præcepta præteritorū malorū reprehensiones essent. Cæterum antea quam tatarum rerum explicationem ingredior, qualis status reipublicæ esset, quæ mens, quis habitus animorum. quid in prouincia validum, quid ægrum explicandum est. Petrus defuncti Regis filius ex iusta vxore, in castris continuo ab obitu patris Rex, vti erat necesse. proclamatur annos quindecim natus, menses septem. Hispali ipse cum matre restiterat. impar curis grauioribus ætas, ingenium quantæcunque fortunæ capax. decor candidi oris cum quadam maiestate, flaua cæsaries, corpus procerum, magnarum virtutum semina inerant, audaciæ, consilii: neque labore corpus, neque animus vlla difficultate vinci poterat. aucupio potissimum deditus erat, iusti tenax. Inter has virtutes non minora vitia conspiciebantur, inchoata tunc, cum ætate robur acceptura. contemptus hominum, dicta contumeliosa, superbæ aures, aditus non alienis, sed domesticis etiam difficilis. Hæc in teneris annis. auaritia, libidinis licentia, scruitia morum consequenti tempore accesserunt. Præua institutione aucta naturæ vitia indicio est Alfonso Alburquerqui, cui pueri mores cōformandi cura erat à patre data, eo Rege præcipua gratia, & rebus omnibus auctoritas: non sine inuidia atque obreccatione procerum aliorum: suspitione malo publico priuatas opes augere indulgendo voluisse, quæ nulla grauior pestis. Erant nouo Regi ex Eleonora Gusmania hi fratres: Henricus Trastamaræ Comes, Fridericus D. Iacobi Magister, Ferdinandus Ledesmiæ, Telliū Aquilaris reguli. præterea Sanctius, Ioannes, Petrus, Ioanna Ferdinandi Castrii futura vxor. Petrus alter & Sanctius in minori ætate erant extincti. hi omnes superiorum offensarum memoria, noui Regis volūtati diffidebant, præsertim Maria Regina filii potente, facesque subdēte animo. Eleonora Gusmania ex tanta potentia, tantaque auctoritate deiecta, (præua felicitas nunquã diuturna est) ex mala conscientia, Reginæque viduæ indignatione sibi metuens è castris, vnde Regis extincti funus prosequeretur, Assidoniam firmissimum suæ ditionis municipiū delata, diu deliberauit: an eius oppidi munitione salutē tueretur, an noui Regis se suaq; fidei permitteret. cōsilio cum amicis & cognatis cōmunicato, patris defuncti fratrumque respectum plus apud nouum Regem, quam matris querelas valitum iudicans,

dicans, conatu destitit. & alioqui ab Alburquerque vis, ni pareret necessitati parabatur. Itaque ipsa quidē Hispalim abiit: filii Henricus Fridericusque, Pontii fratres, Petrus Marchenæ regulus, & Ferdinandus Magister Alcantaræ viri nobilissimi, Alfonso Gusmanius aliique propinqui & necessarii pars Algeziram, pars in alias firmissimas arces sese contulerunt, consilio ne cuncti inimicorū insidiis essent opportuni, iniuriasque armis vindicaturi. Audax Regis animus, muliebris ira timori nō cessit. vix regio funere procurato, Eleonora Gusmania capta Hispali, atque in custodiā tradita est. sic res Hispanas ira numinum in exitium agebat. quę semel quos premere cœpit, in præceps dat. Henricus filius Algezira pulsus cum se fide accepta ad Regem contulisset, re cum matre communicata, festinatis nuptiis Ioannam Ferdinādi Emanuelis Villenę reguli sororem pactam antea, toro sibi iunxit. Noua præsidia aduersus Regis potentiam, Reginęque sæuitiam quærebantur. Accidit vt Augusto mēse Hispali Rex ex morbo decūberet grauissimo, salute à medicis desperata. aderat regni vix inchoati finis, & spes nouę necebatur. vulgus proceresq; pro more multos successores destinabant, pars Ferdinandum Dertusæ Marchionē, pars Ioannem Larā. Ferdinandum Emanuele alii, regio omnes Castellę sanguine prognatos, præ cæteris nobilissimos. De Henrico Trastamaræ Comite & fratribus nondum mentio vlla. sermonum materiā, quā aduersa regis valetudo præbuerat, eadē recreata breui, ac plane restituta abstulit. nihilq; importuno morbo actū videbatur, quā vt procerū & populi volūtates regi exploratæ essent: vnde nouę offensiones, implacabiles simultates: vt fere inuisi Principibus sunt, quicunque ad successionis spem proxime destinantur. Itaque Ioannes Lara ea re offensus, nimixque Alburquerqui potentix inuidens, rempublicam pro arbitrio gubernantis, Hispali se subduxit, atque in Vltiorē Castellam abiit, prouincię studia, quoniam amplam iis in locis ditionem obtinebat, excitaturus. Impendentes motus mors breui subsecuta compressit, vigesimo octauo Nouembris die. Burgis, vbi decessit, in D. Pauli Prædicatorum æde tumulatus est, filio bienni, cui Nunnio nomen fuit. Coniuncto ferme funere Ferdinādu Emanuel, Blanca filia superstitē sublatus & ipse est. Alburquerque vtriusque Principis obitus gratissimus extitit, aliena calamitate augere potentiā, sublatisq; æmulis alieno nomine regnare satagenti, nulla reipublicæ cura. Ergo Rex defunctorū principatus inuadere occupareque certus Hispali discedit. Iter incruentum non fuit, sæuique animi vestigia non vno loco extiterunt. Ad Ellerenā municipium, Fridericū fratrem aduenientem recipere visus est fallaci, vt euentus probauit, vultu verbisque. Eleonoram Gusmaniam eius matrem Talauerę in Carpetanis, vbi in custodia erat, interficiendam eodem tempore mandauit. cædis minister Alfonso Olmedus, magna noui principatus inuidia, cuius tale specimē initio cernebatur. Scelere in vno multa & grauissima peccata commissa. Quid præterita gratia? Rex amicus quid profuit? numerosaq; proles? Omnia peruertit atrox noui Regis ingeniū: tametsi propter tenerā ætatē diri facinoris inuidia penes viduam Reginam stetit: doloremq; diuturnum ex viri pellicatu æmulæ cæde vleisci velle visa est. Ab eo sane tempore ei municipio, quoniam in Reginæ ditione erat, Talaueræ Reginæ appellatio facta est. Burgis Garsias Lassus adempta defensione, sociisque in vincula raptis, intra ipsum Regis palatium, eiusque iussu cōprehensus interfectusque est. grauissimum crimen erat, syncerum erga Ioannem Laram studium. Castellæ Antelatus in eius locum Garsias Māricus creatur. De Nunnio infante Viscaix Principe in Regis potestatem redigendo consilia agitata. Mentia scemina primaria, cuius fidei puer erat concreditus, regis iræ auaritięque subtraxit in Viscaiam aufugiens, Cantabrorumque fide sperans regios impetus posse retardari. Regis iracundia tanta, vt fugientis vestigiis insisteret, & cum consequi non posset, ditionem omnem armis occupare destinaret. quod puero intra dies paucos defuncto factum est: Ioanna & Isabella eius sororibus in Regis potestatem redactis, Viscaia, Lerma, Lara, aliaque oppida & arces, ad Regis ditionem imperiumque subiuncta. Hæc salutis anno millesimo trecentesimo quinquagesimo primo gerebantur. Quo tempore in 1351.

10 Aragonia festa lætitia, atque gratulatione omnia plena erant, Ioannis Aragonii filii ortu, sublatis de regni successione controuersis omnibus, quibus diu respublica fuerat exagitata. Infanti Bernardus Cabrera educator institutorque, perspecta prudentia probitateque vir, Gerundæ principatus Ducis nomine à patre continuo est datus. quod in morem ab hoc initio susceptum est, vt Aragoniæ Regis filio maiori eius vrbis imperium esset: Regum Gallix æmulatione, quibus Humbertus Delphinus Viennensem prouinciam pretio ante paucos annos vendiderat: ea lege, vt eorum Regum filii maiores natu Viennensem prouinciam, Delphini titulum obtinerent, insigniaque eius principatus gestarent. ipse principalem vitam monastica atque beatiore mutare certus, Prædicatorum vestem induerat, raro in Principibus pietatis colendę studio. De Carolo Rege Vasconum, qui su-

periore anno regium infigne Pompelone desumpserat, conciliando in partesque trahendo, Regibus Aragoniæ atque Castellæ vno tempore cura erat, qui prior eius gratiam occupasset, non leue momentum ei accessurum videbatur. nam belli tempestates impendere prudentes considerabant: & Ferdinandus Dertusæ Marchio ad inuadendos Aragoniæ fines auxilia vndique comparabat. Vtrosque amicitia specie distingere Vasconi visum est: Burgosque Regis Castellæ conueniendi causa, eiusque inuitatu cum fratre Philippo venit. Inter adolefcētes Principes comitatus elegantia atque munificētia certamē fuit. ætas vna, ingenii similitudo animos deuinxit. nam & Carolo Regi à quibusdā Mali, ab aliis Crudelis cognomen fuit: quod initio regni motum popularem in prouincia concitatū seuerioribus æquo suppliciis vindicasset. his initiis media exitusque cōsentanei fuissent. Lingua libertate cui æque ac corporibus imperari non potest, Principum peccata vindicantur. Diebus aliquot Burgis consumptis in ludis, spectaculis, conuiuissque, vti Regū ferebat ætas, Rex quidem Castellæ Vallisoletum abiit, regni conuentus in eo municipio habiturus. Carolus autem Pompelonem sese retulit. vnde rebus constitutis, Gallia repetendæ studio, vbi natus erat, Momblancum Aragoniæ oppidum primum petiit, Aragoniæ Regi mutuum colloquium expetenti gratificaturus. De geminis nuptiis actū, Caroli ipsius cum Regis Siculi sorore: Blanca Caroli sororis viduæ, cum Castellæ Rege. vtrunque excusatū: cum Gallie moribus susceptum diceret, ne Regina quavis ætate viduæ secundo nuberet: suam ipsius ætatem coniugio immaturam videri. hæc palam, ex arcano tamen spes erat Gallia Regis filiam Ioannam nomine, sibi connubio iungēdi: quod Vasconum rationibus fore cōmodius videbatur propter amplitudinem ditionis regiæ non imparem, quam is paterno iure obtinebat in Gallia.

Castellæ Regis nuptia.

CAPVT XVII.

VALLISOLETI, vbi regni conuentus erant, tum alia minores res constitutæ: tum de duab. potissimū grauior disceptatio fuit. In Castella vteriori oppida quedā erāt, quibus ducta ab antiquo consuetudine, dominos pro re proque voluntate mutare liberū erat. quedam ex vniuersa gente promiscue, cum Principem iuebant, quem suis rationibus opportunum maxime iudicarent. alia ex vna tantum familia. vtraque ab ea re Behetria vulgo dicebantur. in iis quoniam multa erant perturbata, & scelerum licentia vigeat maxime, summa Alburquerqui contentione actum est, vt datis à Rege certis Principibus, mutandi amplius facultas non esset. in quo nō magis publicæ utilitatis respectus, quā priuati cōmodi esse videbatur. nam vt erat Regis gratia inter proceres potentissimus, magnam eorum oppidorum partem spe erat complexus. Intercessit Ioannes Sandoualius, alique viri primarii: quibus iis in locis, aut patriæ ius, aut alia necessitudines erant, priuato & ii cōpendio ducti ex aliena calamitate, libertatemque à maioribus acceptam eripi. populis nefas fore dicentes. itaque is conatus frustra fuit. Mox de Regis coniugio actum. Vasco Palentino Præsule, qui regio scrinio erat præfectus, ipsoque Alburquerquo annitentibus, Reginae matri persuasum est, vti ex Gallia coniux Regi iuueni peteretur. ætati lubrica non aliunde maius periculum imminere, quam circumfusis vndique voluptatibus. simul in spem regni prolis suscipiendæ cura erat. Ioannes Roelius Burgenfis Episcopus, Aluarus Albornozius ciuis Conchenfis ea causa in Galliam legati sunt, Ioannis Ducis Borbonii regio Gallorum sanguine nobilissimi potentissimique filiam, è sex quas habebat, eam expeturi, quam regio toro idoneam fore maxime iudicarent. Blanca, concedente patre, delecta: eique continuo sponsalia data præstantibus animi & corporis dotibus felix, quas secum ipsa quasi certans natura cælumque benigne contulerat: infelix coniugio, vnde bonorum cumulus expectabatur. Sic spes humanas altior, siue fortuna, siue vis occulta deludit, ludibrioque sumus nos nostraque, Héricus Trastamare Comes ex Asturibus, quo matre caesa, Lasso interfecto abierat, Regis voluntati diffusus, viribus impar in Lusitaniam se recepit. Profugi miseratione, Petri Regis periculo ex populi odio inuidiaque Lusitanus inouebatur, eiusque res ad suam curam pertinere iudicabat: quippe nepotis ex filia. Eo expetente per causam mutui colloquii Mirobrigam Petrus accessit. eodē Lusitanus appulsus Héricum restitui concessa impunitate impetrauit. In tanta tamen colluione voluntatum, tantisque offensis res trāquillæ esse non poterāt. In Bætica, in Asturibus, in Carthaginiensi tractu intestini motus cōcitati principio anni millesimi trecentissimi quinquagesimi secundi. Alfonso Coronelius vir magnarum opum, magnæque inter Bæticae regulos auctoritatis, Regis munere quamuis Aquilariam obtineret, de quo oppido illi cum Bernardo Cabrera diuturna contentio fuerat, Regi diffusus, quod eo Hispali decubente, vt est paulo ante monstratum, Ioanni Larae regnum destinarat: ex eoque in offensam incurrerat: oppida

oppida & arces munire, præsidia comparare, in Aquilaria munitione magnam spem ha-
 bere: proceres ad arma socianda sollicitare, externa auxilia conquirere. Ea causa Ioannes
 Cerda Ludouici Cornelii ipsius gener ad Mauros legatur. in Granatenfi parum præsidii
 erat, quod à Castellæ Rege pactis induciis occupatus, nihil mouere præiudicatum haberet
 neque maius in Africa præsidium fuit, vbi Abohaneno adiunctus insigni prælio interfuis-
 se memoratur, quo Albohaceni patris opes concussæ sunt. inde in Lusitaniam rediit, exul
 profugusque, spemque patriæ aliena misericordia sustentans. Eius vxor Maria Coronelia,
 cum mariti absentiam non ferret, ne prauis cupiditatibus cederet vitam posuit, ardentem
 forte libidinem igne extinguens adacta per muliebria titic ne dignâ meliori seculo fœmi-
 nam, insignè studium castitatis. Interea Castellæ Rex ad Bæticiæ motus accurrens plerif-
 que oppidis Coronelio ablati, Aquilariam inuadere parabat: cum vno tempore nuncia-
 tur Henricum in Asturibus Gegionis munitione confisum concitare tumultus, parare ar-
 ma: Tellium fratrem Montacuto ad Aragoniæ fines latissime prædas agere. Rex quoniam
 ea parte maius periculum instare videbatur, Bætica relicta in Astures primû abiit, adueni-
 enti qui in Gegionis præsidio erant, deditioem continuo fecerunt, veniâ Henrico, qui
 in vicinos montes se contulerat, sibi que incolumitatem pacti. Eo in itinere Regis animus
 Mariæ Padillie, quæ in Alburquerquii familia educabatur, eximia pulchritudine captus,
 cum ea ad S. Facundi oppidum stupri consuetudinē habere cœpit, sponsæ immemor, no-
 uisque amoribus amens. vnde reipublicæ Regique ipsi supremû exitium parabatur. Ioan-
 nes Hinestrofa puellæ auunculus internuncius, prauæque consuetudinis cōciliator. Te-
 neram Principis ætatē, prauis homines obiecta specie omni libidinū, conciliandisq; volu-
 ptatibus, quod genus obsequii pessimum est, expugnare conabatur: nulla neq; honestatis
 cura, neque metu turpitudinis, grauissimo reipublicæ damno odioq; communi Regis gra-
 tiam aucupantes. Domi lasciuiæ erat, foris læuitia: cui cæteræ Principis cupiditates cede-
 bant. Montacutum conuerso in eam partem belli impetu, aliâq; vicina oppida abs Rege
 capta. Tellius in Aragoniâ aufugerat, Regionum propinquitate Reges Castellæ & Arago-
 niæ inuitati, de concordia agere, instituunt. ventum in colloquiū non est. missi vtro citro-
 que legati. Alburquerquo tandem eum Bernardo Cabrera in Turiasonenfi agro conue-
 niente, eorum arbitrari fœdus sancitū. Eosdē amicos inimicosq; futuros. Tellio, Ferdinā-
 doque Aragonio inuicē veniâ à Regibus data. Rebus cōstitutis Bætica repetita. Aquilaria
 corona cincta. quatuor menses obsessi præstati fide sustentarunt. mēse Februario salutis
 anno 1353. oppidum vi expugnatum est. Sacris Coronelius operabatur, cum hostes intra
 munitiones irrupisse nunciatum est. neque destitit tamē priusquā diuina hostia sacrificā-
 tum esset, mortem adesse certus nulla spe veniæ. captus intra turrim, in quam se præsidii
 causa incluserat, maiestatis lege pœnas soluit. idē fecerūt quinque alii focii primarii. oppidū
 mœniū corona nudatū. multitudo conseruata. Cordubæ, quo se Rex Aquilaria capta cō-
 tulit Beatrix ex Padillia nata est. inde in Carpetanos itum. Torrigiis, quod municipiū To-
 leto abest viginti passuum millibus. dum eis victoriæ, natæque filia læpitiæ ludrico milita-
 ri celebratur, Regi in manu vulnus inflictum: vnde vitæ discrimen adiit, vix vllis medica-
 mentis retento sanguine eodē Alburquerquius venit obita legatione ad Lusitaniam Regē,
 eiusq; consilio Ioanne Cerda adiuncto. Blandisis verbis à Rege in gratiâ receptus, vt abla-
 ta socero oppida restitueret impetrari non potuit. nō ratio & æquitas, sed vis & libido do-
 minari cœperat. magnâ eorum oppidorū partem filia donasse excusabat Rex, nuper natæ
 coniugio dotē, vitæ subsidium. Blāca Borbonia per idē tempus Narbonensi Vicecomite
 prosequēte, atque Friderico D. Jacobi Magistro, qui honoris gratia obuiam processerat,
 Vallisoleiū tandem appulsa erat. Nuptias maturandas Alburquerquius disputabat, pro au-
 ctoritate imperare videbatur, conuictio nōnunquam: Padillia propinqui ne principē gra-
 tia locum occuparent, haud temere verebatur, dolebatque. Rex parendi sibi necessitatem
 imponi nō ferebat Padillia amoribus æger, & cū annis se ipso ferocior. & Alburquerquius
 minori in gratia esse cœperat: vt sæpe facinorū ministri consultoresq; quasi exprobrantes
 aspicimus. inde illi casus initium. eo minori populi miseratione, quod omniū, quæ perperā
 gesta erāt, auctor esse credebatur. Nuptiæ tertio Nonas Iunii modico apparatu celebratæ,
 infaustum fore coniugiū plerifq; ominantibus. auspices nuptiarū Alburquerquius ipse, &
 Eleonora Regina. Interfuere celebrati Henricus & Tellius, Ferdinandus, & Ioānes Ara-
 gonii. Ioānes Nunnus Calatrauæ Magister, Ioannes Cerda, Principes alii. Per idē tempus
 Caroli Regis Vasconum, Ioannæque Galli Regis filia natu maximæ, nuptiæ in Gallia cele-
 bratæ sunt, multo quā nostræ feliciores futuræ, mutuo inter cōiuges amore, numerosaq; p-
 le. Carolus. Philippus, Petrus ex his nuptiis procreati: tamen si Philippus in prima ætate ex-
 tinctus est. præterea Maria, Blāca, Ioanna. Blanca quidē teritiodecimo ætatis anno decessit

eius sorores magnis Principibus iunctæ sunt. Leo ex impari matre Carolo Regi natus erat, vnde Cortesii Marchiones Vasconum nobilissimi, genus deduxerunt. quemadmodum ad Petrum Caroli Regis iustum filium Marchiones Falcis, generis materni originem referunt.

Castella Rex Blancam deserit. C A P. XVIII.

Vix Castellæ Rex nuptiarum celebritate peracta, nouam nuptiam fastidiuit, in Padillie amorem effusus: si regis stirpi compararetur, ignobilis, neque maiori formæ pulchritudine. tanti plerumque est præposteræ animi libidini mancipari. Biduo transacto Montalbani arcem ad Tagi fluminis ripam, ubi amicam antea, nunc pellicem reliquerat, continuo itinere festinare parabat: cum Regina mater, Eleonora amita Regis consilio indicato, eum remotis arbitris per omnia numina, & quidquid in terris sanctum est, ne se, regnum, fortunas, nominis existimationem præcipiti temeritate perditum eat, profusis lacrymis obtestantur. Quid orbi sermonem, Gallis arma iniuriam non laturis, ciuibus diffidiorum materiam daret? Ignorare videlicet integra probitatis fama humana imperia constare. quos destitui à numine, quibus infensum cælum esse, semel fuerit persuasum, in eos homines malaque omnia quasi facto agmine impetum dare. Lectissimæ coniugis luctu moueretur: eiusque amore scædam libidinem commutaret: neque flagitio in exitium rueret. Ad has ille voces nihil moueri. negat tantum sibi id esse propositum. mox clam adductis iumentis fugienti similis discedit. Henricus & Tellijs abeuntis iter prosequuntur. idem Aragonii fratres faciunt. tempori seruire, atque Principis voluntati assentari, quod pessimum obsequii genus est, plerisque proceribus certum erat. Vnus Carrilius Toletanus Præsul, prisca moris vir monere salubria non desistebat: verbis, litterisque castigare. ex eo grauis Regis auribus esse cœperat. odii causæ acriores, quia iniquæ. Itaque ante hæc tempora venia discedendi impetrata, negotia domestica caussatus. Concham abierat: deinde sese in Galliam contulerat, fatius iudicans in exilio viuere, quam precariam animam apud infensum Regem trahere. Auenionem appulsus Pontificibus Romanis assiduus gratusque imprimis, à Clemete VI. in Cardinalium numerum cooptatus ante tres annos fuerat. ab Innocentio, qui superiori anno Clementi successerat, ad consilia de rebus omnibus adhibebatur. In eius locum Blasius (alii Gósaluum vocant) Præsul Toletanus constitutus est Rege annitente, legibus an vitio creatus, non satis constabat. Tamen Carrilius sponte abdicasse. quidam nullo idoneo autore disputant: discessusque causam non iram Regis extitisse, sed honorem purpuræ delatum: cui absens satisfacere non posset. Si credi par est, tanti eum honorem fuisse, ut amplissimæ ecclesiæ primoque inter Hispaniæ Præsules loco præferendum iudicaret. Montalbano Toletum abs Rege itum est Vallisoleti eius reuocandi consilia comunicata, Rege non ignaro eoque maiori in Alburquerquiū ira eius consilii auctorem prorsus ut Regis placandi studio Egidium ille filium fidei obsidem daret. Summa tamen procerum contentione impetratum, ut rex ad nouam nuptiam Vallisoletum rediret. non amplius biduo apud eam substitit: tanta impudici amoris impatientia vassaniaque, ut iniectam carminibus amentiam fama vulgauerit, zona Iudæi cuiusdam arte medicata draconis specie regis oculis obiecta. Quibusdam suspicio fuit, temeraria sane & impudens, Regem non sine causa à Blanca vxore repente alienatum: vitiumque illi à Friderico fratre illatum: natumque ex eo commercio Henricum, quem Columba Iudæa Hispali nutrice educatum, Henricorum familia nobilissima auctorem generis nominat, regio inserti, à regioque deducti. Neutrum nobis verisimile visum est: ac credam potius ubi tetri amoris flamma pectori infederit, non alia philtra amatoria quaerenda, neque alias offensionis causas præpostere excogitandas: ut iuuenis animus in furorem agi, & de potestate mentis exiisse videretur. Vallisoletum Olmedum Rex abiit, locis finitimis situm oppidum. eodem Maria Padillia eius accitu Toletum venit, coniugis Regine nulla amplius neque memoria, neque miseratione. Alburquerquijs munitis suæ ditionis oppidis se primum tenuit: deinde vim veritus in Lusitaniam se contulit, haud tuto committi fidem ei arbitratus, cui coniugii sanctitas, & sacramenti religio vilis extitisset. Fridericus tamen D. Iacobi Magister, redintegrata cum Rege gratia, à quo matre cæsa auerso animo esse cœperat, ad eum Cuellaré venit. Tellijs fratri Ioanna Laræ filia, natu maxima Segobiæ, ubi solennitas nuptiarum fuit connubio iuncta est. dotali Viscaïæ principatu. Mariæ Padillie propinqui eo blandimento regios fratres iam antea Alburquerquio iratos, sibi conciliare studebant. Blanca Regina Medina Campestris, ubi cum Regina focu honestis solatiis vitam tolerabat, prius propemodum vidua quam coniux Areualum ducta est, sublato etiam sermonis cum focu, aliisque Principibus commercio. Petrus Gudiel Segobienensis Episcopus Tellijs Palomechius eius Toletanus custodes adhibiti, minime fugituræ. aulae subinde

ministeria mutata. Diegho Padillæ Mariæ fratri regii cubiculi cura data. Alvarus Albor-
 nocius pincerna, Petrus Gonfaluus Mendoza dapibus præfectus, Mendoziorum familiæ
 conditor, eaque tempestate in Cantabriæ parte, cui Alauæ nomen est, oppidum obtinens,
 vnde genti nomen. (huic Dieghus Mendoza filius fuit maris Præfectus annis consequen-
 tibus) Hæc Segobiæ gesta sunt Alburquerquei odio, quoniam multi in aula eius beneficio
 obstricti erant. idem Hispali factum: quo Rex præcipiti autumno sese contulit. multi Bæ-
 ticæ reguli datis ab Alburquerqueo honoribus spoliati. sic sunt rerum humanarum vices.
 nihil instabilius, inconstantiusque Regum gratia, præsertim malis artibus parta. omnino
 se Rex & rempublicam Mariæ propinquis gubernandum tradiderat. eorū arbitrato, belli
 10 & pacis consilia gerebantur. proceres ipsiq; Regis fratres tempori seruire, atque ad fortu-
 næ motum se mouere: ad Mariæ gratiam donis, officiis, assentatione, aditum certatim cap-
 tare. fœda rerū tota prouincia colluui. Hyeme cōtinuis imbribus inflati amnes: Hispa-
 lis portæ, ne restagnantis late fluminis impetus vrbana ædificia labefactaret, pice stupaque
 ferruminatæ stipatæque. Proximi anni principio millesimi trecentissimi quinquagesimi 1354.
 quarti, Ioannes Nunnus Calatrauæ Magister cum prius se exitii metu in Aragoniam con-
 tulisset, blandis deinde regiis litteris inductus Almagrum rediit, amplum suæ ditionis mu-
 nicipium. intra id oppidum à Ioâne Cerda captus est, quem Rex nouis honoribus auxerat.
 amicitia cum Alburquerqueo grauiissimū Nunnii crimen erat: Regisque reuocandi quo
 primū tēpore Blancā deseruit, cōsiliū particeps fuerat Dieghus. Padillia cōtinuo in eius lo-
 20 cum subrogatur, raptim perturbateq; nullo comitorū ordine. regia voluntas pro lege fuit.
 Nunnus Maquedæ in custodia inopinato obtruncatur, Regis dolore iraq; an vera, an si-
 mulata: vt atrocis facinoris infamiā inuidiamq; à se amoueret, deriuaretq; in alios. Sed nul-
 lis quæstionibus habitis, nemine vindicato, suscepta semel opinio ad populum confirmata,
 Regis voluntate cædem factā. In Alburquerquei oppida, quæ multa & valida ipsius nomi-
 ne tenebantur, præsiidiis militaribus firmata, impetus factus. Metellinū in Lusitania veteri,
 munitione diffusum, ipso Alburquerqueo cōcedente deditionē fecit. alia parte Alburquer-
 quium oppidū tentatum expugnari non potuit, loci præsiidiique firmitate defensum. Cum
 duceretur obsidio, regii fratres Henricus, Fridericusque ad Pacem Augustam relictī sunt
 irruptionibus prohibendis, quæ ex oppido Alburquerqueo fiebāt. Eo consilio nouis rebus
 30 materia parata est. Castris Cæcilianis quo Rex discessit legati ad Lusitanum missi, viri pri-
 marii, Eborę tunc nuptias celebrantem, magna gentis lætitia, apparatuque Marię neptis, &
 Ferdinandi Aragonii. Facta ii dicendi potestate Alburquerquiū Regi suo dedi postularūt,
 regionū vectigaliū, quæ diu penes ipsum fuisse constabat, rationē redditurū. lege peculatus
 postulato, receptum in Lusitania esse nō debere. Ad hæc Alburquerqueus: Qui reipub. ma-
 le gestæ crimen imponeret eum ad singulare certamē prouocare. ferox animus continuis
 incommodis irritatus, contumeliā non ferebat. Quod de fisci rationibus petebatur, nō re-
 cufare, exigerētur modo in Lusitania. honesta petere visus est. re infecta dimissi legati. Lo-
 corum propinquitate inuitati regii fratres, quibus rempublicam sursum deorsum agi, præ-
 40 dæque haberi graue erat, Alburquerquium de incundo fœdere priores appellare consti-
 tuunt. Missus in eam rem legatus. Inter Pacem Augustam & Helbes medio interuallo, col-
 loquiū est habitū. de opprimendis regiis conatibus, temeritateque consultatur. alii proce-
 res adiuncti. vires tamen impares erant. Petrus Lusitani Regis filius ad societate inuitatur,
 spe iniecta Castellę regni tum belli, tum propinquitatis iure, quippe Sanctii Regis nepoti
 ex filia Beatricę. verum cum id consilium Regi Lusitano non probarēt, conatu destiterūt.
 Hęc ad fines Lusitanię noua tela texebatur. Castellę Rex, qua instituerat fœcordia, nouo
 flagitio priora scelera cumulauit: prorsus vt si aliorū turpitudine excusari posset, hoc crimine
 penitus obruatur. Ioanna Castria, Diegho Haro marito defuncto vidua, cui forma cōpara-
 ri nulla poterat, insigni pudicitie laude, viduitatis incommoda sustētabat. in eam Rex pra-
 uis cupiditatibus imperare nescius, oculos iniecerat. pudicitiam expugnare non sperabat.
 50 coniugii species prætenfa. fingit se cęlibē esse: Blancę nuptias ex animo auersatum, cuius
 rei testes, indiciaq; proferebantur, neq; enim deesse poterāt. Episcopi Sanctius Abulensis,
 Ioannes Salmanticensis de re ea appellati, secundū Regis libertatē pronūciarunt, furenti
 Principi repugnare nō ausi, vincentēq; honestatis iura. metu periculi. O homines ad serui-
 tutē natos! sic erat, acerba gentis fata exagitabant. sentētia pronūciata, Cuellare, quo Rex
 venerat, nuptię festinatę sunt. copia fastidiū vt antea faciēte, paucis apud nouā nuptā die-
 bus moratur. sunt qui vna tantū nocte dicāt. tamen si species prætendebatur inite inter pce-
 res cōiurationis: quorū conatibus ne tempore confirmarētur, occurrendū videbatur. Ioā-
 na Castria regiā auctoritatē Donniis nomine tenus tuebatur, acceptęq; ignominie velamē
 honestum scilicet, atq; præclarum. Ioannes filius ex iis nuptiis procreatus est, matri solamē,